

का०के०मा०

ततस्तृतीयं केदारखंडाख्यं शंभुनोदितं ॥ काशीकेदारतत्त्वस्य महिमानं शिवाग्रतः ॥९॥ तेषु खंडेषु केदारखंडमाहात्म्यतत्कथाः ॥ वक्ष्ये पुरातनो विप्राः यथा मे कुंभजोदिताः ॥१०॥ एवमुक्त्वा मुनिवरान् सूतः पौराणिकोत्तमः ॥ शिवेनोक्ता पुरा देव्यै वामदेवाय ताः पुनः ॥११॥ सनत्कुमारोदितां ऋच्यताः पुनर्नाथशर्मणा ॥ स्वपत्न्यै चानवद्यायै प्रोक्तं मे कुंभजात्मजः ॥१२॥ (तदिदानीं महं वक्ष्ये व्यासकामलयाशिवः ॥ भवन्तश्च शृण्वन्तो कुर्वन्त्वस्य च विस्तरम् ॥१३॥ इत्युक्त्वा गणपं ध्यात्वा सिद्धिबुद्धियुतं विभुं ॥ गंडयोर्निर्विघ्नजनकं बाहुं चतुर्भुजं ॥१४॥ अधस्तान्मानुषाकारं परस्तात्कुंजराननं ॥ निरस्ताशेषदुरितं परस्तात्संदुराननं ॥१५॥ कृष्णोनुवाच च परं रहस्यं रोमहर्षणः ॥ नाथशर्मि नवद्यायोस्संवादं मोक्षसाधनं ॥१६॥ काशीरहस्यसंक्षेपं ब्रह्मवैवर्त्तसंस्तुतं ॥ अनवद्याप्येवोक्तं तत् काशीकेदारवैभवं ॥१७॥ कदाचिदनवद्याथ पतिं मत्भक्तिसंयुतं ॥ प्रोवाच प्रांजलिर्भूत्वा नाथशर्माणमादरात् ॥१८॥ अनवद्या० ॥ प्राणनाथ त्वत्संयोगाद्धारास्त्यामुचैर्ध्रुवं ॥ श्रुतं समस्तं त्वद्वक्त्रात् प्राप्ताहं च कृतार्थतां ॥१९॥ काशीकेदारनाथस्य पवित्रं चारित्रं विस्तारभूतं तव सर्वज्ञतां वाचं कृतं कुरु मम प्रभो ॥२०॥ नाथशर्मा० ॥ शृणु देवि प्रवक्ष्यामि रहस्यं गोप्यमद्भुतं ॥ प्राचीनं तन्नवीनं ते हि काश्यां मानिकोटिके ॥२१॥ विराजते विश्वनाथ केदारेश पुरः शुभे ॥ (तदिदानीं मह तुभ्यं वक्ष्ये देवि प्रतानत) ॥२२॥ अनवद्या० ॥ प्राणनाथ श्रुता त्वत्तः काश्यां तु मणिकर्णिका ॥ एकैवेत्यधुना कासौ प्राचीना मणिकर्णिका ॥२३॥ नाथशर्मा० ॥ श्रीमत्काश्यां विराजेते द्वे तत्र मणिकर्णिके ॥ मोक्षदैका प्रसिद्धास्ति प्राचीनात्यतिगोपिता ॥२४॥

१– लक्ष्मण० तथा सूर्य० मे १३ वे श्लोक के स्थान उपर्युक्त श्लोक है 3- पाठभेद – लक्ष्मण० सूर्य०
२- यह श्लोक लक्ष्मण तथा सूर्य० नहीं है 4- सोलहवाँ श्लोक सूर्य० लक्ष्मण० मे नहीं है
5- पाठभेद सूर्य०

श्रीकाशी श्रुति संस्तुता विमलजलां देहांश्च यस्त्यजन् जंतूनामुपदेशतः पुरिरिपोः साम्यं करोति ध्रुवं ॥ यानुलाद्भुत विच्युता [illegible] तपृश्लाघि [illegible]

[illegible] भो [illegible] वीणा [illegible] कीर्तिका विजयते केदारनाथाग्रतः ॥२५॥ श्रीमत्काशी [illegible] गुणात्यक्तदेहां यस्यां [illegible] साक्षात्करोति

प्रथमप्रपति [illegible] भाजः ॥ प्राचीनायां च काशी [illegible] दुहितृ [illegible] पातनात्स्नानकाले तुला विप्रा [illegible] गत हरशिरसः कपा

पातरत्नात् ॥२६॥ तपस्यंती गौरी प्रथममर [illegible] पतस्तदा शंभुस्तस्याः [illegible] प्रार्थितवां ॥ चिरं गौरी स्नानात [illegible] गता

[illegible] तदा प्राची नीति प्रोषित विम [illegible] महिमा ॥२७॥ काशी केदारनाथस्य तत्तीर्थस्य वैभवं ॥ गुह्याद्गुह्यतमं लोके को वेत्ति गिरिशादृते ॥२८॥

पुरा सनत्कुमारेण कथितं सर्वमादितः ॥ [illegible] देवाय मुनये [illegible] संपदे ॥२९॥ कदाचिद्भुवि [illegible] श्रीमांश्चिव परायणाः ॥ ब्रह्म [illegible] दिशा

पाललोकान्विचरन धीनैः ॥३०॥ भूप्रदेशान् [illegible] ॥ द्वीपान्खंडांश्च [illegible] योगी हिमवन्तमुपागमत ॥३१॥ तत्र श्रीमत्क्षे [illegible]

लिंगश्रेष्ठं विलोकितुं ॥ केदारं [illegible] ॥३२॥ सनत्कुमारं योगीन्द्रं [illegible] प्राप्तं मनोजवं ॥ तं दृष्ट्वा [illegible] समागतं [illegible])

॥३३॥ [illegible] पंचवार्षिक वयसा शोभितं [illegible] ॥ अति हृष्टमनाः [illegible] पप्रच्छ तं मुनिं ॥३४॥ धन्योऽहं कृतकृत्योऽहं कुतोऽभ्यागमनं मुने ॥ त्वद्दर्शन

विधूतानि पापानि मम सत्तम ॥३५॥ स्कंदांश [illegible] वामदेवौ [illegible] ॥ अतीव हृष्टमनसौ ([illegible]) ॥३६॥ सनत्कुमारः [illegible] काश्यागमन

मात्मनः ॥ [illegible] वासरे [illegible] शिव सन्निधिं ॥३७॥ तयोर्गमनकाले [illegible] पार्वतीयो [illegible] ॥ यत्र [illegible] गर्भात्प्रज्ञानपा [illegible]

१-२ पाठभेद - सूर्य

तपः करोति केदारे दुष्करं महत्तपः ॥ काश्यां प्रशंसितो यावत् तौ गच्छन्तौ द्रष्टुमागतौ ॥ ३९ ॥ काशीप्रशंसा काश्यां पुर्यां भवन्तौ कुरुतं कथं ॥ स्कन्द उवाच प्रपंचो मिथ्यैव ज्ञा

निनामिति तौ वदन् ॥ ४० ॥ पुनर्हसन्नुवाच सत्काश्यप ब्रह्मा पुरःसरं ॥ काशिष्ठौ तु युवां स्कन्द दर्शितौ ज्ञानिनौ पुनः ॥ ४१ ॥ स्कन्द उवाच भक्तिः कृता

युवयोः क्षणभंगुरे ॥ काश्यां युवां प्रशंसन्तौ तत्केदारं विशेषतः ॥ ४२ ॥ शिलामयानि लिंगानि विश्वेश्वरादीनि वै मुनौ ॥ केदारादीनि सर्वाणि

नश्वराणि जडानि हि ॥ ४३ ॥ मुक्तानामस्मदादीनां भक्तिस्तेषु वृथा खलु ॥ एवं स्वगर्ववाक्यं तदाकर्ण्य स्थितिं पतिं ॥ ४४ ॥ सनत्कुमारो

स्कंदशौ नृपं प्रत्युत्तरं ददौ ॥ नवत्कं त्वया चैवं शिवज्ञानं विदान्कृतं ॥ ४५ ॥ ब्रह्मज्ञानं शिवज्ञानात् क्षेत्रलिंगप्रभावजात् ॥ तस्माद् ब्रह्म

तत् क्षेत्रं लिंगं च तीर्थकं ॥ ४६ ॥ येन ज्ञातं सत्यमिति स एव ज्ञानिनां वरः ॥ एवं संभाषमाणास्ते केदारेशस्य सन्निधौ ॥ ४७ ॥ गत्वा तदा नृपस्तत्र ना

पश्यत्तीर्थदेवते ॥ किमेतदिति विस्मृत्य राजा ब्रह्माणमौ तदा ॥ ४८ ॥ कृतस्नानौ तीर्थवरे लिंगे च कृतदर्शनौ ॥ नापश्यत्तत्र भूपालस्तीर्थलिंगौ

भ्रमन्मुहुः ॥ ४९ ॥ आश्चर्यं किं न दृश्येते लिंगतीर्थे मयाधुना ॥ इति राजा मुनिवरौ पप्रच्छ भयकंपितः ॥ ५० ॥ स्कंद ब्रह्मयोगी न किं चित्रं

हरं पापात्मतीर्थकं ॥ लिंगं केदारनाथाख्यं न दृश्येते उभावपि ॥ ५१ ॥ कुत्र तिष्ठति पश्येयं दर्शयस्व महामुने । इति राजवचः श्रुत्वा योगिराड

वदन्नृपं ॥ ५२ ॥ सनत्कुमार एतत्तीर्थं त्वेवं वः किं न पश्यसि भो नृप ॥ प्रकाशते पुनर्मां त्वं पृच्छस्यज्ञातवत्कृतः ॥ ५३ ॥ नृप उवाच मम दृष्टौ न प्रकाशते

केन पापेन वा प्रभुं ॥ ममापराधः क्षंतव्यो दर्शनं देहि शंकर ॥ ५४ ॥ ज्ञानवानिति गर्वेणाकृताव ज्ञाचयामया ॥ सर्वज्ञेन त्वया शंभो क्षंतव्येत्यपतत्पदे ॥ ५५ ॥

१ - कोष्ठान्तर्गत पद ... तथा सूर्य० मे नहीं है २ - पाठ भेद - सूर्य०

3

बहुधा प्रार्थितो योऽसौ न दृग्गोचरतां गतः ॥ तदा सनत्कुमारं स प्रार्थयामास भूरिशः ॥ ५६ ॥ प्रसादं कुरु सर्वज्ञ त्वं मम [illegible] ॥ केदारदर्शनं मे यत्कुरुष्व त्वं कृपानिधे ॥ ५७ ॥ एवं नृपो वामदेवकुमारपदपंकजे ॥ पपात तदा स्कंदमुनिः प्रणम्य प्रार्थयोद्भुमुं ॥ ५८ ॥ राज्ञः [illegible] कुरु [illegible] पुनः पुनरनन्यधीः ॥ तदा वागभवत् खे [illegible] चाथ [illegible] ॥ ५९ ॥ काशीं गत्वा मत्पुरस्थं तीर्थस्नानाच्च दर्शनात् ॥ [illegible] स्य च पुत्रात्‌ः पुन[illegible] चेदिह ॥ ६० ॥ तदा मद्दर्शनं भूयात् भूपतेश्च मयोदितं ॥ नो चेद्दर्शनं नो हि [illegible] भविष्यति ॥ ६१ ॥ बुद्धिभ्रंशो [illegible] [illegible] च महाज्ञया ॥ इति वाचं मुनी श्रुत्वा चकितौ भयकंपितौ ॥ ६२ ॥ सनत्कुमारस्तं प्राह नृप गच्छ [illegible] काशिकां ॥ शिवाज्ञया मुच्यसे [illegible] काशीं [illegible] पराचतः ॥ ६३ ॥ नृप उवाच ॥ कृपापात्र[illegible]स्य त्वं मां [illegible] धागता ॥ श्रीभो ऽसाद्वैमे भूयात्तथा मामाशु [illegible] ॥ ६४ ॥ सनत्कुमार उवाच ॥ काश्यां केदारनामं च तीर्थं तत्पुतः स्थितं ॥ पुनः पुनर्नमस्कृत्य शतधा च क्षमापय ॥ ६५ ॥ नृप उवाच ॥ (गच्छामि काश्यां भवतः आज्ञया च जगद्गुरो ॥ पश्चादिहाहं यास्यामि कर्तुं [illegible] नादरात् ॥ ६६ ॥ अज्ञानतो मया [illegible] कृतावज्ञा ह्यनादरात् ॥ भवत्कृपातो भूयात्तं [illegible] पापान्मे [illegible] ॥ ६७ ॥ सूत उवाच ॥ नृप [illegible] [illegible] भूदभ्यः पुरः) ॥ शृणु [illegible] योगिस्त्वं काशिकेश वैभवं ॥ ६८ ॥ वामदेवाय [illegible] [illegible] नृपो ऽखिलं ॥ काशी [illegible] [illegible] पापमुक्तितः ॥ ६९ ॥ क्षेत्रतीर्थ[illegible]हात्म्य मम लिंगस्य दर्शनात् ॥ क्षेत्रा[illegible] पापमुक्तः पुन[illegible]र्नो भवेत् ॥ ७० ॥ काश्यव[illegible] पापानां प्राचीना [illegible] कारिका ॥ [illegible] लिंगस्य दर्शनं [illegible] परं ॥ ७१ ॥

१-२-३-४ पाठ भेद — सूर्य०
५ - कोष्ठान्तर्गत पद लक्ष्मण० तथा सूर्य० की प्रति मे नही है
६ - कोष्ठान्तर्गत श्लोक भी नही है
७ - कोष्ठान्तर्गत श्लोक के स्थान पर उपर्युक्त श्लोक लक्ष्मण० तथा सूर्य० में है

क्र०वै०

विश्वेशमणिकर्ण्यादिदेवैर्नाघं कदाचन ॥ अन्यतीर्थेषु च देवैः [illegible] नश्यत्जन्मकोटिभिः ॥७२॥ लिंगाल[illegible] शिवावज्ञा तीर्थावज्ञा च यागता । क्षेत्रावज्ञा

(ग. कृता)

॥७॥

मूर्त्यवज्ञा देवावज्ञा च यागता ॥७३॥ विप्रावज्ञा श्रुत्यवज्ञा शास्त्रावज्ञा च यागता ॥ देव्यवज्ञा गणावज्ञा शिवयोगिजनस्य च ॥७४॥ अवज्ञा शिवभक्ता

(ग. कृता) (ग. कृता) १ (गुर्ववज्ञा)

का०के०मा

नां पूजावज्ञा महेशितुः ॥ पुराणश्रवणावज्ञा मंत्रावज्ञा महेशितुः ॥७५॥ गुर्ववज्ञा नद्यवज्ञा भूतिरुद्राक्षधारणां ॥ अवज्ञा शिवधर्माणां रहस्यज्ञानिनां

विभो ॥७६॥ मातापित्रोरवज्ञा या सर्वं दुःखं विघ्नेशपार्षदां ॥ इत्याद्यवज्ञा बह्वश्च प्राणिनां स्कन्द हि मुने ॥७७॥ एकैकाल नराणां वै पुण्यक्षयसुदुर्गतिः ॥

तत्रापि काश्यवज्ञा तु नश्यत् ना कल्पकोटिभिः ॥७८॥ ततो विश्वेश केदारलिंगं नाम्नेन नंदी ॥ कृतावज्ञा ज्ञानलव दुर्विदग्धेन भूभुजा ॥७९॥ तत्फल

अ०२

भोगो नरके कल्पकोटिशतैरपि ॥ भुक्त्वा निर्गमोऽस्त्यस्य बहुना किं मुने शृणु ॥८०॥ युवयो दृक्पथं प्राप्तो बहुपुण्यवशादयं ॥ युवां मम

प्रसन्नसमौ मद्भक्तौ च योगिनौ ॥८१॥ भवत्प्रार्थनया ह्यस्य निष्कृतिः सूक्ष्मशासनात् ॥ रहस्यो तावत् [illegible] तत्प्रायश्चित्तं सुदुर्लभं ॥८२॥ कथं

(ग. प्रोक्ता) (ग. यतो)

चापि मया नोक्तं प्रायश्चित्तं तेन पापिनां ॥ स्वयं प्रोक्तं मया पूर्वं प्राचीना मणिकर्णिका ॥८३॥ मदवज्ञा यथा जाता तथा सुप्रसादात् ॥ तस्मात्

॥६॥

त्वं काश्यां विश्वेशादीन्नमस्य च ॥८४॥ स्नात्वा च मणिकर्ण्याख्ये चक्रतीर्थे विमुक्तिदे ॥ ततो मत्तीर्थ आगत्य मम केदारसंनिधौ ॥८५॥ सर्वाव

(ग. दोषहन्त्री प्राचीना मणिकर्णिका)

ज्ञादोषहंत्रीं प्राचीनां मणिकर्णिकां ॥ प्रदक्षिणानमस्कारैः प्रार्थ्य दोषापनुत्तये ॥८६॥ [illegible]स्यां स्नात्वा [illegible] शुद्धया मल्लिंगस्य च दर्शनात् ॥ प्र

दक्षिणानमस्कारैः पूजनात् शुद्धिमाप्स्यति ॥८७॥ प्राप्तशुद्धिः परीक्षार्थं पुनरायाति चेदिह ॥ तदा मद्दर्शनात्तस्य मुक्तोऽहमिति धीर्भवेत् ॥८८॥

१ – पाठभेद – सूर्य०

तावन्मद्दर्शनं तस्य न भवेद्यावत् सर्वथा ॥ (इति [illegible] निशम्याय कुमारः पृष्टवान् मुनिं ॥ ८८ ॥ सनत्कुमार उवाच ॥ भगवन् सर्वलोकेश साक्षात्तिष्ठसि चात्र हि ॥
अत्र स्नानाद्दर्शनाच्च पापमुक्तः कथं नरः ॥ ९० ॥ काश्यां गौरीतीर्थलिंगे मुख्यत्वं नः श्रुतं न किं ॥ संशयो मे महान्जातस्तन्निवारय मे प्रभो ॥ ९१ ॥
अगस्तिरुवाच ॥ शृणु स्कंद प्रवक्ष्यामि येन काश्यां गुणाधिके ॥ तीर्थलिंगे कारणं न [illegible] ग्रमना भव ॥ ९२ ॥ पाद्मकल्पे पुरा काश्यां मंद
रादागते शिवे । नंदिनाहं च लोपचंद्र प्राप्य नीतो महापुरीं ॥ [illegible] तदा मे प्रीति [illegible] तत्रैव वसतिं प्रति ॥ [illegible] कलाः पंचद[illegible] मे स्थि
ताः ॥ [illegible] हं पापस्य तीर्थस्य तथैव च कला स्थिता ॥ एकया कलयाहं च तीर्थं च स्थानमागतौ ॥ ९४ ॥ गौरी तु मा भव[illegible]य तद्दोषविनिवृत्तये ॥
प्रायश्चित्तं मम [illegible] तदा तत्तीर्थे मज्जनं ॥ ९५ ॥ [illegible] कृत्वा सा द्वादशाब्दमनन्यधीः ॥ तदा सा मत्प्रसादेन सर्वाघ[illegible]शांतये ॥ ९६ ॥
ग. भक्तौ न [illegible] मामा [illegible]
भवत्वनं तत्तीर्थं वरामिति मा [illegible] ॥ [illegible] केनापि हि न निष्कृतः ॥ ९८ ॥ तथापि त्वन्मुखे हास्ये काश्यघ[illegible]निष्कृतं ॥
गौरीतीर्थमिति ख्यातं तव नाम्नापि तिष्ठतु ॥ ९९ ॥ आकल्पावि[illegible]कारीका पतना[illegible] ॥ तवानेक[illegible]पातात् प्राचीना[illegible]कारीका ॥ १०० ॥
एवं [illegible] तत्तीर्थमात्मलिंगं सर्वपापहं ॥ सर्वविघ्नादिदोषघ्नं [illegible] तत्रैव हि भवेद् ध्रुवं ॥ १०१ ॥ एतद्वृत्तं गंगापि ज्ञात्वा जन्हुपदेशतः ॥ विघ्नादिदोष
शान्त्यै पूर्वं [illegible] समागता ॥ १०२ ॥ दिवोदासोऽपि राजर्षिर्बौध्कला(?) द्विजाधमः ॥ नैगमेयोऽपि गणराट् वस्वो मे पाषिनः ॥ १०३ ॥ जाताः कृतार्थास्त्व
षोपि तत्र मुक्तो भो[illegible]ष्यति ॥ गच्छ [illegible] नैव वामे[illegible]हा ॥ १०४ ॥ अज्ञातं [illegible] यद्दिदितं [illegible] भविष्यति ॥ राजन् [illegible] मेस्वमृपादिशा ॥ १०५ ॥

१ - पर पद मूर्धा तथा लक्ष्मण की प्रति मे नही है   २-३-४ पाठभेद - मूर्धा.

ब्र० वै०

१ (श्यां)

मद्रहस्य मतोपं त्वं श्रुत्वा जाप भक्तिभाक्॥ भवेदाशु न संशयो वाणी तिरोधाव शिशा सन्निधौ॥१०६॥ सनत्कुमारस्तच्छ्रुत्वा प्रणिपत्य त्रयो मुदः॥ काश्यां

का० के० मा०

झटित्यागतास्ते केदारधाम सन्निधिं॥१०७॥ इति मुनिवर्यान्तच्छं मुवाच : सुदं अन्नवा स्तल पाने यः कोत्यादरेण॥ स तु सकल मह्रौ घात्मुच्य

महाधार

ते सत्य मोक्षा लभवसति सम्मो धां प्राप्यंते योगिलभ्यां॥१०८॥ इति श्री काशी मुला ब्रह्म वैवर्त्त खिले काशी केदार माहात्म्ये द्वितीयोऽध्यायः॥२॥

॥८॥

अलवध उवाच॥ मन्त्र श्रीकृपा विभावतत्त्वा चित्तम॥ आश्चर्यं त्वन्मुखांभोजाच्छ्रुतमद्य विशेषतः॥१॥ काशी रहस्यं परमं के

१ रस्यच

दारस्यैव वैभवं सोमनाथस्य माहात्म्यं वैद्यनाथस्य वैभवं॥२॥ तारकेशस्य महिमा हाटकेशस्य वैभवं॥ महाकालस्य लिंगस्य तथा त्रिभुवने

अ० ३

ग. अम्बिकेशस्य

ग. विरूपाक्षेशमाहात्म्यं

श्वरस्य तु॥३॥ त्र्यंबकेशस्य महिमा श्रीशैलेशस्य वैभवं॥ विरूपाक्ष महेशस्य गोकर्णेशस्य वैभवं॥४॥ श्री कालहस्तिनाथस्य शोणाचल महेशितुः॥

२ भाव

ग. श्रीमद्दिव्यार्जुने श्रुतं

एकाम्रनाथ महिमा श्रीमद्वृद्धाचलेशितुः॥५॥ दर्शनान्मुक्तिविभो : सभानाथस्य वैभवं॥ श्री जंबुनाथ महिमा मातृभूतस्य वैभवं॥६॥ श्री

ग. वाल्मीकिनाथ

मद्गाल पुरीशस्य हालास्येश महेशितुः॥ श्री वाटेश महिमा पापनाश महेशितुः॥७॥ श्रीमद्रामेश्वर विभोर्वेदारण्येश्वर वैभवं॥ वल्मीकनाथ महिमा

नरेशा

ग. अरुणाचल

तथा मृतघटेशितुः॥८॥ छायावनेशमहिमा श्वेतारण्येश्वरस्तथा॥ वैद्यनाथ महिमा तथा नागेश्वरस्य च॥९॥ श्री मयूरनाथ महिमा श्री वांछे

॥८॥

ग. पुण्याख्या

ग. मधा

श्वरस्य वैभवं॥ श्रीमदर्जुननाथस्य कुंभेशादि वात्मनं॥१०॥ श्रीमत्पंचनदेशस्य तथानेकाशिवात्मनां॥ यथाविधं गतानां चामर कंटक

ग. सम्भुनाम्

ग्रामतः॥११॥ तथा पशुपतीशादि प्रमुखानां शिवानां॥ मेरुमंदर संस्थानां द्वीपखंडस्थ शूलिनां॥१२॥ गंगादि तीर्थ तीरस्थ लिं-

१ - पाठभेद - सर्व

२ - पाठ भेद - लक्ष्मण० तथा सर्व०

र्थानां च विशेषतः॥ वनपर्वतमध्यस्थपयोधिगतशूलिनां॥१३॥ अनेकानां च माहात्म्यं श्रुतं श्रीमन्मुखाम्बुजात्॥ इदं तु काशीस्थकेदारस्य

महाद्भुतं॥१४॥ कथं देव्या शिवावज्ञा जाता वै गंगया पुनः। नैगमेय गणेनापि शिवाज्ञानुवर्तिना॥१५॥ दिवोदासेन राज्ञा वै धर्मज्ञेन महात्मना

वाष्कलेन च बाणेन कथं प्राप्ता महेश्वितुः॥१६॥ मुक्ताः कथं पुनस्ते वै शिवावज्ञां तु दुस्त्यजां॥ स्कन्दांशावान देवर्षि नृपैः काश्यां किं कृतं॥१७॥

एतत्सर्वं मम ब्रूहि विस्तार्य कृपया मुने॥ यदहं श्रोतुमिच्छामि रहस्यं महेश्वितुः॥१८॥ इत्येवं च कृतप्रश्नो नाथशर्मा च विप्रया॥ वक्तुं समारभत् तत्र रहस्यं

परमेशितुः॥१९॥ नाथशर्मोवाच॥ शृणु देवि प्रवक्ष्यामि यथावत् सर्वमादितः॥ सनत्कुमारो योगीन्द्रो वामदेवो महामुनिः॥२०॥ चन्द्रवाचस्पती राजर्षिः

काशीं प्रापुरादरात्॥ पञ्चक्रोशात्मकं दिव्यं महालिङ्गं नमस्य च॥२१॥ ऊचुः प्राञ्जलयस्ते तु विनयावनता नच॥ त्र्यय ऊचुः॥ लिङ्गस्वरूप

भगवन् चक्षुर्णवस्माकमभीप्सितं॥२२॥ महालिङ्ग नदाकोऽपि दर्शनात् स्पर्शादि दोषतः॥ कृत्वा भवेश विश्वेश यतस्त्वं सर्वगः प्रभो॥२३॥

एवं संप्रार्थ्य ते प्रापुर्दुष्प्रापां मतिं काशिकां॥ तत्र स्नात्वा च विधिना श्रीविश्वेशं प्रणम्य च॥२४॥ ढुंढिराजं माधवं च

दण्डपाणिं च भैरवं॥ ॐकारादीनि लिङ्गानि द्विचत्वारिंशसंख्यया॥२५॥ दक्षिणोत्तर संज्ञं च मानसं लिङ्ग

तीर्थकं॥ लोलार्कादीनि लिङ्गानि द्वादशादित्य संज्ञया॥२६॥ षट्पंचाशद्गणेशानां मूर्तीनां च पृथक्

पृथक्॥ योगिनीनां चतुःषष्टिं गणानां च महेशितुः॥२७॥

१-२-३- पाठभेद-सूर्य० ४- कोशान्तर्गत वाक्ष्मवाँ श्लोक लक्ष्मण० सूर्य की प्रति में नहीं है।

मूर्तीनां च महाविद्वन्सः पृथक्सम्प्रभातं पुनः॥ ज्ञानवाप्यादि तीर्थानां दुर्गा क्षे प्रवर्ण्णनाम्॥२८॥ पंचक्रोशस्थ देवानां तीर्थानां क्षेत्र रक्षिणां॥ पंचक्रोश बहिः स्वर्ग भूमे पातालसंभव॥२९॥ असी वरणायो नद्यो कलशादि च संगमे॥ तत्तीरस्थानि लिंगानि देवर्षि स्थापितानि च॥३०॥ ओम गंगातटस्थानि लिंगानि परमेश्वरः॥ असंख्यातानि लिंगानि तथा तीर्थानि च क्रमात॥३१॥ स्नात्वा स्नात्वा तत्र तत्र दृष्ट्वा लिंगानि वै क्रमात॥ सनत्कुमार योगीन्द्रः कथयामास तत्त्वतः॥३३॥ कथामृतं कर्ण कुल्या प्रान्तं नृपसत्तमः॥ पुर्यां मुदा तदा दिक्तं प्राप्य मानंदसागरं॥३४॥ ततः क्रमात्समागत्य त्रयस्ते मणिकर्णिकां॥ तां प्रशस्य यथातत्त्वं गंगां विश्वेश्वरं पुनः॥३५॥ अनंतं च धनं दत्त्वा ब्राह्मणेभ्यो यथेच्छया॥ शिवस्थानं प्रमाणे श्रीमत्केदारमागमन्॥३६॥ स्नात्वा यथाविधि ते प्राचीनां मणिकर्णिकां॥ नत्वा केदारनाथं च परिक्रम्य च पूज्य च॥३७॥ तिष्ठन्केदारनाथस्य तीर्थस्यैव च मध्यतः॥ कृताञ्जलिः स्तुति प्राहुरानंदाश्रु परिप्लुताः॥३८॥ तदा सोमवतो राज्ञः शरीरात्कश्चिदद्भुतः॥ पुमान्विनिर्गतः क्रूरः पर्वताकार संनिभः॥३९॥ दंष्ट्राकरालवदन ऊर्ध्वकेशोऽति भीषणः॥ ज्वलदिन्दुसमभाजिह्वो निम्न ग्रीवाक्षि कर्णनासिकः॥४०॥ तं दृष्ट्वा ते त्रयस्त्वाश्चर्याविष्टचेतसः॥ किमाश्चर्यं नृप तनोरयं निर्गस्य रोदिति॥४१॥ इति तं परिपप्रच्छ स्कंदांशो भगवानृषिः॥ कस्त्वं घोरवपुर्देहान्नृपस्याशु विनिर्गतः॥४२॥ किं रोदिषि यथावत्त्वं सर्वं वक्तुमिहार्हसि॥ इति पृष्टो मुनिं सोऽपि रुदन्प्रत्युत्तरं ददौ॥४३॥ अहं ब्रह्मन्नहं पाप पुरुषः प्राणदुःखदः॥ काश्यां श्री मद्धर्म पालकाल भैरव किंकराः॥४४॥ संति मेरवक्षक्त्याश्च मामिव निष्कोटयः॥ काश्यां वसामि नित्यं तां काशीकृत महैनसां॥४५॥ शिवापराधजातं देशांतर कृतानपि॥ काशी मुद्दिश्य सर्वेषां पापानामनिवारिणां॥४६॥

(Marginal and interlinear manuscript annotations, partly legible: ग. प्रधानतः; ग. देवनद्या च; १ दीक्षु; ग. नग तीर्थानि च क्रमात्; ग. आदि; २ पूर्वोक्तस्थानतः सर्वमूर्तिनां च ९ ...; ग. तत्तत्कुमारो; ३ (जात); ४ च; ग. केदारनाथ तीर्थे — तिष्ठन्तस्ते च मध्यतः; ५ ...; ग. क्रिकर्णिकोक्ति; ग. प्रणाताने कोटिभि; ग. ज्ञानिनीतनाम; का. के. मा.; ज. ३)

१ – पाठ भेद – लक्ष्मण० तथा सूर्य०
२ – यहाँ पर लक्ष्मण० तथा सूर्य० उपर्युक्त श्लोक अधिक है
३ – पाठ भेद – सूर्य०
५ – यहाँ पर भी दो श्लोक अधिक हैं

पापभोगः समुद्दिष्टो अस्माकं जीवनं न्वृषु ॥ अस्माकं हानिरायाता जीवने किंकरा खलाः ॥४७॥ यमस्य किंकराणां तु पापलं सर्वभूमिषु ॥ अस्माकं त्वत्र काश्यां वै भैरवाज्ञानुसारतः ॥४८॥ नृणां कर्मवशादस्मज्जीवनं पापभोगतः ॥ कृपं तस्यां हानिश्चेत् कथं जीवामहे वयं ॥४९॥ विष्णोश्च तपसः पूर्वमस्माकं बहु जीवनं ॥ एकैकमक्रोशि गुप्तास्तापि तदा स्थिता ॥५०॥ केदारनाथो दत्तदा गौर्यै तीर्थवरं ददौ ॥ गौर्ये कैवल्यजनानि माहात्म्यं तीर्थलिंगयोः ॥५१॥ ततो विष्णुस्तपः कृत्वा ब्रह्मण्डा मणोस्तदा ॥ पतनात्स्ता महानेवा प्रख्याता मणिकर्णिका ॥५२॥ तदु द्रवात्यां नोभूतं जीवनं ह्यतिजीवनां ॥ ततः कालांतरे गंगा प्राप्ता स्वाद्यनिवृत्तये ॥५३॥ शिवावज्ञादोष शांत्यै प्राचीनां मणिकर्णिकां ॥ अवगाह्य ततो नूनं संगम्य च शिवाज्ञया ॥५४॥ काशीक्षेत्रे विशेषेण स्नानं महात्म्यमघापहं ॥ लब्ध्वा यदा शिवाद्दस्मज्जीवनं बहु धा गतं ॥५५॥ विश्वेशादीनि लिंगानि तीर्थानि च ॥ स्वस्वपापानि कृन्त्यर्थं तेषां दर्शनमात्रतः ॥५६॥ तत्तत्तीर्थावगाहाच्च हानिर्नो जीवनं प्रति ॥ केवलं च समायातं जनानां पापहानितः ॥५७॥ काशीकृतानां पापानां नाशो बहुविधाद्भुतः ॥ दुर्नोद्यमेकं केनापि शिवसंबंधपातकं ॥५८॥ शिवावज्ञापराधादि तत्कृत्वा व्रजसंभवं ॥ तत्रापि काश्यां संभूतं दुर्नोद्यं कल्पकोटिभिः ॥५९॥ तदस्माकं जीवनं तु स्थितं भैरवशासनात् ॥ तज्जीवनं तथा दानाम गतं युष्मत्प्रबोधनात् ॥६०॥ युष्मत्संगतः पुण्यतः युष्मत्प्रार्थनया शिवः ॥ गतोस्य पापमनस्तीर्थं पुणादि सदघापहं ॥६१॥ पुरा केदारनाथस्य क्षेत्रमंतर्गृहे स्थितं ॥ पूर्वस्यां दिशि गंगार्धभागं तीर्थसमन्वितं ॥६२॥ अर्धक्रोशं चाग्निदिशि लोलार्कशांतदक्षिणां ॥ सर्व ... शुभमंशुं बोद्धारात् नैऋतं ॥६३॥ पश्चिमे वैद्यनाथांतं रमातीर्थं च वायुः ॥ उत्तरे शूलटंकांतमैशान्यां क्रोशमर्धकं ॥६४॥ एतन्मध्ये सुराभां लिंगा-

१-पाठ भेद -सूर्य।
२-पाठ भेद -लक्ष्मण तथा सूर्य।

प्र०वे० दीनि बहूनि च ॥ दुर्गा विष्णु गणेशानां मूर्तयो ह्यमितास्थिता ॥ ६५ ॥ बहूनि तीर्थानि तथा गुप्तानि प्रकटानि च ॥ तत्सर्वं च गतं प्रायं माहात्म्याऽज्ञानतो मुने ॥ ६६ ॥
तेन तुष्टा वयं किंचित्तत्तुष्टिस्तु गताधुना ॥ सामान्य सोमवारे तु प्राचीना मोक्षकारिका ॥ ६७ ॥ सर्वपापहा स्नानं केदारेशस्य दर्शनात् ॥ तत्रापि का०के०मा०
च नभोमासि सोमवार चतुष्टये ॥ ६८ ॥ केदारदर्शनं तीर्थमज्जनं प्राणिनामिह ॥ ब्रह्मवधादिसकल पापघ्नं हत्यसंशयं ॥ ६९ ॥ नभोमास
१० गतं सोमदिनमद्य महामुने ॥ अत्र स्नाना दर्शनाच्च मुक्तोयं कोटिपापतः ॥ ७० ॥ इदं रहस्यं भवता लोकेषु व्यापितं ध्रुवं ॥ कलौ कलुषचित्ता
नां प्रकटं भवेत् ॥ ७१ ॥ तदा जीवनमस्माकं कुत्र दास्यति भैरवः ॥ अज्ञानेनान्यतस्थानं वहिः काश्यां विधास्यति ॥ ७२ ॥ काशीवासं परित्य- अ०२
ज्य कथं गच्छामहे बहिः ॥ इति चिंता च महती जाता वो दर्शनान्मम ॥ ७३ ॥ किं करोमि क्व गच्छामि का वास्माकं गतिः पुरः ॥ पापिनो विरला एव
भविष्यन्ति नरा मुने ॥ ७४ ॥ काश्यां रहस्यतीर्थस्य शिवाघध्वंसिनस्त्वया ॥ गुप्तमाहात्म्य केदारलिंगस्य महिमाधुना ॥ ७५ ॥ सम्यक् प्रकटितो लो
के जानन्ति तत्कृते नराः ॥ भविष्यति न संदेहः कालस्य गतिरीदृशी ॥ ७६ ॥ कर्तव्यं तु त्वया किं वा किमभाग्ये स्वमादृशे ॥ गुच्छावलवतो शंभो लोके
तारासु क्षमा ॥ ७७ ॥ वयं काश्यां देहपातं प्राप्ताश्चेदाशु तद्धृदं ॥ तदस्माकं न घटते भैरवाज्ञा कदा भवेत् ॥ ७८ ॥ इत्येवं दूयमानं तमत्यर्थं
पापपूरुषं ॥ सनत्कुमारस्तं दृष्ट्वा आश्चर्यानंदनिर्भरः ॥ ७९ ॥ सनत्कुमार उवाच ॥ क्व गच्छसि त्वमधुना ब्रूहि त्वं पापपूरुष ॥ त्वं १०
क्षेत्रतीर्थलिंगानां सम्यक् सूक्ष्मार्थतत्त्ववित् ॥ ८० ॥ पापपूरुष उवाच ॥ शृणु ब्रह्मन्प्रवक्ष्यामि सम्यक् पृष्टं त्वयाधुना ॥ यतो वयं
धर्मविदः प्रायेणो भोगजीवना ॥ ८१ ॥ अस्माद्विरोधिनाम भिन्नाभिन्नं वदामि ते ॥ आद्याचमार्गा तीर्थं प्रथमं मा क्षिरोधिनी ॥ ८२ ॥
१-२-पाठ भेद-सूर्य०

तथापिकृप्रदेवेन स महिम्नाघतोरिताः॥ अनंतरं विष्णुतपःप्रभावादागताऽपरा॥ ८३॥ त्रैलोक्यपापसंहारा विख्याता मोरा कीर्तिका॥
ततःपरं च किरणाधुतपापा सदंतिनी॥ ८४॥ यमुनाचैव गंगा च पंचगंगाघनाशिनी॥ कार्त्तिकेन संयुक्ता महतो मद्विरोधिनी॥ ८५॥ ततो
दशाश्वमेधाख्यो दशपापहरो युतः॥ ज्येष्ठस्य शुक्लदशमी पर्यंतो मद्विरोधकृत॥ ८६॥ ततःपरं माघमासे शूलटंकसमापना॥ प्रागेव गंगाभक्तुर्माघस्नानात्ततोधिका॥ ८७॥ केदारांतर्गृहकृतं विश्वेशांतर्गृहोद्भवं॥ नाशितं पापं दुष्प्रोघं स्थित मस्मत्सुजीवनं॥ ८८॥ तद्विनाशाय संप्राप्तं पंचक्रोशप्रदीपितां॥ ततोवयं हतास्तेन नतं जीवनहीनिकाः॥ ८९॥ पंचक्रोशप्रक्रमारब्धाद्धिको मद्विरोधकृत्॥ अस्मज्जीवनसंहर्ता
न दृष्टो न श्रुतः क्वचित्॥ ९०॥ तत्रो प्यधिक शत्रुत्वमस्मासु भवताकृतं॥ इदं रहस्यं कोप्यत्र न जानाति पुरातनं॥ ९१॥
आद्यायामेति कार्त्तिके श्री मल्केदारयुतेन॥ शिवापराधमाश्रित्य स्थितमस्मत्सुजीवनं॥ ९२॥ विनाशितं तद
प्यघ त्वया श्रेष्ठ विरोधिना॥ गौरी गंगा भैरवश्च द्विजोदासा स्व्यचाक्कलेः॥ ९३॥ ज्ञातमेतद्रहस्यं तु नान्ये रिति धुवं हि नः॥
कलौ शिवापराधस्तु प्राणिभिर्बहुधा भवेत॥ ९४॥ जन्मकोटिभिरप्येव प्रायश्चित्तावकोटिभिः॥ दुष्प्रोघस्तेन नोत्र
बहुजीवन हेतवः॥ ९५॥ श्रीवाम इति संतोष स्थितः सोपि गतोधनः॥ गच्छामि श्रीभैरवाग्रे वदामि तव शत्रुतां॥ ९६॥
किंकरोहं किंकरोमि भैरवाज्ञा बलीयसी॥ इत्युक्त्वा तान्नमस्कृत्य शिवभक्तशिरोमणीन्॥ ९७॥ जगाम
काशमार्गेण स्वेच्छया भैरवांतिकं॥ यथाक्रमं त्रयाणां तु वृत्तं काश्यागमाहितः॥ ९८॥

प्र०वै० उक्त्वा तूष्णीं स्थितं प्राह भगवान्कालभैरवः ॥ श्रृणु पापपुमन्द्रोऽयो मुनेरत्र न विद्यते ॥ ९९ ॥ शिव एवोपदेष्टा तद्रहस्यस्य विशेषतः ॥ का० के० मा०
काश्याः शिवापराधस्य सर्वप्रायादयानिधिः ॥ १०० ॥ केदारत्यो विश्वेशो रहस्यस्योपदेशकृत ॥ नो चेत्को वेत्ति जगति रहस्यं परमो ह्यशं ॥ १०१ ॥
सनत्कुमारो मद्भक्तस्तत्कृतं मत्कृतं हितत ॥ तयोर्भाषणमप्येवं ज्ञात्वा स्नानहृष्टामुनिः ॥ १०२ ॥ (लोकोपकृतये सर्वकारुण्याद्द्रष्टाः सुतः ॥)
११ स्तोतुमारभदीशानमाद्यांच मतां कर्णिकां ॥ १०३ ॥ सनत्कुमार उवाच ॥ श्री मत्यस्मै निजचिद्धनाय गौरीतपःपूर्णफलप्रदाय ॥ केदारनाथाय नमः शिवाय नमो
नमः कारणकारणाय ॥ १०४ ॥ काश्यां कृताघारिवलस्वारणाय कारुण्यसम्पूर्णदृशे परा ॥ प्राचामतीर्थोत्तमतीरगाय नमो नमः कारणकारणाय ॥ १०५ ॥ अ०३
गंगादिवोदासमुनेर्गणेय महाघकृत्वा विकलत्वारणाय ॥ शिवापराधात्तनृपोद्धराय नमो नमः कारणकारणाय ॥ १०६ ॥ मयि प्रसन्नाय च यः ॥ देवमुनेप्रसंधर्य
नृपेर्पितदूत ॥ रहस्यदात्रे त्वविमुक्तपूर्या नमो नमः कारणकारणाय ॥ १०७ ॥ नमो नमस्ते भजतां प्रसन्नं नमो नमः काशिगनाथ हे वे ॥ हितोपदेष्टे मम धीप्रदाय नमो नमः कारण
कारणाय ॥ १०८ ॥ आघाय मातः कर्णिका निजयते केदारनाथाग्रतस्स्नानं प्राप मनोरमूलमखिलं निर्नाशयत्त्वघवै ॥ भूपे हो मन्नतोम पापकलुषे श्री वामदेवे
मयि श्री लापूर्ण कटाक्षपात्रपदवीमस्मान्न दास्या दरात ॥ १०९ ॥ श्री गौरीश्रुतिभूषणात्प्रविलसत्ताटंकमुक्तामणेः संपाताद्दुपलब्ध वै भवतया शम्भोरतीव ११
प्रिया ॥ याऽस्मानुद्धरदप्रमेय पापाधारान् जडान्सदा प्राचीनामाता कर्णिका भवतु नः पापौघविध्वंसिनी ॥ ११० ॥ या देवी निगलापवित्र तटिनी
कालुष्यसंहारिणी या गौर्या अपि शंभु हेलनसमुद्भूताघसंहारिणी ॥ या राजर्षिरोमणा दिवोदासस्य दोषापहा प्राचीना माता कर्णिका
भवतु नः पापौघविध्वंसिनी ॥ १११ ॥ या हा पार्षदनैगमेयगणोऽपि शंभोः प्रसादं कौ या पापाधमवाष्कलद्विजमपि स्थानं परं प्रापिता ॥

१ = पाठभेद लक्ष्मण० तथा सूर्य०

२ – लक्ष्मण० तथा सूर्य० की प्रति में शङ्कर की स्तुति के इन पाँचों श्लोकों के पीछे, तदनन्तर मणिकर्णिका स्तोत्र के एक २ श्लोक क्रम से दिये गये हैं, अर्थात् श्लोक नं० १०४ के पीछे श्लोक नं० १०८ है, १०५ के पीछे ११२ है, १०६ के पीछे ११२ है, और १०७ के पीछे ११३ है

या भूलोकगतापराधजनतां सार्वं समुद्धारिणी प्राचीनाभिरोधकारिका भवतु नः पापौघविध्वंसिनी ॥११॥ या केदारपुरः सदा विलसते काश्यां प्रजास्तारयन्त्यानित्यं त्रिजगत्पवित्रतटिनी संमुच्य तत्तुष्टिदा ॥ या काशी जनताघसंघशमनी संदर्शनान्मज्जनात् प्राचीना भिरोधकारिका भवतु नः पापौघविध्वंसिनी ॥१३॥ इति स्तुत्वा द्व्यश्लोकैः साष्टांगं प्रणिपत्य च ॥ नर्तुरानंदसंभवैर्नेत्रोदैः क्लिन्नोदीनः ॥१४॥ तत्रवागभवत्सेयापूर्वं केदारसन्निधौ ॥ सैवाग्राह शृणु मुने मत्कांगोलं सादरं ॥११५॥ सोऽहं निदर्शनं द्वाले पश्यसोऽभवतो धुना ॥ सोमवंशराजशार्दूल नेत्रे मीलय वै क्षणं ॥११६॥ केदारं दर्शयाम्यत्र पापशुद्धिनिदर्शनं ॥ चित्रं वाणीं नृपः श्रुत्वा क्षणं नेत्रे सुमीलयन् ॥११७॥ पुनरुद्घाटिते नेत्रे श्री मत्केदारमागतः ॥ हरं पांतीर्थराजं केदारेशं प्रणम्य च ॥११८॥ आश्चर्यमाश्चर्यमिदं केदारस्य वैभवं ॥ तस्थौ क्षणं तदा भाती स्वं वदनेन मीलनं ॥११९॥ पुनर्मीलितोद्घाटिते सो काशी केदारमागतः ॥ तद्दृष्ट्वा पुनश्चित्रं तौ मुनीप्रणिपत्य च ॥१२०॥ भगवंतौ कृतार्थो सौ त्वद्दर्शनलाभतो ॥ एतादृचेत्रं मुनी ज्ञात्वा स्नानं दृष्ट्वा यथाक्रमं ॥१२१॥ प्रशंस्य राजशार्दूलं तीर्थे लिंगं प्रणम्य च ॥ तद्दृष्ट्वाश्चर्यसंपूर्णहृदया शिवसन्निधौ ॥१२२॥ इति परमरहस्यं शृणो देवी प्रभक्त्या दुरितशमसाधं शंकोयत्कृतं तत् ॥ कृतमोपयदि काश्यां तत्समस्तं व्यपोह्य प्रविशति शिवधाम प्रार्थितं ब्रह्मनिष्ठैः ॥१२३॥ श्रुत्वैतदनवद्यापि साश्चर्यं नाथमब्रवीत ॥ अनवद्योवाच ॥ स्वामिन्गुह्यं कदाप्येतन्न श्रुतं त्वन्मुखांबुजात् ॥१२४॥ इदानीं वद मे यस्माल्लोके ख्यातिं गमिष्यति ॥ इति श्रुत्वानवद्याया नाथशर्मावदन्मुदा ॥१२५॥ नाथशर्मा उवाच ॥ किं वर्णयामि तव देवि महाप्रभावं स्कंदांशजस्य च

१,२,३,४,५,६ पाठभेद – सूर्य० ७ – यह श्लोक लक्ष्मण० तथा सूर्य० नहीं है

मुनेश्च नृपस्य तस्य॥श्रीवामदेवमुनिपुंगवभाग्यपुंजं साक्षाच्छिवः स्वयमुपादिशदात्मगुह्यं॥१२६॥पापे युगे त्विह कलौ कलुषौघपूर्णा तीर्थेष्वमेयजनता खलु भक्तिहीना॥शंभुः कृपां दधदनंतदयाम्बुराशिरेषा कलौ न तरतीति विमृश्य तस्याः॥१२७॥एतद्रहस्यमपि देवि कलौ न केपि जानंति पुण्यपरिपाकविहीनचित्ताः॥श्रद्धापरा तत्र भवंति पि नालं येषां तु ते कथमिदं प्रविदन्त्रहस्यं॥१२८॥काश्यादिपुण्यतमभूमिषु वाससंप्राप्य त्यंत पापमनिशं प्रचरंति चित्तं॥श्रीकालभैरवभयं मनसाप्यचिन्त्य स्वल्पे सुखे च क्षणिके विरमन्ति मर्त्याः॥१२९॥निर्दंतु सर्वं स्वपि काशिमहाप्रभावं रक्षंति चेतसि हि ते सदाशिवभक्तिमानं॥लोकाः प्रयान्ति शिवधामवदामि सत्यं निर्धूय सर्वकलुषं सहसा नवद्य॥१३०॥तत्रापि दुष्टमनसां गतिरीश कृष्णा गुप्ता पुरातनमहामहिमा कलौ कियं॥केदारनाथ कृपया प्रविदंति येषां केदारलिंगमपि ते शिवमेव यांति॥१३१॥सर्वाघजालमपि जन्मशताघमग्नं तादृक् शिवाघशमनी महिमा कलौ किं नास्ति॥तत्रापि भक्तिविधुरा यदि जीवलोकाः पांतं रस्य हहके नभवांबुराशेः॥१३२॥सत्यं ब्रवीमि सकलश्रुतिनिर्णयोक्तसारं ब्रवीमि जनतां तरसा ब्रवीमि॥काशीविमुक्तिनगरी तरसापि दृष्टा विशेषः एवं हि कलौ न ततोस्ति किंचित्॥१३३॥तत्रापि भक्तिविरहान्बहु पापिनोपि पी तेनागतं कराभोग कीर्तिकियं॥केदारलिंगमपि सत्यमतोन्यदस्ति नैवात्र तद्विषयकाः श्रुतयः प्रमाणम्॥१३४॥आत्मापरोक्षविषयः परमात्मतत्त्वज्ञानाच्च युक्तिरितिवेदशिरांसि यान्तु॥तादृग्विमुक्तिरिह पापयुगे प्रजानां क्षुद्रात्मनां चलधियां न कदाचिदाप्या॥१३५॥अस्थिस्थलमांसगतचर्मगतासु मर्त्यसंपादितानि च तपांसि कृतायुगादौ॥अल्पासु भिक्षुच मनुजेषु चलचित्तदुष्टैः किं लभ्यमत्र परलोकसुखं तपश्च॥१३६॥तस्मात् कृपा एव दयितेतरतो हि वाणीतत्रापि दुष्टमनसां महिता कलौ काशी॥केदारलिंगमपि सत्यमतः रहस्यमेतत् संसारकं छयमिदं जगतो नवद्य॥१३७॥एतद्रहस्यमिह तीर्थमहेशयोर्यस्त्वत्प्रश्नमद्वचनसंकथनं हि देवि॥शृण्वन्पठन्हृदि दधाति महारहस्यं तं मुक्तपापमनमेत निजं स्वयं शंभुः॥१३८॥

इति श्रीकाशीमूलरहस्ये खिले ब्रह्मवैवर्ते काशीकेदारमाहात्म्ये तृतीयोऽध्यायः ॥३॥ अगस्त्य उवाच ॥ भो देव भगवन् शिवतत्त्वार्थवित्तम ॥
शिवानन्दात्कथं प्राप्तो गौर्या सर्वजगद्विभो ॥१॥ कदा शिवप्रसादेन निवृत्ता दुस्त्यजा यतः ॥ तद्रहस्यं मम श्रोतुं योग्यं यदि वदस्व तत् ॥२॥
नाथशर्मा उवाच ॥ शृणु देवि प्रवक्ष्यामि नावाच्यं तेऽस्ति किंचन ॥ इमं प्रश्नं पुरा तेन वामदेवेन वाञ्छितं ॥३॥ सनत्कुमारः प्रोवाच रहस्यं शिवभाषि-
तं ॥ सनत्कुमार उवाच ॥ शृणु ब्रह्मन् वामदेव पूर्वं कदाचित् हरिर्विधिः ॥४॥ समागम्य त्रयस्ते वै कार्यमालोचिताः पुरा ॥ ब्रह्मोवाच ॥ कदा तत्पर्य-
न्तमेतस्याः सृष्टेः कार्यं करोम्यहं ॥५॥ कस्य प्रीत्यै श्रमो यं मे कदा स्यादवरमो भवेत् ॥ विरामक्षणमात्रं मे न सृष्टिं कुर्वतः सदा ॥६॥ तस्मादेशः कोऽस्त्वन्यं
विधातुं परमेष्ठिनं ॥ महाकैलासमधुनागत्वा क्लेशं शृणुयामहे ॥७॥ तत्रैवाहं स्वस्थमना ध्यायन्तिष्ठामि शंकरं ॥ इत्युक्ते च विधिं प्रेक्ष्य प्रो-
वाच मधुसूदनः ॥८॥ सम्यगुक्तं त्वया ब्रह्मन् ममाप्येतद्धि रोचते ॥ असंख्याकोटि जीवानां निर्वेदः पालने मम ॥९॥ अतीव जातो दैत्यानां
संहारो बहुधा कृतः ॥ तथापि जायन्ते दैत्याः संभवन्ति पुनः पुनः ॥१०॥ मां विना कः करोतु तेषां हानिं पदे पदे ॥ अहमप्यागमिष्यामि न
करिष्यामि पालनं ॥११॥ स्वस्थस्तत्रैव तिष्ठामि यो वा को वा करोतु न तत् ॥ त्वमप्यागच्छ भो रुद्र कतिधा संहरिष्यसि ॥
॥१२॥ ब्रह्मणो वरदानेन तव चैव महासुराः ॥ तपः क्लेशाप्तविभवा भविष्यन्ति क्षणे क्षणे ॥१३॥
के सन्त्यस्मान्विना कार्यकर्तारः परमेशितुः ॥ ईशः सर्वोत्तमो भूत्वा स्वयं तिष्ठति निर्भयः ॥१४॥

१- पाठभेद ...

पश्यामः कथमीशस्य कार्यं चलति नो विना ॥ अस्माकं तु बलाद्दीशाः सुखमास्ते निरंकुशाः ॥१५॥ तस्मात्त्वयं किम् अन्ये एके प्रभुचततोधिकाः ॥ महाकैलासाधिपत्येनास्महे किं वयं तथा ॥१६॥ इति मेवं भावमाणं स्मयमानो हरो ब्रवीत् ॥ ईशमाया मोहितौ हि युवां नात्र तु संशयः ॥१७॥ यनो चेदेवं गर्वयुक्तौ ब्रवीतां निर्भयौ हृदि ॥ भवतः सहकारित्वात् द्विवद्वां सहयाम्यहं ॥१८॥ तथापि शिक्षा युवयोर्भविष्यति हितं ध्रुवे ॥ करणः परमेशस्य न जाने हि गतिः सतो ॥१९॥ कदाचिद् द्रागयशेषश्चेत् स्वस्थानं याम पूर्णतः ॥ इत्युक्तं रुद्रमूर्तिं तौ गर्वेण पुनरूचतुः ॥२०॥ त्वं भीतोसि न भीः स्वल्पाप्यावयोः किं करोति सः ॥ नमेतव्यं त्वयाप्येवं गमिष्यामो हि मास्मिते ॥२१॥ तदा रुद्रो हसन्नेतौ याम इत्यवदत्तदा ॥ महाकैलासमुद्दिश्य गतावायुमनोजवौ ॥२२॥ अप्राकृतं वाहि एवं तत् ब्रह्मांडज्योतिपुनकं ॥ सत्यज्ञानानंदमयं मनोवाचामगोचरं ॥२३॥ यं प्रार्थयन्ति योगीन्द्रा योगाभ्यास समाधिना ॥ सालोक्यादि चतुर्भावमुक्तिदं तारतम्यतः ॥२४॥ रुद्रमूर्तिं पुरस्कृत्वा महाकैलासमायतुः ॥ विघ्नेशं च नमस्कृत्य नंदिकेशं प्रणम्य च ॥२५॥ शैलादे राज्ञया ब्रह्म तर्यान्ता शनैः शनैः ॥ तत्र प्रतितं स्थानं लोकयंतो द्रुतान्वितं ॥२६॥ वामदेव उवाच ॥ महाकैलासपुरितौ ब्रह्मानन्तः सकौतुकौ ॥ तत्प्रभावं वद विभो विस्तरेण ममाधुना ॥२७॥ सनत्कुमार उवाच ॥ अनेककोटिब्रह्मांडाधारभूतमहाम्बुके ॥ लक्षयोजनविस्तारस्वर्णभूरिति श्रुतम् ॥२८॥ उन्नतं परमेशस्य स्थानं तल्लक्षयोजनं महाकैलास इति च स्थानं वेदविदो विदुः ॥२९॥ तत्र साहस्र पंचाशद्योजना परितश्च भूः ॥ परितो राजतः सालो विंशत्साहस्रमुन्नतः ॥३०॥ राजते परितो द्वाराण्यष्टौ दिक्षु समोन्नतौ ॥ पूर्वद्वाराधिपत्यं तु विघ्नेशस्य महात्मनः ॥३१॥ अग्निदिक्द्वारपालस्तु भृंगीरीटिर्महागणः ॥ दक्षिणद्वाररक्षी तु महाकालो गणाग्रणीः ॥३२॥ नैर्ऋतद्वारपालस्तु वीरभद्रः शिवांगजः ॥ पश्चिमद्वाररक्षी तु महाशास्ता शिवात्मजः ॥३३॥ वायुदिक्द्वारपालस्तु दुर्-

दुर्गार्त्तिनाशिनी॥ उत्तरद्वारनाथस्तु सुब्रह्मण्यः परः शिव॥३४॥ ईशानदिक्‌द्वारपतिः शैलादिर्गणनायकः॥ एतेषां किंकरी भूतास्त्व संख्या द्वाररक्षकाः॥३५॥ सहस्रकाराणां च पंचाशद्योजनानि मुने॥ एकोधिकानि शृंगाणि शतकोटिशतानि च॥३६॥ दशसाहस्रो च्छ्रितानि योजनानां महामुने॥ प्रवालमयशृंगाणि वेष्टयंति स्थितानि च॥३७॥ तदंतः शतकोटीनां दश चैकाधिकानि च॥ विंशत्सहस्रोच्छ्रितानि योजनानां महामुने॥३८॥ शृंगाणि पद्मरागाणां वेष्टितान्यभितः सदा॥ तदंतः शतकोटीनि तथा चैकाधिकानि च॥३९॥ त्रिंशद्योजनसाहस्र मुच्छ्रितानि महान्ति च॥ वैडूर्यमणि शृंगाणि वेष्टितान्यभितो मुने॥४०॥ योजनैर्दशसाहस्रं द्वारेभ्यो बाह्यभूमिका॥ चत्वारिंशत्सहस्रान्तभूमिका मध्यतो मुने॥४१॥ प्रवालपद्मरागाख्यवैडूर्यवारा त्रिच॥ एतत् भूमिभागेषु शृंगेषु च महामुने॥४२॥ सालोक्यमुक्तास्तिष्ठंति तत्तल्लय क्रमेण हि॥ मनोमोहगृहाराम वापीकूपतरः सोरः॥४३॥ स्त्र्यापणापान मद्यस्त्रग्गंधादि भूमिका॥ तत्रासंख्याः शिवगणाः सहस्रकन्याश्च सुप्रभाः॥४४॥ वनानि कल्पवृक्षाणां कामधेनुव्रजापराः॥ चिंतामणिसमूहाश्च तिष्ठंति च शिवाज्ञया॥४५॥ शिवधर्मपराश्चात्र शिवाराधनतत्पराः॥ शिवभक्ताश्च ते पुण्यतारतम्याद्वसंति वै॥४६॥ सालोक्यभाजो मनुजास्तत्र संति तिष्ठन्मुने॥ येषां य द्वांछते तत्तत्सर्वं तस्य पुरःस्थितं॥४७॥ सर्वभोगसमायुक्ता नित्यानन्दाश्रिता जनाः॥ सारूप्यसामीप्यसार्ष्टिमुक्तिः कालदवान्मुने॥४८॥ ततः परं भराः मुने शृंगवेष्टनमंततः॥ एकोत्तरा च शृंगाणां दशकोटिः समावृता॥४९॥ पुष्पराग मणीनां च भयाद्योतितसत्विषां॥ चत्वारिंशल्ल सहस्राणां योजनैः समुच्छ्रितानि च॥५०॥ तेषु तिष्ठंति गंधर्वयक्षकिंनरगारुडाः॥ नागाः शिवाचार्चका नित्याः सर्वभोगसमान्विताः॥५१॥

1-2-3-4-5 पाठभेद मूर्ध०

तदंतकोटि संख्यानि गोमेद मणिमंति च ॥ एकाधिकानि शृंगाणि पीतानि वेष्टितानि हि ॥५२॥ पंचाशद्योजनानां च साहस्रे हि क्लृप्तानि च ॥ देवेंद्राः
शिवमाराध्य तिष्ठंत्यपदच्युताः ॥५३॥ ततस्त्वेकाधिकं द्वालक्षाणि शृंग संख्यया ॥ इंद्रनीलमहानीलमयान्यावेष्ट्य संति वै ॥५४॥ षष्टियोजन
साहस्रो क्लृप्तानि मुनि पुंगव ॥ शिवभक्त्या चतुर्वक्त्र ब्रह्माणो ध्यानतत्पराः ॥५५॥ तेषु तिष्ठंति शृंगेषु शिवज्ञानास्त हृन्मलाः ॥ ततो गारुत्मत
मणि शृंगाणि द्युतिमंति च ॥५६॥ संख्येकाधिक लक्षाणि दिव्यमारकतानि च ॥ विष्णवस्तेषु तिष्ठंति शिवं ध्यायन्निरंतरं ॥५७॥ मुक्तिकामाः शिव
ध्यान निर्धूताखिल हृन्मलाः ॥ साहस्र सप्तत्युक्लृप्त योजनेषु पदच्युताः ॥५८॥ सामीप्यमुक्ताः संति वै तारतम्येन संति वै ॥ [illegible]
[illegible] ततो मुक्तामयान्यंतः शिवराण्ययुतानि च ॥५९॥ एकाधिकानि शृंगाणि पीतानि वेष्ट्य संति वै ॥ साहस्राशीतिसंख्येय योजने
नो क्लृप्तानि वै ॥६०॥ तेषु रुद्रा महात्मानः प्राप्तसारूप्य वैभवाः ॥ पशुपाश प्रतिज्ञानात् गुरोः स्वाप्तवैभवात् ॥६१॥ नित्यमुक्ताः शिवध्यायन सदा हृस्य
पंकजे ॥ लोकानुग्रह कर्त्तारो ह्यसंख्याताः शिवाज्ञया ॥६२॥ तिष्ठंति नित्यं कैलासं भासयंतः स्वतेजसा ॥ तदंतश्च सहस्राणि दिव्यानि
स्फाटिकानि च ॥६३॥ एकाधिकानि शृंगाणि वेष्टितान्यभितो मुने ॥ योजनानां च नवतिसहस्रेण हि क्लृप्तानि च ॥६४॥ अपरा मूर्तयस्तेषु शोभा
परमात्मनः ॥ नंदी भृंगी महाकालो बाणभद्रादयो मुने ॥६५॥ नित्य ज्ञानानन्दरूपाः सार्ष्टि सायुज्य मुक्तयः ॥ अकर्तुं कर्तुमपि चान्यथा कर्तुमीश्वराः ॥६६॥
अनेककोटि जगतामपि [illegible] शिवाज्ञया ॥ तिष्ठंति तेषु कैलासं रमंतः स्वेच्छया मुने ॥६७॥ तदंतर्वज्ररत्नाढ्य मणिमंत्यकृतानि च ॥ एकाधिक
शतान्यथ [illegible] सर्वधाम च ॥६८॥ एकाधिकं शैलमंते योजनानां सहस्रके ॥ शृंगाणि वेष्ट्य तिष्ठंति निजधाम [illegible] स्य हि ॥६९॥ मूर्तयस्तेषु तिष्ठंते देव्याश्री
परमेशितुः ॥ कुमारविघ्नराजादि नित्यांतःपुरवासिनः ॥७०॥ नित्यानंदमयाः सर्वा दुर्वंद्या महीयसः ॥ ज्योतिर्मयं च तन्मध्ये लक्षयोजनमुच्छ्रितं ॥७१॥

प्राकृतानां च देवानामगम्यं शिवधाम तत्॥ अंतःपुरमिति प्राहुः शिव सौनकवैदिनः ॥७२॥ ततः परं शिवपदं निजं ज्योतिर्मयं विभुं॥ तत्रैक-
दृग्धृंग्या सात्मज्योतिर्मयेन च ॥७३॥ यत्ते विष्ठंति सूक्ष्मं शुद्धं सदा शिवं॥ अनुग्रहात्मकं शांतं स्वे महिम्नि सदा स्थितं॥७४॥
अप्राकृतमहासौधे दिव्यसिंहासनास्थितं॥ पराशक्त्या च निजया मता नंदमहात्मकं ॥७५॥ यं ध्यायंति सदा वाग्यज्ञा वरा संस्थिताः॥
कालेन मुक्तिमिच्छंतो भोगस्यां ते शिवालया ॥७६॥ यस्त्वेवोमनिषत्सर्वा तृप्ता रूपात्मनावदत्॥ पंचोवंशन्मुखं ह्येते यमाहुर्ब्रह्मवित्तमाः
॥७७॥ तो मारकंदादि मुनीनां पंचविंशात्मभेदतः॥ वेदागमपुराणेषु प्रथितं यं विदुर्बुधाः ॥७८॥ सृष्टिस्थिति महत् तिरोधानाख्य-
मूर्तयः ब्रह्मा विष्णुस्तथा रुद्र ईश्वराख्य प्रभेदतः॥७९॥ यस्यानुग्रहतः कार्यं कुर्वंति स्वस्वकल्पितं॥ यदाज्ञया च कोटिब्रह्मां-
डौघसंक्षयः॥८०॥ यस्यैव वशगा शक्तिरिच्छाज्ञानक्रियात्मिका॥ यस्यैवाभेदरुद्रोयं भूकैलासतिलपंकरः ॥८१॥ महाकै-
लासवत्सर्वं भूकैलासेप्यकल्पयत्॥ अविस्तारात् तत्र सद्योग्यो व्याप्तिर्वैभवः॥८२॥ भूकैलासतो पि स्तगणाः प्रलये तत्र गच्छंति॥
ऊर्ध्वं वृध्या सर्वेचारो मुदृश्यते वै वहिः॥८३॥ अप्राकृतमहाकैलासे तत्र ध्वाति शाश्वते॥ निग्रहानुग्रह व्याज मूर्तिभेदः सदाशिवः
॥८४॥ जंबूद्वीपस्य कैलासः महाकैलास भूमिके॥ निग्रहानुग्रहस्थाने शाश्वते परमे शिवे ॥८५॥ ब्रह्मादिरुद्रवादि देवाश्च
तदाज्ञावशवर्त्तिनः॥ वेदागम पुराणेषु रहस्यत्वाहितं विदुः॥८६॥ सर्वान्तरात्मा सर्वज्ञः सर्वशक्तिः सदाशिवः॥
इष्टोसीति मया प्रोक्तो महाकैलासवैभवः॥८७॥ एवमप्राकृतः शंभोर्महाकैलास उच्यते॥ रुद्राः सहतो ब्रह्मविष्णु रुद्र-
बलाहृतो॥८८॥ महाकैलासमतुलं स्तवृत्तांतं निवेदितुं॥ पुरा विज्ञाप्य देवेशं शैलादिस्तत्र समागतान्॥८९॥

१-पाठभेद-सूर्य

पश्चात्तदांशैर्येशानं त्रिमूर्तीनिमदर्शयत्। तिर्यितम विलोक्यासा चाकुलामुनिपुंगव॥ ८०॥ तत्र ज्ञान क्रियेच्छाविभव विरचिते स्वात्मशक्त्या समंतं
मात्मज्योतिः प्रकाशाऽपरिमित विलसत्सु सिंहासनस्थं। ब्रह्मांडानेककोटि स्थित विधि हरिरुद्रादि देवोक्त विज्ञानगीकृत्य स्वभ्रूकुटि
चलनमात्रात्मकार्यान्हसंतं॥ १॥ नंदीशानेश विघ्नेश मुख निज सल्लापयो यप्रदत्तस्वाज्ञा ब्रह्मादि दिव्याखिल भुवनगतानब्रह्मनिष्ठेश
संघान्॥ भ्रूभंग ज्ञातसाशाय विमलधियां यद्गणानां कराग्रवेत्राग्रस्पंद दृष्टीन्विधिहरिरुद्राश्चर्य चित्ताः प्रपश्यन्॥ ८१॥ अत्रास्माकं
च विज्ञापन वचनम हो केन शंभुः शृणोति त्राता को स्मानिहाऽद्याऽवसर मपि न पश्यामहे स्वेन वक्तुं॥ इत्यालोच्य पुरस्ते चरणकमल
योरीशितुः संप्रणम्य साष्टांगं तत्र तस्थुः परमशिव कटाक्षं च वांछन्त हर्षा॥ ८३॥ महाकैलासस्यानुपम महिमा ते प्रकाशितस्स भक्त्या
श्रोतॄणां भवति च फलं मोक्षजनकं॥ चतुर्वर्गः पुंसः करतलगतस्तस्य परिलः तुराः सर्वे सेवा महरहः करिष्यन्ति हि मुने॥ ८४॥
इति श्री काशी मूल रहस्ये ब्रह्मवैवर्ते ... महाकैलास वर्णनन्नाम चतुर्थो ध्यायः॥ ४॥ वामदेव उवाच॥ सनत्कुमार भगवन्महाकैलासवैभवं॥
श्रुतं मया ततस्तेवै किमकुर्वन्वदस्व मे॥ १॥ सनत्कुमार उवाच॥ शृणु ब्रह्मन्वामदेव ब्रह्मविष्णु हरास्तत॥ सदाशिवं वरं मांकांक्षंत
... चिरं स्थिताः॥ २॥ सेवनायागताः सर्वे गतास्तदनुते पुनः॥ विविक्ते परमेशानं वक्तुं समुपचक्रमुः॥ ३॥ ब्रह्माणमग्रतः कृत्वा तेन सर्वे
... यजिनाः॥ ब्रह्मा उवाच॥ भगवन्सर्वलोकेश वयं सृष्टि स्थिति क्षये॥ ४॥ निर्वेदं परमं प्राप्ता अन्यान्प्रेषय तत्कृते॥ वयमत्रैव ते शम्भो भवत्सेवापरायणाः॥
एते विष्णुविधीशास्ते पदे स्वस्त्रावसन्यथा॥ तथा वयमपीहैव वसामि विगताधमः॥ ६॥ इत्युक्तस्तं तदा ब्रह्माणामविलोक्य महेश्वरः॥ तदा रुद्रं समालोक्य हसन्नू संजयावदत्॥ ७॥

१ - यह पद लक्ष्मण० सूर्य० में नहीं है। १-२-३ पाठभेद - सूर्य०। ४ - सूर्य० का पाठभेद अपर्याप्त है, पर लक्ष्मण० निम्नलिखित पाठ है। "महाकैलासस्यानुपम महिमा वेदितुं केन वक्तुं समस्तं ... कथां यः शृणोतीश ... चतुर्वर्गः पुंसः करतलगत ... सर्वे सेवाम् प्रतिदिनमकुर्वन् खलु मुने।"
५, ६ पाठभेद लक्ष्मण० सूर्य०।

किमेतास्यां प्रवर्त्तितं न श्रुतं किं भवद्वचः ॥ मयया मोहितो अनेब्रह्म विष्णु विशेषतः ॥७॥ इत्युक्तं वाक्यमाकर्ण्य तद्रुद्रमूर्तिर्महेशितुः ॥
भ्रूसंज्ञयालक्ष्यवेति स्मयं दहसितो वदत् ॥८॥ एतावतावं नैर्वेशं प्राप्तौ स्मस्वकृतौ विधौ ॥ यपाच्चिरकैस्तर्यायातां स्थष्टिपालन
कर्माणि ॥१०॥ तथा त्वयाधुनाकार्यं सर्वज्ञेन दयालुना ॥ एवं रुद्रवचः श्रुत्वा सर्वकर्ता सदाशिवः ॥११॥ ब्रह्मविष्णु
समालोक्य प्राह पुत्रदयानिधिः ॥ भवद्भ्यां यत्कृतं पुण्यं मामुद्दिश्याविकृच्छ्रतः ॥१२॥ प्राप्तं तदनुरूपं तद्युवयोः फलमुत्तमम् ॥
ब्रह्मविष्णुपदं श्रेष्ठं प्राकृते दुर्लभं भुवि ॥१३॥ तावद्वक्ष्यदोपभोगांते युवयोर्मत्पदागमः ॥ भविष्यति नमद्देवां मद्भक्त्या
तिष्ठतो यदि ॥१४॥ मद्भक्तिहीनौ यदि वां पुनर्जन्म भवेद्भुवि ॥ इति ज्ञात्वा गच्छतां वै अप्रमत्तौ स्वकर्मणि ॥१५॥ पूर्वस्मिन्न
न्मेन युवां ब्राह्मणाक्षीण्यौ भुवि ॥ शिवविज्ञाननान्नाम मद्भक्तस्तपसांनिधिः ॥१६॥ वेदागमपुराणज्ञो मद्धर्म[illegible]विद्वान्
गणवित् ॥ तपः कुर्वन् केदारे हिमवच्छिखरे वसत् ॥१७॥ पार्वतीयो नृपस्त्वासीन्नलनारायणाह्वयः ॥ तन्मंत्री [illegible]
सिद्धाख्यः शिवभक्तो द्विजाग्रणीः ॥१८॥ ताभ्यां च शिवविज्ञानवतः सेवा चिरात्कृता ॥ तयोः प्रसन्नो मद्भक्तः सेवया
नुग्रहं ददौ ॥१९॥ शिवविज्ञाननान्योगी मत्स्वरूपो न संशयः ॥ तस्य सेवा च ताभ्यां वै धार्दिता पूर्वपुण्यतः ॥२०॥ शिवविज्ञा
नवान्योगी केदारेशं प्रणम्य च ॥ भगवंस्तव लिंगस्य दर्शनं मेऽस्तु सांप्रतं ॥२१॥ माया माहिषरूपस्य पृष्ठं दर्शितवानसि ॥
सर्वेषां दर्शनं मास्तु लिंगं दर्शय मे तव ॥२२॥ इत्येवं प्रार्थयतः शिवज्ञानवतो हरः ॥ व्योमवाण्याऽवदत्काले शिवज्ञानिनमादरात् ॥२३॥

12

१, २, ३, ४, ५ – पाठभेद सूची

१६

अगाम्यद्य मल्लिंगदर्शनं नास्ति हीनां ॥ मल्लिंगदर्शनं काश्यां केदारे हि भवेत्तव ॥२४॥ तत्रैव मे द्रुतं कलामुक्तं लिंगं विराजते ॥ हरं पापाख्यं रेतोदं तीर्थं गौर्याभिधानकं ॥२५॥ लिंगमूर्तेः पूर्वभागे प्राचीनं सर्वतारकं ॥ तत्र स्नात्वा भवान्सम्यक् मल्लिंगं हृत्पद्मं कुरु ॥२६

इति श्रुत्वा व्योमवचः शिवविज्ञानवान्द्विजः ॥ शिवाज्ञां शिरसा धृत्वा काशीं यातुं त्वरां व्यधात् ॥२७॥ श्रुत्वा तत्स्नानसिद्धाख्यना नारायणोऽतदा ॥ शिवविज्ञानवानस्मत्पुण्यो गच्छति काशिकां ॥२८॥ आवामपि च सर्वार्थं गच्छावस्तस्य सादरात् ॥ आवयोरपि काश्यां स्यात्केदारेशस्य दर्शनं ॥२९॥ गौरीतीर्थस्य रेतोदस्नात्रो स्मभतेजसा ॥ कृतार्थौ स्याव नितरां सेवया शिवयोगिनः ॥३०॥ इति कृत्वा मतिं तौ च तेन साकं विनिर्गतौ ॥ समित्कुशफलाहारपत्रपुष्पादिभिः पथि ॥३१॥ पादसंवाहनजलाहरणैः कृष्टचंद्रैः ॥ वस्त्रप्रक्षालनैः शिवाराधनानीतवस्तुभिः ॥३२॥ सेवाभिरनुरूपाभिस्तोषयामासतुश्च तं ॥ स्वयं पादचरौ भूत्वा हित्वा यानमिवाद्विजो ॥३३॥ स्वहस्तेन कृतावेतौ भक्त्या सेवां महात्मनः ॥ शिवयोगी पदाचारी नो यानं तु न चोचितम् ॥३४॥ इति तावपि तद्वृत्त्या गच्छतां पादचारिणौ ॥ चतुरंगबलं सर्वं राज्ञो दूरादगात्पृथक् ॥३५॥ यानारोहाय तौ विप्रं प्रार्थयेतां दिने दिने ॥ नारोहेहं यानमिति यात्रायां सो वदद्द्विजः ॥३६॥ तद्वृत्त्या तौ पादचरौ सवाये चक्रतुश्रमौ ॥ असेवलां प्राप्ते नृपौ शिवविज्ञानयोगिनं ॥३७॥ मध्ये मार्गमरण्येऽस्ति तटाकं पूर्णमानसं ॥ तत्रैको वटवृक्षो भूराकाशं शिरसा लिहन् ॥३८॥ ततो दूरे नृपस्सेना निवेशं कारयत्तदा ॥ राजौ तत्र स्थितौ सर्वा शिवज्ञानवता सह ॥३९॥ तस्मिन्वटे महावृक्षे न्यवसद्ब्रह्मराक्षसः ॥ ओ कालात्पापेन शिवनिंदाकृतेन च ॥४०॥

अ० ५

१६

Marginal notes: पा० पार्थीकुरु; २धरा; नंवा पा०; पा० नायक; मयो; कृतावन्तो; पा० गदपत; २ सन्तु; पा० येते; पा० अद्भारमतततौ दे; निवेशन; पा० तरि

१,२,३ पाठ भेद सूर्य०

अर्धरात्रे वटतरोरवतीर्य स राक्षसः॥ सुषुप्तं शिवविज्ञानयोगिनं हंतुमाययौ॥४१॥ नानारायणो राजा मंत्री च चन्द्रसिद्धकः॥ शिवयोगी

रक्षणार्थं सायुधौ जाग्रतौ निशि॥४२॥ अंजनाचलसंकाशं राक्षसं तं ददर्शतुः॥ कस्त्वं दुरात्मन्निति तौ भर्त्सयन्तौ समागतौ॥४३॥

तौ दृष्ट्वा राक्षसोऽनाव युवां कौ गतजौ मितौ॥ यः कश्चिद् वृक्षमूलेऽत्र रात्रौ तिष्ठति मूढधीः॥४४॥ तमाहारं नयामि तस्मात्कोऽप्यत्र

नावसत॥ वृक्षच्छायां परित्यज्य दूरतो योऽवसीदिह॥४५॥ तत्र हन्मि प्रतिज्ञा मे पुरा वै कारणान्तरात्॥ युवां तु वृक्षच्छायायां दैवा

द्दूरतः स्थितौ॥४६॥ ततोऽपि सेना दूरे चालिता चैकोऽत्रैव स्वपत्॥ महाहास्त्विह एव दैवेन विहितास्त्विति॥४७॥ एनं भक्षि

तुमायातः शिवकाले बुभुक्षितः॥ युवां यदि न मे विघ्नमाचरेतां तु भक्षणे॥४८॥ युवामपि सेनाश्च नाशयामि क्षणान्न हि॥ तूष्णीं

वा गच्छतां दूरं यद्यायुः प्रियमात्मनो ध्रुवं॥४९॥ सेनानीनां च यो भूत्वा युवां यदि जीवथ वै सुखं॥ स्वरूपं पश्यतं युवां प्रलयाग्नि

समं मम॥५०॥ इत्युक्त्वा प्रलयाकारो ज्वालाचलोऽभवत्॥ तं दृष्ट्वा राजमंत्रीतौ भयकंपितचेतसौ॥५१॥ अयं क्रुद्धो यदि त्वां

सर्वान् संहरति ध्रुवं॥ शिवविज्ञानयोगीन्द्रं भक्षत्येष न संशयः॥५२॥ किं कर्तव्यमहो कष्टं भावयोः प्राप्तमीदृशं॥ नायं युद्धेन वै

शक्य आवाभ्यां सेनयापि वा॥५३॥ तस्मात्तं प्रार्थनया क्षिप्रं मोक्षयतावहे॥ इति कृत्वा मतिं तौ वै साष्टांगं प्रणिपेततुः॥५४॥ त्वं

महानसि भो रक्ष विप्रं वर्ज्यमजाधुना॥ एनं विना यद्वृक्षे सेतस्थौ भक्ष्यान्ते कृतं॥५५॥ दयां कुरु ब्रह्मघ्नत्वं जात्या त्वं ब्रह्मराक्षसः॥

प्राग्जन्मपापाद्राक्षसत्वमागतः॥५६॥ तस्मात्त्वं जातिधर्मं दृष्ट्वा विप्रे दयां कुरु॥ इत्येवं प्रार्थयन्तौ तौ प्राह रक्षो हसन्निव॥५७॥

१, २, ३, ४ पाठभेद - सूर्य०

भवंतौ नाकरिष्येतां मम प्रीतिं कथंचन ॥ तथापि वक्ष्ये भ्रातरौ युवां मद्वचनं यदि ॥५९॥ त्यक्ष्यतो नैव मोक्ष्यामि नान्योपायैः स्म कोटिशः ॥
इति ब्रुवंतं निःशंकं राक्षसं तौ विचार्य च ॥६०॥ परस्परं द्विजेन्द्रस्य रक्षार्थं सेवया खलु ॥ आवां समागतौ सत्यं देहस्तु क्षणभंगुरः ॥६१॥
गतश्चेत् सम्यगेवात्र विप्रार्थं किं ततोऽधिकं ॥ इतिकृत्वा मतिं तौ तु राजमंत्रिसुतावूचतुः ॥६१॥ आवां राक्षस तुष्टिश्चेद्दत्तं दक्षिणालता-
च ॥ निःशंकमावां त्वं भक्ष मुंचैनं द्विजयोगिनं ॥६२॥ अथवा स्या राक्षसस्त्वं आवयोर्भक्षणात्परं ॥ प्रसुप्तं ब्राह्मणमपि पुनर्भक्षयसि
चेत्कथं ॥६३॥ इत्युक्तवंतौ तौ रक्षः प्राहतौ बुद्धिमत्तरौ ॥ सत्यमुक्तं युवाभ्यां वै चलावेव क्षतां मतिः ॥६४॥ वृक्षमूले प्रसुप्तं मे प्राप्तं भक्ष्यं गुरु
परास्येतं वृक्षतलाद्दूराद्यौ नो न स्पृशाम्यहं ॥ दिवा सुखेन तिष्ठंतु जनानां निर्भयं मम ॥ शपथं कृतं मह्यं युवां भक्ष्यो मयाऽपि ॥६५॥ तदा
वक्ष्याम्युपायं वां विप्रस्य विसर्जने ॥ इत्युक्तवंतं तौ शीघ्रं वदतां वत्स राक्षसं ॥६६॥ केन प्रतीयसे रक्षः शपथेनावयोर्वच ॥ इति ब्रुवंतौ रक्षस्तु
स्पृशतं विप्रपादयोः ॥६८॥ भवंतौ सत्यवचनौ विप्रार्थमसंतत्यजौ ॥ तदा तौ विप्रपादं द्राक् स्पृशतां राजमंत्रिणौ ॥६९॥ नान्यथा प्रकरिष्याव
उपायं वद निर्भय ॥ द्विजमुक्तौ सत्यवचाभव त्वं पुण्यमाप्स्यसि ॥७०॥ तदा वदद्राक्षसस्तौ विप्रमुत्थाप्य दूरतः ॥ प्रेरयेतां युवामास्य मे ति-
ष्ठतां विशंकितौ ॥७१॥ विप्रस्य दुर्गमनात् निर्गलामयवां कृतं ॥ इत्युक्ते रक्षसि च तौ तदास्यं निरयोपमं ॥७२॥ उत्प्लुत्य पातालसमं विशतःस्म
स्तान संस्थितौ ॥ विप्रमुच्चैः स्वरैर्मत्वा क्रोशंतौ राजमंत्रिणौ ॥७३॥ उत्थाय तामसतश्च बुद्धो विप्रः समुत्सुकः ॥ सहसास्य गतौ दृष्ट्वा गह्वरे
रेऽजगरीव ॥७४॥ कोयमंजन सकाशः पर्वताकार देहवान् ॥ तदास्यगौ राजमंत्री दिने किं कथयां त्वितौ ॥७५॥ प्रोचुः स्वरेण राजमंत्री
प्रकुर ॥ कोयं पर्वतसंकाशो अस्यास्ये किं युवां गतौ ॥७६॥ वदतां युवां शीघ्रं कालो हि दातिक्रमः ॥ इति संक्रुध्यतो विप्रः शुचा चलति शिवं स्मरन् ॥७७॥

१,२,३- पाठभेद सूर्य० ४- पाठभेद लक्ष्मण० ५- पाठभेद लक्ष्मण० सूर्य०

स्थितं तं राजमंत्री तौ गदतः शिवयोगिनं । दूरं गच्छ ततो ब्रह्मन् छायामुत्सृज्य शीघ्रतः ॥७८॥ राक्षसोयं भवत्सङ्गी आगतो यः पोरकर्ननात् ॥

त्वामुक्तवान्कृतार्थौ च जातावावां त्वदाज्ञया ॥७९॥ सुखेन काशीं गच्छ त्वं स्तेनां देशाय चोदय ॥ आवां कृतार्थौ त्वत्पादसेवया जन्ममृत्यु-

तः ॥८०॥ इति ब्रुवंतौ तौ विप्रौ दृष्ट्वा तस्यास्यमाहतुः ॥ वृक्षच्छायां बहिर्गत्वा दृष्ट्वा तौ राक्षसो मुने ॥८१॥ मांसमत्ति विप्रेन्द्र किमिति

द्राक् तं दद्रे ॥ गर्जितो राक्षसो राजा मंत्री चाशु [illegible] ॥८२॥ राक्षसाभिस्थितौ दृष्ट्वा भस्मना शिववल्लभः ॥ मृतसंजीवनीयुक्तं पंचा-

क्षरं महामनुं ॥८३॥ भस्मन्यावर्तयामास लक्ष्मणो राजमंत्रिणौ ॥ गलितस्तु रसस्यैव राक्षसो नगतो अधः ॥८४॥ राक्षस [illegible] गल

गतो वंगार सदृशो [illegible] ॥ भूमौ [illegible] मास मूर्छितो निपपात च ॥८५॥ भस्म हस्तेन तौ स्पृष्ट्वा शिवविज्ञानवान् सुधीः ॥ किमेतदिति

पृष्टौ तौ वदतां सर्वमादितः ॥८६॥ [illegible] ततो निर्गतो [illegible] वृक्षात् लक्ष्मणमास्थितं ॥ दृष्ट्वा राक्षसस्तत्र योगी कस्त्वं पापीत्यपृच्छत ॥८७॥

प्रश्नोत्तरायत वृक्षस्तत्संमुखमभूद्वदा ॥ [illegible] गत पापो भवत्क्षणात् ॥८८॥ शपथेन प्रतिज्ञातो मम वृक्षो मोचितो

त्वया ॥ त्वां हित्वा मत्क्षुधाशांत्यै चाहारं बाधितं त्वया ॥८९॥ कस्त्वं दुःखदायी मे क्षुधार्तस्य चिरादिह ॥ इतो त्वां चैव सेनां

च भक्षयाम्यधुना क्षणात् ॥९०॥ [illegible] मे स्यात् [illegible] तौ मम ॥ सेना [illegible] तमधुना भक्ष्यं मे [illegible] दुर्नयात् ॥

॥९१॥ पुरा मम प्रतिज्ञातो वृक्षो मूल [illegible] ॥ [illegible] नैवास्ति तेनाहं दुर्लभाशनः ॥९२॥ मद्भक्ष्यो विघातं तु महाभव [illegible]

तत्क्षणात् ॥ चिरकालं क्षुत्प्रशांतिर्भविष्यति न संशयः ॥९३॥ एवमाह [illegible] किंचिद्भवभक्तो [illegible] ॥ तादृशं मे क्षुधाशांतिं कृत्वा स्वतपसा गतः ॥९४॥

तदास्य मम आहारो न लब्धस्त्वद्य [illegible] ॥ वृक्षमूल [illegible] प्रतिज्ञातं तदाज्ञया ॥९५॥ [illegible] स्य विघ्नं यदा भूयात् [illegible] क्षुत्ते गमिष्यति ॥ इति तस्य वचः [illegible] मघज्ञातं मयाद्य ॥९६॥

१, ३, ४, ५, ६, ८ पाठभेद सूर्य०   २-६ पाठभेद लक्ष्मण०

१८

युष्मान्सहैतान्भक्षयिष्ये मद्गुरुके विघ्नकारिणः॥ चिरं त्वीप्सं प्रयास्यामि बहुभक्ष्यान्याऽधुना हि॥९७॥ इत्येवं पर्वताकारो विदार्यास्यं गुहासमं॥
प्रसार्य हस्तौ क्रोधाद्धं माववार सहैतिकान्॥९८॥ शिवविज्ञानवान्योगी तं दृष्ट्वा मोक्तुमुद्यतं॥ सर्वान्संवर्त्तकालाभं हुंकारेणाश्चर्त्तयत॥९९॥
तस्य हुंकारतो रक्षो हाहेति तनुदाहतः॥ उत्प्लुत्याकाशपर्यंतं पतन्भूमौ लुलोठ ह॥१००॥ त्राहि त्राहीति चुक्रोश न साष्टांगं विप्रमानमत॥
शीघ्रं तनुदाहं मे शमयाशु दयानिधे॥१०१॥ साधवः परहिंसां वै न कुर्वंतीति हि श्रुतिः॥ त्वत्क्रोधपरादहं पूर्वं शांतोऽधुना पुनः॥१०२॥
पूर्वाद्धि सहस्रांशो दैहो मे बाधते तनुं॥ कृपां कुरु दयासिंधो क्षमासारा हि साधवः॥१०३॥ क्रोशंतमेनं मुनिराट् शांतं दृष्ट्वा व्यलोकय-

अ०५

त्॥ तदा शीतलतां प्राप्तस्तुष्टाव मुनिपुंगवं॥१०४॥ सुखितोऽस्मि दयामूर्ते मा मुंच शिवप्रिय॥ त्वया क्षुधाविनिर्मुक्तो जातोऽहं त्वत्कृपाश्र-
तः॥१०५॥ शरणं त्वां गतोऽस्म्यद्य निरयान्मां समुद्धर॥ एवं वदंतं तं दृष्ट्वा राक्षसं शिवयोगिराट्॥१०६॥ हसन्नपृच्छद्योगीन्द्रः कस्त्वं पूर्वभवेति च॥
सत्यं वद त्वद्दुःखं करोम्यनृततां नहि॥१०७॥ एवं पृच्छतमानस्य रक्षो वक्तुं समारभत्॥ शृणु ब्रह्मन्पूर्वभवे विप्रोऽहं शिवनिंदकः॥१०८॥
बाष्कलो नामधेयेन विष्णुपाखंडमाश्रितः॥ विष्णुपाखंडिनो वेदवाह्यान्पूजाविधानतः॥१०९॥ अपूजयं प्रतिदिनं ते मामुपादिशंस्तथा॥
नोच्चार्यं शिवनामेति न गंतव्यं शिवालय॥११०॥ न पूज्याः शिवभक्ता वै न दृष्टव्याः शिवाकृतिः॥ न धार्यं भस्म रुद्राक्षं न श्रोतव्या कथा शिवेति॥१११॥

१८

हननं भस्मरुद्राक्षधारिणां धर्म ईरितः॥ शिवलिंगध्वंसनं च शिवालयविभंजनं॥११२॥ ध्वंसनं शिवतीर्थस्य शिवार्चायाः कृतो वधः॥ गंगापि
शिवनिर्माल्या न स्पृष्टव्या कदाचन॥११३॥ संबंधि यद्यत्तत्सर्वं त्याज्यं भवनः॥ वेदागमपुराणानि शिवसंबंधिकानि च॥११४॥ मिथ्यै-
व तानि सर्वाणि बुद्धिमत्कल्पितानि हि॥ इत्येवं मां प्रतिदिनं बोधयंति च पापिनः॥११५॥ कलिंगदेशाधिपतिर्मित्रत्वं दत्तवान्मम॥

१-२-३-४-५- पाठभेद - सूर्य

5

प्र०वे० १९

राजकार्याणि सर्वाणि प्रवृत्तानि मदाज्ञया॥११६॥ राज्ञा मां विश्वसन्दत्तं राज्यसैन्यधनादिकं॥ त्वदिच्छया सर्वकार्यं कुर्वित्याज्ञां च मां ददौ॥११७॥
उन्मत्तोहं तदा राजकार्यं प्रार्थयति कामुकः॥ परस्त्रीलालसोऽत्यर्थं पाखंडो मे सखा विटः॥११८॥ ज्ञात्वा मां स्ववशी कर्तुं एवं नित्यमुपादिशन॥
परस्त्रीसंगदोषस्तु मद्भक्तानां कदापि न॥११९॥ देहधर्मस्तु मिथ्यैव तत्कार्यं संगमादिकं॥ यथेच्छं भोगभोगश्च कर्तव्यस्तेन किं भवेत्॥१२०॥
अस्माच्छिष्यो भवासि चेत्स्त्रियो दास्याम हे वयं॥ एवं प्रतार्य मां चित्तं सर्वं संपादितं शनैः॥१२१॥ हृतं समर्पणं व्याजात्स्वलैं स्वार्थपरैः स्वलैः॥
अस्मदीयासु नारीषु यत्रेच्छा भुंक्ष्व तां स्त्रियं॥१२२॥ स्वल्पकामः स्वनाशोस्ते शपथेन नियोजयन्॥ तास्त्रियो मां वशीकुर्युः कामुकं भर्तृयोषिताः॥१२३॥
तेषां शिष्योऽभवं पश्चादंकितस्तप्तमुद्रया॥ ततस्ते मामुपादिशन्मद्यमांसानि सेवितां॥१२४॥ स्वसृ मातृ सुता भ्रातृजाया श्वश्रु स्नुषादिकाः॥
पितृष्वसा गुरोर्जाया मातृष्वसृ सुखापराः॥१२५॥ एतासां संगमे दोषो नास्ति मत्संप्रदायिनां॥ चातुर्वर्ण्या स्त्रियो भोज्या अंत्यजा
म्लेच्छजा अपि॥१२६॥ पुलिंद तुरुकाद्यन्त्यः संकराश्चानुलोमजाः॥ भोक्तव्याश्च मदीयैस्ता निःशंकं नात्र दोषभाक्॥१२७॥ मिथ्याशरीरबाध्यमि
च्छारूपा क्षणात्मिका॥ अस्माकमनया दोषः कोस्ति सत्संप्रदायिनां॥१२८॥ अस्माभिरेवं कृ पूतं च कर्तव्यं गुरुशासनात्॥ स्फाले मृत्स्नलेपनं
कंठे तुलसीकाष्ठधारणं॥१२९॥ एतावता वयं सर्वकृतार्था नात्र संशयः॥ इति मां नित्यशस्ते वै स्वार्थकामा ह्युपादिशन्॥१३०॥ कामुकस्य
ममाप्येतद्रुचितं तद्वचो मुदा॥ तथैवाऽकरवं गर्वादुन्मत्तोहं धनादिकात्॥१३१॥ युवा च कामुको तीव प्रभुश्चाप्यविवेकवान्॥ एकैकमप्यनर्था-
य प्राप्तं सर्वं तदा मम॥१३२॥ ततस्तेषां मध्ये नोहं जातः कामुकशूकरः॥ म्लेच्छभावः पापरतः पापात्क्रूरखलो मदी॥१३३॥ उन्मत्तो मद गर्वेणानस्थितः स्वगुकर्म-
सु॥ महापाखंडिनस्ते वै द्रव्यलोभेन मां सदा॥१३४॥ प्रतारयंति दुर्बुद्धिं शिष्यं कृत्वा च मां पुनः॥ तप्तमुद्रांकितं कृत्वा शिवनिंदामुपादिशन॥१३५॥

१-२-३-४-६-७-८-९-१०- पाठभेद सूर्य०

का०के०स

अ०५

१६

सत्संप्रदायः शैवानां निंद्यं वक्रा स्त्रोकलं ॥ संभावतां चेतः साकं कदाचिन्नैव कारयेत ॥१३५॥ शैवालयं न प्रविशेच्छिवलिंगं न लोकयेत ॥ शैवनाम

चनोच्चार्यं प्रसंगादपि सर्वथा ॥१३६॥ वेदोक्तमार्गस्य च पुन्यमार्गं कर्म प्रध्वंसनं । तत्सर्वं ज्ञानकं लोके संप्रदाये गतेप्रदः ॥१३७॥ ऊर्ध्व

पुंड्रं च मुद्रा च ये रंगी कृतमादरात ॥ गुरुं मुद्राप्रदातारं तदीयानेव पूजयेत ॥१३८॥ सत्संप्रदायरहितान विप्रानपि न पूजयेत ॥ धार्यं च

तुलसीकाष्ठ मूर्ध्व पुंड्रं च नेतरत ॥१३९॥ पंचयज्ञपितृश्राद्धं नित्यनैमित्तिकादयः ॥ त्याज्याः सर्वाः संप्रदायस्त्वनुकाः समाचरेत ॥१४०॥

स्त्रीणामपि न दोषोस्ति संप्रदाये सुसंगताः ॥ मद्य मांसादिकं ग्राह्यं संप्रदायविरोधतः ॥१४२॥ आचार्यं शास्त्राधिकारं वेदस्य प्रति नि-

न्दयेत ॥ आचार्यात् मुद्रिकां कृत्वा चांते वैकुंठमावसेत ॥१४३॥ सर्वो यथा [illegible] ग्रहेश्च सर्वापकारी स्तथा ॥ शिवनिंदा शिवद्रोह

शिवभक्तेषु धिक्कृतिः ॥१४४॥ [illegible] प्रथमो धर्मरक्षणः ॥ एवं स्थिते तस्य मुक्तिः कास्यात् [illegible] ॥१४५॥ एवं

मां नित्यं बोधय ते चपलं [illegible] ॥ तेषां दुर्बोध [illegible] कामी दुराशयः ॥१४६॥ स्त्रीलालसः क्रमात्तेषां बोधनाद्धन

गर्वतः ॥ भ्रष्टोहं कामवशगस्तेषां स्त्रीभिर्विमोहितः ॥१४७॥ राज्याधिकाराद्धुन्मत्तः स्वैरचारी दुराशयः ॥ शिवापराधास्त्वमिताः

कृता मोहान्मया मुने ॥१४८॥ विष्णवादिकुमार्गस्थाः [illegible] मनोनुगाः ॥ पापेनापि [illegible] प्राप्य प्राप्नोति त्वीदृशं दशां ॥१४९॥ तेषां गतिर्वा का

जाता जानाति शिवस्त्वतां ॥ शिष्य [illegible] दुर्गतिश्च दुरत्यया ॥१५०॥ किं पुनर्वहवः शिष्यास्तेषां दुरुपदेशतः ॥ नष्टास्तदुपदे-

ष्टॄणां गतिः का वा भविष्यति ॥१५१॥ [illegible] दुरात्मानः किं ते पापं परं चिंतया ॥ इतोपि मम दुष्कर्म वर्धते मेऽनु सुत ॥१५२॥ तत्सर्वं तत्त्वतः श्रुत्वा

मामुद्धरस्वामघं ॥ सतां समीपे पापानि गोपनीयानि नैव हि ॥१५३॥ ज्ञानिनां ब्रह्मनिष्ठानां ज्ञानाग्नौ कर्मसंचयाः ॥ भस्मीभवन्ति सहसा महाग्नौ तूलराशिवत् ॥१५४॥

१-पाठभेद - लक्ष्मण० २-३-४-५- पाठभेद - स्पर्श०

त्वयि ज्ञानरूपे हं लिंगे ह्यखिल दुष्कृतिं ॥ ज्ञानतेजो भुजा दृष्ट्या दाधपापो भवं ध्रुवं ॥११॥ इत्येवमुक्त्वा योगीन्द्रं मुनिर्नत्वा कृता-
ञ्जलिः ॥ प्रवकुमार भत्पापं स्वकृतं ब्रह्मराक्षसः ॥१६॥ इति सकलजनाघध्वंसिनीं सत्कथां यः प्रबलकलुषकर्तुं धारयं सत्कृतां ॥ १
शिवमुनि कृपया तत्योद्धृते प्राप्य पापा सकृदपि शिवभक्त्या मुक्तिमाकर्ण्य याति ॥१५॥ जगदुपकृतये तत्सद्रहस्यं शिवेन प्रकटि-
तमबुधानां बुद्धिदायि प्रकृष्टं ॥ शिवगिरा युगे सद्भक्तिदं पामराणां श्रवणमननतत्त्वज्ञानदं मुक्तिदं च ॥१५॥ नित्यं तत्पादभस्वरस्य मुखतो
गौर्यै गदितं महत् पापघ्नं सकले शृण्वन्ति जनाः शृण्वन्ति भक्त्या यदि ॥ तेषां भक्तिरपीह भोगविभवोप्यन्ते च मुक्तिः परा लभ्या नात्र विचा-
रणा परमिदं दिव्यं रहस्यं द्विजाः ॥१५॥ विद्वेषः परमेश्वरे शिवजने किं किं न संपादयत्यन्तं बहुदुःखमत्र च परत्राप्यनन्तजन्मस्वपि ॥ प-
श्यध्वं त्विह बाष्कलस्य विपदं कोटिष्वपि दुर्जन्मनां तादृक् नारकयातनाः अपि पुनः पाखंडसंगोद्भवात ॥१७॥ तस्मात्कुत्र कदाचन
भजनं तद्भक्तिभाजामपि त्याज्यं नैव कदापि चैहिक मितः पारत्रसौख्येच्छुना ॥ आव्याशंभुकथा तदेकमनसा भक्ताश्च शंभोः परं
पूज्या नान्य विचारहीनमनसा संवेति शिवं सद्धिया ॥१८॥ इति श्री मूलतत्त्वविलेब्रह्मवैवर्ते काशीके रमाहात्म्ये पंचमोऽध्यायः ॥५॥

मुनयः ऊचुः ॥ सूत सर्वज्ञ तत्पश्चात्किमाह ब्रह्मराक्षसः ॥ स्वदृष्कर्मतत्स योगीतं वाकथमतारयत् ॥१॥ यदास्माकं महाश्चर्य निमग्नानां

कृपार्त ॥ इति पृष्टस्तदा सूतः प्राह तान्योगिवैभवं ॥२॥ शृणुध्वं मुनयः सर्वे दयालुं योगिनात्मनं ॥ मत्तिमाद्दुर्निरूप्यो हि वक्तव्यस्त्वादृशाव-
लु ॥३॥ पुनः प्राह तदा रक्षो योगिने स्वात्मदुष्कृतिं ॥ मुने शृणु महायोगिन्महद्दुष्कर्मदारुणं ॥४ यः काशीतमां समागत्याहितं वदतेच्छवं ॥
मदांधो धनगर्वितः मानभ्रमादमर्षं ॥५॥ ततः कोपेन मत्पार्श्वे न वेदहितमप्युत ॥ महद्विपापाखंडजनबोधाद्यमात्यंजन ॥६॥

अ०५

२०

१-२-३-सूर्य०

मद्धन सर्वमसतां पाखंडानां च सत्कृतं ॥ ते दृष्ट्वा मां प्रतार्यैवं स्वस्त्रीभिः काममोहितं ॥७॥ धनलोभेन तद्द्रव्यं सर्वं संपादितं हरन् ॥ तथैव सर्व-

द्रव्येण पूजयं शिवद्रूषकान् ॥८॥ स्वेच्छाचारी सतां द्वेषी शिवद्रोही भवं तदा ॥ देशस्थाः सज्जनाः सर्वे [illegible] स्वमां त्यजन् ॥९॥ अयं राज-

कुलद्रोही राज्ञा दत्ताधिकारकः ॥ बाधते तांस्मान्न संदेहस्तस्माद्देशां त्यजामो वयं ॥१०॥ इति ते साधवः सर्वे गता देशान्तरं तदा ॥ अहं राज्ञः [illegible] प्रीतिः प्राप्य सर्वा-

धिकारवान् ॥११॥ धनमत्तो मूढः पुनः पाखंडबोधितः ॥ उपदिष्टो पितेस्ताहृक स्वेच्छाचाराककर्मणि ॥१२॥ तेषां भार्यास्तथा धूर्ताः मनचित्तेषु

भोगदाः ॥ यौवनं धनसंपत्तिः प्रभुत्वं अविवेकिता ॥१३॥ एकैकमप्यनर्थाय प्राप्नुमेतच्चतुष्टयं ॥ तेनाहं सर्वकर्माणि स्वार्थे [illegible]

हि ॥१४॥ कृतवान्मयमांसाशी सर्वस्त्रीभोगलालसः ॥ गुर्वीं नाम [illegible] सुतां स्नुषां स्वसृं [illegible] स्त्रियः ॥१५॥ आचंडाला [illegible] स्वदेश-

परदेशगाः ॥ कस्यां कस्यां सुतं कोऽहं क इति संज्ञाधर्मता ॥१६॥ स्वदेशे [illegible] नार्यश्चातुर्वर्ण्ये निजे पुरे ॥ राजस्त्रियोऽपि वित्तेन

भूषावस्त्रैः सपा [illegible] ॥१७॥ मद्दुष्कर्म तदा ज्ञात्वा [illegible] देशे [illegible] स्थिताः ॥ भीताः [illegible] मामेवाचनमाकर्मैवं [illegible] ॥१८॥ तदा तान्प्र-

त्यहं क्रुद्धः पाखंडोक्ति विमोहितः ॥ शिवालय [illegible] लिंगा [illegible] सनादिकं ॥१९॥ कर्तुमारब्धवान् [illegible] पूर्वाचिह्न [illegible] वधादिकं ॥

तेन राज्ञः समीपे मद्दुष्कर्म विदितं जनैः ॥२०॥ [illegible] सर्वं ज्ञातं राज्ञा [illegible] ॥ मां [illegible] शासितं [illegible] ॥२१॥

तदाहं पापकर्ता राज्ञो दत्त्वा धनादिकं ॥ [illegible] नृपं मारितवान् अहं ॥२२॥ राज्ञो मृतेः परं राजस्त्रियो मे स्ववशं गताः ॥

राजपुत्रान् तथा [illegible] मारयत् ॥२३॥ सर्वाः स्त्रियो राजगृहे मम भोगा [illegible] भवन् ॥ अहमेव नृपो जातो निर्बाधः

स्वतन्त्रवान् ॥२४॥ ततो देशस्थ पौरस्थ शिवालय विभंजनं ॥ वापीकूपसरोनद्यो धर्मच्छद्म कृता मया ॥२५॥

१-२-३- पाठभेद — मूर्ध०

प्र०वै० २१ — का०के०

काश्यां शिवालयशतं ध्वंसितं द्रव्यहेतवः ॥ शिवक्षेत्रेषु चान्यत्र ध्वस्तं बहु शिवालयम् ॥२६॥ शिवलिंगध्वंसनं च हृष्टेनाविवलात्कृतिः ॥
इत्यादि दुष्कर्मजातं प्रवृद्धं दुरितक्रमं ॥२७॥ शिवभक्तास्ततः संतो देशं त्यक्त्वा गता बहिः ॥ अंतःपुरस्थितं त्वेकं शिवलिंगं तु शिवमंदिरे
राज्ञश्च राजपत्न्याश्च नित्यपूजार्थनिर्मितं ॥ राजपत्नी स्ववशगा तल्लिंगं समगोपयत् ॥२८॥ शिलावद्धा च पीतोधिपण्यव-
वच्छून्यमंदिरं ॥ कारयित्वा मद्भयतः स्थिता तु पूर्णां विनार्चनं ॥२९॥ तन्मंदिरं ध्वंसने हं स्त्रोणां स्वपूर्निशि स्वरन् ॥ धृत्वा च कर
दीपान्हि मंदिरं ध्वंसयं निशि ॥३१॥ शून्यधिष्ण्यं परित्यज्य गतो वासगृहाद्बहिः ॥ प्रातस्तान्दृष्ट्वा दृष्ट्वा न्यकिं देवदर्भ-
यात ॥३२॥ कदाचिद्देवं दुष्कर्मा गतोहं मृगयारतः ॥ वनं गतो द्वीपिना हं हतः पापकृतां गतः ॥३३॥ नीत्वा मां यमदूतैश्च बद्ध्वा पादे भुवाच-
सन ॥ चित्रगुप्तेनापि मे घं नालं वक्तुमियत्ततः ॥३४॥ तदा मां सर्वनारकातिथिं कल्पयुतावधि ॥ वाधयंतुर्यमभटा धर्मराजाज्ञया
भृशं ॥३५॥ अशीतिं चतुराधिक्य कोटिनरकयातनाः ॥ क्रमेणानुभवन्पश्चात्स्वेदजांस्तु जयोनिषु ॥३६॥ वर्षदं नराहादि
चतुष्पात्सु क्रमाज्जनिं ॥ एकैकस्यां शतं जन्म प्राप्याथ ब्रह्मराक्षसः ॥३७॥ जातोहं दश ताहस्रवर्षां क्षुत्तृट्प्रपीडितः ॥
पुरा धृतो मया त्वेकः शिवभक्तो वने मगे ॥३८॥ तदया मामवोचत् क्षुन्निवृत्तिं करोमि ते ॥ मुंच मां मा तिष्ठ वृक्षासिंसते-
शुभं भवेत् ॥३९॥ तरुमूलगतो न राज्ञो भक्षनाडन्यान्वाहस्थितान ॥ अद्य ते क्षुन्निवृत्तिः स्याद्ग्रकालाद्य भवेत् ॥४०॥ त्वया धृता-
श्च ये दीपाः शिवांतिके ॥ आलयं ध्वंसता राजन्दे पूर्वभवे निशि ॥४१॥ तत्पुण्यं ते स्ति किंचित्तु फलं तस्य महद्भवेत् ॥ मद्भ-
क्षणात्ते स्वल्पं च क्षुन्निवृत्तिर्भविष्यति ॥४२॥ बहु भक्ष्यं तदाहं कुर्वंस्तृप्तिं बलात् ॥ अंग्रीपते शुभं भूयादभेवत्वां स्तोभव ॥४३॥

१-२-३-४- पाठभेद - सूर्य.

इत्युक्त्वा तपसा तेन तद्दिने क्षुन्निवारिता ॥ [illegible] चामृतपानेन तृप्तस्तद्दिनमावसं ॥४४॥ तृप्तं कृत्वा तद्दिने मां गतः सोऽपि शिवास्तधीः ॥ तद्-
रभ्यचत द्वाक्यं सत्यं ज्ञात्वा वसं ततो ॥४५॥ ततो [illegible] क्षुत्तृषे मां प्रबाधतः ॥ [illegible] जातं तद्वाक्यं [illegible] तापस ॥४६॥
अद्यापि कोऽपि नायातस्तत्र मूलं मनाग्विना ॥ भवद्दर्शनतः [illegible] भाविनसंशयः ॥४७॥ शिवभक्त [illegible] सत्यं कुर्वन्न [illegible] भो ॥ न जाने
केन पुण्येन आभवं जातिस्मरो मुने ॥४८॥ कृपयोनिषु [illegible] मे भूत्पूर्वं स्मृतियुक्ता [illegible] ॥ पाखंड बुद्धिं [illegible] मां निंदां [illegible] परं शिवे ॥४९॥ उद्धर्तुं
शिवभक्ताग्र्य त्वां विनान्यः कोऽपि [illegible] ॥ भवादृशां [illegible] भूमौ पतितं दुस्तरार्णवे [illegible] स धर्मो [illegible] योग्य [illegible] ॥
सतां [illegible] न पुनर्याति दुर्गतिं ॥५१॥ [illegible] दयासारा हि साधवः ॥ इत्येवं वादिनं दीनं [illegible] शिवयोगिराट् ॥ पूर-
केनोद्धारो भवेदस्येत्याचिंतयदनन्यधीः ॥ स्मृत्वा शिवापराधं [illegible] तीर्थलिंगके ॥५३॥ काशीस्थ शिवकेदारतीर्थलिंगं
विनिश्चयत ॥ तयोः प्रभावादेवास्य समुद्धारो भवेदिति ॥५४॥ [illegible] मेनया [illegible] शिवविज्ञान-
स्नातः प्रस्थे काशिकां द्रुतं ॥५५॥ मार्गे [illegible] योगी पुरुषादं कृतादरः ॥ न भेतव्यं त्वया [illegible] भविष्यति ॥
५६॥ दुःपापेनापि भवता [illegible] शिवागतः ॥ प्रकाशित निशि [illegible] आलय [illegible] बुद्धिना ॥ ५७॥ जातिस्मरस्ते-
न पुण्य प्रभावेनाधुना भवान् ॥ [illegible] शिवापराधं घटिताः शिवे ॥५८॥ कैलासो [illegible] पराणा [illegible] श्च नंदी-
शाव मतिं पुनः ॥ लिंगे शिला प्रहारादि नियमैः प्राकृतैरपि ॥ ५९॥ अन्यैर्दैत्यैश्च देवैश्च दक्षा-
दिभिरपि द्विजैः ॥ शिवापराधो घटितो दयालुस्तानवत्पुनः ॥६०॥

ग्रा० त्वद्धर्शनहेतवे

कृतमप्यपराधं त्वं स्वसेवां मनुते हर॥ पंचक्रोश समीपं त्वां न्आसि तदनंतरं॥६१॥ गत्वा तं पुनरायातः त्वद्दर्शनस्य हेतवे॥ शिवापराध

दोषघ्नं गौरीतीर्थं दयालये॥६२॥ त्वां निकृत्वा दोषनिर्मुक्तं नेष्यामि त्वां शिवं किके॥ प्राचीनतीर्थे संस्नाप्य केदारं दर्शयेत्ततः॥६३॥

तल्लिंगदर्शनात्सद्यो मुक्तो भवति निर्भयः॥ एवमाश्वास्य तन्मार्गे पंचक्रोशांतमध्यगः॥६४॥ पंचक्रोशात्परे देवभूमिपा गणनायकाः॥ राक्षसं ...मासुरन्ये ...ततः पुरीं॥६५॥ शिवविज्ञानवानयं ... स्थाप्य ... त्वगात्पुरीं॥ ...पुरीं

यात्वा यावन्मे पुनरागमः॥६६॥ इत्युक्त्वा ता(रा)था गत्य देहल्यां ... प्रणाम्य च॥ यास्ये हंपाल ...स्य पंचक्रोशात्मके ...॥६७॥

ग्रा० ...के पूर्व ३ अन्त

पादन्यासादिदोषोत्थं दोषं त्वं क्षंतुमर्हसि॥ इति गार्ग्यगतोशानं सन्तृपा ...लैलिकः॥६८॥ संपूज्य विधिवत्पश्चात्पुरीं प्राविशदंजसा॥

ग्रा० सम्पूज्य च

स्नात्वादौ मणिकर्ण्यां स विघ्नेशं संप्रणाम्य च॥६९॥ सम्यक्पूज्य र्तत्त्वागात प्राचीनां मणिकर्णिकां॥ तस्यां यथाविधिः स्ना

त्वाओं मल्केदारनायकं॥७०॥ दृष्ट्वा संपूज्य विधिवत्केदारं लिंगरूपिणां॥ स्मृत्वा हराविभो ... ममन्यत कृतार्थतां॥७१॥ तीर्थो

ग्रा० लिंगानि

पवासजाद्युदि कर्मराज्ञा समाचान॥ दापयन्नृप मंत्रीभ्यां ब्राह्मणेभ्योऽभिसंधनं॥७२॥ विश्वेश्वरादीनि सर्वाणि दृष्ट्वा

सर्वाणि | ग्रा० तद्

लिंगानि भक्तितः॥ तत्तत्तीर्थस्नानपूर्वं ततो रक्षो विमुक्तये॥७३॥ हरपापाख्यतीर्थ गौरीतीर्थं दयाहलेन॥ जगाम क्षेत्रनिकटे

शिवविज्ञानवान्कृती॥७४॥ शिवापराधादिमहापातकघ्नं शुभोदकं॥ महापापकृतोदेहे राक्षसः समसिंचत॥७५॥

ग्रा० मेकृति... प्रप सत्वरि

तत्क्षणात्तस्य देहात्तु निःसरद्धूमसंततिः॥ नीलधूमस्तोमचयैर्नभो दिग्मंडलं ततं॥७६॥ क्षेत्रपालगणा दृष्ट्वा साश्च

अ०६

२२

१-२-३-पाठभेद - सूर्य० २ - पाठभेद लक्ष्मण०

यो विप्रमब्रुवन्॥ ब्रह्मन्किमेतदाश्चर्यं धूमनिर्गमनं तनोः॥७७॥ इति पृष्टो द्विजः प्राह तान्वृत्तं राक्षसः क्रमात्॥ अस्य
पापौघसमिधो दग्धास्तीर्थाग्निनाधुना॥७८॥ समिद्दाहोद्भवो धूमः नीलस्त्वाकाशमावृणोत्॥ इत्युक्ते मात्रे राक्षसत्वं
त्यक्त्वा सो भूसुराकृतिः॥७९॥ तेन साकं द्विजः काशीमागत्य मणिकर्णिकां स्नापयित्वा च विश्वेशं दर्शयित्वा शिलं
परं॥८०॥ श्रीमत्केदारलिंगमानयामास योगिराट्॥ संस्नाप्य गौरीतीर्थे तं मुक्तातीर्थस्य वै स्वयं॥८१॥ श्रीमत्केदारलिं
गं चादर्शयद्विधिपूर्वकं॥ तत्क्षणं चागतं यानं कैलासात्पार्षदैः सह॥८२॥ बाष्कलं यानमारोप्य गणाः शंभो
र्मंदिरं नयन्॥ पुनरावृत्तिरहितं शिवस्थानं परात्परं॥८३॥ पुलकांचितसर्वांगः शिवविज्ञानवांस्ततः॥ राजा च मंत्री सैन्यं
च साश्चर्यास्तथापरे जनाः॥८४॥ दृष्ट्वा मुनिं राक्षसमप्यतीर्थे लिंगं प्रशंसिरे॥ बाष्कलस्य च तद्देहं प्राकृतं पतितं द्विजः
प्राक्षेपयन्महातीर्थे सद्यो मुक्तिप्रदे मुदा॥ सद्यः पापहरं यस्मात्पापाभिधं मुने॥८६॥ वामदेव भृगापरां शिवविज्ञा-
नवद्गतिं॥ नानाचारपरास्त्वं तं नृपं विप्रं च मंत्रिणं॥८७॥ शिष्यत्वेन मुनिर्ग्राह्य शिवज्ञानमुपादिशत्॥ पशुपाशपतिज्ञानात्स कृतो
रूपदेशतः॥८८॥ नृपोऽकृत्यजालस्य गुरोः पार्श्वे व्यतिष्ठत॥ निस्पृहो राज्यविभवे दृष्ट्वा योगी जगाद तं॥८९॥ विषादं प्राप्य
राजेन्द्र त्वं भुङ्क्ष्व पदवीं परां॥ विरिंचित्वं त्वया प्राप्य मनिन मुक्त्वा च समं पदं॥९०॥ युवां [illegible] हत्यागितो राक्षसे पुरा॥ अभुक्त्वा
तत्फलं शंभोः पदं नायाति वा ध्रुवं॥९१॥ पुनः सकामो मत्तेवं कृतवंतो महत्तरां॥ निष्कामो यदि सेवेतां मुक्तिमद्यैव नास्त्यघः॥९२॥ तस्मा-
द्ध्रुवं राज्यतंत्रं गत्वा कुरुत मादरात्॥ नवाक्यं मे वृथा भूयात् गच्छेत्तां मम शासनात्॥९३॥ इत्याज्ञाप्य महायोगी भभौ माले शिवागतः॥ [illegible] मायां

१ भूसुर

१-३-पाठभेद सूर्य०   २- यह श्लोक (८१) सूर्य० की प्रतिमें नहीं है
४- यह श्लोक (८१) सूर्य० की प्रतिमें नहीं है

सोमवारे गौरीतीर्थे विगाहयन ॥९४॥ चक्रे समाधिं केदारनाथाग्रे क्षरामाधवकं ॥ मूर्द्धीरं ध्रुपदं पुनरावृत्तिवर्जितं ॥९५॥ ततो राज्ञः
च मंत्री च निंदतो राजसंपदः ॥ तीर्थे क्षिप्त्वा गुरोर्देहं गुरुपूजाविधानतः ॥९६॥ गुरोराज्ञां नैव लघ्येत्यगातां निजदेशकं ॥ नत्वा
केदारनाथं च हरपापं च तीर्थकं ॥९७॥ विश्वेशादीन् तथा काशीं नत्वा स्तुत्वा च वैभवं ॥ गत्वा स्वदेशाधिपत्यं कृत्वा तौ गुरुं स्मरन् ॥९८॥
कालेन निधनं प्राप्तौ वभूतां विष्णुपदाब्जजौ ॥ तौ युवां दुर्लभपदं प्राप्तौ भक्तसेवया ॥९९॥ पदांते मत्पदं वा हि लभेन्मे ... शात-
नात ॥ युवां स्वकार्यं गच्छेतां यथेच्छं सुखमाप्स्यथ ॥१००॥ इत्युक्तौ परमेशेन मुने पङ्कजमाधवौ ॥ सर्वथा नैव ... इत्युक्ते पा-
र्श्वभूवर ॥१०१॥ पराशक्तिमुखं दृष्ट्वा संज्ञया शिक्षयेत्तौ ॥ आज्ञापयत्तदा देवी तौ वा ज्ञापयदादरात् ॥१०२॥ अंगुल्यां कोशमा-
विश्य पूर्णा तं भूतकोटिभिः ॥ आभ्यां भूतदृशं शीघ्रमानयित्वा तयो मुखं ॥१०३॥ उद्घाटय दर्शयामास जीवराशिं सपूरितं
जीवद्वयं ततो गृह्य चैकमाह महेश्वरी ॥१०४॥ ब्रह्मा भवेति विष्णुस्त्वं भवेत्याह द्वितीयकं ॥ तत्क्षणाद् ब्रह्मविष्णू तौ जातौ
बद्धांजली नमन् ॥१०५॥ प्राचीनावाहसां देवी विशतं भूतके युवां ॥ यवयोः ... मे तौ हि क्रियेतां विशतं युवां ॥१०६॥ वध्वा मूर्त्तं भूतं
कोशे ... पामि त्वगास्ति मे ॥ दृष्ट्वा शक्त्याः प्रभावं तौ प्राचीनौ विधिमाधवौ ॥१०७॥ श्रुत्वा देव्याः वचः शीघ्रं प्रेवलद्विदुव भूत वि
भूतप्रविष्टयोर्दे वि निर्गमस्त्वावयोः कदा ॥१०८॥ अनेककोटिभूतेषु जीवराशिभिरंयुत ॥ नैजानेकनपुण्येन पदं प्राप्ताविमौ किल ॥१०९॥
कदाचिद्धेतो निर्वेदं प्राप्याप्यातौ हि चेत्तदा ॥ आवामेवपुनर्वैष्णाभूयास्वो तच्च को विधिः ॥११०॥ तस्मात् त्वं कार्यं वां क्षमस्वागासि यावेदः
इतः परं नागमिष्यावहे हेलनाविहाग ॥१११॥ दासयोरावयोर्देवि दयां कुरु दयानिधे ॥ नौपदासेव्यानमत्र प्राप्नु चेदावयोरलं ॥११२॥

१ - पाठभेद सूर्य। २ - सूर्य। मूर्ति पाठ है, लक्ष्मण। मूत पाठ है। प्रसंग देखने से 'भूत' तथा 'मूर्ति' दोनो पाठ ठीक नहीं बोध होता 'भूत' पाठ ही समीचीन जंचता है

इतिप्रार्थयतो देवीं हसन्नाह पुनर्वचः॥ गौर्विष्टो हि युवां गोला कर्त्तव्या शिवशासनात्॥११३॥ तथापि मद्भक्तवाक्य गौरवाद्विसृजामि त्वां॥
इत्युक्त्वा तौ तदा देवो हृद्‌कृत्वैक जीवनं॥११४॥ नूतनांस्तान् त्रिमूर्तींश्च सृष्ट्वाऽऽहूं नूतनं पृथक्॥ प्रेष्य तत्र जीवानां स्थापयित्वा लयायार॥११५॥
गत्ले चारतो नत्वा प्रार्थको शयो तदा॥ दृष्ट्वा तत्र तंत्वे तौ हे द्वा तत्र पादयोः॥११६॥ देव्याश्च परमेशस्य मुक्त्वा वीती ॰ त्युगं॥ अस्मद्-
भाग्य विशेषेण पुनः प्राप्ता स्वकं पदं॥११७॥ नो चेत्त्वत्कृतागसा नः का गतिर्भवति शंकर॥ इति कृत्वं दतौ तौ च द्रा प्याह तथेति च॥११८॥ हवि-
तं न वचो वां मे इतो वा जागृतं युवां॥ इति संभाष्य ते स्थानं स्वं स्वमापुर्गतज्वराः॥११९॥ पूर्वं गतेषु चैतेषु महाकैलासमंत॥
रमा गौर्येश्च संवादो ह्यभवन्मेरुपर्वते॥१२०॥ भाषयेन तदग्रे वक्ष्यामि मुनिपुंगवाः॥ एवं सनत्कुमारो तौ बाले वमुपादिशत॥१२१
अनवद्यो तदेशाहं त्वामवोच मद्या पहं॥ चरित्रं परमेशस्य रहस्यं सर्वकामदं॥१२२॥ एवमुक्त्वाऽनाचधर्मो जायां सर्व गुणान्वितां॥
आनंदाश्रु प्लुतनुर्विवशोऽभूत् शिवं स्मरन्॥१२३॥ सूत उवाच॥ शृणुध्वं मुनयः सर्वे मद्गुरुर्माकथाद्भुतां॥ दंपत्योश्च सुसंवादां मङ्गलां
सर्वपापहां॥१२४॥ ऋषयः ऊचुः नमो माति विधोभीर पौर्णिमा स्नानमाचरन्॥ शिवविज्ञानवान्यो गो कस्मिन्तो तनुं जहौ॥१२५॥
वदास्माकं महाबुद्धे श्रोतुमिच्छामस्तां कथां॥ सूत उवाच॥ शृणुध्वं मुनयः सर्वे पापतूलानलां कथां॥१२६॥ शिवनिंदाघहं शंभुस्तीर्थं गौर्ये-
यदावदत्॥ तदान्भोमास मुक्तसोमवारांतु पौर्णिमा॥१२७॥ तद्दिने नियमं कृत्वा सस्नौ द्वारा वत्सर॥ तद्वत्सरं तेपि नभो पूर्णमासोमवार-
गा॥१२८॥ तदा प्रसन्नो भगवान् गौर्यै वरमदान्मुदा॥ अंबिका लोक रक्षार्थं तदा शंभुमयाचत॥१२९॥ सर्वाघहं वि-
शेषात्ते पराधघ्नं भवत्विदं॥ मम नाम्ना ख्यात्याऽस्मिन् ख्यातं भवतु सर्वदा॥१३०॥ सदा सर्वाघहं -

१- पाठभेद सूर्य्य०

त्वस्तु नभोमासे ततोधिकं॥ तत्रापि सोमवारे तु तीर्थं सर्वाघनाशनं॥१३१॥ तत्रापि पूर्णिमा युक्तः सोमवारो विलायकः॥ यस्मान्मे पदेशस्तु
नभोमास्य भवत्त्वया॥१३२॥ वा प्रसादं मापमे नभोमास्य भवत्पुनः॥ तस्मा जनानां तन्मासे स्नातानां मम तीर्थके॥१३३॥ तत्रापि सोमके
पु सर्वाभीष्टप्रदो भव॥ पूर्णिमा सोमवारस्तु तन्मासे दुर्लभो भुवि॥१३४॥ जनानां पुण्यपाकेन घटितश्चेत दाचिभो॥ स्नातानां तद्दिने
तीर्थे यथा मेयः कृपा तव॥१३५॥ कृपां कुरु तथा तेषु भोगदो मोक्षदो भव॥ तथेति भाले देवस्तान्देवीमदिश हरः॥१३६॥ सोमवारे पूर्णको
गौरी जान्हवी नैगमेयकः॥ दिवोदासादयः सर्वे व्यपाधकृतः शिवे॥१३७॥ नभः सोमदिने स्नानात् मुक्ताः शंकरागसः॥ तद्दिनं दुर्लभमिति
शिवविज्ञानवानपि॥१३८॥ मुक्तो भूत तद्दिने स्नानात्तारय द्राक् कुलं तथा॥ तस्मिन्नभः सोमवारे मज्जनं दुर्लभं नृणां॥१३९॥ शिवलिंग
जनाघक्षालनं तीर्थवर्यं परमं शिवं जनानां वैभवं लिंगमूर्तिं॥ नमति य सत्कथां तां यः शृणोति शंभक्तया पूजति स शिवधाम ध्वस्त पापौघ
संघः॥१४०॥ शृणोति मुनिवेन्द्रा दुर्लभं तु रहस्यं त्वत्कृते सुरतकानां शंकराभक्तिभाजां॥ अद्य किमिति वक्ष्ये मुनिरास्तेंजसास्मिन्
परमाशिवमहिम्नि श्रोतुमिच्छा करणां॥१४१॥ इतिश्री काशीखुले रहस्ये श्रीवेदेतिविख्ये काशीकेदारमाहात्म्ये षष्ठोऽध्यायः॥६॥
ऋषयः ऊचुः॥ सूत सूत महाबुद्धे ब्रह्मविष्णुगतौ तदा॥ महाकैलासमत्र श्री गौर्या लक्ष्म्या च वादतः॥१॥ कौ किमसौ च्छपप
ततो ब्रूहि तपोधन॥ सनत्कुमारयोगीन्द्रः स किमाह च तं पुनः॥२॥ तद्वदस्व महाबुद्धे रहस्यं श्रोतुमिच्छतां॥ श्रोतुं योग्या यदि हि नः
परिहि श्रावय सत्कथां॥३॥ सूत उवाच॥ शृणुध्वं मुनयः सर्वे नाथादागमप्यमुं प्रश्नं प्रपृच्छ सा देवीह्यनवद्या तदा हरः॥४॥ नाथ शंभो उवाच॥
शृणु देवि ब्रह्मविष्णुरुद्राणां गमनांतरे॥ ताता गौरी समस्तिस्त्र प्रचागता मेरुपर्वते॥५॥ विलासार्थं तत्र मुदा खेलां कृत्वा गौरी

अ०६

२५

21

स्थिता:॥तदा परस्परं वार्त्तां तल्लोके प्रकृते मुदा॥ ६॥ रमा प्रोवाच मे भर्त्ता सर्वज्ञः इति शंकरी॥ महाकैलाशे भूमावप्युच्चं प्राप्नोति पूजनं॥७॥
त्व भर्तुरपि सन्मानं दापयत्येव नान्यथा॥ ब्रह्मणोपि तथा पूजां स दापयति मे पतिः॥८॥ तव भर्त्ता न जानाति मम भर्त्तुर्लौकिकं॥ केवलं
प्रलयाधीशो भ्रमत्युग्रस्त्ववत्सदा॥९॥ भूतं भव्यं भविष्यच्च सर्व लोकपालनकारिणी॥ प्रवृत्तं तेन सर्वज्ञस्तस्य पत्नी त्वहं तथा॥१०॥ ना-
नारूपं पुरा वृत्तं सर्व त्वं नासि तादृशी॥ इति तेन व्याजतस्तामकर्ण्य गिरिजाम्बिका॥११॥ उमामुवाच साक्षेपं सर्वमद्य स्फुटं भवेत्॥ आगमि-
ष्यति ते भर्त्ता सन्मुखो चक्षुरुन्मीष्यसि प्रियं॥१२॥ त्वयोक्तं खेलनव्याजात्त्वापि नखेदवत्॥ सर्वं त्वं तव पतेर्मे पते स्फुटं भवेत्॥१३॥ कथयिष्या-
म्यहं तुभ्यं सर्वज्ञ यापि ज्ञात्वा ध्रुवं॥ सर्वज्ञस्तव भर्त्तास्ति त्वं तस्य गृहिणी तथा॥१४॥ द्रक्ष्यामि युवयोः प्रश्नं सर्वं त्वं चवां ते॥ अव-
योश्चापि वाणिी साक्षिणी त्वं जयाजये॥१५॥ एवं वाणीं साक्षिणीं ते कृत्वा यातः स्वमालयं॥ एतस्मिन्नंतरे नाथस्ताभ्यां प्राप्तः स्वमालयं॥
१६॥ तदा लक्ष्मीः प्रियं प्राह गौरी प्रापद्य मालनः॥ माधवस्तां तदा प्राह त्वं ता वृद्धा विवादिनी॥१७॥ सर्वज्ञत्वं च यो ह्यर्थो नास्त्यन्यस्य तथाविधं॥ कथं
जयासि तां गौरीं प्राप्नस्त्वं पराजयः॥१८॥ तथापि मानं रक्ष्यामि रहस्यं तं कुरुत्वरन्॥ गच्छ मे गत्वा त्र्यंबकः शिवो गौरीं लिकं सदा॥१९॥ परिचर्यापरो-
ऽस्माकमिष्टस्त्वं प्रार्थयाम्यहं॥ रहस्यं शिवयोर्वार्त्तां मां वदस्वेति सादरं॥२०॥ तेन ज्ञात्वा रहस्यं त्वं गौरीं प्रत्युत्तरं वद॥ एवं जेष्यसि गौरीं त्वं
कंचित्कालं ततः परं॥२१॥ गौरी कोपान्वितिं भवेद्वा तत्काले चितमाचरेत्॥ इति श्रुत्वा रमा प्रार्थ्य नेगमेयं तथाकरोत्॥२२॥ महाकैलाससवृत्तांतं
गौरी माह ततः शिवः॥ सर्वं यथावत्प्रत्याक्षेप येन्यो यथाक्रमं॥२३॥ श्रुत्वा सन्मुखवृत्तान्तं गौर्यप्याह तां वचः॥ तदा प्रोवाच हसन्गौरीं मार-
ध्वंसः शृणु प्रिये॥२४॥ मन्मायामोहिताः सर्वे मम माया दुरत्यया॥ ब्रह्मविष्णुमुखा देवा मामाराधयन्ति सर्वदा॥२५॥ मां न जानंति—

१ – पाठ भेद – सूर्य०

तत्त्वेन ज्ञाते मुक्ता भवन्ति ते ॥ न ज्ञाते मयि भोगान्ते जन्मभाजः पुनर्ध्रुवं ॥२६॥ एवं सल्लापतः काले गते कतिपये शिवा ॥ प्रियं प्रपच्छ भगव-
न् कामप्येकां कथां वद ॥२७॥ अपूर्वां चैव केनापि न ज्ञातां तां तदा वद । पूर्वं कस्याप्यज्ञातां सर्वदेवतैः ॥ तां श्रुत्वा ऽगाच्छिवा मेरुं खेलितुं मया
सह ॥२८॥ उभाभ्यां च गताः सख्य उभयोः खेलितुं मुदा ॥ तदा खेलावसाने तु गौरी प्राह रमां हसन् ॥२९॥ कथामेकां प्रवक्ष्यामि जानासि यदि
मे वद ॥ सर्वज्ञस्य महाविष्णोः पत्नी त्वं च तथाविधा ॥३०॥ त्वं चेद् वदसि तां लक्ष्मि कथां तव जयो ध्रुवं ॥ त्वं न जानासि चेत् तां मे जयो

२५

मम न संशयः ॥३१॥ इत्युक्तायां शिवायां च भवतु एवं (भवत्वेवं) वदेति च ॥ रमा प्राह हसन् गौरीं गौर्यवोच द्रमां तदा ॥३२॥ नायाला साक्षि-
णौ वाराः शीघ्रं तावानयावहे ॥ इत्युक्त्वा प्रेष्य सख्यौ द्वे चैकैका चोभयोः तयोः ॥३३॥ ते सख्यौ ब्रह्मपत्नीं द्रागानीते सन्निधौ तयोः ॥ तामा-
गतामुभे दृष्ट्वा गौरी प्राह रमां हसन् ॥३४॥ शृणु लक्ष्मि प्रवक्ष्यामि परमार्थं शिवं विना ॥ जगन्नाशे शिवाज्जाता ब्रह्मविष्णुमुखाः सुराः ॥
॥३५॥ तथापि प्राकृतैः शास्त्रैः बंधुत्वं नो वदे शृणु ॥ भ्रातृपुत्रस्य पत्नी मे स्नुषा ते ब्रह्मणो वधूः ॥३६॥ आवयोः साक्षिणी वाणी जयाज्जयकर्मणि ॥
आवामुभे समेत्वस्या वदत्वेषा जयाजयौ ॥३७॥ इति सन्नत्य मानां तां गौरीं प्राह रमा ललन् ॥ वदेति नैगमेयस्य वलाकुलकथापि वै ॥३८॥
यो यो रहस्यवृत्तान्तः शिवयोः अपि तेरतः ॥ रमा प्रार्थनया तं तं नैगमेयो वदत् क्रमं ॥३९॥ तत् कुले न रमा गौरीं जेष्यामीति मुदस्थिता ॥ तदा गौर्या
कथारम्भे कृते द्विचतुरे पदे ॥४०॥ गौरीं प्राह रमा लीलात् समर्था त्वं कथां किषु ॥ इयमेव कथा ते ऽस्ति नास्ति वा ते कथापरा ॥४१॥ जानाम्यह-
मिमां गौरि वह्नीरेतादृशीरपि ॥ इत्युक्तायां शिवायां तु रमया प्राह तां शिवा ॥४२॥ वद पश्यामि जानासि यदि लाक्षिकथामिमां ॥ इत्युक्ता
च रमा प्राह चानुपूर्वां कथां क्रमात् ॥४३॥ श्रुत्वा तामंबिका चित्रं कथं जानाति वै रमा ॥ इत्येवं चिन्त्य मनसि त्वब्धा गच्छतु खेलया ॥ ४४ ॥

२५

१-२-३-४-५-६-पाठभेद सूर्य०   ३-६ पाठ भेद लक्ष्मण०

श्वो वक्ष्याम्यपरामस्यै ज्ञात्वा शंभो त्वतोऽधिकां ॥ इति कृत्वा मतिं गौरी शौंडेति श्लाघ्यसे मां ॥४५॥ आगमिष्याम वेला-
यां श्वो वयं त्विति ता गताः ॥ पुनः शंभुं प्राह गौरी कथामन्यां शुद प्रभो ॥४६॥ उक्ता या प्राग्भवां गुप्तां हृत्पद्मे तव वै प्रभो ॥ ततो वदत्क-
थां शंभुः प्राग्भवां चततः परां ॥४७॥ तां श्रुत्वा सापि [illegible] प्यगात ॥ श्वो वेला तां गौरी कथां प्राह त्वं पुनः ॥४८॥ ताम
प्याह सा गौरी प्राग्गौर्याः रंभतः कथां ॥ तद्दिने [illegible] स्वस्वमंदिरं ॥४९॥ एवं गौरी प्रतिदिनं नूतनैकां कथां वदत् ॥
जयं न प्राप सहस्रस्य शतं गताः कथाः क्रमात् ॥५०॥ ज्ञात्वा शिवेन निलयं सा प्राक्कल्पीयाः कथाः क्रमात् ॥ यदा न प्राप विज
यं कथया चक्रधृग्वधीः ॥५१॥ तदा शिवं स्वमं मेने विष्णुनानाधिकास्त्विति ॥ कथां मां शंभुना प्रोक्तां विषणाः प्राप्रमापिता ॥
५२॥ तस्माच्छिवः पर इति मिथ्या भाति श्रुतेर्वचः ॥ इत्येवं दुर्मना गौरी प्राप शिवांतिकं ॥५३॥ दृष्ट्वा शंभुर्व्यग्रचित्तां गौरीं प्राह
महेश्वरः ॥ किं प्रिये व्यग्रचित्तासि यथा पूर्वं न दृश्यसे ॥५४॥ के मध्यम प्रपूर्वमायाः सर्वानुग्रहकृत्स्थिय ॥ न प्राप्तमिच्छितां मतिं दृश्याम-
[illegible] विक्रियां ॥५५॥ वदतं [illegible] पूरये त्वन्मनोरथं ॥ इत्येवं वादिनं शंभुं मोदासीनं नचाहसा ॥५६॥ देवा यथाऽवसंत्येते तथा
त्वमपि नाधिकः ॥ विष्णुर्वाऽधिको महादेव इति नाम वृथा तव ॥५७॥ केवलं पूज्यवाच्यार्थं वदंति श्रुतयो ह्यमूः ॥ तादृशस्त्वं कथं मे-
ऽद्य पूरये या मनोरथं ॥५८॥ भ्रांताहं सर्वकर्तारं सर्वज्ञं त्वामुदीरये ॥ विष्णोरधिकविज्ञानं न जानासीति मे मतिः ॥५९॥ समो वा
प्यथवा न्यून इत्येवं प्रतिभाति मे ॥ त्वत्तः श्रुताः कथाः सर्वाः पूर्वमेवावदत्प्रभा ॥ ६० ॥ त्वद्दूलाज्ज
यमाकांक्षे प्राप्तस्त्वपजयो मया ॥ भर्ता न निंद्यो नारीणामिति प्राह श्रुतिः खलु ॥ ६१ ॥

१ - पाठभेद - सूर्य०

कथं न निंद्यो भवति भर्त्ता नारीगतो ध्रुवं ॥ सर्वोत्कृष्ट इति ज्ञात्वा जनितामाम दास्तव ॥६२॥ आत्मोद्धाराय हिमवान् ममैनेशचिंत्य हेतवे तथा सतिमया प्राप्तो विषाणुपन्नगा : पराजय : ॥६३॥ इत्येवमति : कास्ति सर्वज्ञस्य बुधो : परात्र । यादृशो भाग्य शेषोस्ति नारीणां तादृशो धवः ॥६४॥ आयाति बहुना किं तेनोक्तं नेत्यवदत् शिवा ॥ इत्येवं दूयमानां तां परमेशः परात्परः ॥६५॥ स्त्री स्वभावं समायातां गौरिनास्त्यत्र संशय : ॥ इति ज्ञानदृशासिद्धै नैगमेय कृतं विलिः ६६॥ विज्ञाय शंभुस्तां प्राह प्रिये किं दूयसे वृथा ॥ अद्य प्रागु कथा मत्कां शेवास्मात्वं जयिष्यसि ॥६७॥ इत्युक्त्वा नैगमेयं स कार्य मन्त्रं समादिशत् ॥ नैगमेये गते तत्र गौरीं प्राह कथां नवां ॥६८॥ श्वोवदेना कथां लक्ष्म्यैजयस्ते भविता ध्रुवं ॥ इत्युक्त्वा प्रेषयामास गौरीं लक्ष्मी जयोत्सुकां ॥६९॥ न ज्ञाता नैगमेयात्सा कथा लक्ष्म्या परेदिने ॥ मेरो तमागतास्ता वै गौरी वाणी रमा तदा ॥७०॥ समारभत्कथां गौरी तूष्णीं जाता रमा तदा ॥ शिवावदत्ता हे लक्ष्मी किन्नाद्य वदसे कथां ॥७१॥ इत्युक्ता सा तदा प्राह गौरीं लक्ष्मी हसन्तीव ॥ एकया क स्तव जयः कथया श्वो वदामि ते ॥७२॥ शतं कथा मया प्रोक्ता स्तावन्त्य स्त्वं वदेर्यदि ॥ ततः परं तव जयो न ज्ञाता श्चेत्कथा मया ॥७३॥ भवत्विति गता गौरी रमामुक्त्वा गता तदा ॥ शंभुमुक्त्वा च वृत्तांतं पुन : पप्रच्छ सा कथा : ॥७४॥ एकाधैव शतं चाष्टाधिकां प्राह कथालतिं ॥ स्वल्पां स्वल्पां पूर्ववृत्तां शतकल्पात्पुरा ध्रुवं ॥७५॥ उक्त्वा शंभु : प्रेषयतां गौरीं तत्र परेदिने ॥ गौरी वाणी रमा मेरो मिलिता स्तास्त्रि शिवा ॥७६॥ साक्षीकृत्य गिरं पश्चात प्राह सर्वा कथा रमां ॥ तूष्णीभूता तदा लक्ष्मीः सर्वाः प्रतिकथास्तदा ॥७७॥ तदा प्राह वरा शक्तिर्ल क्ष्मि प्राग्वदतेन किं ॥ अष्टाधिक शता : प्रोक्ता : कथा ज्ञाता न किं तव ॥७८॥

एवं वदंत्यां गौर्यां तु प्रणिपत्य रमावदत्॥ सर्वज्ञासि शिवे ज्येष्ठे क्षम्यतां गोमया कृतं॥७९॥ रक्षमां च पतिं मेद्य ज्ञातं चेदन्यमप्य-
हो॥ इति सं प्रार्थिता देवी रमया भक्तिनम्रया॥८०॥ तदा गौरी रमां प्राह कापट्यं मनसा स्मरन्॥ ज्ञातं चेद्देवि मा प्राह किमप्यत्रा-
स्तिकारणं॥८१॥ परमात्मा परानन्दः शाश्वतो नित्य अव्ययः॥ वेदवाचामप्यगम्यो नित्यज्ञाननिधिः स्वराट्॥८२॥ स्वलंभ तं विदुर्भू-
मा विश्वेशः प्रकृतेः परः॥ (तस्य ज्ञानक्रियेच्छाहं सर्वं तंत्रं स्वतंत्रिणी॥८३॥ तादृशस्यापि मे नाथः शंभुरगम्यः परमेश्वरः)॥ नेति नेती-
त्युपनिषत्तद्गिरामप्यगोचरः॥८४॥ तादृशो नात्मना तेन शतकल्पीयपूर्विकाः॥ उक्ताः कथाः श्रीजयार्थं मयि प्रेमार्द्रया तुना॥
॥८५॥ ताः कथाः रमया ज्ञाताः कथमित्यति विस्मिता॥ महदाश्चर्यमेवात्र इत्थं दिनावधि॥८६॥ अद्योक्ताः ऐतच्छता-
श्चाज्ञाताः स्ताः कथाः कथं॥ विनारेतं रमानं प्रानभवेन्मायि सर्वथा॥८७॥ तस्मात्कापट्यशंकास्तीत्यमन्यततदा
शिवा॥ लक्ष्मीं प्राह हसन्गौरी वद सत्यं रमे वचः॥८८॥ पूर्वमुक्ताः कथाः सर्वास्त्वयाद्य किं न वदेः कथाः॥ ब्रूहि तत्कारणं मे त्वं
नो चेदग्रे स्फुटं भवेत्॥८९॥ गौरीं प्राह तदा लक्ष्मी नाहं जाना कुंदार्थं॥ यदाज्ञानानि गुह्यं त्वं तदास्मासु दयां कुरु॥९०॥ इति जलधि-
सुता वचो निशम्य सा त्रिजगत्प्रीश्वरनायिकापि गौरी॥ भवतु पुरः प्रकटं किमत्र वादैस्त्विति हृदये गिरिजा रूपं निगृण्हाति॥९१॥
प्राप्तो मेद्य जनः कथं कमनहो किं मे नयाशंकया देवं भूषं किमत्र कारणमितीशालो वदे देवमां॥ तज्ज्ञात्वा तदनंतरं त्वकरवं शिक्षां
च यां यां यथा यस्यै तत्कुटिलं च तस्य विधिं वदेद्वा त्रयां क्षमात्॥९२॥ इत्येवं मनसा विचिंत्य गिरिजा लक्ष्म्या च वाण्या पुनः
रेवलाव्याजमुपेत्य हास्यवदना वेलात्तु ताभ्यां पुनः॥ संतुष्टा नितरामवा...

वाक्य स्मृत्वा मनसि वञ्चनार्थं

1-3-4-5 – पाठभेद सूर्य० 2 – कोष्ठान्तर्गत श्लोक सूर्य० नहीं है

23

प्यगीरिजा लक्ष्म्या जयं त्वं जता माहात्म्यं च विभो रमेयमतुलं चित्ते स्मृतीवरं ॥ १३॥ इत्येवं गौरीजा जय प्रमुदितां पुण्यां कथां पावनीं यः कर्णाञ्जलिसंपुटे सकृदपि प्रीत्यापि वत्स्या दरात । मोक्षानंदसुधानिधेरमृतसमं गोभवेत् तत्पुमान् सत्यं सत्यमहं वदे प्रियतमे धन्योनवद्येसृतृ॥ १५॥ इतिश्री काशी मुल रहस्ये ब्रह्मवैवर्त्ते खिले केदारमाहात्म्ये सप्तमोध्यायः॥ ७॥ ऋषय उचुः॥ सूतसर्वज्ञ स कुंडगौरी किं वाकरोत्ततः॥ कथं विदितमासीत्तद्रहस्यं पैशुनं विहि॥ १॥ लक्ष्मीर्वाणी तथा गौरी किमकुर्वन्ततः परं॥ गौर्यां पुनः कथं ज्ञातं पैशुन्यं वै गणास्य च॥ २॥ किमाहगौरी भूतेशं तत आगत्य वैरहः॥ किं वाकरोत्क्षमा पश्चात् नैर्गमे योयवा पुनः॥ ३॥ एतत्सर्वं विस्तारादहस्यं वक्तुमर्हसि॥ श्रोतुमिच्छ वक्ता चित्रमस्माकं गिरिजापतेः॥ ४॥ इतिष्टष्टस्तदा सूतः पुनः प्राह ऋषीन्मुदा॥ सूत उवाच॥ शृणुध्वं ब्रह्मविच्छ्रेष्ठा रहस्यं शिवयोः परं॥ ५॥ रहस्यं शिवयोः पुण्यं श्रवणात्कलुषापहं॥ गौरीवाणी रमा मौ खेलां कृत्वा चिरं तदा॥ ६॥ खेला श्रमप्रश्रांत्यैता निषेदुर्मेरुमस्तके॥ गंधर्वाप्सरसां संघाः सेवंते दूरतः स्थिता॥ ७॥ देवस्त्रियोपि हेमाद्रौ दूरतस्तां मतं स्थिता॥ ब्रह्म विष्णु शिव स्त्रीणां खेलादर्शनसोत्सुकाः॥ ८॥ तदा गौरी पुनः प्राह लक्ष्मीं हास्यमुखो मुदा॥ किमर्थं न वदे लक्ष्मी भर्त्रा ज्ञाता कथं वद॥ ९॥ अथवान्येन केनापि यदि ज्ञातासि तं वद॥ अथवा त्वं भर्तृभक्त्या पातिव्रत्य महत्वतः॥ १०॥ सर्वज्ञासि स्वयं ज्ञाता तत्त्वं सखि वदाधुना॥ इतिष्टष्टा तदा लक्ष्मी गौर्या सत्यं तया पुनः॥ ११॥ तदा प्राह हसन्गौरीं प्रणम्य चरणौ रमा॥ देवी सर्वज्ञ दर्पिता किमन्यां पृच्छसे पुनः॥ १२॥ सर्वज्ञासि स्वयं सर्वा स्त्वदंशा पूचास्मदादयः॥ त्वत्तेजसा वयं सर्वाः पूज्या लोकेषु पार्वति॥ १३॥ रहस्यं वा प्रकारं वा त्वं गोप्यं न प्रकाशयेत॥ इति त्वयैवोपदिष्टा वयं देवि पुरा खलु॥ १४॥ तव गोप्यं किमस्त्यत्र सोलार्थं मां हि पृच्छसि॥ त्वां विना मे न चान्यास्ति पूज्या सत्यं वदे शिवे॥ १५॥

क्षमस्व मातवृत्तांतात्वचिरात्वंभविष्यसि॥ इत्येवंवादिनीं प्राह एष सत्यं वदेति सा॥१८॥ ज्ञाता: कथंकथा: सर्वास्त्वयामे तंशयो महान्। इतिगौरीवच: श्रुत्वा

स्मात्याह प्रणम्य तां॥१७॥ सर्वंजानातिमे भर्ता सर्वभू: करुणानिधि:॥ ज्ञात्वा तेन च भक्तेषु नातः क्रोधं समाचर॥१८॥ इति संतुष्टचित्तास्ता: स्वस्व

धामयाता: सुखं॥ पत्या लक्ष्मी: किं भवेद्दास्यं वयोर्मे गर्भे स्य च॥१९॥ चिंताक्रांता स्थिता चैवं तदा गौरी शिवांतिके॥ हंतोभेणाच रुद्रं भुं स्वामि

न्नद्य जयो मया॥२०॥ प्राप्तस्त्वत्कृपया दृष्ट्या क्षमस्वागो मम प्रभो॥ निंदापूर्वमहं त्वां वै प्रोवाच गतसाध्वसा॥२१॥ मत्प्रायश्चित्तम-

धुनावद शंभो त्वदागस:॥ तवापराध होनस्तु दुर्बोध: कल्पकोटिभि:॥२२॥ अज्ञानात्स्त्री स्वभावेन निनिंदाहं महागुरुं॥ सत्यज्ञा-

नानंदमयं सर्वभूः सदयापरं॥२३॥ भो देव देवं भर्तारं क्षमस्व करुणानिधे॥ एवं वदंतीं गौरीं तां पश्चात्तापवतीं हर:॥२४॥ प्रसन्नाह दयया

तव दोषो न भामिनि॥ प्रतारिता त्वं मया तेन कोपो भवत्तव॥२५॥ क्षांतं तवागो भद्रं ते चापल्यं सहजं स्त्रिय:॥ त्वं तु स-

र्वज्ञ दयिता न तथा प्राकृता शुभे॥२६॥ मा भव त्वं खिन्न चित्ता प्रायश्चित्तं वदामि ते॥ तदा प्रसन्ना गिरिजा दयां दृष्ट्वा शिवस्य सा॥२७॥

देवी प्राह तदा देवं स्वामिन्मे संशयं नुद॥ कथा श्रतं पुराभूतं मया विदितं कथं॥२८॥ त्वमेक एव जानासि त्वदधीपि न मे स्मृति:॥ एतत्कल्पा

रमाचैयं प्राक्कथा ह्यवदत्कथं॥२९॥ रुद्रं वद रहस्यं मे संशयं नोदयाधुना॥ एवं वदंतीं भगवान्प्राह तां सांत्वयन्हसन्॥३०॥ देवि न क्रुध्यसे चत्वं वदाम्येत-

द्रहस्यकं॥ एवं वदंत गिरिजा न क्रुध्यामि वद प्रभो॥३१॥ रहस्यं वेदितुं प्रेक्ष्य त्वदाज्ञां लंघये कथं॥ तदा प्राह मलादेवो रमायै विष्णुबोधनं॥

३२॥ स मया श्रावितिनेतानै भये येन वेदिता:॥ कथा इति साबहस्तां गौर्यै देवो व्यकाशयत॥ ३३॥

१७२- पाठभेद०— २८०

तदा देवी तुरा क्रुद्धा नैगमेयं रमां श्रीं ॥ घोरं शापं दातुमैच्छत्तदा देवो न्यवारयत् ॥ ३४ ॥ देवि शापं न मुंचस्व क्षम साराहि साधव ॥ लक्ष्मीश्री लोके माला त्वं भ क्ता स्ते त्वदाश्रया ॥ ३५ ॥ सा त्विलापि जगन्माता शिवं नत्वा क्षमापयत् ॥ तवापराधिनो जाता लेखे ते कारणाम भवे ॥ ३६ ॥ रहस्य मावयो ज्ञातं कावेतो माऽमाधवौ ॥ कथं ज्ञापितवान्मंदो नैगमेयस्त्वयो रिदं ॥ ३७ ॥ तस्माच्छिक्षा चकर्तव्या भयाणां भय हेतवे ॥ क्रोधो महान्मे जातोपि त्वदाज्ञापालनाय वै ॥ ३८ ॥ एकैकं जन्म दास्यामि भूमावेषां भयाय वै ॥ इत्युक्त्वा नैगमेयं च रमां विष्णुं शिवाशपत् ॥ ३९ ॥ लक्ष्मि त्वं च चला भूत्वा गेहे गेहेषु सच एकत्र स्थान भूयास्त्वं मत्प्रोनेकेन भूतले ॥ ४० ॥ तथा लोकांतरेपि त्वं नितरां मासुरे गृहे ॥ एवं रमां शपित्वाथ माधवं वाक्यमब्रवीत् ॥ ४१ ॥ उपाप वक्ता लक्ष्म्यास्त्वं भूमौ विप्रतनुर्भव ॥ व्यासोपि भूमौ ते (व्यासोऽपि भूत्वा तत्र ते वै) तत्र गर्वभंगो भवद्ध्रुवं ॥ ४२ ॥ एवं शप्त्वा हरिं पश्चात् नैगमेयं शशाप ह ॥ अप्रमेयेन पुण्येन जातोसि गणतां मम ॥ ४३ ॥ पैशुन्य दोषात्वम पि भूमौ विप्रतनुर्भव ॥ एवं शप्त्वा ततो गौरी परमेशमपृच्छत ॥ ४४ ॥ प्रायश्चित्तं वद विभो येनाहं तीर्णतां भवे ॥ त्वं गतो मया पापांद्जातो करुणानिधे ॥ ४५ ॥ इति ब्रुवंतीं नामाह परमात्मा विचार्य च ॥ शृणु देवि प्रवक्ष्यामि रहस्यं मतिगोपितं ॥ ४६ ॥ सर्वेषां पापजातानां काशी निष्कृतिकारिका ॥ मम पादापराधस्य त्वयापि नास्ति निष्कृतिः ॥ ४७ ॥ तथापि वक्ष्ये गुह्यं ते काश्यां केदार सन्निधौ ॥ तीर्थमस्ति रहस्यं तत् प्राचीनं गोपितं मया ॥ ४८ ॥ शिवापराधात्पापं किमन्यदस्ति जगत्त्रये ॥ तत्रापि काश्यं चेच्छ्रेष्ठं दुर्लभं जन्मकोटिभिः ॥ तादृशानां च पापानां ध्वंसकं तीर्थमुत्तमं ॥ अहमेवाभिजानामि तत्तीर्थस्य च वैभवं ॥ ५० ॥ पुरा कस्यापि नेतं

तद्रहस्यं कथितं तव ॥ कलयापंच दृश्याल्लिंगे केदारनायक: ॥५१॥ कलेकया हिमाद्रौ सोवसत्कस्यांतु पूर्वं ॥ हरं पापाल्ये तो ह्यघनेके
स्तीर्थ कोटिभि: ॥५२॥ विराजेत तत्र तीर्थं गुह्यं मदघतारकं ॥ देवित्वं तत्र गच्छाशु तीर्थे स्नानमाचर ॥५३॥ अहं केदारलिंगाख्यवसामि
तदुपह्वरे ॥ दृष्ट्वा त्वं लिंगरूपं मां संपूजय च यथाविधि ॥५४॥ नभोमासि समारभ्य स्नाहि द्वादशवत्सरं ॥ आगतोयं नभोमास: श्व:
प्रारभ्य समाचर ॥५५॥ (तत्रापि वारास्त्विंदोर्वै तन्मास्या: सर्वपापह: ॥ केदारस्येदुवारे त्वं महापूजां समाचर) ॥५६॥ सोमवार महापूजा
लब्ध्वा येकापि मानवै: ॥ मुच्यंते नात्र संदेहो देवि सत्यं ममागस: ॥५७॥ इति शंभुवच: श्रुत्वा काशीं गंतुं कृतोद्यमां ॥ नैगमे यो रमा विष्णु
स्त्रयो नत्वा शिवापदे ॥५८॥ अप्रार्थयन्शिवां शंभुं तारयास्मानितोश्वरौ ॥ परमात्मा तदा प्राह तारयेतानपीति ताः ॥५९॥ तदा देवी स्वयं कृष्णं
विष्णुं लक्ष्मीं गणं जगौ ॥ विष्णो त्वं मानुषे देहे लोकोपकृतये कुरु ॥६०॥ पराशरं सत्यवतीं व्याजीकृत्य ममाज्ञया ॥ वेदान्व्यस्य प्राची-
नपुराणानि नवी कुरु ॥६१॥ कालपाकेन लुप्तं यत् शास्त्रं गुह्यं नवी कुरु ॥ तया लोकोपकृत्या त्वं मुच्यसे चै शिवागस: ॥६२॥ काश्यां
शिवेणार्दिष्टे त्वं तीर्थे स्नात्वा शिवागस: ॥ मुक्तो मन्वंतरं स्थित्वा तदंते धाम यास्यसि ॥६३॥ रमे त्वं चंचला नित्यं संपद्रूपा जगत्त्रये ॥
भ्रमन्त्येकत्र ते स्थानं न जातु भवतु क्वचित ॥६४॥ देवतिर्यङ्मनुष्येषु जातुरेषु विशेषत: ॥ वासो भवतु ते नित्यं मयोनेके न चंचला ॥६५॥
लोकोपकृतये तेन मुच्यसे त्वं शिवागस: ॥ तदा भर्त्ता पुरा मे वेशाज्ञया व्यासनामत: ॥६६॥ तद्गर्वभंग: कार्यो मे भूमौ तत्कारणाद्भृगु ॥ तव भर्त्रा
वेदशास्त्रस्थापनार्थ शिवाज्ञया ॥६७॥ पुरा पुराणादि नियुक्तौ स्थ पुन: स्थितौ ॥ व्यासोभिधेन मे काशी पौरा: शप्ताहि विष्णुना ॥६८॥ तदा निराकृत:
काश्यां व्यासो विश्वेश कोपत: ॥ तदा मया समाप्लस्ता: शिवाव्यासकृतेतरां ॥६९॥ पुण्यकाले समायातु व्यास: काश्यामिति व्यधात् ॥

१-३-पाठभेद सूर्य०   २- यह श्लोक (५६) सूर्य० नहीं है

तदा गंगापरे पारे वसन्व्यासोतिगर्वितः ॥७०॥ अत्रैव काशीमभवतु किं काश्येति स्वयं व्यधात ॥ काशीगताखिल क्षेत्र लिंगतीर्थर्षिदेवताः ॥७१॥ कल्पयामि च माहात्म्यं पुराणं लोकमुक्तिदं ॥ प्रमाणं मद्वचो लोके नो चेतान्को हि विप्लवेत ॥७२॥ मन्निराकरणं तस्याः प्रतिकाशी भवास्विदं ॥ इति निश्चित्य गर्वेण प्रतिकर्तुं समारभत ॥७३॥ तस्योद्ध्वंसनाय तदा शंभुरचिंतयत् केनोपायेन तस्येच्छा भवेद्व्यर्थेति तत्कृतौ ॥७४॥ चिंत्यमानस्य तच्चित्ते प्रतिभातो विनायकः ॥ अयमेवास्य गर्वस्य संहर्तान्यो न तादृशः ॥७५॥ मच्चिंतितफलं दातुं रत्नं बन्धात्यं यतः ॥ पूर्वमप्ययमेवात्र मत्कार्थ परिज्ञापकः ॥७६॥ काश्यर्थं मंदरेप्येष मच्चिंतारत्नतां गतः ॥ तस्मादयं भवेन्नाम्ना चिंतामणिविनायकः ॥७७॥ इति संभाव्य विघ्नेशं व्यासगर्वनुदं व्यधात ॥ अतिसाररूपरोगं च तत्सहायार्थमादिशत् ॥७८॥ व्यासो रुजाधृतस्तस्य शिष्यो भूत्वैकंतवेन सः ॥ स्वकृतिं लिखितं शिष्यं वदन्धीम्रमथादिशत् ॥७९॥ रोगग्रस्तं तदा देवो ह्य पृच्छत्पदे पदे ॥ मृतानां काशीतस्तत्र वदेति प्रावदत्क्रुधा ॥८०॥ सोपि क्रुधा रुजाग्रस्तः शिवाज्ञावशतोब्रवीत् ॥ रासभा वाथवा श्वानो भवंत्यत्र मृता ध्रुवं ॥८१॥ तथैवालिखद्व्यलन्तरुणः सन्नसत्यमित्यथ ॥ रुजामर्तुत्वमापन्नः काशीतिस्त्वभवेद्गुरो ॥८२॥ रासभेवात्र वेच्छास्ति गुरुनवाभवं सत्यवाक् ॥ तदासौ विकृतिं ज्ञात्वा स्वकृतेश्च शिवाज्ञया ॥८३॥ कृतिं सर्वां जले क्षिप्य विघ्नेशं प्राणमद्भिया ॥ चिंतारत्नं शिवस्यासि भवान्चिंताहरो मे ॥८४॥ शिवं प्रसाद्य मां त्राहि मोहितं शिवमायया ॥ ज्ञातोसि त्वं गणाधीशो मां प्रतारितुमागतः ॥८५॥ गर्विष्ठं मां निग्रहीतुं रूपेण शिवाज्ञया ॥ गंगातटे मृतानां तु स्यात्पातः श्रुति विश्रुता ॥८६॥ तादृक्पुण्यतटे शापो मया दत्तो मदर्धिया ॥ काशीशापाद्दुर्धियाहं दूनः प्रभुना ततः ॥८७॥ इत्यालोच्य हं तथा कुरो यथा न स्यां तथा कुरु ॥ एवं व्यासेन मत्पुनः प्रार्थितो वक्रतुण्डो नमन् ॥८८॥ तदागत्य गणाधीशो धूर्त प्रार्थितं नमन् ॥

अ०८ ४६

१-२-पाठ भेद लक्ष्मण०

26

तदा प्रसन्नो भगवान् कृतकार्यं सुतं मुदा ॥८९॥ प्राह मच्चिंतितं कार्यं साधितं मारो त्वया ॥ नाम्ना चिंतामणिरसीति चिंतितार्थप्रदो भव ॥
९०॥ काश्यां ते रूपभेदेषु षट्पंचाशत्स्वभीष्टदः ॥ तथापि क्षिप्रफलदो गजानां भव मध्यवत्[1] ॥९१॥ एवं देवाद्वरं प्राप्य चिंतामणिविनायकः ॥
व्यासस्य का गतिरिति नमन् शंभुं व्यजिज्ञपत् ॥९२॥ तेनैव चानयामास व्यासं मोशो निजांतिकं ॥ दीनं पादानतं व्यासमाह देवः कृपानिधिः ॥
९३॥ वेदागमपुराणादिशास्त्राणि प्राक्कृतानि[2] मे ॥ मलिनानि न वा कर्तुमाज्ञातस्त्वं मया पुरा ॥९४॥ त्वत्कृत्या[1] किं भवेल्लोके माग-
र्वो त्वमितःपरं ॥ तिष्ठ तत्रैव यत्रासि पश्यन्काशीं मदाज्ञया ॥९५॥ गंगातटं वेदनुतं मुनिवृंदहितं त्वनुत्पजां ॥ तत्रापि काश्याः
परितो देवभूमिस्त्रियोजना ॥९६॥ शापस्तेन स्पृशेदत्र तत्रैव धर्म मा शुचः ॥ एवमुक्तो गतस्तत्र चास्ते व्यासः शिवाज्ञया ॥९७॥
ततो व्यासः शिवमपि चिंतामणिविनायकं ॥ नमन्व्यासः परे चास्ते व्यासात्मा द्यापितेपतिः ॥९८॥ तद्दिह्यागश्चिभं-
गोमे कार्ये वै नैगमेयतः ॥ त्वं मदंशात्तथा गौरि भर्तृवात्सल्यभूषिता ॥९९॥ त्वं[3] चाचल्यता वश्यं कर्तव्या भक्तभु-
तये ॥ एकत्रैव स्थिता चेत्त्वं भक्तानां सुखं कुतः ॥१००॥ तस्मात्त्वं तारतम्येन भक्तक्षेत्रेषु वसांशतः ॥ जगत्यैकांशतः स्थित्वा
शेषांशैर्भर्तृवक्षसि ॥१०१॥ शिवोपदिष्टतीर्थे स्नानतो यासि मदाज्ञया ॥ नेथा मर्त्यमुखा चेच्च त्वं भूमौ मानुषो भव ॥१०२॥ क्षेम[1]
नाम्ना सर्वशास्त्रज्ञानवान् व्यास निन्दकः ॥ काश्यां शिवोपदिष्टे त्वं तीर्थे स्नात्वा शिवं नमन् ॥
१०३॥ व्यासः प्रत्यक्षतस्त्वत्तो यदा प्राप्नोति हेलनं ॥ काश्यां तदा ते मुक्तिः स्यात् प्रियोऽसि त्वं हरेर्यतः ॥१०४॥

१-१-३- पाठभेद - सूर्य॰ २- पाठभेद लक्ष्मण॰

बृहस्पत्यावयो स्त्वं वै पितुर्नोसि हीरं रमां ॥ प्रियस्तास्य त्वया कार्या तस्य हेला सदा न धा ॥१०५॥ इति स्वभक्तं शरणागतं प्राह हसन्हरो ॥ पाराशर्यो विष्णुरभूत् क्षेमाख्यो गणनाद् प्रभुः ॥१०६॥ अगस्त्ये काश्यतो लक्ष्मीः प्रमार्यात्यंत संपदं ॥ गौरी सेवापरा काशीमगत्य शिवया सह ॥१०७॥ श्रीमत्केदारवायव्य भागे तीर्थं स्वनामतः ॥ कृत्वा तस्मिन्नित्य कृत्यं ततो गौर्या तके वसत् ॥१०८॥ द्वादशाब्दं कृतवती सह गौर्या च मज्जनं ॥ सेवया च तदा गौर्याः केदारस्य च वै रमा ॥१०९॥ काशीवासेश्वरं प्राप्ता स्कांशेन सदा वसत् ॥ लक्ष्मी तीर्थमिति ख्यातमद्याप्यत्रास्ति वै रमा ॥११०॥ वामदेव श्रृणु मुने शापोपि महतां खलु ॥ लोकोपकृतये पश्यशापात्संपद्युतं जगत् ॥१११॥ सूत उवाच ॥ एवं कुमारकथितां गाथा मा गौरेतिनां ॥ मामाद मुदुरुः प्रोत्याक्षो सूतं तामनुक्रमात् ॥११२॥ सर्वज्ञः सर्वदर्शी मे गुरुः शंभोः कृपालवत् ॥ तदेव च मया सर्वं कथितं भवतां पुरः ॥११३॥ इति सकलजनाघध्वंसिनीं पुण्यकीर्तिं परमशिवपदाब्ज प्रापिकां सत्सुलभ्यां ॥ अवशा पुर गृहीतां सत्कथा मीशभक्त्या हृदि विदधति ये ते प्राप्नुयादीश धाम ॥११४॥ इति सकलमुनीनामादरेणाह सूतः पुनरपि मुनिवर्यैः सोत्सुकैः प्रार्थितोभूत् ॥ कथय परमशंभोः सद्रहस्यं सुधीमन्निति पुनरपि सूतः प्रस्तुतं वक्तुमैच्छत ॥११५॥ इति श्रीकाशी मूलरहस्ये ब्रह्मवैवर्त्ते खिले केदारमाहात्म्ये अष्टमोध्यायः ॥ ॥ ऋषय ऊचुः ॥ व्यास शिष्य ज्ञाननिधे नैगमेयोगणाग्रणीः ॥ व्यासः प्रत्यक्षतः काश्यां मानुष्यान्मुक्तिमापसः ॥१॥ कथं व्यासेन संवादो जातः सर्वज्ञमूर्त्तिना ॥ श्रोतुं योग्यं यदि वयं रहस्यं वद नो भवान् ॥२॥ सूत उवाच ॥ श्रृणुध्वं ऋषयः सर्वे नाम्ना शमिताम

Marginal and interlinear annotations: प्रियस्यास्य; प्रा० त्वव; प्रा० गणेश्वरः; प्रा० १ कलिः; प्रा० पुष्य; प्रा० बलात् १; ष्टः; ३०; १०; अ० ९; एते

1 - ~~काके~~ - सूर्य० कोष्टान्तर्गत पद नहीं है

…प्सुं ॥ रहस्यमनवद्यांगि पप्रच्छ चात्मनः ॥ ३ ॥ सनत्कुमारो दितं सर्वाममदेवाय सादरं ॥ तां प्रोवाच रहस्यं तद्वदामि भवतामहं ॥ ४ ॥
सनत्कुमार उवाच ॥ वामदेव शृणु मुने व्यासस्य … ॥ स्कंधादं … काश्यां सर्वविघ्न … ॥ ५ ॥ यदा गौरी गता का-
शीं लक्ष्म्या … पापहां ॥ स्नात्वा तीर्थे पूज्य लिंगं स्थिता द्वादश वत्सरं ॥ ६ ॥ शिवाज्ञया तदा शंभुः केदारेशे दयानिधिः ॥ आव
तो मासि पौर्णिमस्यां द्वादशाब्दादनंतरं ॥ ७ ॥ … शिवा युता … केदारेशो वर्चस्ववां ॥ प्रत्यक्षतो लिंगमूर्तिर्गौरीं प्रति पराम्परः ॥ ८ ॥ गौ
रीमाह प्रसन्नात्मा गिरा गंभीरया हरः ॥ गौरि प्रसन्नोऽहमस्मि तीर्थस्नानेन पूजया ॥ ९ ॥ ममापराधसाहस्रमपि क्षांतं त्वया कृतं ॥ इत्थं
वंदनं गौरी नत्वा प्राह सदाशिवं ॥ १० ॥ स्वामिन्लोके जनास्त्वज्ञा मोदजास्त्वयि कृतागसः ॥ … कलौ सत्यम ज्ञात्वा
शिवं वै भवं ॥ ११ ॥ कोट्यो ब्रह्महत्या नाम … ॥ शिवापराध लेशस्य कलां नार्हंति षोडशीं ॥ १२ ॥ शिवापराधिजीवानां
मुक्तिर्नास्त्येव सर्वथा ॥ तादृशां पापजीवानां … ॥ १३ ॥ अनुग्रहं कुरु विभो तेऽपि मुक्ता भवंतु ते ॥ त्वल्लिंगदर्शनात्तत्र तीर्थ
स्नानाद्विशेषतः ॥ १४ ॥ सर्वाघतश्च निर्मुक्ता भवंतु कृपया नव ॥ इति संप्रार्थयंतीं तां प्राह केदारनायकः ॥ १५ ॥ देवि प्रार्थयसे यत्तो दुर्लभं
वरमीदृशं ॥ तथापि प्रोच्यते तेऽहं … मुत्तमे ॥ १६ ॥ महागसो विमुक्तिस्तु प्रसादादेव मे भवेत ॥ मत्प्रसादस्तु येऽप्यास्ति जीवेषु त्रि-
जगत्सु वै ॥ १७ ॥ तेषामेव भवेद्भूतु मल्लिंगे मम तीर्थके ॥ काश्यां तीर्थान्यसंख्यानि मणिकर्णिकादिकानि वै ॥ १८ ॥ सर्वाघपुंजध्वंसी
नि तथा लिंगान्यपि प्रिये ॥ विश्वेशादीन्यनेकानि सर्वपापहराणि वै ॥ १९ ॥ तथापि मयि लोकानां नोद्धाराय कृतागसां ॥ प्रवीन तीर्थके
दारलिंगे एव महागसां ॥ २० ॥ काश्यां वान्यत्र वा मय्यागसां नृणां विमुक्तिदे ॥ इमे एव न चान्यास्ति तीर्थ लिंगे वरानने ॥ २१ ॥ तव नाम्ना

१ - पाठभेद - सर्व०

भवेत्तीर्थं लोकोपकृतये भुवि ॥ गौरीतीर्थमिति ख्यातं स्वस्यं भवतु प्रिये ॥२२॥ श्रावणो सर्वपापघ्नमस्तु तस्मिन् वै विधौ ॥ वासरे
सर्वपापघ्नं पूर्णिमायां महाघहं ॥२३॥ सोमवारे महापूजा दुर्लभा मम देहिनां ॥ तस्मिन् श्रावणे मासे पर्वयुक्ता ततोऽधिका ॥ इति दत्वा वरं
तस्यै गौर्यै केदारनायकः ॥ तस्मिल्लिंगे तिरोधत्त पश्यतां सर्वदेहिनाम ॥ शिवागमस्ततो देवी मुक्ता शंभुमुपागता ॥२४॥
एवं तीर्थस्थलिंगस्य महिमा काशिका भुवि ॥ इत्युक्त्वा वामदेवं सस्कंदो वाच पुनः ॥२५॥ वामदेव शृणु मुने नैगमेयस्य सत्कृतं ॥
गौरीशापान्नैगमेयो मानुष्यं प्राप भूतले ॥२६॥ नाम्ना क्षेमकविः सर्ववेदशास्त्रागमालयः ॥ पूर्वं कथा संघशतश्रवणावृद्धितः
॥२७॥ वेदशास्त्र पुराणागमेतिहासानस्मृतान्भुवि ॥ अतिशय्य नवग्रंथमकरोत्सर्वसंग्रहं ॥२८॥ बृहत्कथामंजरीति नाम्ना संगृह्य शास्त्रतः ॥
शिवप्रोक्तकथां पूर्वकल्पवृत्तांतसंयुतं ॥२९॥ तेन ग्रंथेन व्यासोक्तपुराणानि स्मृतयपूर्वं ॥ धर्मशास्त्रागमालोके निःसारा भांति धीमतां ॥३०॥
तादृग्ग्रंथस्य करणं श्रुत्वा सत्यवतीसुतः ॥ केनोपायेन सोऽग्रंथो न प्रवर्तेत भूतले ॥३१॥ तत्प्रचारान्मम वृथा भवेद् ग्रंथपरिश्रमः ॥ एवं
चिंता समायुक्तो नितां वादरायणो ॥३२॥ क्षेमनाम्ना कविर्व्यासकृतग्रंथ वदार्वयत ॥ पूर्वोत्तर विरोधांश्चापोन्हुत्यादि दोषतः ॥३३॥ ईर्ष्यवादा
धिक्य कवेः संप्रदाय विरोधतः ॥ अद्वैतद्वैतभेदेन विक्षिप्य तत्भ्रमप्रदात ॥३४॥ इत्याद्यनेकदोषेभ्यस्तस्य शास्त्राण्यखंडयत ॥ स्वग्रंथस्य-
प्रचाराय कृतयत्नोऽभवद्भृशं ॥३५॥ व्यासं प्रत्यक्षतो जित्वा ततः कुर्वे प्रचारणां ॥ एवं चिंत्य क्षेमकविः काशीमागत्य भक्तितः ॥३६॥ केदारस्यो
त्तरे भागे लिंगं स्थाप्य स्वनामतः ॥ जयार्थं व्यासमूर्तेश्च नित्यं लिंगमपूजयत ॥३७॥ गौरीकुंडे प्रातः स्नात्वा केदारनायकं ॥ नत्वा-
स्वस्थापितं लिंगं नाम्ना क्षेमेश्वराभिधं ॥३८॥ आराधयन्स्थितो नित्यं द्वादशाब्दं निरंतरं ॥ तदा प्रसन्नः क्षेमेशो लिंगाद्दोषभवन्हरः ॥३९॥

१- पाठभेद० सूर्य लक्ष्मण। २-३ - पाठभेद — सूर्य०

तं क्षेमकविनामानं गत्वा अंगुष्ठ महोद्योतः॥ प्राह गंभीरया वाचा कोटिसूर्यसमप्रभः॥४०॥ शृणु क्षेमक वत्स बुद्धिमान् सशास्त्रतः॥ शिवा-
पराधाद्धेर्यधृ चापराधात्त्वं विमोचितः॥४१॥ गौरीतीर्थे स्नानबलाद्बह्नो मल्केदारदर्शनात्॥ गंतासि त्वं परं धाम नवमे हनि चा-
घतः॥४२॥ नभसीं दर्शरयुता पूर्णिमा नवमे हनि॥ गंतासि तदिने त्वं च स्नानार्थं मोक्षकर्णिकां॥४३॥ तत्र त्वं व्यासमूर्तिं च दृष्ट्वा
श्वेतशिलामयीं॥ निंदासि त्वं तत्र तां वै ततस्त्वां धारायां॥४५॥ आविर्भूय शिलामूर्तेः प्रत्यक्षस्त्वां परीक्षति॥ परीक्षोत्तरतो व्या-
सस्त्वया केशरामेष्यति॥४५॥ रात्रौ मया पूजनांते तव मुक्तिर्भविष्यति॥ दृष्टपुष्कांतराधाश्च अभूस्तस्मिँल्लिंगे मया मुने॥४६॥ क्षेम
श्च तस्तदा रम्याद्यापि भाति नंतेष्ट दः॥ केदारस्योत्तरे भागे क्षेमेशः कविपूजितः॥४७॥ तदा क्षेमकविस्तुष्टः प्रतीक्ष्य नवमे हनि॥ मणि-
कर्णिगतः स्नातुं स्नात्वा विश्वेश्वरमर्च्य च॥४८॥ निर्गत्य बहिरस्तत्र व्यासमूर्तिं च दृष्टवान्॥ कोयं पिचंडिलो भाति पूर्णकुक्षि-
श्चकातरः॥४९॥ इति हेलनतो मूर्तिं मंगुल्या तं दतोदरे॥ आविर्भूय तदा मूर्तेर्व्यासस्तस्य करं दधत॥५०॥ चकारकुक्षिरिति मां
मंगुल्या त्वं तु दुःखलु॥ मदुक्तिं वद पश्येत्वां नो चकारा मनुष्टुभिः॥५१॥ कुत्रचिद्भूपते र्द्वारि स्थितं तं दूषितो गलल॥ भित्ति
स्थिता तत्र चैका तस्मिन्काले च सा पतत्॥५२॥ तत्र शुष्कं चास्थितोप्येको भूतत्तस्मिन्क्षणो च सः॥ भूपतेस्तनयो जातस्त-
स्मिन्नेव क्षणोत्तदा॥५३॥ जातस्य तनयस्यापि तस्मिन्नेव क्षणो पुनः॥ तस्यापि तनया जातास्तस्मिन्नेव क्षणे पुनः॥५४॥ कु-
ष्मांडखंड इति च नाम जातस्य चैव शिशोः॥ एतत्सर्वं वदद्वात्कं चकारेण विना धुना॥५५॥ द्वात्रिंशद्दक्षरो नष्टप्रश्नं समं त्वं वदे यदि॥
कविरोध न संदेहो मदुक्तं कृतहेलनं॥५६॥ बादरायणमित्युक्तं प्रत्युवाच हलत्कविः॥ वदस्येतावदेवं वा इतोन्यद्दोषं चेद्वद॥५७॥

28

१. पाठभेद - सूर्य॰

इति वादिनमेनं स क्षेमकविं व्यासोऽप्युवाच ह ॥ एतावत्त्वं वद ततो पश्चात्तव कौशलं ॥ ५८ ॥ ततः प्राह क्षेमकविः सर्वमर्दं त्वनुष्टुभः ॥ शृणु व्यास महायोगिन् मद्वृत्तिमिति चाब्रवत् ॥ ५९ ॥ राज द्वारि गलद्वारि पतद्विदो मृतेषु न ॥ राजपुङ्गवस्य पुत्रो मुन्नामाना कुष्मांडसंज्ञकः ॥ ६० ॥ एकाक्षरस्तव कृते कल्काः पातितो मया ॥ एकाक्षरा नेनुष्टुभ जातो नास्तिकस्तेक कारकः ॥ ६१ ॥ इत्युक्ते क्षेमकविनं व्यासस्तुष्टो ब्रवीत्पुनः ॥ बुद्धिमांस्त्वं सर्वशास्त्रतत्त्वज्ञः शिवसेवया ॥ ६२ ॥ तुष्टोऽहं त्वय्यद्य कवे स्मृतिर्जाता हि पूर्विका ॥ भवान् गणोऽनेनमेः यः शिवस्य परमात्मनः ॥ ६३ ॥ शापाद्धि प्रत्वमापन्नो हेत्या मदुद्दलनात्त्वया ॥ कर्चचव्यैव कृता पूर्वं रहस्यं शिवयोर्वदन् ॥ ६४ ॥ पूर्वस्मिन्नहमासं ते मित्रं जन्मनि चक्रभृत् ॥ एकेनांशेन मानुष्यं गौर्या ह्यापालनाय वै ॥ ६५ ॥ प्राप्नं त्वया हेलनं मे भवितेति शिवाब्रवीत् ॥ स्मां लज्जावतीं कर्तुं भर्तृ हेलनतस्तदा ॥ ६६ ॥ गणो निजभक्तेन मान्ममेत्रौ वमां पुनः ॥ मन्वंतामिह स्थातुमाज्ञा तस्य ममात्विह ॥ ६७ ॥ तवशापः शांतमगात्कृपया शिवयोः कवे ॥ एहि गच्छ केदारं तारकं तु शिवागसां ॥ ६८ ॥ इति संभाष्य तौ क्षेमकविव्यासौ समागतौ ॥ श्रीमत्केदारनाथस्य सन्निधं त्वरया तदा ॥ ६९ ॥ प्राचीनमार्गाकर्ण्यांतौ स्नात्वा केदारमर्च्यं च ॥ दृष्ट्वा निर्मलपुंजं नमेषवे विधोर्द्दले ॥ ७० ॥ तस्थतुस्तत्र सानंदौ ध्यायन्तौ मुहुस्तदा ॥ तयोः प्रसन्नो भगवान् लिंगादाविर्बभूव ह ॥ ७१ ॥ कोटिसूर्यप्रतीकाशः कोटिचंद्रांशुशीतलः ॥ गौर्या वृषारूढ तनुर्गणैर्नंद्यादिभिर्वृतः ॥ ७२ ॥ पार्श्वयोर्मुखकाकल्मषपुरस्य सुत द्वय ॥ वंदिभूत ऋतिस्तोमगेय घोष ककुप्तटः ॥ ७३ ॥ धिक्कृतामृत सौरभ्य तवाचा गंभीरया प्राह क्षेमकवि व्यासौ स्वसुताविव सादरं ॥ ७४ ॥ शृणु क्षेमकवे व्यास युवयोर्भजनादहं ॥ प्रसन्नः प्रार्थ्यवरान् वांछितान् हि यथेप्सितः ॥ ७५ ॥ इति शंभोर्वाक्सुधांतोक्ता ॥

[Interlinear/margin notes: पा० स्वलिता; पा० एकाक्षरो नेनुष्टुभि; पा० क्षेमकवी; पा० वाक्तु; पा० तस्या; शान्तिम; पा० गौरी तौ स्नात्वा केदारे समभ्य र्च; द्वयीगान्ता शब्द गर्दा; पा० विलन्तु वर्ण दृष्ट्या; ३२; ३२]

१ - पाठभेद - सर्व्य

जलिपुटे ःपितृनं ॥ प्राहतुर्गद्गदस्वरौ आनंदाश्रुपरिप्लुतौ ॥ ७६ ॥ भगवन्सर्वलोकेश भक्तानामभयप्रद ॥ किं प्रार्थ्यमावयोरस्ति प्रत्यक्षे त्वत्पदांबुजे ॥ ७७ ॥
तथापि मानुषभावं यथा गच्छेत्तथा कुरु ॥ इत्युक्तः शंकरस्ताभ्यां प्राह वाचा पुनर्युवतौ ॥ ७८ ॥ भक्तौ युवां तु श्रुत्वा तं मुक्तिर्द्योभयोर्न हि ॥ रहस्यस्य च कं-
रयं मुक्तिं दास्यामि मानुषात् ॥ ७९ ॥ आवयोः शङ्कमा व्यासवत्स मन्वंतरं भवानां ॥ मद्रहस्य शास्त्रजातं प्रकाशय जनतारकं ॥ ८० ॥ यदि मन्वंतरं
तेऽस्त्वं स्थित्वा मानुष्य माज्ञया ॥ भुक्त्वा स्वपदधेयं ततस्ततो यास्यसि मेऽन्तिकं ॥ ८१ ॥ इत्युदीरितमाकर्ण्य शिवेन मुनिपुंगवः ॥ आज्ञानुरूपं वक्ष्यामि
शृणु विज्ञापनं मम ॥ ८२ ॥ अयं क्षेमकविः स्वामिन् विकुर्वन् मत्कृतिं स्वयं ॥ रहस्यं रचयामास प्राक्कल्पशतजं तव ॥ ८३ ॥ श्रवणात्तद्
रहस्यस्य सर्वे यांति त्वदालिकं ॥ श्रवणाः किं कार्यं मोक्ष पालनेन वा ममापि च ॥ ८४ ॥ मन्वंतरांतपर्यंतमावयोः किमिहास्ति वो ॥
लोकं सर्वं त्वया पूर्णा कर्मभेदा द्विविधं ॥ ८५ ॥ तन्मूलं कर्म विध्वस्तं रहस्यश्रवणात्तव ॥ तत्रापि शतकल्पीयरहस्यं तेन मे कृतं ॥ ८६ ॥
तल्लेश श्रवणाल्लोके दग्धकर्मा ध्रुवं जनः ॥ त्वां प्राप्येव चिरान्नाथ आवामप्यागमावहे ॥ ८७ ॥ मन्वंतरावधि किं मे करोषि करुणा
निधे ॥ मानुष्यं बहुदुःखाढ्यं तावत्कालं किमादिश ॥ ८८ ॥ नैष्कर्म्यघोषं हि जातलक्षानभवति प्रभो ॥ तद्रक्षां यावदेते धाम श्रांतां
दलितथावयोः ॥ ८९ ॥ इति स्फुटं भाषमाणं व्यासं विष्णुवंशजं हरः ॥ अनेन किं कृतं व्यास मद्रहस्यं तथाविधं ॥ ९० ॥ इत्युक्तोत्तर
माहेनं व्यासः शंभुं नमन्पुनः ॥ आनुमहस्यनेनेव कविना तत्कृतिं प्रभो ॥ ९१ ॥ इत्युक्ते माधवांशे वै बादरायणसं-
ज्ञके ॥ क्षेमप्रतेति भगवान् वदते कृतिमुद्धसन् ॥ ९२ ॥ तदा क्षेमकविः प्राह स्वकृतिं लोकतारिणीं ॥ बृहत्कथामंजरीति नाम्नीं
सर्वरहस्यगां ॥ ९३ ॥ सप्तहायशतकल्पीयां शिवनाम्ना भावितां रहः ॥ मदारहस्यसारां तां श्रवणान्मुक्तिदां क्षणात् ॥ ९४ ॥

यद्रहस्यांश लेशस्य श्रवणां शिवधामदं ॥ पशु पाशु पति ज्ञान दायकं स दुरूर्यथा ॥ ९५ ॥ सर्व वेदाग मास्तंत्र पुराणानीति हा
सुकाः ॥ स्मृतयो धर्मशास्त्राणि आयुर्वेदं च ज्योतिषं ॥ ९६ ॥ शब्द तर्को योगशास्त्रं मीमांसा द्वयनिर्णयं ॥ प्रात कल्पे देवती-
र्थ लिंग क्षेत्र प्रशंसनं ॥ ९७ ॥ एतत्कल्पीयशास्त्रस्य सर्वस्वास्य मिश्रितं ॥ कल्पे कल्पे भिन्न भिन्न सिद्धान्त ज्ञान मिश्रितं ॥ ९८ ॥
सर्व सिद्धांत सारं तद्रहस्यं शिव भाषितं ॥ लक्ष ग्रंथेन संक्षिप्तं सर्व तत्त्व प्रदं क्षणात् ॥ ९९ ॥ ग्रंथमेतादृशं प्राह स्वकृतं कविभूपतिः ॥
शिवयोगबलः सर्वमन्यूनाधिकलक्षणम् ॥ १०० ॥ मृदु पुष्प ग्रंथनवत् श्रीवत्पुष्प संहते ॥ प्राह पुष्प मृदुर्वाक्यं जिह्वादंत मुखो द्भवं ॥ १०१ ॥
ग्रंथं तं श्रावया मास स पुत्र गणयोस्तयोः ॥ स पुत्रगणसंयुक्तो शिवो श्रुत्वा तद्भुतं ॥ १०२ ॥ रहस्यं स्वं मरातरं तल्लक्षणं मुक्तिदं नृणां ॥
पुष्पवद्वाक्यं श्रुत्वा तस्य नाम व्याधाच्छिवो ॥ १०३ ॥ पुष्पदंतः पुष्प जिह्वा पुष्पास्य इति चाद्भुत ॥ श्रुणु वत्स रहस्यं मेन प्रका
शंत्वयाधुना ॥ १०४ ॥ लोकस्त्विदं रहस्यं मे श्रुत्वा यास्यादि भूतले ॥ सृष्टिलोपो भवेत्सद्यः कर्मलेशस्य चापि वै ॥ १०५ ॥ कर्म शेषक्षयाल्लो
के ब्रह्म विष्णवीश जन्मनं ॥ कार्याभावात्स्वलीला मे लीना भवति तत्क्षणं ॥ १०६ ॥ जगत्सृष्टिः पालनं च लयो लीला निजा मम ॥
तल्लयो मास्तु ते ग्रंथं पुष्पदंत जले क्षिप ॥ १०७ ॥ अद्य प्रभृति ते नाम पुष्पदंतेति मद्गणाः ॥ वदंतु नैगमेयोऽस्यात् नाम मदाग्रसः ॥ १०८ ॥
इत्युक्त्वा ग्रंथमतुलं प्राक्षेपयत वै जले ॥ तदा तद्ग्रंथमखिलं जले लीनं शिवाज्ञया ॥ १०९ ॥ ततः प्राह शिवो नासं त्वत्कृत प्रणाश्यतु वेदाग-
म पुराणोक्त सारं लोके मदाज्ञया ॥ ११० ॥ प्रमाणं सर्व शास्त्रार्थं चतुर्वर्ग फलप्रदं ॥ मन्वंतरांतेऽप्यातोऽन्यो भविष्यति तवांशतः ॥ १११ ॥ इत्युक्त
मात्रे देवेशे विमानं स्वादवातरत् ॥ शिवाज्ञया नैगमेयो मानुष्यं तत्क्षणं जहौ ॥ ११२ ॥ दिव्यरूपो दिव्यमाल्य गंधभूषाविभूषितः ॥

त्रिनेत्र भूति रुद्राक्ष त्रिशूलाद्यैरलंकृतः ॥११३॥ त्यक्त्वा मानुष्यदेहं स काशी भूमौ शिवाग्रतः ॥ श्रीमत्केदारकृपया कैलासादागते रथे ॥११४॥ आरोहेति तयोराज्ञा शिवयोः सादरं त्वभूत ॥ तदासौ पुष्पदंताख्यो गणानामाग्रणीर्मुदा ॥११५॥ रुद्रसारूप्य मुक्तः सन् आनंदाश्रु परिप्लुतः ॥ अहो केदारनाथस्य महिमा काशिका भुवि ॥११६॥ अहो शिवापराधानां ध्वंसिनी मणिकर्णिका ॥ अहो नभः सोमवार पूर्णिमा निशि पूजनं ॥११७॥ अहो मम पूजनस्य दर्शनं मुक्तिदं क्षणात् ॥ अहो स्वयं तारकोपदेष्टा प्रत्यक्षतोऽत्र वै ॥ ११८॥ इति संचिन्त्य संचिंत्य[1] शिवं ध्यात्वा हृदंबुजे ॥ अबद्धः परमेशान महिम्ना स्तोतुमारभत ॥११९॥ स्तुतिं लोकोपकृतये स्तुत्वाभीष्टप्रदां नृणां ॥ सपुत्रयोः समस्तयोः शिवयोः पादपंकजे ॥१२०॥ हृत्पेटिकायां संस्थाप्य साष्टांगं प्रणनाम ह ॥ तदा प्रसन्नौ वरदौ गणं प्रीत्या शिवाशिवौ ॥१२१॥ सुधाधारा सरसया वाचा प्राहतुराशवौ ॥ पुष्पदंत वां तेऽद्य दास्यावो ते स्तुतिं प्रति ॥ १२२॥ स्तुत्यानया ये जगतिं स्तुवंत्यनुदिनं नराः ॥ तेषामभीष्टभोगांश्च ज्ञानं दास्याव ध्रुवं ॥१२३॥ भुक्त्वा भोगान्यथाकामं ते चाप्स्यंति नो पदं ॥ यानमारुह्य भद्रं ते यथा पूर्वं गणाग्रणीः ॥१२४॥ मत्पदं प्राप्य मोदस्व पुनरावर्त्ति वर्जितं ॥ इत्युक्त्वांतर्धा चक्रतुः क्षणात्सपरिवारकः ॥१२५॥ श्रीमत्केदारलिंगांतः पश्यतां सर्व देहिनां ॥ तदा व्यासं समापृच्छत गणाः राद्य नमास्कृहत ॥१२६॥ श्रीनिवास महाविज्ञो ह्यपराधं क्षमस्व मे ॥ निंदितोसि मया त्वं तु शिव एव न चापरः ॥१२७॥ लोकार्थं स्वभेदेन क्रीडसे शिवयोः कृते ॥ व्यास रूपं हरिं त्वेवमुक्त्वा प्रार्थ्यामि हरुद्रथं ॥१२८॥ एवं तीर्थवरा विप्राः प्राचीनामणिकर्णिका ॥ काश्यां केदारलिंगं च रहस्यद्वय मीदृशं ॥१२९॥ प्रोक्ताःसन्हृदि केदारं शिवधाम जगाम ह ॥ एवं गौरीस्माराध्य केदारेशं शिवामृतः ॥१३०॥

[1] मनसा

[1] पाठभेद सूर्य्य०

इति पादद्वयं ...

तीर्थस्नानमादृग्वाच द्वादशाब्दकृतेनच ॥ फलं मुक्तामणीनांच फलं नाम्नैरि कीर्तिका ॥१३१॥ प्राक्छितुल्यं च प्राचीना
गौरीतीर्थं च राचलः ॥ एवं गौर्यपराधस्य शिवनिंदाकृतस्य च ॥१३२॥ क्षालनं शिवकेदारे गंगमेयगणास्यचकाश्यां रहस्यके-
दारतीर्थे वै नमुत्तमं ॥१३३॥ धरित्रिकः समर्थोस्ति ऋते च परमेश्वरी तु ॥ (तदिच्छाप्रेरिता बुद्ध्या यथामत्यवदं पतः) ॥१३४॥ मुने दृष्ट
स्त्वया पूर्वमहं व्यासगुरुणान्वितः ॥ व्यासं सर्वज्ञमप्येवमोघ क्षेपत्वगात्कवे ॥१३५॥ सूत उवाच ॥ शृणुध्वं मुनयस्त्वेतां नाम
शर्मा कथां प्रियां ॥ प्राह तां मदुरुर्मां तु सर्वज्ञो गणोत्तमं ॥१३६॥ इति सकलमहाघध्वंसिनीं सद्रहस्यां श्रवणसुगपर्णो नां का
शिकेदारमूर्तेः । स्थिरपितृममिवांछिं यः करोतीश भक्त्या परमशिवपदं संयाति सत्यं मुनींद्राः ॥१३७॥ इति श्री काशी
मूलरहस्ये ब्रह्मवैवर्ते खिले केदारमाहात्म्ये नवमोऽध्यायः ॥९॥ मुनय ऊचुः ॥ सूत सर्वार्थतत्त्वज्ञ (तत्त्वज्ञ) पुष्प
दंतो गणाग्रणीः ॥ स्तुत्या संतोषयामास परमेशं परात्परं ॥१॥ कास्तुतिस्ताद्दशी शंभो रतिप्रियकरा मुने ॥ मोहस्त्राकेन
संस्तुत्य गाणापत्यमगात्पुनः ॥२॥ तां स्तुतिं कथयास्माकं श्रोतुं पात्रं वयं यदि ॥ यां श्रुत्वा शिवमास्तुत्य प्राप्स्या-
मो वै कृतार्थतां ॥३॥ एवं तदा मुनिगणैः प्रार्थितो रोमहर्षणिः ॥ प्राह गंभीरया वाचा शृणुध्वमिति सादरं ॥४॥ रह-
स्येयं स्तुतिर्वा तथापि प्रवदामि वः ॥ नमस्कृत्य महादेवं स्तुतिं वक्तुं समारभत् ॥५॥ पुष्पदंतकृतां श्रेष्ठां सर्वाभीष्टप्रदां
नृणां ॥ (यस्य श्रवणमात्रेण मुच्यते सर्वकिल्बिषात्) ॥६॥ पुष्पदंत उवाच ॥ महिम्नः पारं ते परमविदुषो यद्यसदृशी ॥ स्तु-
तिर्ब्रह्मादीनामपि तदवसन्नास्त्वयि गिरः ॥ अथावाच्यः सर्वः स्वमतिपरिणामावधि गृणन् ममाप्येष स्तोत्रे हर नि-

१-२ — श्लोकान्तर्गत पद लक्ष्मण० तथा सूर्य० में नहीं है

31

रपवादः परीकरः॥७॥ अतीतः पंथानं तव च महिमा वाङ्मनसयोरतद्व्यावृत्त्या यं चकितमभिधत्ते श्रुतिरपि। स कस्य स्तोतव्यः

कतिविधगुणः कस्य विषयः पदे त्वर्वाचीने पतति न मनः कस्य न वचः॥८॥ मधुस्फीता वाचः परमममृतं निर्मितवतस्तव ब्रह्मन्किं

वागपि सुरगुरोर्विस्मयपदं। मम त्वेतां वाणीं गुणकथनपुण्येन भवतः पुनामीत्यर्थेऽस्मिन्पुरमथन बुद्धिर्व्यवसिता॥९॥ तवैश्वर्यं यत्त

ज्जगदुदयरक्षाप्रलयकृत्त्रयीवस्तु व्यस्तं तिसृषु गुणभिन्नासु तनुषु। अभव्यानामस्मिन्वरद रमणीयामरमणीं विहंतुं व्या

क्रोशीं विदधत इहैके जडधियः॥१०॥ किमीहः किंकायः स खलु किमुपायस्त्रिभुवनं किमाधारो धाता सृजति किमुपादान इति च॥

अतर्क्यैश्वर्ये त्वय्यनवसरदुःस्थो हतधियः कुतर्कोऽयं कांश्चिन्मुखरयति मोहाय जगतः॥११॥ अजन्मानो लोकाः किमवयववंतो-

पि जगतामधिष्ठातारं किं भवविधिरनादृत्य भवति। अनीशो वा कुर्याद्भुवनजनने कः परिकरो यतो मंदास्त्वां प्रत्यमरवर संशेरत इमे॥

१२॥ त्रयी सांख्यं योगः पशुपतिमतं वैष्णवमिति प्रभिन्ने प्रस्थाने परमिदमदः पथ्यमिति च। रुचीनां वैचित्र्यादृजुकुटिलनानापथ

जुषां नृणामेको गम्यस्त्वमसि पयसामर्णव इव॥१३॥ महोक्षः खट्वांगं परशुरजिनं भस्म फणिनः कपालं चेतीयत्तव वरद तंत्रोपकरणं॥

सुरास्तां तामृद्धिं दधति तु भवद्भ्रूप्रणिहितां न हि स्वात्मारामं विषयमृगतृष्णा भ्रमयति॥१४॥ ध्रुवं कश्चित्सर्वं[1] सकलमपरस्त्वध्रुवमि

दं परो ध्रौव्याध्रौव्ये जगति गदति व्यस्तविषये। समस्तेऽप्येतस्मिन्पुरमथन तैर्विस्मित इव स्तुवन् जिह्रेमि त्वां न खलु ननु धृष्टा

मुखरता॥१५॥ तवैश्वर्यं यत्नाद्यदुपरि विरिंचो हरिरधः परिच्छेत्तुं यातावनलमनलस्कंधवपुषः। ततो भक्तिश्रद्धाभरगुरुगृणद्भ्यां गिरिश या-

यत्स्वयं तस्थे ताभ्यां तव किमनुवृत्तिर्न फलति॥१६॥ अयत्नादापाद्य त्रिभुवनमवैरव्यतिकरं दशास्यो यद्बाहूनभृत रणकंडूपरवशान्

१- पाठभेद सूर्य०

शिरःपद्मश्रेणी रचितचरणांभोरुहबलेः स्थिरायास्त्वद्भक्तेस्त्रिपुरहर विस्फूर्जितमिदं ॥१७॥ अमुष्य त्वत्सेवा समधिगतसारं भुज-
वनं बलात्कैलासेपि त्वदधिवसतौ विक्रमयतः ॥ अलभ्या पातालेप्यलसचलितांगुष्ठशिरसि प्रतिष्ठा त्वय्यासीद् ध्रुवमुपचितो
मुह्यति खलः ॥१८॥ यदृद्धिं सुत्राम्णो वरद परमोच्चैरपि सतीमधश्चक्रे बाणः परिजनविधेयत्रिभुवनः ॥ न तच्चित्रं तस्मिन्वरि
वसितरि त्वच्चरणयोर्न कस्यापि शुन्नत्यै (कस्याप्युन्नत्यै) भवति शिरसस्त्वय्यवनतिः ॥१९॥ अकांडब्रह्मांडक्षयचकित
देवासुरकृपाविधेयस्यासीद्यस्त्रिनयन विषं संहृतवतः ॥ स कल्माषः कंठे तव न कुरुते न श्रियमहो विकारोपि श्लाघ्यो भुवन

भयभंगव्यसनिनः ॥२०॥ असिद्धार्था नैव क्वचिदपि सदेवासुरनरे निवर्त्तंते नित्यं जगति जयिनो यस्य विशिखाः ॥ स पश्यन्नीश

त्वामितरसुरसाधारणमभूत्स्मरः स्मर्त्तव्यात्मा न हि वशिषु पथ्यः परिभवः ॥२१॥ महीपादाघाताद्व्रजति सहसा संशयपदं पदं
विष्णोर्भ्राम्यद्भुजपरिघरुग्णग्रहगणं ॥ मुहुर्द्यौर्दौस्थ्यं यात्यनिभृतजटाताडिततटा जगद्रक्षायै त्वं नटसि ननु वामैव
विभुता ॥२२॥ वियद्व्यापी तारागणगुणितफेनोद्गमरुचिः प्रवाहो वारां यः पृषतलघुदृष्टः शिरसि ते ॥ जगद्द्वीपाकारं जलधि
वलयं तेन कृतमित्यनेनैवोन्नेयं धृतमहिम दिव्यं तव वपुः ॥२३॥ रथः क्षोणी यंता शतधृतिरगेंद्रो धनुरथो रथांगे चंद्रार्कौ रथ
चरणपाणिः शर इति ॥ दिधक्षोस्ते कोयं त्रिपुरतृणमाडंबरविधिर्विधेयैः क्रीडंत्यो न खलु परतंत्राः प्रभुधियः ॥२४॥ हरिस्ते साह-

स्रं कमलबलिमाधाय पदयोर्यदेकोने तस्मिन्निजमुदहरन्नेत्रकमलं ॥ गतो भक्त्युद्रेकः परिणतिमसौ चक्रवपुषा त्रयाणां रक्षायै त्रि-
पुरहर जागर्ति जगतां ॥२५॥ क्रतौ सुप्ते जाग्रत्त्वमसि फलयोगे क्रतुमतां क्व कर्म प्रध्वस्तं फलति पुरुषाराधनमृते ॥ अतस्त्वां संप्रे-

स्त्वय्क्रतुषु फलदानप्रतिभुवं श्रुतौ श्रद्धां बद्ध्वा दृढपरिकरः कर्मसु जनः ॥२६॥ क्रियादक्षो दक्षः क्रतुपतिरधीशस्तनुभृतामृषी-
णामार्त्विज्यं शरणद सदस्याः सुरगणाः ॥ क्रतुभ्रंशस्त्वत्तः क्रतुफलविधानव्यसनिनो ध्रुवं कर्तुः श्रद्धाविधुरमभिचाराय
हि मखाः ॥२७॥ प्रजानाथं नाथ प्रसभमभिकं स्वां दुहितरं गतं रोहिद्भूतां रिरमयिषुमृष्यस्य वपुषा ॥ धनुष्पाणेर्यातं दिवमपि
सपत्राकृतममुं त्रसन्तं तेऽद्यापि त्यजति न मृगव्याधरभसः ॥२८॥ स्वलावण्याशंसा धृतधनुषमह्नाय तृणवत् पुरः
प्लुष्टं दृष्ट्वा पुरमथन पुष्पायुधमपि ॥ यदि स्त्रैणं देवी यमनिरत देहार्धघटनादवैति त्वामद्धा बत वरद मुग्धा युवतयः ॥
२९॥ श्मशानेष्वाक्रीडा स्मरहर पिशाचाः सहचराश्चिताभस्मालेपः स्रगपि नृकरोटीपरिकरः ॥ अमङ्गल्यं शीलं तव भ-
वतु नामैवमखिलं तथापि स्मर्तॄणां वरद परमं मङ्गलमसि ॥३०॥ मनः प्रत्यक्चित्ते सविधमविधायात्तमरुतः प्रहृष्यद्रोमाणः प्रम-
दसलिलोत्सङ्गितदृशः ॥ यदालोक्याह्लादं ह्रद इव निमज्ज्यामृतमये दधत्यन्तस्तत्त्वं किमपि यमिनस्तत्किल भवान् ॥३१॥ त्वमर्क-
स्त्वं सोमस्त्वमसि पवनस्त्वं हुतवहस्त्वमापस्त्वं व्योम त्वमु धरणिरात्मा त्वमिति च ॥ परिच्छिन्नामेवं त्वयि परिणता बिभ्र-
तु गिरं न विद्मस्तत्तत्त्वं वयमिह तु यत्त्वं न भवसि ॥३२॥ त्रयीं तिस्रो वृत्तीस्त्रिभुवनमथो त्रीनपि सुरानकाराद्यैर्वर्णैस्त्रि-
भिरभिदधत्तीर्णविकृति ॥ तुरीयं ते धाम ध्वनिभिरवरुन्धानमणुभिः समस्तं व्यस्तं त्वां शरणद गृणात्योमिति पदं ॥३३॥ भवः श-
र्वो रुद्रः पशुपतिरथोग्रः सहमहांस्तथा भीमेशानाविति यदभिधानाष्टकमिदं ॥ अमुष्मिन्प्रत्येकं प्रविचरति देव श्रुतिरपि प्रिय-
यास्मै धाम्ने प्रणिहितनमस्योऽस्मि भवते ॥ ३४॥ नमो नेदिष्ठाय प्रियदव दविष्ठाय च नमो नमः ॥ क्षोदिष्ठाय
स्मरहर महिष्ठाय च नमः ॥ नमो वर्षिष्ठाय त्रिनयन यविष्ठाय च नमो नमः ॥ सर्वस्मै ते तदिदमिति शर्वाय च नमः ॥ ३५॥

32

नाधश्रमेवाच एवं काशी धर्मसारं मान्धाता मनसा स्मरन्। शिवाज्ञां मनसा स्मृत्वा भुक्त्वा यात्रां चतुर्विधाम्। किं वा कीदृश धर्मः को नियमो वा शिवस्य वाक्। काशी स्यान्मतः शंभुभक्तान्पृच्छा
करोमि हि ९१ ते सर्वज्ञाः शिवेत्थं भक्ताः प्रीतिदयापराः। नियमेन यथा भंगं न प्राप्नोति तथा पुनः ९३ शिवाज्ञामपि वक्ष्यामि यथा जाता नभोगिरा। नित्यं केदारनाथे कर्तव्यं तद्व्रतः ९८
केदारपूजां कृत्वादौ ततस्तीर्थाटनादिकं। कुर्वाकाशीं समागत्य मीराकाशीं विचाह्यच ९५ नित्ययात्रादिकं कृत्वा विश्वेशादेर्नमस्य च। प्राचीनमीति कर्तार्यं वैततः स्नानं समाचरन् ९६
श्रीमत्केदारनाथं च संपूज्य विधिवत्ततः। भिक्षां दत्त्वाभिक्षुकाणामतिथिं चापि तर्पयन् ९७ पक्षबाद्य नियमो मासमासोत्कर्षकः। आचान्ममराणमेवैकृत्यं योग्यानुसारतः ९८
एवं नियमसंत्यागः सहसा त्यक्तुमक्षमः। आकाशवाणी देवस्य जाता नियमभंगिनो ९९ तस्मादेतस्य जातस्य संदेहस्य च निर्णयः। शिवभक्तान्विना न्यत्र न सिध्यति कदाचन १००
इति कृत्वा मतिं योगी मान्धाता शिववल्लभान्। मुनीन्प्राप्य यथान्यायं प्राणानमत्पृथक्पृथक् १०१ ते सर्वे तं समालिंग्य कुशलप्रश्नपूर्वकं। मध्ये निवेश्य मानुलं भक्तानुग्रमादरात् १०२ मान्धा-
ता तान्सदा पृच्छत्कृतांजलिपुटो नमन्। नियमं स्वं शिवाज्ञां च प्रोक्त्वा संदेहमानसः १०३ ते सर्वे शिवविज्ञानसागरास्तत्क्षणमानसाः। मांधातारं सं प्रशस्यन्प्राहुः संदेहनोदनं १०४ रानम
परमं शिवोक्तं तादृगाकाशवाणी नियममपि तदा मांधातुस्त्वे स्वलभ्यं। अवगादलितपापा पापारैगं प्रकर्षात्सकृदपि शिवभक्ताकरायेयातो शाधाम १०५ इति श्री काशी मूल
मूलरहस्ये ब्रह्मवैवर्ते खिलेकाशी केदारमाहात्म्ये एकोनविंशोऽध्यायः १९ ऋषय ऊचुः पाराशर्योपदेशात्प्र शिवज्ञानामृतांबुधे। सूत त्वं कृतवान्पृच्छान्मान्धाता शिवभक्तधीः १
ते चापि शिवभक्ताग्र्यवर्यास्तं किं समादिशन्। कीदृग्विधास्ते मुनयः शिवज्ञानवतां वराः २ काश्यां वसंतः सेवां वै कां कुर्वन्महेशितुः। निष्ठा वा कीदृशी तेषां यान्प्रष्टुमगमदृषिः ३ तादृशा
नां च भक्तानां महिमानं वदस्व नः। एषां नामान्यपि जनान्श्रुतान्याशु पुनंतिहि ४ इति पृष्टस्तदा सूतो मुनिभिस्तत्त्ववादिभिः तदा प्राह पुनस्तेषां रहस्यं शिवयोगिनां ५ सूत उवाच।
शृणुध्वं मुनयः सर्वे शिवभक्तान्मुनीश्वरान्। मान्धाता यानुपागत्य संशयं पर्यपृच्छत ६ ते त्रैलोक्यं तृणीकृत्य कृत्स्नं संतः सुखानि च। वाचापि मनसा चापि कामेनापि त्रिधा सदा ७
शिवैकतानसंततस्वस्वकार्यपरायणाः। तेषां चर्या मनः शुद्धं नियमं च वदे तकः ८ तथापि वक्ष्ये शृणुत तेषां नामानि भूसुराः। मान्धातापि च तान्ज्ञात्वा किं वा वैते वदंति च ९ मया
वा किं च कर्तव्यं शिव एव परा गतिः। सत्यं वदंतु विप्रेंद्रा मम मोक्षो यथा भवेत् १० इति संशयमापन्नः पुनः पुनरचिंतयत्। तदा तत्रागतान्सिद्धान्शिवज्ञानैकभाजनान् ११ पृच्छामि
संशयं मे ते समायाद्योगिसंसदि। शिव शिवो शिवनादिः शिवबुद्धिः शिवात्तधीः १२ शिवापराधसंहर्ता शिवज्ञानैकपूजनः। शिवानंदाब्धिलहरी शैववेदांतसारवित् ॥ १३ ॥

अतिष्ठ्यं काशिकायां वै दुर्लभं देहिनामिति। पुरा विष्णुर्महादेवः काश्यामातेऽवै भवं ६३ पृच्छंतं प्राह तं तेन शृणु विष्णो वदामि ते। पूर्वं त्वयापि मामेवमः पृच्छ इमं संग्रहं ६४ का [illegible]

कृतं समुद्दिश्य पूजातिष्ठ्यादि वैभवं। तदाहं सुस्मितोऽवोचं देव्यै तच्छृणु माधव ६५ काश्यां चौराः प्रभूतं वै चौर्य वित्त विदेशतः। समायातः काशिकायां केदारेश वने निधि ६६ तत्पुराण

प्रोषाच्चौरैश्च विवादोभूत्तदा निशि। चौरैर्द्रव्य विभागार्थं वने गौरी शिवालये ६७ स्वचेलं चलवस्त्रं च महद्दीपं प्रकाशयत। द्रव्यं विभज्य ते चौरा गता रात्रौ यथा यथं ६८ यस्य चेलं

चलद्दशावर्त्या दीपो लसतश्च तः। कलिंग राजो भूच्चौरोऽप्य जानन्पुण्य वैभवं ६९ जातिस्मरः स्वदेशस्थः सर्वदेवालयेष्वपि अंते सोपि महादीपमाला पूजा प्रभावतः ७० भुक्त्वा भोगान्पुत्र

पौत्रैः कृतदानाखिलक्रतुः। काशीं प्राप्य विमुक्तोभूदल्प पुण्य प्रभावतः ७१ किं पुनर्भूभृतां भूरि देव विश्वेश्व रक्षणां। [illegible] धर्म रहस्यानां मुक्तिः करगता हि ७२ इति देव वचः काश्या

मह किं नियमं त्यजे। एवं भीतः कथं कुर्वे नियमं [illegible] ७३ अतिथ्यं नित्य नियमस्यांते धर्मो विधीयते। इत्येवं चिंतयामास वामदेवस्तदा ऋषिः ७४ नियमो मेऽस्ति यात्रांते भोज

नस्यैव दिने। अतिथिं पूज्य पश्चान्मे भोजनं [illegible] ७५ एवं [illegible] स्कंदाख्यो दीरितं तदा। श्रुत्वा न वदा स्वनाथ अपृच्छतं मुनीश्वराः ७६ मम नाथ दयासिंधो काश्यां

धर्मकृतां फलं। वद मे कीदृशं धर्म रहस्यं [illegible] ७७ [illegible] प्रीतितत्तदा। नाथ शर्मोवाच शृणु देवि प्रवक्ष्यामि काश्यां धर्म रहस्यकं। स्वल्पं कृतं महामेरु

तुल्यं नास्त्यत्र संशयः ७८ ब्राह्मणाद्याश्च वर्णाश्च [illegible] म्लेच्छ वा हूणा यवनैः ७९ कृतो धर्मः स्वल्पमपि शाला [illegible] शालाग्रे असाधकृतं [illegible]

[illegible] न्यानि स्वस्ववित्तानुसारात्कृतानि वै। (दुर्गाग्र [illegible]) ८० गोभू तिल हिरण्यादि गजवाजि [illegible] दत्तः। गृहादि धन धान्यादि वस्त्र भूषणवांते [illegible]

मठदेवालयादीनि गंगासोपानवांते च। काश्यां ये वै प्रकुर्वंति [illegible] ८१ तेषां पुण्यं प्रवक्ष्यामि सत्य विश्वेश भाषितं। स्वर्गादि शिवलोकांतमनुभूय चिरं सुखं ८२ पुनरा

वृत्ति रहितं मोक्षं यांति ततस्ततः। अहो पुण्यं किं [illegible] काश्यां लब्ध्वा तु ये जनाः ८३ तेन ते पुण्य [illegible] यांति जननं भुवि। स्वर्गादि पुण्य भोगान्वै आब्रह्म हा लोक गान् ८४ भुक्त्वा

मेरुमसदृशान् गानंते शिवपदं व्रजेत्। शृणु देवि प्रवक्ष्यामि रहस्यं काश्यां धर्मजं ८५ देवा मुनयो ज्ञातजाना वांछंत्यनुदिनं भुवि। चतुर्वर्गप्रदः काश्यां कदा धर्मो लभेदिति ८६ इति वांछति

सततं शिवाज्ञामापि वै शृणु। काश्यामन्न प्रदानं [illegible] विषये [illegible] चिंतयाना देव्याः। सा कं प्रशस्य प्रथम कथा फलं धर्म मन्ये [illegible]। अर्थ कामं च मोक्षं प्रतिकांक्षाणां

नायां चतुष्कं ततोन्यत्किं दास्यामीति चिंतयन्ननुदिनमतुलो देवि काशी प्रभावः ८९ देवि किंबहुनोक्तेन चतुर्वर्गप्रदा भुवि। काशीं विना जगत्यन्या नास्ति नास्ति कलौ ध्रुवं ९०।

१-२ - पाठभेद [illegible]

उज्जनोद्भूतो ३१ तस्मिन्काले ततः पूर्वं चिरकालाद्दिमाचले। तपस्यन्नास्थितस्तत्र मान्धाता नाम भूपतिः ३२ सूर्यान्वय श्चिरं राज्यं कृत्वा पुत्रास्त्र राज्यधूः। सार्वभौमो महायोगी सर्वयज्वातिदानवान् ३३
पंचाशत्कन्यका येन दत्ता सौभरियोगिने। योनिर्भिद्य पितुः कुक्षिं निर्गतस्तन्मृतिं विना ३४ यस्य गत्वा पुरस्तोऽनु प्रेषितादेव संस्कृता। स सर्वभोगविरतः केदारेशं समाश्रयत् ३५ ध्यात्वा तत्र चिरं
देवं पुराणं भूत मर्थयत। त्वल्लिंगदर्शनं भूयान्ममोत्प्रेति निरन्तरं ३६ तदाह भगवान्धुंधुं श्रीमत्केदारनायकः। राजर्षिं तं नमो वारायां प्रेमाणा भक्तशिरोमणिं ३७ राजर्षे शृणु मान्धातस्ता
वादेयं न किंचन। तथापि कारणं वक्ष्ये येनाहं नात्र लिंगवान् ३८ मदागस्कारी रोगो धातुः श्रीमाजाताग्रैव पुरा। तदा गोविनिवृत्त्यर्थं ब्रह्मणः पापेनैसः ३९ काश्यामदां मे लिंगस्य दर्शनं भूगतं-
श्राचित। तदारभ्य प्रतिज्ञातं न लिंगस्यात्र दर्शनं ४० पापिनोऽप्यत्र मल्लिंगं दर्शना तत्क्षणं भुवि। अनायासेन तुल्य क्वापि यांति मत्पदं मंजसा ४१ शून्यलोकभयान्नात्र दर्शयिष्यामि वै मुने। तस्मात्त्वं यादि
मे काशीं तत्रैव त्वं तपः कुरु ४२ मल्लिंगदर्शने तृष्णा यदि तेऽस्ति प्रजाधिप। इत्युक्तो देवदेवेन कापिः शंभुं व्यजिज्ञपत् ४३ स्वामिंस्तत्र भव लिंगं कुत्रास्ते वद मे प्रभो। तदाह देवदेवोपि कृषिमुधर्तु मिच्छया ४४
तपश्चरत्वं काश्यां वै काले त्वास्मत्प्रसादतः। यदा द्रक्ष्यसि मल्लिंगं तदा मुक्तो भविष्यसि ४५ शिवं तदा ऋषिः प्राह स्वामिन्मे नुग्रहं कुरु। त्वामदृष्ट्वा प्रतिदिनं नाहं स्थास्यामि कुत्रचित् ४६ तस्मा-
न्मनोगतिं मे त्वं यदि दास्यासि यास्यहं। इत्युक्तः स दयालुस्तं भक्तमाहतथास्त्विति ४७ तदा स ऋषिवर्य पृच्छन्नत्र काशीगिरं शिवं। आयातः कातिकां शंभोराज्ञया तपसे ऋषिः ४८ शिव प्रसादा-
त्केदारस्थानमेवाप तापसः। तत्रस्थस्तपसा देवमाराध्य प्रार्थयत्पुनः ४९ स्वामिन्दर्शयते लिंगं कुत्रासौ त्वर्थयन्स्थितः। नित्यं केदारमायाति द्रष्टुं हेमगिरौ शिवं ५० गंगोत्पत्तिजले स्ना-
त्वा दृष्ट्वा ज्वालामुखीं ततः। दिव्यक्षेत्राणि सर्वाणि पापी कृत्य क्षणेन सः ५१ पितृणां तर्पणं कृत्वा वर्ष्मावैततः परं श्रीमत्केदारनाथस्य पूजां कृत्वा विधानतः नमस्कृत्वा शिवं पश्चाद्
यातिस्रोतां कीर्तिकां। स्नात्वा मध्यान्हसमये काश्यां विश्वेश मर्च्य च ५३ ततः केदारमागत्य स्वस्थाने कोऽराववसत्। एवं प्रतिदिनं योगी मान्धाता ऋषिसत्तमः ५४ केदारयात्रां प्रतिपा-
वास्तं कुर्वन्स्थितः सुखी। न दृष्टवान्महालिंगं केदारं मायये शंभुः ५५ एवं गते तदा काले कतिचिन्मुनिसत्तमः। अदृष्ट्वा लिंगमोशानं प्रार्थयामास शंकरं ५६ स्वामिन्वृद्धो ह मधुनावल
हीनो दिने दिने। शीघ्रं दर्शय मे लिंगं येनाहं मुक्तिमाप्नुयां ५७ एवं प्रार्थ्य महेशानं प्रणम्य च पुनः पुनः। वृतं केदारयात्रायै प्रातः स्नात्वा कृतत्वरः ५८ तदाहाकाशवाणी तं शृणु विप्र
महामते। अद्यारभ्य त्वं कृताहारो व्रजेत नास्ति दूरतः ५९ भक्तिप्रियोऽहं नियमो न मे प्रीतिकरस्तथा। कृत्वा पाकं मां निवेद्य भक्षयात्रां ततः कुरु ६० इत्याकाशवचः श्रुत्वा वि-
चित्रोऽभून्महामुनिः। अनुग्रहः कीदृशोऽयं शिवस्य परमात्मनः ६१ कथं शिवाज्ञामुल्लंघ्य नियमं वा कथं त्यजे। नियमं मूल सर्वस्वं कथं त्यक्ष्येऽखिलप्रदं ॥ ६२ ॥

1-2-3-4 पाठभेद सूर्य० 2,3,4-5 - पाठभेद लक्ष्मण०

ऋषय ऊचुः बादरायणशिष्याय अशेषज्ञानामृतोदधे। पाद्मकल्पे समायातः केदारः काशिकामिति १ विद्वेषा या समानीतः केदारान्नन्दिना पुरा। केदारस्य महादेव मानपत्रेन हेतुना २
लोकोपकृतये वा स्यात्कारणं ब्रूहि यदधुना। इति पृष्टस्तदा सूतः प्राह तान्मुदृहस्यकं ३ सूत उवाच शृणुध्वं मुनयः सर्वे रहस्यं परमोऽद्भुतं। इदमेव पुरा वामदेवायाह कुमारभूः ४ अनवद्य
समा पृष्टो नाथ षण्मुखोप्युपावदत्। परमात्मा परानंदः एको जः शाश्वतो व्ययः ५ यतो वाचो निवर्तन्ते अप्राप्य मनसा सह। स्तब्धो वृक्ष इवो तिष्ठन्पूर्णो व्याप्याखिलं जगत ६ अस्ति ब्रह्मेति
विदुषामनुमानश्रुतीरितः। नास्त्येव नास्तिकानां यो वेदवादेनां सुदुर्धियां ७ नित्यशुद्धो नित्यबुद्धो नित्यमुक्तो निरामयः। निरंजनो निष्कलंको निष्क्रियश्च निराश्रितः ८ स ईक्षां
बहुः स्यामित्यात्मशक्त्या युतः शिवः। इच्छाज्ञानक्रियाभेदाज्जाता शक्तिस्त्रिधा विभुः ९ नैकाकी रमते ह्यात्मा तया रंतुं द्विधाभवत्। शिवशक्त्यात्मना देवो यआदिः स सदाशिवः १०
पंचकृत्यतनुः शक्त्या स्वांशलेशात्ततस्त्वभूत्। सगुणः प्राकृतमहाकैलासस्थस्तदा शिवः ११ स्वांशेभ्यो … अभिधानायं तिरोधत्त सुघकान्। स्रष्टा सृष्टं … इच्छामात्रात्ततः प्रभोः १२ अनेककोटि
ब्रह्मांडसृष्टिस्थितिलयाद्यतः। स्त्री पुं क्लीबं न लिंगं यच्छ्रुतिर्मोल्यानुगीयते १३ अनाद्यस्य यतः सर्वं जगत् श्रुतिसंमतं। सत्यं ज्ञानमनन्तं ब्रह्म च सर्वगुहाहितं १४ ये वेद निहितं व्योम्नि
सर्वान्कामान्स हाश्नुते। तस्माद्वात्मन एतस्मादाकाशो हि ततो … १५ ततस्तेभ्यो … भूमिरोषध्यन्नपुमान्क्रमात्। नामरूपविचित्राणि ब्रह्मांडान्यभवंस्ततः १६ देवतिर्यङ्मनुष्यादि
सृष्टिपूर्णान्यनेकशः। तत्तदंडेषु ब्रह्मादित्रिमूर्त्यात्म…भूत् १७ … स्वयं त्वभूत्। अनुग्रहात्पुनः सृष्टेः स्वयं चाभूत्सदाशिवः १८ अनुग्रहात्मकः शंभुस्तल्लीला
सदाशिवः। अप्राकृतमहाकैलासाख्यं तस्यालयं विभुः १९ … ब्रह्मांड … ब्रह्मणस्त्वंतः कल्प इत्युच्यते बुधैः २० त्रिपरार्धेऽपि कालात्मा … प्रति
कल्पं ब्रह्मविष्णुरुद्राद्या लीलया भवन् २१ … पाद्मवाराहादिभेदाः कल्पास्तत्कालसंज्ञकाः २२ एवं कल्पप्रभेदास्ते लीला शंभोः परात्मनः। कल्पे
कल्पे पुनर्धाता यथा पूर्वमकल्पयत् २३ शंभोरनुग्रहात् … वेदाश्च … ब्रह्माद्याः स्वस्वकार्येषु बोभवन् २४ एषा परात्मनो लीला मनोवाचामगोचरा। कस्मिंश्चि-
त्पूर्विके पाद्मकल्पे देवः परात्परः २५ क्रीडां … लीलां … आनंदं गतः। विहृत्य तत्र … कालमायातुरीं तदा २६ त्रैलोक्यगततीर्थानि क्षेत्राणि … प्रार्थयाः देवता मूर्तयः
काश्यां लिंगान्यपि समानयत् २७ … निजधाम्न्यथ विमुक्तके। शैलाद्यानीय काश्यां संस्थाप्य च शिवाज्ञया २८ तदा केदारनाथोऽपि तीर्थैः सह समन्वितः। नंदिकेन प्रार्थनया काशीं
प्राप्तं मनोऽभवत् २९ एकां कलां स्थाप्य तत्र शिष्टाभिः काशिकामगात्। यस्मिन्ननुग्रहः पूर्णो दत्तो तस्यैव दर्शनं ३० स्थानमात्रस्य … त्वं स्थितं कल्पशतावधि। एवं स्थितो लोकमास्यात्सदेवाभू-

अ०१८

६१

१-२-३-४-५-६ पाठभेद सूर्य०

द्वि

येन देवोऽपि लीलार्थं प्राप मंदरमादरात्। स्वभक्तोत्कर्षसिध्यर्थं लोकानां भक्तिहेतवे १३६ विश्वनाथोऽपि भगवान् हित्वा गान्मंदरे भयात्। एवं वदतु लोको मे भक्तोत्कर्षो भवत्विति १३७

लीलां चकार भगवान्शेषयन्योगिनीमुखान्। स्वभक्तो द्वारतां शीघ्रं कर्तुं तं कीर्तिमानपि १३८ आत्मनोऽपि निराकर्तुं भक्तोऽस्त्वको भवत्विति। भक्तोत्कर्षाभिमानी स भगवानात्मनोऽपि हि १३९ एव

भक्तो हि वीदासो वामदेवो महामुने। यस्य ... भूपाः कीर्तिमंतो जगत्त्रये १४० प्रतर्दनाद्यो भूपाः काशिराजादयोऽपरे। यज्वानश्चधर्मान्याप्रचलोके विख्यातकीर्तयः १४१ काश्यां केदारनाथस्य

महिमा ते गोपितः शिवेनैव रहस्यं तद्भक्तैर्दलिंगयोः १४२ सर्वलिंगानि तीर्थानि काश्यां संति पदे पदे। किंतु केदारमहिमा तीर्थस्य च सुदुर्लभः १४३ देशांतरकृतानां शास्ता भैर

स्वतोऽयमः। काश्यां कृताघजीवानां प्रशास्ता कालभैरवः १४४ शिवाघकारिणां काश्यां कदाचिन्न निष्कृतिः। ताह्यविधाना मर्त्यः अत्र निष्कृतिर्हि शिवाज्ञया १४५ तस्मात्तीर्थस्य

लिंगस्य रहस्यं दुर्लभं नृणां। श्रीमत्केदारनाथस्य प्रसादाद्देवि से स्फुरत् १४६ श्रुतं त्वयापि सम्यक्त्वं ताज्ञासोऽमवतापि च। काश्या मूलरहस्यं हि गोपनीयं प्रयत्नतः १४७ सर्वाघतारकं नृ-

णां शिवे ज्ञानातिनेतरः। तदनुग्रहतो लोके तत्कृतेषु कुचित्क्वचित् १४८ प्रकाशितं वर्ततेनैव लोके कोऽपि तुल्ये महामुने। काशीयं सर्वजंतूनां मुक्तिदा यत्तनुं त्यजां १४९ अमोघभोगदा चात्र

स्वल्पधर्मकृतामपि। सकृदागत्य यातानां देशांतरतनुं त्यजां १५० अन्यजन्मनि वा तस्माद्न्यजन्मनि वा पुनः। प्राप्य स्वं ध्रुवं चात्र मुक्तिदा देहपाततः १५१ युगत्रयेऽपि धर्मनः केचि-

द्गतिमाप्नुयुः। धर्माधिक्यबलात्तेषु युगेषु गतिरंजसा १५२ केवलं धर्महृस्वत्वात्कलौ काशी गतिर्नृणां। न यज्ञेषु न दानेषु नानाविधिकर्मसु ... नेवास्ति मर्त्येषु चातुर्वर्ण्येष्व-

पि द्विजा। तस्माद्गतिकाजीवाः कलौ धर्मविपर्ययात् १५४ येषां नापि गतिर्नास्ति तेषां वाराणसी गतिः। शिवापराधः सहसा ... १५५ ... नाप्यतना यासां तां सद्गतिमपि प्राप्यत।

तस्माच्छिवापराधस्तु ... तद्भक्तानां चवैकलौ १५६ यत्नतः परिहर्तव्यः स्वात्मसद्गतिमिच्छता। दयालुः शंकरः सर्वप्राणिसंरक्षणोत्सुकः १५७ प्रकाशयेत द्रहस्यं च ताद्दशस्यापि तारणं। अपालयन्मुने लोकं लोका-

नुग्रहतत्परः १५८ जगज्जालं सर्वं परमशिवकुक्षौ विलीनं तं सदा पश्यंस्तत्तद्गतमननि ... सुकृतिनः शिवज्ञानानंदामृतजलधिसंमग्नमनसो ... दावांतक्ष ... कृपाशिवागस्त्वनुभवन् १५९

स्तो साक्षाच्छौरी त्रिदशतटिनीनैगमगतो दिवोदासो राजा ... ध्यतेवाः। दशग्रीवो देवाधिप ... स मतिः शिवं जानंतोऽपि प्रकृतशिवागश्च पतलः १६० जनः स्वल्पप्रज्ञः किमुत गिरीशे भक्तिविमुखः।

शिवागोभ्योऽभूयादितिवदतु मा स्वप्रभवात। अवश्यं त्वज्ज्ञानादपिच बहुमानादपि लभेत शिवागस्त्वं क्रांत्ये गिरीशाविहिता निष्कृतिरियं १६१ शिवापराधात्परमोऽन चान्यो मत्वं वदे त्वं हृदि संनिधत्स्व। तद्दोष

शांतिर्बहुकल्पभोगैर्न चान्यथेति प्रवदंति वेदाः १६२ एतद्रहस्यं वा काशी शुभा शिवेन दत्तं हृदये यो निधाय। केदारगौरीसमासः सुसेवां कृत्वा ... यांति विधूतपापाः १६३ इति श्रीमूलरहस्ये ब्रह्म ... त्रिलेकाशीकेदारमाहात्म्ये

अष्टादशोऽध्यायः॥ १८॥

अर्घामयन्महालिंगं श्रीमल्केदारनायकं । स्वयमभ्यर्चयामास मेनका कुसुमैः पृथक् ॥१०॥ पूजापर्य्यन्त्याविधिवत्तेन प्रक्रमवंदनैः । स्वयमर्घ्यपदारी मानंदाश्रुः परात्परं ॥१०॥ तदा नृपाधिरूढ
सन्तुमयाशंकरः प्रभुः । विघ्नेश स्कन्दगणोपेतो गिरिजे दर्शनं ददौ ॥१०॥ मेनका दृष्टवा नैव ज्ञाता वीशशम्भमायया । तदा योगी दण्डवत्तं प्रणम्योत्थाय सांजलिः ॥१०६॥ अभूदाश्चर्यसंपूर्णहृन्म-
न्को विस्मयस्ततं । तदा महेशस्तं प्राह भृगुसत्यिवसत्तम ॥१०॥ अयं चवदधास्तेनुग्रहपात्रमभूद्यतः । तस्मादयत्वग्रजन्मा प्रतिष्ठानाधिपो भवेत् ॥१०८॥ गौतमीतीरभागास्ति प्रतिष्ठानाम-
पुरं । तस्याधिपो [illegible] संपूज्य पुत्र [illegible] सदा ॥१०॥ तत्र [illegible] मापद्य भूत्वा राजमहीतलं । श्रीमल्केदारलिंगं च [illegible] सेव्याय मादरात् ॥१०॥ विशेषेण [illegible] कर्णयादिदेवान्संसेव्य वै चिरं ।
भनादिकैर्द्विजान् [illegible] भवेत्केदारभक्तिमान् ॥११॥ [illegible] श्रीकाशिकुण्डं विमलविस्तरैः । मद्भक्त्या च चिरं राज्यं कृत्वा [illegible] ततः परं ॥११॥ मदाज्ञा भवेदेव श्रीमल्काशी [illegible] नृपः । तपस्वी-
योगसिद्धश्च सार्वभौमश्च धर्मवित् ॥११॥ नाम्ना दिवोदास [illegible] । मद्भक्त्या तीव्रतपसा स्थिते मेन पितामहः ॥११॥ मदाज्ञा प्रीतिद्वेषं [illegible] तदभीष्ट-
प्रदवान्प्राप्यांसंमत्पुरीपतिः ॥११॥ भविष्यति ततः [illegible] मुन्दरं योगबलोभवे ॥११६॥ स्वयमादित्य [illegible] श्रिभोम बन्हिर्भवन्महीं । प्रशास्यति क्रियमन्का-
लंममप्रेमापराधतः ॥११॥ ततो मल्क [illegible] मेनका [illegible] नं दिवं मुदा ॥११८॥ स्वर्गस्य भोगान्संभुज्य चिरं मेनकया सह । यावद्भोगस्य [illegible] भुक्त्वा
ततः परं ॥११॥ प्रतिष्ठानपुराधीशसुतो भवतु भूतले । देवे [illegible] ॥१२०॥ [illegible] नसत्पुत्रा शीघ्रं महामदायिनो । ततोपि काश्यां विश्वेशलिंगादानां निसेवनं ॥१२॥ मुक्तिरं　अ०१८
नात्र संदेहो विना मामपि कृतागतां । कृतागतां [illegible] गतिर्नान्यत्र हि ध्रुवं ॥१२२॥ इदं रहस्यं सर्वोपि न जानाति मदाज्ञया । त्वां दृष्ट्वा एव जानाति मद्भक्ता-
पूर्वं चिरकालतः ॥१२३॥ यस्यैवं निपुणो [illegible] पयः पत्रं वा पुष्पमेव वा ॥१२४॥ एकं द्वि त्रि चतुर्वापि चुलुकोदकमेव वा । अर्पयेत्स समस्ताघमुक्त-
स्सर्वाधिपो भवेत् ॥१२५॥ भोगेच्छुश्चेत्स [illegible] भोगान्भुक्त्वा [illegible] एवाहं सत्यं नास्त्यत्र संशयः ॥१२६॥ श्रीमल्केदार [illegible] एकवारोपि [illegible] हृत्वा शिलामिष्टकां वा ददा-
दालयकर्मणि ॥१२॥ चुलुकोदकमात्रमल्पमेकं [illegible] श्रीमल्केदार [illegible] स्तममास्मवनसंशयः ॥१२८॥ किं पुनर्भक्तियुक्तानां मत्सेवासुरतात्मनां । कारस्थं मत्पदं ब्रह्मन्नहं साक्षी यथा
भवान् ॥१२९॥ इत्युक्त्वान्तर्दधे शम्भुः शिवानंदकुलैः पुरः । [illegible] नंदसूर्भूत् ॥१३०॥ ततस्त्वंना मेनकां च दृष्ट्वा प्राह गोविदं । विश्वेश्वरादीन्नमस्कृत्वा स्नात्वा श्रीमणिकर्णिकां ॥१३॥
गच्छेतां वै युवां स्वर्गं [illegible] भविष्यति । त्वया [illegible] भुक्तभोगो यावदिच्छा ततस्त्वयं ॥१३॥ शिवानुग्रहपात्रं च भविष्यति शिवाज्ञया । इत्याज्ञां शिरसा गृह्य योगिनो दुर्धरश्च सा ॥१३३॥　६०
नमस्कृत्य गच्छाज्ञां स्वं यानमारुह्य [illegible] । दिवोदासः स एवाभूच्छिवयोगिप्रसादतः ॥१३॥ काश्यां यद्भास्तो योगी च सार्वभौमश्च धर्मवित् शिवज्ञानरहस्यज्ञः शिवतत्वार्थवित्सुधीः ॥१३॥

१-२-३-पाठभेद सूर्य०

भवत्याज्ञा यदि तव पुनरस्मिन्वसाम्यहं। नो चेत्स्वप्यवकाशं मे देहि सर्वांगप्रभो ७१ इति तद्धि समाकर्ण्य योगी प्राह स सन्द्विजं। कस्त्वं वद यथावृत्तं हृत्पुण्ये हंस देहवान् ७२ ज्ञात्वा त्वा-
मवकाशं च वदामि वसेस्तु चिरं। इत्युक्तस्तु तदा हंसः प्राह योगिन मानसं ७३ दुर्धरोऽयं महापापी वक्तुमस्याधमः क्षमः। वेश्यार्थं चौरता पुण्यं येनैकं समुज्झितं ॥७४ पुण्यं
शिवार्पणामिति ध्रुवन्नाधावताभिया। तदा शिवाज्ञया चाहमस्य देहमुपाश्रितः ७५ शिवपुण्य महं नाम्ना हंसरूपं ममैषिकं। तवानुग्रहतेजो मद्बाधकानः स्वदेहसगात ७६ इदं लोकं
सुविदितस्त्वेग किं वृत्यालोच भो हृदि। स्वपलोपं मम रिपुं क्षणादाग्नःपातयिष्यति ७७ तस्मात्तवाज्ञानुसाराद्वर्तामि वदेशे प्रभो। इत्युदितं पुण्यहंसं शिवानंदो ब्रवीद्वचः ७८ मा.
भीस्त्वं शिवपुण्याग्र्य दुर्धरं सर्वमावद। तव प्रसादाद्देवास्य मुद्धृतो वहुपातकी ७९ पूर्वजन्मन्ययं विप्रो धर्मभ्रष्टोऽतिपातकी। सर्वभक्षः सर्वनारीगामी द्रोहपरः सतां ८० दक्षिणा
देशे म्लेच्छैश्च मिलितः स्वोदरंभरिः। म्लेच्छस्त्रियां तु मयं रागी भापरहःस्थलं ८१ ग्रामाद्बहिररण्ये भूद्रक्षन्य सोमेश्वरालयं। गर्भगृहे लिंगपार्श्वे रहःस्थाने तदालये ८२
म्लेच्छया तु मिच्छंस्तत्र स्थानं चेलांचलेन वै। पुंजीकृत्य च धूलिं सः प्राक्षिपद्बाह्यतः ८३ तस्याः प्रीत्यै समानीतं गंधतांबूलमाल्यकं। हस्तेन लिंगमास्पृश्य लिंगोपरि दधौ तदा ८४ सुचि-
क्कणा शिला स्तीति धिया तमीसहृष्टधीः। स्थाप्य लिंगोपरि च तद्द्रव्यं गंधादिकं पुनः ८५ वीदि स्थितां म्लेच्छनारीं हस्तं गृह्यानयत्। तया तं तु समारब्धस्तस्यै तद्द्रव्यमर्पयत् ८६ अज्ञा-
त्वापि च तद्द्रव्यं निहितं शिवसद्भुत। तत्पुण्यशेषतश्चायं काश्यां वैश्यसुतस्त्वभूत् ८७ वेश्यायाः प्रीतिसाकर्यात भ्रष्टबुद्धिरभूत्पुनः। तथापि शिवपुण्यस्य महिमानं तु योऽतिकः ८८ तत्पुण्य
शेषतः पुण्यमेकं चाचासमर्पयत्। तेन त्वमप्यस्यं तेनो मूलभूतः शिवाज्ञया ८९ महापापीपि त्वत्संगात् यमोप्यस्मिन्दयां व्यधात्। इदानीमस्य पापौघो हतस्तोपि प्रसादतः ९० यः क-
श्चिदस्मिन्तीर्थाग्रे स्नात्वा ज्ञात्वापि वै भवं। स तत्र पापनिर्मुक्तो भवत्श्रेयसां पदं ९१ न भवेत्पापधीः पश्चात्किं सत्वं ज्ञो वै भवान्। प्रारब्धवशतः पापं प्राप्नं यद्यपि तेन वै ९२ नास्पृष्ट
त्तं यथा ज्योतिस्तमस्तोमेरतिदूरभाक्। तस्मादस्यामितोप्यग्रे श्रेयसां भाजनं भवेत् ९३ त्वदाधारतया शंभोः पदं प्राप्स्यत्यसंशयः। त्वमस्मिन्नेव संस्थित्वा श्रेयसां संग्रहं कुरु ९४ समुद्धेलं
हंसाग्र्य शिवपुण्यवतांवर। इति पुण्यशिवानंदयोगिनोक्तं महेशितुः ९५ प्रहसन्नाह योगीन्द्रं सत्पुण्यं प्राह भवानिति। यस्मिन्प्राणिनि योगीन्द्र मत्प्रवेशात्सवोप्यमुत ९६ तं नु प्राप्य महाघो
घमपिनोघं चिरात्क्रमात्। इति प्रतिज्ञामेवास्मन् सत्यं वच्मि शिवाज्ञया ९७ जानात्येव भवान्सर्वं रहस्यज्ञोसि वै यतः। तवामोघानुग्रहेण दुर्धरस्तारितो ध्रुवं ९८ तवाज्ञाकार्यहं
सत्यं शिवज्ञानी यतो भवान्। इत्युक्त्वा तं नमस्कृत्य स हंसः शिवसत्क्रियः ९९ तत्रैव दुर्धरतनो सर्वांगव्य स्थिरो ऽभवत्। दुर्धरो नैव जानाति योगिहंससुभाषितां १०० योगिनः कृपया
योपि दीप जानातिमेन कांततो मनकया योगी दुर्धरेण सहाभ्यगात् १०१ श्रीमत्केदारलिंगस्य समीपं तीर्थराजतः। नंदनानीतकुसुमै दुर्धरस्यैव हस्ततः ॥१०२॥

१-२-३-४-सूर्य·

ज्ञात्वा तच्चरणद्वंद्वे प्रणनाम च मेनका। प्रणमंतीं च तां दृष्ट्वा प्रहसन्निव योगिराट् ॥३८॥ प्राहैनां स्वागतं भद्रे शुभं सर्वत्र ते भद्र। इति पृष्टा मेनकापि तद्दर्शन महोत्सवा ॥३९॥ अमोघानुग्रह विभो शिवा-
नंददयानिधे। त्वदनुग्रहतश्चाहं सर्वत्र कुशलाद्ध्रुवं ॥४०॥ ममागमनकार्यं त्वं ज्ञात्वा मेनुग्रहं कुरु। एवमुक्तस्तया योगी सर्वज्ञः प्राह तां हसन् ॥४१॥ ज्ञातं ज्ञानदृशा सर्वं त्वदागमनमादितः। एतत्तोयं च किं-
चित्त्वं केदारार्पित पत्रक ॥४२॥ गृहीत्वा व्रज तद्देहे दुर्धरस्योक्षिपाधुना। नेतव्यानि गणास्ते त्वमानयाशु च मालिकं ॥४३॥ इत्याज्ञां शिरसा धृत्वा तस्य स्नापितपाकोत्। तेऽपि प्रसाद प्रक्षेपात्तद्देहेऽत्य-
द्भुतं त्वभूत ॥४४॥ काकाः श्येनास्तथा गृध्रा बकाद्याः पक्षिजातयः। वृकाः श्वानश्च गा व्याघ्राः सिंह शार्दूल गर्दभाः ॥४५॥ महिषा हरिणो भ्रुवाश्च शल्यः क्रोडमूषकाः। वलीवर्दाश्च मार्जारा
स्त्वृक्षाः हरिणादयः ॥४६॥ अश्ववर्त्म [illegible] घोरा चतुष्पाज्जातयोऽखिलाः। सर्पवृश्चिकदंशादि विट्कृम्यंतास्त्वतंत्वकाः ॥४७॥ स्थावराः कोलवृक्षादि तृणलतागुल्मवीरुधः। इत्यापापानि स-
न्देहात्के जलाकौसीतो विलाः ॥४८॥ ब्रह्मराक्षसवेताल पिशाचाः कोटिशस्तथा। हाहेति चक्रुः शब्दं हा निस्सृता दुर्धरस्य वै ॥४९॥ दग्धशैलोपमाः सर्वे करालाः क्रव्यकाः। आकाशे संचशो
भूत्वा रुदंति वहुकातराः ॥५०॥ एतस्मिन्नंतरे विप्र वामदेवाद् [illegible] देहाद्दकाश मुहूर्त्तः ॥५१॥ अंडजाः श्वेदजा उद्भिज्ज जरायुजाश्च पश्चाच्चक्रं। संघमत्यंत कृष्णांसालेशा
निर्दहत्क्षणात् ॥५२॥ दग्ध्वा संघं पुनस्तस्य देहे [illegible] महार्णवे नभः ॥५३॥ ततः शिवगणाः सर्वे पश्यंतस्तत्र तद्भुतं। प्राहस्य मेनका माहुर्धन्या त्वा [illegible]
चिरं मता ॥५४॥ मेनका तान्नमस्कृत्य प्रपच्छ शिवगण [illegible] यहहु शोगणाः ॥५५॥ तदा ते मेनकां प्राहुः शिवविज्ञानसागराः। शृणु भद्रे भव [illegible] धमस्य तत्स्ततो
वहिः ॥५६॥ निर्गतानीन्द्र रूपाणि एकैकस्य शतं शतं। [illegible] स्थितानिति ॥५७॥ अस्यांतः काशीं प्राप्य वासनात्पवंतिच। त्वया नीत महातीर्थ प्रसाद स्पर्शमात्रतः ॥५८॥
किंचित्स्नानाद्य पापानि रूपवंति विनिःसृतः। [illegible] तत्र देहत्वमाप्य [illegible] विनिःसृताश्च तस्य घशः। कुसुम [illegible] कदाचिच्चलीय [illegible] चापि मायया ॥६०॥ आज्ञेन
केनापि बुद्धिं भ्रामयन्निति प्रायशः। विद्युल्ले [illegible] ॥६१॥ तानि पापानि सर्वाणि भस्मीकृत्येन मन्वगात्। एतद्दहत्वं आनीत शिवानंद तत्त्वं योगिराट् ॥६२॥ एवं ज्ञा-
त्वा न यमोऽपि त्वामग्रे प्रेष्य तद्वृषा [illegible] धूलिः कृता ॥६३॥ गच्छैनं गृह्य काशीं त्वा शिवानंदपदे क्षिप। अस्य जन्मान्तरे भवेद्गतस्यैवानुग्रहाच्छुभं ॥६४॥ इत्याज्ञां
शिरसा गृह्य गणानां मेनका तदा। आनीय दुर्धरं काशी [illegible] शिवयोगिनः पदे ॥६५॥ स्वामिन्नेष समायातस्त्वदनुग्रहतस्त्विह। इतः परं तवाधीनस्त्वयं त्व कुरु प्रभो ॥६६॥ पादयोः पतितं
दृष्ट्वा दुर्धरं योगिनायकः। स्नापयामास शिवधिनतगौरीतो विलायहे ॥६७॥ स्नातमात्रात् तद्देहाद् अद्भुतं त्वभवत्पुनः। स्वच्छं भूत्वा ततः एको निर्गतस्तत्तनोर्बहिः ॥६८॥ शिवानंदपद
द्वन्द्वं नत्वा प्राह कृतांजलिः। स्वामिन्न [illegible] गता भीति शिरं कालस्थितामाय ॥६९॥ अस्यांतः काशीं प्राप्य दुष्टसंसर्ग [illegible] तवानुग्रहतो मुक्तो दुष्ट निविड मर्दनात् ॥७०॥

निर्गता

36

अ०१८

१-२-३-४ पाठभेद सूर्य०

तदा सातान्नमस्कृत्य प्राह गद्गदया भिया ११ आगतश्च विज्ञप्तिं मे श्रुत्वा पातु मां त्वमु । अयं मम स्वामयमत्र प्रवेष्टुं भात्र संशय: १२ तथापि श्रुतां प्राप्य मामयं यम चोदित: । अहमप्येन-
मवदं माभी रिस्य त्वतावलात् १३ शिवाज्ञावशग: सोरि धर्माधर्म विवेचक: । नरकाणां प्रात्रमेनं मदग्रे प्रेष्य यत्कथं १४ अतस्त्वत्तोपि भूयंतु स्वैरा: शिवरूपिणां । ज्ञात्वेमं संशयं कृत
मामज्ञां जाने चक्षुषा १५ इत्युक्तास्ते शिवगणास्तप्यात द्रोमपालका: । तदा ज्ञान दृशा ज्ञात्वा तेतामूचुस्तद्दुष्कृतिं १६ अगण्याभेद्र प्रवस्यामो यस्यानुग्रह निग्रहो । अमोघो स्तनुवै का-
श्यां ध्यायन्नास्ते शिवं सदा १७ शिवानंदाभिधो योगी यस्यायं दौत माचार्य । विषमिश्रणा तोयेन त्वत्तोयेन हत: स्वयं १८ अनेन कृतपापानां तत्पुषेषामसंख्यया । शिरो रक्षम-
भूत्पापं कृतं तत्शिवयोगिने १९ तथापि क्षम्यते योगी दयालु: स्वागतो मुं । अनुगृह्य तच्छुभं भूयादिति हे त्वं दाहयत २० गच्छ त्वमेग्र स्थाप्यं मुक्तात्मं योगिनमानय ।
यदृवृत्तांत मखिलं तदा ज्ञानुसृज्ञाचा २१ नयीति हृदयं योगी तव कार्श्यं कथंचन । तथा प्युपायं ते ब्रूमो येन त्वं दृक्ष्यसि द्रुतं २२ नभोमासि विघोवारे पौर्णमास्यां च विशेषत: ।
श्री मल्केदारा सेवार्थमागच्छति त्रिलोवगा २३ कार्तिके पौर्णमास्यां वा वा वा प्रागिमनस्तथा । सहे मासि तथा दोयां सहस्य पुष्य कृ हक्के २४ तपस्यापि मघे कृ हृ भगदेवत्य फा-
ल्गुने । चित्रा कृ हृ चैत्र मासे विशाखर्क्षे च माधवे २५ शुक्र ज्येष्ठर्क्षके पूर्वायुते मासि शुचावापि । मासि प्रोष्ठपदे चैव भद्रायामुत्तरा २६ शुक्लाश्विनादिने अनंतदिन पंचदशावधि-
देव तेर्यद्. नरो सर्वकाशी मायाति सेवितुं २७ विश्वेशादीन्नमस्कृत्य श्री मल्केदार सान्निध्यं । आयाति सेवितुं भद्र तत्र द्रक्ष्यसि योगिनं २८ नभो राकासा मेन मध्ये ते पुण्यतास्तिहि । अवश्यं तु शिवानंद
योगी केदारमेष्यति २९ अदृश्योपि स सर्वेषां तव दृग्गोचरो भवेत् । परोपकार कृतिना मदृश्येन स योगिना ३० तस्मात्त्वमीदृशं पापभाजनं तारितुं यत: । त्वत्प्रीतिज्ञापि सत्याति हि तस्यानुग्रहतो भवेत ३१ दू
त्याज्ञां शिरसा गृह्य गाणां तत्रमेनक: । संयानं तत्र तं स्थाप्य गता काशीं मनोजवा ३२ विश्वेशादीन्नमस्कृत्य श्री मल्केदारमागता । तत्राभूत्तोहि ने सर्वमंत्र प्रेन मंत्रोत्सव: ३३ श्री मल्के-
दारनाथं नत्वा स्तुत्वा संपूज्य च शिवानंद मुनिं द्रष्टुमुद्युक्ता सर्वतो भ्रमत् ३४ तत्र मध्यान्ह समये प्राचीने मणि कोशिके । तटे पश्यच्छिवानंद योगिनं सूर्यवर्चसं ३५ मनो...
स्नानपूर्वं कृत विश्वेश दर्शनं । कृत नित्य महा पात्रं गौरी तीर्थे समागतं ३६ शिवाद्यादि महाघानां ध्वंसकं मज्जतां सकृत् । तत्र स्नातुं समायात मनुमाना च तेजसा ३७

तेकाशिकासर्वपापघ्ना१६१ विश्वेशमणिकर्णाकरार्यादि देवतीर्थैः सनोदितं। शिवागोपि भवत्तीर्थं नाशयत्यखिलाघहं१६२ केदारनाथोपितथा तारयत्यखिलंजगत्।
एवंत्वद्भक्तमहिमा वर्णितुं केनवै क्षमः१६३ अकर्त्तुं कर्त्तुमपि चान्यथाकर्त्तुमपीश्वरः। अनुग्रहेपि तादृक्षु निग्रहेपि शिवात्मनां१६४ इतोप्यधिकमाश्चर्यं जानेभुवनत्रयेऽइ-
त्युक्त्वा नारदो देवीं नत्वा द्विजवरैः सह१६५ अनुज्ञातास्तया सर्वे स्वंस्वं स्थानं प्रपेदिरे। मेनकापि शिवां नत्वा श्रुत्वाद्भुतकथा [illegible]१६६ अनुज्ञाता ययौ स्वां पुलकघयन्शिव योगिनः।
तीर्थं केदारलिंगं च काश्यां विश्वेशरादिकान्१६७ देवांश्च मणिकर्णिं च मुहुर्मुहुरनन्यधीः। अयमेवोपायमिति दुर्धरस्याद्धृतं प्रति१६८ कृतार्थं चकोरम्येन मत्तोमदनुग्रहात्। अपराधीनमत्येन-
मनगृहाद्विहितवात्तधीः१६९ तस्य प्रसादाद्देवास्य लभेज्जन्मकृतार्थतां। इतिचिंत्य समायाता तुष्टागेहं च मेनका१७० आश्वासयद्दुर्धरं च माभैरीति वदन्मुदा। इति सकलजनानां पावनी शंभु
भक्तः प्रभवशुभकथायः करोणि मात्रीकरोति। अमृतरसमयीं श्री काशीकेदारतीर्थ प्रचुरमहिमगंधासवपूर्णां पातीश्रधाम१७१ देव्याः संनिधिमागतान्मुनिवरान्स्मृत्वा मुहुर्मेनका। किं-
भाग्यं प्रवदे महत्तरमिदं तद्दुर्धरस्येष्टदं१७२ मत्प्राप्तेः समयं स भुवि महादेव्या स तदानीं पुनस्तेषामागमनं शिवागमविदां तत्तत्कथालापनं१७३ सर्वं संचदितं त्विति प्रमुदिता
संचिंत्य संचिंत्य च। प्रोद्भिन्नोद्गमरोमराजिपुलका स्वांतेपि [illegible] पदारविन्दभजनासक्ता शिवध्यानिनां॥ सत्संगप्रभवप्रसादमपि सा ध्यायन्हृदा दुर्धरे१७४
शिवप्रसादादपि चोत्तमस्तद्भक्तप्रसादोस्त्विति निश्चयंती। संयोजयामास चतुर्थं [illegible] वाचा मनसा हृदंतं१७५ इति श्री काशी मूलरहस्य ब्रह्मवैवर्ते खिले काशीकेदारमाहात्म्ये
सप्तदशोऽध्यायः॥१७॥ ऋषय ऊचुः। शिवज्ञानामृतमहाप्राशनान महामते। व्यासशिष्य कथं पश्चाद्दुर्धरोद्धारणं त्वभूत१ कामोतिः कल्पिता तस्य तया मेनकयाच। रहस्यं
शिवभक्तानां शिवयोश्चाद्भुतं परं२ श्रोतुं योग्याय दि वयं श्रावयत्वसुधाशिरा सूत उवाच। शृणुध्वं शिवभक्ताग्र्या नाथ शर्मा न वद्यमोः। संवादं वामदेवस्य कुमारेणोदितं
पुरा३ सनत्कुमार उवाच। शृणु गर्भोऽपि वि[illegible]काम्बया। दुर्धरं यानमारोप्य प्राप्तातेना विमुक्तकं। नंदनोद्भवपुष्पाणि पारिजातादिकानि च४ प्रगृह्य बहुशः शीघ्रं
केदारेशं प्रपूजितुं। काशीमाप विमानेन सर्वप्राणिविमुक्तिदां५ आकाशसंस्थिताः श्रीमो गणाः काश्यभिरक्षकाः। दुर्धरेणसहा यातां दृष्ट्वा गजेन मेनकां६ प्रोचुर्धिक्कृत्य
कोयं ते विमाने शिवपातकी। एनं विसृज्य सच्छत्वं यदीच्छसि न चेद्व्रज७ शिववाराणसी [illegible] तद्भक्तानां कृतागसः। नयोग्या हि प्रवेष्टुं वा दृष्टुं वा नगरी खलाः८ अयं महापापी वा शिवभक्तस्य
योगिनः। येन प्रापितस्तेग [illegible] ९ चेद्इयं कल्पकोटिं सौगोलकयातनां। तस्मादेनं विसृज्य त्वं गच्छ काशीं निषेवितुं१० एवमुक्ता गणैर्व्योम्नि धिक्कृत्या तां च मेनकां।

अ०१७

१- पाठभेद सूर्य०

ततः काले वृत्र हत्या वृतश्चक्रं गाद् दृश्यतां १३६ इंद्रस्या दर्शनाद्देवाः स्वर्गे दृष्ट्वा ह्यराजकं। यावदिंद्रागमस्तावन्नहुषं देवपं भव १३७ तदा शची संगमे चाहं नहुषो गर्वितः प्रिया। शचीत्वं विधवा साध्वी भर्तृ शोकेन वर्तसे १३८ तामिच्छंतं बलादेनं क्रूर वाक्यैति रक्षाता। पतिव्रता शची शोज नाहंल न्येन संगमं १३९ इंद्रस्य दर्शनाभावे स्योपितस्त्वं च देवते। तदिच्छां माकुरु त्वं ऽन्याचह्यः संतितनोधिका १४० तासु भुंक्ष्व सुखं यावदागमो देवभूपतेः इत्युदंत मा हृत्य बलाच्छोकं कृतेत्वाः १४१ तदा जीवः स्वपितरं प्रेषयन्नहुषांतिकं। पातिव्रत्यं यथा शच्यान नहुषेत्वं तथा कुरु १४२ मदुक्तं नाश्नुतो स्मि कामी स्वाधिपत्येन गर्वितः। इत्युक्तोयं तदा वाचस्पतिना निजसूनुना १४३ तदायं नहुषं गत्वा वृहस्पतिः समादधत। यदाऽयं नाश्नुतो वाक्यं त्वन्नेतः स्यात्स योगिनः १४४ अज्ञेयस्तेः चिरा द्वावी त्यक्त्वा गृन्निज माश्रमं। शिविकावाहनव्याजा दगस्त्या दिद्विष योगिनः १४५ शप्तो ततः पुनर्भूमिं प्राप्य आगस्त्य वानी। वर्षायुतं सर्पदेह दुःखं भुक्त्वा ततः परं १४६ हिमाद्रि कंदरे भीमं त्विव भक्ष्य मदत्क्षुधा। तदा तत्सोदरो ज्ञात्वा सर्पग्रस्तं कनीयसं १४७ आगत्य नहुषं प्राह शापाप्ताऽहितं नृपं। कोसि त्वं केन पापेन महाहित्वं गतोवद १४८ विना शिवापराधेन भक्तानां वा त्वमीदृशः। न भवेः क्रामितोप्येवं प्राणि हिंसां करोषि भोः १४९ अहं पांडुसुतो धर्मो भीमो मे ऽवरजो धृतः। त्वया विसर्ज्य श्रेयो भवेत्तीर्थ शिवाज्ञया १५० इतितन्मुखतः श्रुत्वो नाम वार्ता मिथो हृतं। श्रुतमात्रे राजापूर्व ज्ञानः सन्कं समुत्सृज्य १५१ ग्रस्तं भीमं समुत्सृज्य प्राह धर्मं रुदन् मुनिः। श्रृणु धर्म वदे तं वै नहुषस्ते कुलाग्रणीः १५२ यथोक्त इन्द्र पदोह मिंद्रोभूत्वातिगर्वितः। अगस्त्यं गुरुं शैवश्रेष्ठो दुर्ध्यै दृशो भवं १५३ तयोः प्रसादं संपाद्य वत्स त्वं मां समुद्धर। इत्युक्तेन धर्मोपि प्रार्थ्यां गिरसमादात १५४ अगस्त्य प्रसादं संपाद्य कुंभजस्यापि पांडुजः। शिवापराधदोषघ्नं भक्तानां विशेषतः १५५ कायुं गुप्तं च ते तीर्थे केदारं चोप दिष्टवान्। सर्पदेहात्तमुन्मुच्य त्वत्तीर्थे स्नाप्य भक्तितः १५६ केदारेशं पूजयित्वा मोचितस्तु शिवागसः। संस्थाप्य नाहुषं लिंगं स्वनाम्ना प्य ऽविमुक्तके १५७ स्वलोकं प्रापयामास धर्मराजः शिवास्तधीः। अन्येपि च त्वं वो देवि देव मानुषभोगिनः १५८ अज्ञात्वापि च ते तीर्थे वै भवं स्नानमाचरन्। मुक्ताः शिवागसो देवि केदारेश प्रसादतः १५९ शूरपद्मादयो दैत्या हिरण्याद्याश्च दुर्धियः। कथं प्राप्ताः परं श्रेष्ठं देव विप्रद्रुहोपि ते १६० त्वत्तीर्थे वै भवान्मुक्तानो चेत्तेषां च का गतिः। तस्माद्देवि स्वरूपा

१ - पाठभेद सूर्य०

स्थापितं पूर्वमेवासौ माधवस्योपदेशतः। त्वत्तीर्थे स्नाप्य केदारनाथं पूज्य यथाविधि ११ मुक्तोपराधल्लिंगं च स्थाप्य पूज्यागतः पुनः। छागवक्त्रा
संस्कारमतुल्या च मकसंज्ञया ११ पुनः प्रापदं देवि त्वया विदित एव सः। त्वत्कृतमहिमा चैवं विधः कृत्स्नः सुविस्मित ११३ अयं भृगुर्महायोगी त्वदुक्ता-
ग्रेसरः कृतौ। अस्मिन् कृतापराधश्च हीतः पत्नीवधात् पुरा ११४ अनेकजन्मनां पापं सभूदस्या पराधतः। पुनस्ते कृपया त्वेनं समाधाय स्वधाकृतः ११५
तापयित्वा वा धौत जन्मनां पापानां कृतं। स्त्री वियोग कृतं त्वागास्त्वेकजन्मनि साधितं ११६ भक्तापराधभ्रांत्यर्थे विप्रास्त्वदुपदेशतः। काश्यां
त्वत्तीर्थे संस्नाना केदारेशस्य पूजनात् ११७ लिंगस्थापनतो नाम्ना मुक्तवांश्च पृथिवीगतः। रामो दाशरथिर्भूत्वा भूमौ पत्नीवियोगजं ११८ दुःखं
भुक्त्वा तदंते सौ त्वत्तीर्थे स्नानमाधात्। पूज्य केदारनाथं च लिंगं स्थाप्य स्वनामतः ११९ पुनर्मे क्षिप्रभक्तानामागो माभूदितीच्छया। स्वपदं प्राप देवि प्री
त्वया विदितमेव तत् १२० अस्य भृगुर्महादेवि मुने रोगितः कृतौ। मनुर्मे नामराजा भूत सार्वभौमो भुवस्थले १२१ कृतं तेन क्रतुशतमेकोनं चोक्तदक्षिणं।
स्वधर्मतः प्रजाः सर्वा रक्षितास्तेन भूभुजा १२२ यस्य यज्ञे [illegible] धारा गजशुंडोपमापतत्। पतिता माज्यधारां तामग्नौ वा द्वादशाब्दिकी १२३ एवमेकोनशत
संख्येषु सर्वक्रतुष्वपि। त्रिवर्षे [illegible] १२४ सर्वलोकप्रद स्तनशतस्यापि विभावसोः। अजीर्णरोगशांत्यर्थं सं गतो
ब्रह्मलोकांतिकं १२५ भगवन्मातुषे यज्ञे वसोर्धाराः [illegible] शांतिं वद येनाभवं सुखी १२६ तदा ब्रह्मापितच्छ्रुत्वा चिंतितो भून्नृपक्रतौ। महा
प्रतापो यद्यज्ञे वह्निर्यस्याज्यपः सकृत् १२७ इति ब्रह्मा [illegible] प्राह भीतिहीं [illegible] षधं। खांडवन्नामोपवनं भूमावस्ति शतक्रतोः १२८ तत्रास्त्यजीर्णशांत्यर्थे
मौषधं लोकदुर्लभं। तद्वनं भस्मयसि यदि निरोगी भवसीति च १२९ त्वया न शक्यं तद्दग्धुं तत्पापि पुरंदरहेन। पालितं चेत्तु ते रोगो नक्ष्यतीति वदेत्कृधीः १३०
तच्छ्रुत्वा तद्वनं दग्धुमारब्धस्तत्क्षणां कृषा। मेघानानाय्य धाराभिः प्रशामयत पावकं १३१ एवं च शतवारं स प्राप्य मेघैः पराजयं। पुनर्ब्रह्माणमागत्य [illegible]
प्राग्वोच्यतं १३२ तदा ब्रह्मा वदत् [illegible] उपायं रोगशांतये। नरनारायणौ देवौ विष्णो रंशौ हि भूतले १३३ वर्त्तेते भुवां [illegible] नरो कृष्णार्जुनाभिधौ। तौ प्रार्थ्य [illegible] तौ-
ते साह्यं करिष्यतः १३४ तथैवाग्निस्तौ प्रार्थ्य भुक्त्वा दग्ध्वा वनं रुजः। स्वं प्रभावो नष्टुः कालेन [illegible] मापसः १३५ इत्येष्वानं [illegible] पूज्यो ऽवा [illegible]।

पृ. परेत　　　　　　　　　　　　　　　　　　पृ. ७५

तस्यै च वषड्कारस्तु पंचमीं षष्ठीं मिंद्रस्तथा देवऋषयः सप्तमीं कलां ८४ अजैकपाच्चाष्टमीं तु नवमीं तत्परेश्वराट्। समीरणस्तद्दशमीं मदादेकादशीं तव ८५
द्वादशीं पितरः सर्वे विभज्य सहसापिबन्। त्रयोदशीं वित्तनाथ सावायं पितरपि यत् ८६ पितृदशे मेलेशाय कलां चौथीं चतुर्दशीं। प्रद्युम्न प्रद्रहो पश्चात्कलां पंचदशीं
मुदा ८७ षोडशीं तातु मारब्धे विषावे विघ्ननायके। विष्णुर्दद्यात्तदा स्वांशां कलां नागराहतादात् ८८ नत्वा श्रीगणनाथं च प्रार्थयामास भक्तितः। स्वामि-
न् चंद्रं विना लोके कस्यापि न सुखं विभो ८९ भवत्कोपस्य पात्रो यं कृपाजल्पो जलाकृतिः। कलामात्रावशेषोस्ति केवलं जीवधारणे ९० एनं जीवय सर्वेश
त्वं गतिस्त्वपराधिनां। एवं विष्णु प्रार्थितोपि प्रहसन्वाललीलया ९१ मद्भक्तहेलपदसौ मद्धेलातो वरं हितं। स प्रसन्नो यदि भवेत्तदैनं जीवयाम्यहं ९२ नोचेत् कु-
तु दुष्टात्मा त्वन्यः कोपि च भवे द्विधुः। तदाथ द्रस्त्वितितां भीतो भुवुपमन्युतः ९३ अहो वैभवमाकूर्यं महतां श्रीवभोगिनां। इतिविस्मयन्तमेवेन सांकदीरौ दधिं यवौ ९४
उपमन्योः पदद्वंद्वे ह्यपतच्च करांगं ब्रुवन्। अज्ञानान्मम दुर्बुद्धिं सहस्व करुणानिधे ९५ उज्जीवयदयाब्धे मां दया तात हि साधवः। इत्येवं धारणं प्राप्य प्रहसन्नाह शिवात्तधीः ९६
आगतास्तां मतिर्यं गच्छ श्रेयो भवेत्तव। सर्वे कचागरोषु न कृपां त्वयि करोतु सः ९७ इतः परं त्वं भक्तेभ्यः पुंसोविभ्यस्त्रमाचर। इतीत द्वाक्य सजीवं प्रमूल हरिणाह ९८
पुनराप द्वितीयां श्रेकलाभिप्राप्येति दैत्यवान्। तदेनं प्राह विघ्नघ्नो मद्भक्तागो दुरत्ययं ९९ महागसोपि भुवनये गसोपि विधौ श्रुणु। श्रीमत्काश्यां मज्जनन्यां त्वं तीर्-
र्थ मास्ते पुरातनं १०० श्रीमत्केदारलिंगस्य पुरतः सर्वपापहं। तत्र स्नानाच्च केदाराभ्य पूजा प्रभावतः १०१ महागसोपि मद्भक्तागसोपि त्वं विमोक्ष्यसि।
लिंगं स्थाप्य स्वनाम्ना त्वं पुनरायाहि पूज्यत १०२ ततो भविन्नी ते वृद्धिर्दिन पंच दशावधि। ततः पुनर्यथापूर्वं देवानां भक्ष्यतां भव १०३ एवं ते ... क्षय
रूपेण तिष्ठतु। तथापि मो ह्निने त्वं वै द्रष्टुं योग्यो न कस्यचित १०४ जनता स्त्रीह्निने दृष्ट्वा त्वां भवेद्दःपवादिनी। मद्भक्तहेलनाप्राप्त चिन्हं तिष्ठतु ते सदा १०५
इत्युक्त्वा विष्णुना ताकं प्रेषयत्काशिकां विधुं। चिरं क्रीडां विधायाद्रौ पश्चादागात्स्वधामसः १०६ चंद्रोपि काश्यामुपागाः पुनः प्राप स्वकं पदं। स्वं तव-
भक्त महिमा देवकी वर्णितुं क्षमः १०७ तव भूर्वतनो हेतु देवि दक्षो शिवाप्रियः। अधिक्षिप्य दधीचिं वै सभायां कां गतिं गतः १०८ त्वद्भक्तनिंदासंजात दोषध्वस्त क्रतुः
क्षणात्। स्वसदा पानीपरावैर्प्रभृतीन्दंतभंगतः १०९ विमानयित्वा स्वं शर्मभपिच्छागम वाल्पच। तदा गोविनिवृत्त्ये सकाश्यां लिंगं स्वनामकं ११०॥

१ वपिवतिस्म यथा

चंद्रेणावमतः पूर्वं शापेनानेन निष्प्रभः। गतश्चांको भवल्लोकदर्शनाक्षमतामपि ६२ शिव प्रसादात्क्षीराब्धिं पातुमापगतो ह्ययं। तदा चंद्रो हसत्स्वैनं कि-

३ ज्ञात्वा ४ मां पाययित्वा गलतो मामाश्रया मेता क्षुण्ण ४ ह वहुलात्

यत्पास्यतीति गर्वितः ६३ मामाश्रयामृताशांत्वं पाययाम्यागलं त्विति। विप्राशा वहुलो लोके स्वतृष्णा त्रिजगत्स्वपि ६४ त्वं किं पानस्सागरः कोह्यलं-

पातुमसि मन्यसे। शिवोपि ताहशो न्मत्तस्त्वामदात्पितरं चेमं ६५ मद्यमत्तेर्पितः सिंधोः स किं ते वक्ष्यते द्विज। गच्छ गच्छ कियत्स्थासि पश्यसे हंतव चापलं ६६

इत्येवं हसितस्तेन तदा तमवदत्क्रुधा। विप्राणामाधिपात्येत्वं गर्विष्ठोसि सुदुर्मते ६७ महिमा शिवभक्तानां न ज्ञातः किं त्वयाधम। अंगुष्ठमात्रदेहस्तु कुंभभूः

शिवयोगिराट् ६८ अब्धिं चुलुकितः पीतस्तेनाशो पुनरुज्झितः। अलं मोघैर्मुखालापैः शुचिश्च हीरत्पतिः ६९ अद्यापि पश्य विंध्याद्रिं हलस्सर्वोच्छ्रयं यतः। तथा

३१

चेल्वलवातापी पर्वतक्षणा हतौ यतः ७० एवमन्येपि वहवः कीर्तिनीलोपकीर्तिताः। साधवः शिवहृत्पद्मस्त्वं न जानासि मोदयतः ७१ अत्रेः सुतो हमिति च

पितरो भूषितधूर्लिनः। अमृतांशुस्त्वमहमिति क्षीरोदोनूनमित्यपि ७२ त्रैलोक्य दक्षिणाभिरत्य राजसूयकृदित्यपि। त्रैलोक्याल्हादकारीति तारावध-

५ दुर्लभं

पीतिरित्यपि ७३ सगर्वोसि गुरोर्दारगमनेपि न ते भयं। तदैव त्वां हतं कुर्यां त्वत्सखा स कृपानिधिः ७४ गौरी प्रियानसूयातां प्रार्थयत्वां तारयत्सुतं। मल्ल अ०१७

धनेः फलं ते ध भवेदित्यगमदृद्वन ७५ लोकान्काले ततो धीमांस्त्वा कुहन्मूषकं द्रुतं। विहर्तुमागते मेरौ तं दृष्ट्वापि हसन्दधौ ७६ बालक्रीडारतो-

धावमाने वनारयत्

त्यंत गणेशः साकं गिरेस्तटे। धावमाने मूषके च स्खलन्मूमावपातत ७७ भूमौ स्थितं गणेशानं स्खलनं नारवो च्यपातनं दृष्ट्वा हसत्तदा चंद्रः स्वस्थस्योतिगर्वितः

हसन्निव

७८ तदा गणेशो भगवान् सहन्निजहेलनं। शशिनं प्राह सगर्वं सनिर्दहन्निव चक्षुषा ७९ अद्यप्रभृति मूढ त्वमप्रकाशो भविष्यसि। आक्षिप्तो दैवतैः पश्चात्क्षीणपुण्यस्य ऽचि-

६ ति

रादिति ८० तवावलोकनमोपि कः करोति जगत्त्रये। स भवेद्दुर्यशोभागी सत्यं सत्यं मदाज्ञया ८१ इत्युक्त्वा देवतां सर्वास्त्वाशापफते मुतः। स्तोकं स्तोकं वि- ५६

पुनः

भज्यैनं भक्षयध्वमिति चाशापत ८२ वन्हेस्तदा कलामेकामभक्षयतवै पुरः। सूर्यस्त्वेकां कलां विष्णुर्देवास्त्वेकां तृतीयकां ८३ जलाधिपश्च-

१-२-३-४-५-६ पाठभेद सूर्य०

नाम्ना लिंगं च स्थाप्य पूज्य ततः परं। तवापराधाद्भक्तस्यापराधाच्च विमुक्तवान ३८ ततोऽसुरान्विजित्यापस्वर्गं पूर्ववदं दिवेके। गौतमोयं महायोगी युष्मद्भक्ता
ग्रणीस्तरां ३९ अस्यापराधतस्त्विन्द्रो योनि साहस्रदेहभाक। क्लीबो भून्मुष्कनाशाच्च हास्य पात्रं दिवौकसां ४० पुनरेनं रहःपादपतिस्त्वा प्रार्थय क्षुद्रं। नष्टोहं
बुद्धिदौर्बल्यात्क्षमासारा हि साधवः ४१ शिवयोरपराधोपि लाघवात्त्वां दृष्ट्वा खलु। तमो स्तंतभक्तं त्वामपराधः क्षयं गतः ४२ मामुद्धर दयासिंधो पतितं
शरणागतं। एवंदीनं तदा योगी दयया पालयन्मुनिः ४३ शिवयोरपराधोवा तद्भक्तानां च वा ध्रुवं। विनश्यतीति त्वत्तीर्थे उपदिष्टवान ४४ काश्यां केदार
पुरतः स्नाति गौरी सरोवरे। श्रीमत्केदारनाथं त्वं पूजयागो निवृत्तये ४५ तेन त्वं पुनरेव मासाद्य स्वर्गनाथो भविष्यसि। एवमस्य वचः श्रुत्वा तथैव कृ-
तवान्मुदा ४६ त्वत्तीर्थे केदार सेवां प्राप्यापमसमाप्यतां। शृणु देव प्रवक्ष्यामि वाराणस्यां कलशेश्वरः ४७ सोप्यमुं कण्व योगीन्द्र मनादृत्या त्व-
जयिदिक्षुंयं। युष्मद्भक्तं पुरावं कृष्णां द्विष्यायुधद्यदा ४८ तदायं बोधयामास रहः श्रेयोर्थ मादरात। महापाशुपतं कृष्णां द्विषमा पैत्रमुत्सृज ४९
शिवस्त्राता नहि भवेत् भक्त द्वेषवतां ध्रुवं। इत्युक्तमेनं धिक्कृत्य निंद्यते नायुध कृत्वा ५० हस्त ह्यावाशिष्टो भूद्यदा सारस्वबाहुमान। तदा शुक्रेणो-
पदिष्टः कण्वं प्रार्थय दुर्मते ५१ शिवभक्तावमानेन जातास्ते चेदृशो दशा। इतः परं वा ते श्रेयो भवेत्तस्य क्षमापणात ५२ इति शुक्रवचः श्रुत्वा मनसा शर-
णागतः। अज्ञानादवलेपाच्च त्वाऽमानिनं दशिवप्रियं ५३ क्षमस्व करुणासिंधो क्षमासारा हि साधवः। शिवप्रसादो मे भूयात्त्वदनुग्रहतस्त्विति ५४ पुनः-
भूमौ स्थितोऽप्येवं मनसा प्रार्थयद्द्विजं। तदा समागतद् ज्ञात्वा योगी तस्य हृदाशयं ५५ दुःखितोयमिति ज्ञात्वा मनसे शुभमचिंतयत। वाराहस्यानुग्रहं प्रेप्सुर्भगवंतं
व्याजिज्ञपत ५६ यावदस्य दयातस्मिन्ना याता तावदीक्षितः। कोपएवास्य तत्तस्मिन्ततः शांतो दयानिधिः ५७ हस्त ह्यावाशिष्टं तं कृष्णाच्छोघ्रं व्यसर्जयत।
तदाह भगवान्वाराहं मद्भक्तागो दुरत्ययं ५८ काश्यां गौरीसरः स्नानान्मल्लिंगस्य च पूजनात । केदारेशकृपया मुक्ता गामामुपेष्यसि ॥ ५९
इति श्रुत्वा वचः शंभोः काश्यां लिंगं स्वनामतः ॥ स्थाप्य केदार कृपया त्वत्तीर्थे स्नानतः शिवे ६० ॥
प्रापाय मुरव्यगराती त्व भक्त महिमे दृष्टाः ॥ भूयः शृणु त्रिलोकेशि उपमन्यु स्त्वयं मुनिः ॥ ६१ ॥

छिद्रो वा कथं जातो दुर्धर्षस्याकृतात्मनः १४ सूत उवाच। शृणुध्वं मुनयः सर्वे मेनका देवकन्यका। एवं विचार्य चित्ते कथमेतं समुद्धरे १५ पापोऽप्ययं महा

योगि प्रसादोऽस्य सुदुर्लभः। मो चेदयं मत्समीपं कथमायाति मूढधीः १६ धर्माधर्म विवेकश्च सौरेरपि महात्मनः। आकस्मिका भोगहानौ स्वर्गस्त्रीषु

कथं दया १७ स्वयं लोभामस्य दृष्ट्वा पुण्य लेशं विचार्य च। धिक् गुप्त वचस्त्यज्य पुण्यभोगः पुरस्कृतः १८ कृतघ्नश्चेन्नारको त्वेग्र गतिर्नैवास्य कल्मषैः।

तस्मादुपकृतिः कार्या मयाप्यस्येति चिंतयत् १९ शिवभक्तापराधस्य कर्तव्या हि च निष्कृतिः। ततः पापं त्वस्य शुभं केनोपायेन वा भवेत् २० इति निश्चित्य

तं प्राह वसाम्रीति च सान्त्वयन्। अगाम देवी सेवार्थे कैलासं मेनका जवात् २१ तत्र देवी सेवनार्थं मागताः शिवयोगिनः। दुर्वासा गौतमः कण्वो दधीचिर्भृगु

रंगिराः २२ उपमन्युर्नारदश्च एते चैव महाविशक्ताः। अवैदशैलादि [illegible] स्कंदांश्चैव ततः परं २३ भगवंतं चिरं सेव्य देवी सन्निधिमाययुः। नत्वा स्तुत्वा

चिरं देवीं स्थितास्तत्र तदा तया २४ मेनका [illegible] देवी [illegible] नर्तत। नृत्यं दृष्ट्वा चिरं देवी ह्यजानात्ततो हसन् २५ कुतोऽस्यागमनं विप्राः किमा

श्चर्यं जगत्सु वै। इति पृष्टा अथो मुख्ये तां नत्वा शिवयोगिनः २६ नारदः प्रथमं प्राह स्वेन दृष्टं तदद्भुतं। शृणु देवि प्रवक्ष्यामि त्वद्भक्तानां च वैभवं २७ गतिः

कदाचिद्भ्रमतस्त्वीये [illegible] कृतागसां २८ [illegible] दत्तवान् [illegible] दशास्यो राक्षसेश्वरः। कैलासमपि संचाल्य

कृतागा भुवयो भुवनः २९ [illegible] गतः। अपि [illegible] केदार सन्निधौ ३० त्वत्तीर्थ स्नानतः श्रीमत्केदारस्य

सेवया। [illegible] विमुक्तोऽपि नंदी शापात् [illegible] गतः ३१ नंदिनं [illegible] शुभात् [illegible] नोद्धृतं। अवाप्य स [illegible] नष्टस्त्व [illegible] कोऽपि चारिकेव ३२

दुर्वासा यं महायोगी युष्मद्भक्तापराधिनाः। अनेन [illegible] दाद्भज्यं परां ३३ न धृत्वा [illegible] गर्वात् प्राक्षिप तं गजमस्तके। मदांधेन ग-

जेनापि सा [illegible] भूतले पुनः ३४ न गृहीते [illegible] वाचापि [illegible] गर्वतः। तदास्य शापतो भ्रष्टो गतश्रीः कोऽतिकुत्सितः ३५ दिवांधबद्दैत्यभीतः स्थितो मंदाकंदे।

पुनः प्रीत्वा प्रादेत्य प्रसादाद्भुमदिदृक्षवान् ३६ चिरं दुःखात्तवक्षेत्रमागत्य तव तीर्थके। श्रीमत्केदार पुरतः कृत्वा स्नानं यथाविधि ३७ नाद्दृपांस्त्व-

अ०१७

५५

१-पाठभेद-सूर्य०

कर्मणां साक्षी मृत्युः पृष्ठगतो गले। स एवास्य प्राणहारी साक्षात्तेषां परो यमः १४६ तेन ज्ञातं किमस्त्यत्र सर्वज्ञेन महात्मना। स सर्वप्राणिनां शास्ता-
धर्माधर्मविवेचकः १४७ मृत्युरूपेण सर्वेषां कर्माणि प्राणिनां सदा। गले पृष्ठे निगूढः सन् तिष्ठन्प्रत्यक्षं पश्यतो ध्रुवं १४८ अस्य कर्माणि सर्वाणि
दृष्टानि श्रुयया पुनः। अनर्थमात्स्य पुरः सर्वनरकेषु दारुणं १४९ प्रथमं पुण्यभोगस्य कल्पनं केन हेतुना दृष्टमप्यत्र वै स्वर्गाधिकारोऽस्य नैव खलु १५०
किं वा स हृदि जानाति सर्वधर्मरहस्यवित्। मयि प्रेषित ...भोगाय च दारुणं १५१ तस्मात्पापिन्यपि महाविशेषोऽस्तीति मन्महे। शिवपुण्यं
स्वल्पमपि तारयेन्नात्र संशयः १५२ इति वहु विचिकित्सा संयुतं मेनकाया हृदयगतरहस्यं शंभुभक्तप्रभावं। सकृदपि शिवभक्त्या यः शृणोति
प्रसंगात्सकलकलुषचित्तोऽप्याश्रयेदीशपादं १५३ इति श्री काशीमूलरहस्ये ब्रह्मवैवर्ते खिले काशीकेदारमाहात्म्ये षोडशोऽध्यायः १६
ऋषय ऊचुः। व्यासप्रसादसत्पात्रभूत सूत महामते। पातकाशेषसंघघ्न रहस्यं वद शूलिनः १ दिव्यस्त्री मेनका पश्चाद्दुर्धरं विचिकित्सया। किमकार्षीद्दुर्धरं
साप्युपायात्कथमुद्धृत २ अहो महाश्चर्यसारं ते कमप्याति वैभवं। शिवपुण्यं पुनस्तादृक् शिवयोगिप्रसादजं ३ अज्ञानन्नोदृशं लोका व्यर्थकार्यप्र-
संगतः। निरर्थकं जन्म वृथा कुर्वन्त्यज्ञानतः खलु ४ क्षणमात्रमपीशस्य चरितं शृणुयाद्यदि। तत्क्षणं चित्तकालुष्यं प्रसह्य प्रणुदेद्ध्रुवं ५
तादृशस्यापि पापस्य दुर्धरस्य कृतार्थता। प्राप्ता हि किं पुनः शंभोर्भक्तानां पुण्यकारिणां ६ कथमेवं न संदेहः स कृतिः शंभुभक्तितः। त्वमस्माकं
समुद्धर्ता रहस्यस्यापि देशतः ७ शंभोर्भक्तस्य माहात्म्यं केन वा वर्णितुं क्षमः। अपराधकृतश्चापि स्वस्मिन्तु दुर्धरस्य सः ८ दयामेवाकरोद्योगी
क्षमासारा हि शांभवाः। किंचित्पुण्यं ददौ प्रादात्तादृशस्य तु योगिनः ९ धावत्कर्मैकपुण्यस्य पतनाच्छिव सादभुत। तदेव बीजं सर्वाघध्वंसने दुर्धरस्य हि।
शिवयोगिप्रसादेऽपि तत्पुण्यस्यैव वैभवं। तादृक्प्रसादमहिमा यस्य योगिप्रसादकृत् ११ यम... स्वर्गस्य मेनकाया अभूदपा। एवं पापपर्यायाद्दुर्धरस्यो-
द्धृतिस्त्वभूत् १२ तस्मात्तच्छिवपुण्यस्य लेशोऽपि यदि मानवैः। प्रसंगादपि संप्राप्तस्तारयेदपि पापिनं १३ वद विद्वन्ततः पश्चात्मेनका वा किमाचरत्। उ-

१-२-पाठभेद सूर्य०

कदापि नरकात्तातो मे नास्तीत्यवदद्यमः। अल्पभोगे किं मम स्यात् तथापि क्षणभंगुरे १२३ इति चिंतासमाक्रांतस्तूष्णीको दुर्धरोभवत्। तदा तं मेनका-
दृष्ट्वा प्राह दुःखितमादरात् १२४ स्वर्गीयं सर्वभोगाढ्यः सेवकाहं मनोनुगा। किं भाव चिंतसे दृस्त्यं न सुखं भोक्ष्यसे मया १२५ प्रेषितो धर्मराजेन
तदाज्ञा मे गरीयसी। न सुखं भोक्ष्यसि यदि मयि कोपं करिष्यति १२६ यथेच्छसि तथा भुंक्ष्व मया सार्कं च देववत्। अन्यच्चकं कापि तव चेत्करोमि वद-
तामपि १२७ तवाधीना कृता चाहं स्वतंत्रा यमशासनात्। यथोक्त्वा प्रेषयत्कालो ज्ञातं ज्ञानदृष्ट्या मया १२८ ज्ञात्वा तद्भोगकालं च कैलासे लेवदं पुनः। माशु-
चस्त्वं क्षेममेव भवेत्ते त्विति मे मतिः १२९ भुंक्ष्व भोगान्यथाकामं गरीयः शिववैभवं। एवमुक्तस्तया प्रीत्या दुर्धरो व्याहतां पुनः १३० शृणु भद्रे प्रवक्ष्यामि
त्वं ममेष्टा न संशयः। पापिनामहमेवाद्यो दुरात्मनां त्वमग्रणीः १३१ मामुद्धरिष्यसि धीनाम भवं नाकोपया। सत्यं सत्पुण्यदाल्लोके मन्यंते साधवो
नघ १३२ एवं देवयोनिर्मत्कृत्यं ज्ञातं ज्ञानदृष्ट्या त्वया। धारयंति ते प्रपन्नोस्मि [illegible] साहि साधवः १३३ एवं दीनवचः श्रुत्वा शिवभक्तापि मेनका। महापापकृतस्त-
स्य ज्ञात्वा तद्दौर्गत्यमपि १३४ [illegible] कर्तव्यं शिवभक्तिदं। माहृशा न कृतं चैताच्छिवयो भक्त्या कथ १३५ एवं चिंत्य हृद प्रणम्य शिवाशिवौ। शिवभक्तापराधो हि [illegible] कथं व्रजेत् १३६ अनुग्रहोपि तस्यास्ति सेवा तुष्टस्य [illegible]। महापातकजातोनाशोपि नाप्नोत्सुपाव-
तः १३७ शिवापराधस्य तु मे निष्कृतिर्नैव दृश्यते। [illegible] कृतं [illegible] धिकं मन्यते शिवः १३८ संहृतं शिवभक्त्या गयं मनः पूर्वस्थितस्त्वयं।
तादृशं नारकिं मेग्रे प्रेषयत्सौरिरादरात् १३९ तस्मादनुग्रहं [illegible] मे मतिर्न हि नेतरः। नो चेत्तादृशे पापे घोरे श्रोता कथं दया १४० किंचिद्भुक्तं
ज्ञात्वा भाविनं करुणानिधिः। सर्वधर्मपरो ज्ञाता पापानामपि तादृशः १४१ क्व पुण्यलेशखद्योत महापापांधकारके। मग्न एव भवेत्तत्त्वं नात्र कार्या वि-
चारणा १४२ तथाप्यारघर्षमत्यत्र दुष्टव्यं किं शिवपि ध्रुवं। कीदृशः शिवपुराणस्य लेशस्य महिमा [illegible] १४३ केचिदभ्युदयो भानोरिव गाढांधकारहृत्। चतु-
रधिककोटीनामशीतिनाम्नां ह्यपि १४४ नालमस्य महापापभुक्त्यै कल्पायुतावधि। तादृशोयं महापापी दुर्धरो निर्घृणः खलः १४५ एतस्य

तदधस्य तुलेखायां शिव योगि प्रसादतः। उत्कृष्टं कस्य पुष्पस्य शिवार्पणमिति ब्रुवन् १०१ चौर्याद्भीतो वहिः स्थाने पतितस्य शिवोपरि। कांचीभूमिर्लिंगमयी सर्वत्र तिलशो मुने। यत्रापतत्पुष्पं पातस्तत्र लिंगं स्थितं त्वधः १०२ अस्ति लिंग पुष्प पतन पुण्यं दृग्गोचरं त्वगात। यमस्तदा तं दृष्ट्वा मुमुवाच प्रहसन्निव १०३ अस्त्यपि पुण्यलेशोऽस्ति चित्रं किमिति चिंतयन्। हसन्नमुं पुनः प्राह किंचित्पुण्यं तवास्ति वै १०४ नारकस्तु भवद्देहं नित्यमतैव ते शृणु। किंचित्पुण्यस्य भोगं त्वं भुंक्ष्वाग्रे पोपरोचते १०५ अत्यंतलंपटः कामी नारकी त्वं सदा ध्रुवं। इत्युक्तो यममाहायं यथेच्छसि तथा कुरु १०६ तथापि मे कथं जातं पुण्यं वद रविःसुत। आजन्म पापकृदहं मे पुण्यमिति वक्ष्यसि १०७ इति पृष्टो दुर्धरेण धर्मराजो वदत्तदा। शृणु दुर्धर ते पुण्यं ~~वक्ष्यसि १०७~~ चोरिता पुष्पमेकं १०८ त्यक्तं त्वया वारे वाट्या शिवार्पणमिति ब्रुवन्। लिंगस्थितमधस्तत्र वचसा तेपि पतित्वभूत् १०९ त्वया प्यजानता पुण्यं तव किंचिद्विवर्तते। तं भुंक्ष्व पूर्वं पश्चात्ते नरकः स्तीव शापूवत ११० तच्छ्रुत्वा दुर्धरः श्रुत्वा पश्चात्तापेन तापितः। अहो व्यर्थं गतं जन्म दुर्बुद्धेर्मे कुसंगतः १११ किं कृतं किं कृतमिति मया नर्च्य शिवं शिवं। भवत्वग्रे किं फलं मे वदेति यममानमन् ११२ पप्रच्छ दुर्धरो भक्त्या तदा प्राह यमः फलं। शिवार्पितस्य पुष्पस्य फलं वक्तुं न मे क्षमं ११३ तथापि गच्छ स्वर्लोके भोगस्ते चेदृशो भवेत्। शिव एव विजानाति शिवसात्कृतिजं फलं ११४ इत्युक्त्वा प्रेषयामास स्वर्गं दुर्धरमादरात्। गच्छ त्वं मेनकागेहं त्वया भुंक्ष्व सुखादिकं ११५ सा गच्छति प्रतीक्षते कैलासं सेवितुं शिवं। तत्र स्वर्गात्ते भोगं स्त्रियत्कालावधिं स्फुटं ११६ सैव मात्वा प्रापयता त्युक्त्वा त्वां मे वदस्व तां। इत्युक्त्वा प्रेषयत्कालो दुर्धरं मेनका गृहं ११७ यमाज्ञया स्वर्गात्सोपि तत्क्षणात्तेन कांतिकं। तां दृष्ट्वा सर्वसौभाग्य युता सापि च दुर्धरः ११८ तया तिथ्यविधानेन पूजितोपि विधानतः। पतिभावेन शृंगार हावभावक लादिकैः ११९ स्रग्गंध वस्त्र भूषाढ्य शय्यायां स्थापितोपि च वीणा वीणा युतो हूता लिंगितोपि तया रहः १२० नैव भोक्तुमना जातः किं स्वप्नेनेति चिंतया। इदं महाभोगपात्रं जातोऽहं पापेनावरः १२१ सर्वाभीष्टप्रदे शंभौ वाङ्मात्र कुसुमार्पणात्। कदा वदस्मेनकेयं गच्छेति यममंदिरं ॥ १२२ ॥

१ – पाठभेद सूर्य० २ – पाठभेद सूर्य०

धनं गृहीत्वा गच्छामि यत्राभवाति दूरतः। इति निश्चित्य मनसा तस्य सेवापरो भवत् ७४ स्वामिन्नायाहि मे नाथ धन्योस्म्यद्य तवागमात्। आज्ञाप्य तां ते का
सेवा कर्तव्या किं करोमि ते ७५ सुखं तिष्ठाहमत्र स्थाने भीरनास्ति केनचित्। एवं सुजनवत्प्रार्थ्य दुर्जनित्तं व्यधो हयत् ७६ तत्र स्थितो महायोगी प्रार्थित
स्तेन दुर्धिया। पाद संवाहनादीनि प्रीत्या कार्याण्युपाचरत् ७७ सर्पं हत्वा विषं गृह्य कुंडिकां दूरिविनिक्षिपत्। अस्याचमनतो योगी क्षणेन मृतिमाप्स्यते ७८
अनायासेन तं हत्वा धनी भूत्वा व्रजाम्यहं। इति स्थिते दुर्धीरे थ योगी सुप्वा तत्र वै ७९ दुर्धरोपि तत्र स्वपद्ये रात्रौ दुर्गमोस्ति मे। मृते त्वनंतां त्वस्य तस्मा-
त्स्मिति योगयता ८० इति सुप्वाप सोप्यत्र तदनंतरतो मुनिः। जलमुक्तयर्थं मत्याय पूर्णां तां कुंडिकां स्पृशन् ८१ पूर्णा मत्तीति तत्तोयं किं चित्तत्पात्रक्षिपत्परे। तत्र
स्थितं दुर्धरस्य पात्रे जलयुतं निधौ ८२ तस्मिन्निपात तत्तोयं किंचिद्विषयुतं तदा। कुंडिकां गृह्य यातेराट् बहिर्गच्छत्स्म सो गृहे ८३ स्तंभ घट्टनतः स्फुट
सर्वं तोयं गतं भुवि। तदा योगी जलाभावान्निगृह्य जलमोचनं ८४ पुनः सुप्वाप तृष्णां स निर्वाक्यं किमपि योगिराट्। ततः क्षणाद्दुर्धरोपि जाग्रत्तुत्थाप्य तं

मुनिं ८५ मृतोवानेति सामीप्यतले तिष्ठन्नीक्ष्यत। तस्मात्तं तदा दृष्ट्वा न मृतो ध्यायि विषं मुनेः ८६ उत्थापयामि पतोयं ग्राह्यामीति चिंतयन्। तृषार्त्तोहि
जलं किंचित्पास्यामीति स्वभाजनं ८७ गृहीत्वा ह्यपिबत्किंचित्तोयं विषविमिश्रितं। तत्क्षणं मृतिमापासौ स्वदुष्कर्मवशान्मुने ८८ ततः प्रातः समुत्थाय
मुनेराहूतवान्प्रभुं। कोपि नाप यदा तस्य प्रतिभाकं न निर्गलत् ८९ तत्समीपं समागत्य मृतं दृष्ट्वा स हा मुनिः। शुशोच बहुधा चित्ते मत्तेवं कृतवानिति ९०॥
ततः परं महायोगी ज्ञानविज्ञानसागरः। वेदागमपुराणोक्तधर्मविज्ञातशास्त्रवाः ९१ शान्तहृत्कृपया शिवं ध्यात्वा किमेतदेति चिंतयन्। पश्यतस्तस्य तत्क-
र्म सर्वं स जन्मतोपि दत्त ९२ तथापि कृपया योगी पतितोद्धारसंभवः। निजागः पृष्टतः कृत्वा किं चित्ते स्वापरा प्रवेदन् ९३ शर्मभवत तस्येति दुर्धरे नग्रहं ददौ।
तद्धत भगिना शाह्यकार्या आपमहामुनिः ९४ दुर्धरो यम दूतैश्च निर्दयं मर्दितस्ततः। नरकाणां पात्रमेवं कोपि प्राप्तो न भूतले ९५ कल्पकोट्यर्बुदे नापिना-
स्तीत्यस्येति निष्कृतिः। एवं वदन्पुनर्धर्मं ज्ञातो वै यस्य तां विवं ९६ आजन्मा पूर्विवत्र शुभोपि धर्मेनास्य फलाफलं। नास्त्यत्र पुण्यलेशोपीत्यद्य दद्य मसान्निधो ९७
सम्यक्परीक्ष्य तितं प्राह पुनः पुनरपि प्रभुः। नास्तीति वचनं श्रुत्वा आपृच्छ्यपि भूत्तदा यमः ९८ करास्य मुक्ते नरकादिति प्राह स्वलेखकं। कल्पकोटि शतेनापि-
-नास्तीत्याहेति निष्कृतिः ९९॥ तदा यमः स्वयं लोवामानीया पश्य दस्यवे। अनुग्रहवशात्त्वं भो भक्तस्य प्रिय योगिनः १००॥

42

१-२-३-पाठभेद मूर्च्छा०

कार्यसिद्धिर्भवेद्ध्येया स्त्रीशूद्रया समश्रोचत । स्वधर्मचारी भूपोयं निराकर्त्तुं कथं क्षमः २९ ब्रह्मदत्तवरो विप्रभक्तो मद्भक्तिमान्नृपः । पूर्वजन्मनि मां सेव्य

प्राप्तो सो सार्वभौमतां ३० मद्भक्त सेवया प्राप्त महायोगविभूतिमान् । भोगेभ्यो विरतिस्तस्यापि मम सेवनं ३१ नं मुंचति चिरं भोगं भोजयित्वा

विना नृपं । भवानं मुगायते मेद्य काश्यां विपुले पर्यातिमिथे ३२ किं करोमि क्व गच्छामि कदा काशीं पुनर्लभे । इति चिंतापरे देवे देवी प्राह सदाशिवं ३३

माशु चल्वं महादेव राज्ञस्त्वत्पराधतः । अचिराद्भोग विच्छित्तिर्भविष्यति न संशयः ३४ सर्वेषां भोगिनां पुंसां त्वद्रागो भोगनाशकं । अज्ञात्वापि

कृतं चैतत् ज्ञात्वा किमुतनो फलेत ३५ सर्वज्ञस्यापि ते खेदकारी राजा वियोगतः । तवाल्पत गिरिं काशीं ज्ञात्वापि त्वां न चान्ययत ३६ तस्मात्त्व-

पराधेन त्यक्तभोगे चिरं कुर्वेत् । योगिभ्योपि दिव्य गणप विघ्नेश ब्रह्मविष्णुभिः ३७ शनैः प्रतार्य धर्मेण त्यक्तराज्यं नृपं कुरु । इति श्रुत्वा वचो देव्यास्त

थैव कृतवान्हरः ३८ शिव हेलाप संजाता पराधेन महीपतिः । चिरभोगे स्पृते प्येवं त्यक्तभोगो भवत्क्षणात ३९ अकुर्वतां गुरोर्वाक्यं शिवा

गस्कारिणां मुने । ब्रह्मविष्णु पदं वापि नश्येदन्यस्य किं पुनः ४० वृद्धो भूत्वा महाविप्रो धर्मं तस्याजयत्पुरीं । दृष्ट्वा लद्दृश सांकर्य त्यक्त

राज्यो भवन्नृपः ४१ तदा भृगुः काशीतोकस्त दृष्ट्वा तं नृपं तदा । प्राचीन प्रीतिकार्यो तं स्नापयित्वा यथाविधि ४२ पूजयित्वा चकेदारनाथं त्वागो निवृत्तये ।

कृत्वा कृतार्थमप्रेषी शिव धाम निरामयं ४३ यतः शिवरहस्यज्ञ गुरुः शिष्यं कृतार्थयत । इति श्रुत्वा वामदेवः कुमारं प्राह सादरं ४४ भगवन्सं-

शयो मे स्ति तन्नोदय हृदि स्थितं । दिवोदासः पूर्वभवे कश्चासीत्कं समाश्रयत ४५ कोयं शिवज्ञाननिधिर्यमुपास्य दृशोभवत् । निजयोगप्रतोषेन-

तं किंचापि निराकरोत ४६ एतत्सर्वं मशेषेण मां बोधय कृपानिधे । इति पृष्टो वामदेवमुनिना ब्रह्मविन्मुनिः ४७ स्कंदः शोवामदेवाय व्यग्रशुद्धवे-

स्याह सादरं । पूर्वं कांचीपुरे विप्र प्रसादो नाम वै वितोक ४८ धनाढ्यो वेदवित्प्राज्ञो देवब्राह्मणभक्तिमान । एकाम्रनाथ कामाक्षी भक्तिमान्पुण्यसंचयः ४९ स्थित

स्तस्य सुतो जातो भोगिन्यां वारयोषिति । स्वपत्न्यां च सुताभावात्तं पुपोष प्रियादरात ५० कालेन स मृतिं प्राप धनं सर्वं सुते पयन । पैतृकं धनमाप्यायं दुर्धरो

नाम तत्सुतः ५१ यौवनं प्राप्य दुष्टात्मा धनमत्तोऽतिकामुकः। दासीसुतः पूर्वमेव उन्मत्तो गर्वितो धनी ५२ मद्यमांसरतः कामी वर्ण्यावर्ण्यविवर्जितः। आ-
चांडाल्यो धनबलात् भुक्त्वा स्तेन च कुस्त्रियः ५३ यत्र रूपवती नारी तत्र तत्र धनव्ययात्। प्रलोभ्य भुक्ताः कामिन्यो याः स्त्रियो वित्तलंपटाः ५४ स्वमातं
येश्च पत्नीमपि दुर्योगमकुलात्। एवं दुराचाररतः कालेन धनसंक्षयात् ५५ चौर्यं कृत्वा च दास्त्रीणां धनं नगरराष्ट्रके। ततः परं धनाभावात्कस्या-
पि च द्वारपोषितः ५६ सेवकोऽभूत्तया भोक्तुं पुष्पाहरणकर्मणि। तस्याः प्रीत्यै पूर्वराज्ञां वै उद्याने प्रलोभतः ५७ पञ्चिताञ्चि च पुष्पाणि चौर्या-
न्नीयानि यच्चता। एवं कतिपये जाते दिने चोद्यानपालकाः ५८ राजोद्याने पुष्पाणां अभावः केन हेतुना। इति चिन्त्य तदा पूर्वराज्ञा वागत्य जागर-
न् ५९ तदा चोरं भिसं धर्तुमनुधावन्कृतत्वराः। तदा यं पौरैः कान्तं च्यवतन्नाद भुवं वनात् ६० अपतत्पुष्पमेकं तत्तस्यां तत्र भूतले। तद्दृष्ट्वा पति-
तं पुष्पं प्रियार्थं ग्रामितिं वचनं ६१ भया द्वाहोपालकानामधावन्पुरुमाविधान्। दत्त्वा पुष्पं तद्दिने तां भुक्त्वा रामो यथा सुखं ६२ पुनर्ग्रामे च्यामि चेन्मृ-
त्यु मेसा यातोस निसृजन। भयो दृष्टेगोच केनापि वधं प्राप्स्यामि निश्चयं ६३ इति कृत्वा मतिं चोरस्य गान्नगातो बहिः। धावन्धावन्भारा-
भया देशादाज्ञादार्हगतः ६४ भिक्षामुक्त्वान्ने विन्ध्यमागतः पर्वतं तदा। तत्रैकोऽचरन्मृगव्याधं सेव्यतेऽपि दीनः ६५ ततोऽपि मोचान्संसेव्य
तेषामप्यभवद्रिपुः। अत्यंत दुःखितो त्वन्नाद्यैः संभाष्य मिरमुधां ६६ श्रीमल्केदारभूभागे विकृतं वारोजो गमनं। तेः स्वच्छभिक्षयन्नन्नं केवलं
स्वोदरं भरि ६७ देशाद्देशं भ्रमन्नाद्र भूमौ कालं निनाय सः। काशीं शिवालवटके वाहग्धर्मशालाभुवं वसन ६८ मार्गगो भिक्षयन्नत्रो चार्थ
गापिच जीवितः। तत्र मार्गगतः कोऽपि धनिको श्रावानंदाभिधो यतः ६९ श्रीमत्केदारयात्रां स कुर्वन्नात्य विमुक्तकं। रात्रौ तद्धर्मशालायां सुष्वाप
विजने वने ७० दृष्ट्वा तं निमिशा पापो तं दृष्ट्वा शिवयोगिनं। धनं भवेदस्य हस्ते समर्थो दृष्टपुनस्तेह्यं ७१ भिक्षावृत्ति यदि भवेत् ग्रामे सा किं न तिष्ठति। भि
क्षापि तत्र तत्र मिलति तत्त्यक्त्वा विजने कथा ७२ इत्यागतस्य धन ७ येत नामात्ये वात्र वै रतः। एनं (स्नेहोस्य) रात्रौ वधिष्यामि छद्मनाकोपिनात्र वै ७३

१-२-३-४ पाठ भेद सूर्य०

सनत्कुमारं प्रपच्छ वामदेवोऽथ योगिराट्। सनत्कुमारोऽदितं च नाथ धर्मं वदत प्रियं ७ मत्कृते मामपि प्राह भाषितं मुनिना पुरा। सनत्कुमार उवाच वामदेव शृणु मुने दिवोदासो नृपाग्रणीः। ब्रह्मणा प्रेरितः काश्यां राजाऽभूदखिल क्षितेः ८ अत्र कस्यापि देवस्य प्रभावो न भवेदिति। वेधसा प्रार्थ्य च वरं त्वं प्रतापाविता मही ९ तदा देवाः शिवं प्रार्थ्य निवेद्य वरमात्मनः। नृपायदत्तमोक्षानं नीतवान्मंदरं तदा १० शंभुर्भक्तपराधीन स्वभक्तं मानयन्विधिं। अनगच्छत्स पर्वीणो मंदरं विधिगौरवात् ११ अग्निवायुजलेन्द्रेन्दु मुखा देवाश्च भूपतेः। तेजसाऽसह्यतां प्राप्य चैर्ष्ययाऽतिद्विषोऽधिनः॥१२॥ तद्धर्महन्त्यत्वं पदमस्यात शंकिताः धर्मलोपोऽस्य कर्तव्य इति चिंतयाम्य सुपया १३ नववर्षो नाशीरिंद्रोऽपि नववर्षाग्निः कज्वलन। अस्मान्विना कथं त्वस्य धर्मवृद्धिर्भवेदिति १४ तदा राजापि देवानां ज्ञात्वा योगेन वै कृतं। स्वतपो योगबलतः पूर्ववद्दाशाश्वास ह १५ पर्जन्यवायुवह्निचंद्रसूर्यतां प्राप्य योगतः अनसूयैव देवेषु सर्वां भूमिमपालयत १६ तदापूर्वयुता देवाः शिवं तपावाधिता वसन्। एवं स्थिते तदा राज्ञि पुरोधास्तस्य वै भृगुः १७ शिवज्ञानवतां श्रेष्ठः शिवषत्यक्तं पुरं स्मरन्। जगत्सर्वं शिवव्याप्तं तथापि प्रमिदं विभोः १८ पुरं त्यक्त्वा न गंतव्यं शिवे नाथ तद्दासमान। राजानंमाहते भूप पुरं च शिववर्जितं १९ कुरु तेन भवेच्छ्रेयो मो वेदचित्ततात्व। राज्ञा तदाह तं विप्रं कस्यापि चिरता नहि २० व्याजेनानेन संतर्तुमिच्छे शंभु प्रसादतः २१॥ मत्तपः फलभोगस्य नांतमस्तिसमहाप्रभु २१ त्वं न जानासि किं विप्र तस्य भंगः शिवागमः। नान्यतोऽस्तीति निश्चित्य प्रसादं काशितारविरात २२ आगकर्तव्यमेवाज्ञा त्वेष्ट पुभाशितुः। मद्राज्य भंगो भगवान्यातिष्यति कथं चन २३ तदागतो निवृत्तिं च लब्ध्वा शंभु प्रसादतः। प्राप्त्याभि शिवपादाब्जं भवतानुग्रहादपि २४ क्षमस्व गुरुनाथेति प्रार्थ्य विप्रं नृपोरतः। पूर्वं शिवाराधनतः प्राप्त भोगविरक्तितः २५ क्षणभंगुरमालस्य भोगजातं शिवास्तधीः। शिवपदप्राप्त्यै शिवं नाकारयत पुरे २६ तदा सर्वमहेशानः काशीं विश्लेषखेदतः आते प्रियायतः काशीं स्वात्मभूतां शु मुक्तिदा २७ भक्तानामिति तां प्राप्य विहर्तुमतिलालसः। कृतप्रयत्नो ब्रह्मादिदेवैः स्वात्मगणैरपि॥ २८॥

१ - यह वाक्य सू° की प्रति में नहीं है।

१-२-३-४ पाठ भेद सू°

कीदृशी सा महागंगा साक्षाच्चन्द्रस्वरूपिणी। यस्या दर्शनतो मुक्तिर्न जाने स्नानजं फलं ४५ विमोक्षदं प्रयात्येव यस्यां प्रीतिकरी कला:। तादृश्य-
पि शिवाख्यस्य मुक्तये प्राप तत्त्वत: ४६ यमुना कीदृशी साम्यलोकं शून्यमकारयत्। वल्लभा च महाविष्णोस्तादृशापि महानदी ४७ सरस्वती कीदृशी
सा परा शक्तिस्वरूपिणी॥ यया देवास्त्रयः श्रेष्ठाः पुं दुर्लभ विचारतः ४८ ब्रह्माणं भार्यया बहुधा वियुक्ता नायके पुरा। प्रसादा ब्राह्मणः पद्मचा-
त्समाधाय सरस्वती ४९ प्राप्ताः स्वस्य पतीन्कालं तेरतावहयत्नत:। तादृक्प्रभावयुक्तापि वाणी दिव्यतरंगिणी ५० एते द्वे अपि गंगापि यस्मि-
न्सरसि संगता। प्राप्ताः कृतार्थतां विप्रा इत्येवं शिवभाषितं ५१ तादृशस्य च तीर्थस्य प्राचीनत्व विशेषतः गौरी कर्ता मरणेनां च पतनान्म-
शिकार्णिका ५२ ऐतो दादेश महातीर्थे योगादूर विधानतः हरपाणख्य नाम्नात द्वारे तीर्थमभूत्पुरा ५३ तादृशस्य रहस्यं च केदारेशस्य चापि
यत्। रहस्यं दुर्लभं लोके तथापि शिवभाषितं ५४ गुरुप्रसादाद्धन्योऽहं यूयं धन्या न संशयः। धन्या न वयं भर्तारं यं प्रच्छेत रहस्यकं ५५ धन्य-
स्तु वामदेवोपि यः स्कंदं शाप्रपृच्छत। येनैतत्परमं गुह्यं लोकोपकृतये परं ५६ अस्माभिरपि विज्ञातं रहस्यं शिवभाषितं। तस्माज्ज्ञानधवि-
प्रेन्द्राः कृपा शंभोर्गरीयसी ५७ इति च मुनिवरेन्द्रान्प्राह शंभोः रहस्यं चिरतर परिणा करणी तीर्थमप्यादरेण। श्रवण भवतरमूढ्याः काशि
केदारनाथं स पुनरिह जनन्या गर्भवासं न याति ५८ अमुं गुरु मुनीन्द्रैश्चर्चितं सद्रहस्यं घनकलुषवनानां दाहदावाग्निरूपं। सकृदपि
शिवभक्त्या यः शृणोति प्रशस्तं स पुनरपि भवाब्धौ नावगाहेद्धि सत्यं ५९ इति श्री काशी मूलरहस्ये ब्रह्मवैवर्त्ते खिले काशी केदार माहात्म्ये पंच-
दशोऽध्यायः॥ १५॥ ऋषय ऊचुः रोमहर्षण संभूत शिवज्ञानैक सागर। दिवोदासः कथं शंभोरपराधी बभूव ह १ अत्यंत धर्मनिरतः प्रजा पालन
तत्परः। यः स्वयोगेन तपसा सार्वभौमत्वमागतः २ यस्य कीर्त्तिर्गुणि लोकेपि प्रथिता देवसंसदि। श्रीमत्काशी नृपत्वं च तेन पीठप्रसादतः ३
स्वधर्मतो महीं पाल्य प्राप्तात शिवधाम च। एवं तस्कीर्तिर्गैर्गुह्य श्रुतं पूर्वं त्वयैव हि॥ ४॥ तादृशस्य शिवागोपि कथं जातं गतं कथं। एतत्कथा रह-
स्यं नो योग्यं श्रोतुं यदारय ५ इति पृष्टो मुनिवरैः सूतः प्राचार्य तान्पुनः। शृणुध्वं शिवभक्ताग्र्या इमं प्रश्नं पुरा मुने॥ ६॥

१, २ - पाठभेद सूर्य० 3 - यह वाक्य सर्व में अधिक है

विश्वेशमर्चयत ॥२२॥ श्रीमत्केदारनाथं च प्राचीनां गौरीकालिकां। अभ्यर्च्य प्रथमं काश्यां विमोक्ष्यामि शिवागतः ॥२३॥ विश्वेशं गौरीं च संवेल्य निवसेत् स्थिरा। इत्यध्येगाथा पुनैः काश्यां स्थित्वा रविलांगलः ॥२४॥ एकदेशं गतो भूप पितृन् धर्मतुमं बुधिं। मत्संगतनदी सर्वा ... प्रवृत्तक व्रजे ॥२५॥ इत्युक्त्वा रविजां वार्ता स्ववृत्तांतं सुरापगा। ताभ्यां साकमनेकाभिर्नदीभिः संगता चिरात् ॥२६॥ अविमुक्तक्षेत्रभागं दक्षिणाजं तदा दिदृक्षु। प्राप्य काशीं मत्तास्यां प्राणामुत्सन्मुखा भवत् ॥२७॥ श्रीमत्केदार ... विश्वेशगौरीकालीं द्रुपादिकाः। देवगण ... भक्त्या ... पदे पदे ॥२८॥ श्रीमत्केदारनाथाग्रे प्राचीनां गौरीकालिकां। देहांतं विलेस्तीर्थे पुलं तीर्थं घनाशिनी ॥२९॥ सर्वपापाधिक ... राधन ... नद्यां तारितुं जीवान्वादन्मत्तेव रितु ॥३०॥ तां प्राप्य प्रथमं गंगम् षिगाशा ... सम्भ्यगात्। श्रीमत्केदारनाथं च संपूज्य ... ॥३१॥ ... दुग्ग विमुक्ता ... गतः। ध्यायन्केदारनाथाग्रे मृतादप्राच्यमनि स्थिता ॥३२॥ तदा प्रसन्नो भगवान्प्राह गंभीरया गिरा। प्रिये ... स्त्वं कृत्वा मुक्ता त्वं ... पाधतः ॥३३॥ ... मत्तीर्थे ... स्थाने ये स्नाति मानवाः। मदागत्ते पि मुक्तास्ते किमुतान्याद्य संततेः ॥३४॥ अन्यक्षेत्रकृताद्यानां काश्यां मुक्तिर्न संशयः। मयि काश्यां कृताद्यानामपि मुक्तिरिह प्रिये ॥३५॥ त्वत्संगत मत्तीर्थे गौर्याख्ये मत्पुरः स्थिते। नभोमासि विधुवारे राका पुके विशेषतः ॥३६॥ अत्र स्नानं पूजनं मे दुर्लभं प्रिये। लभेत्स्नानं ... तपसा सोहमेव न संशयः ॥३७॥ अघताद्वपुण्यदिनं प्राप्ता ... मत्पुरः। एवं पुराय दिनं नृणां लभते बहु पुण्यतः ॥३८॥ तस्मात्कृतार्था त्वमपि ये च स्नान्ति ... तेपि हि। इलः परं त्वं विश्वेशं सेवतां गौरीकालिकां ॥३९॥ ... भवाम स्वल्पेनापि व्रजमहोदधिं। इत्युक्त्वां तदा ... नत्वा गंगां ततोभ्यगात् ॥४०॥ गौरीकर्यादि विश्वेश ... मुदिता ... एवं गंगामहेश्वरे पूर्वं जाता ... पुनर्मुक्ता मत्तीर्थे केदारेश प्रसादतः। एवं सनत्कुमारात् श्रुत्वा वेद भुभक्तिमान् ॥४२॥ वामदेवो मुदं लेभे ... भूपतेः। इमां कथां नाथशर्माप्यनवद्यां भूपादिशत् ॥४३॥ तमिमं ... मीं च प्राह काशीकोत्तमः। किं वा ... श्राद्धं मुनिपुंगवाः ॥४४॥

१-२-९१८ ...

१०वै०
५०

का०के०मा०

ऋषय॰ बादरायणासच्छिष्य त्वन्मुखांभोजतः परं। श्रुतं रहस्यं केदारनाथस्य परमाद्भुतं १ कदा प्राप्तो महाविष्णुः केदारे पूजितुं शिवं। कालभेदरहस्यं त्वमस्माकं वक्तुमर्हसि २ इति पृष्टस्तदा सूतो मुनीन्द्रैः शिवयोगिभिः। तदा प्राह हृतन्ते पामाप्रायं संविदन्हृदा ३ सूत उवाच। शृणुध्वं मुनयः सर्वे रहस्यं परमेशितुः। वेदागमपुराणेतिहासशास्त्रादयोऽखिलाः ४ अनादयः परेशस्य निश्वासात्प्रजाता स्थिराः। कदाचित्कालपाकेन मलिना विरहा अपि ५ शाश्वतो भगवान् शंभुः कल्पे कल्पे यथा पुरा। प्रपंचाख्यां महालीलां निर्गुणोपि करोति वै ६ या कृता तेन वै लीला तां शास्त्राणि वदंति हि। पूर्वं पश्चात्कालभेदो ज्ञातुं केनापि न क्षमः ७॥ अहमप्येवमेवैतत् पृष्टवान्सद्गुरुं पुरा। ईश-कृत्य मनेर्वाच्यं प्रमाणं शास्त्रमेव नः ८ पूर्वपश्चात्कालभेदं मा पृच्छेत्याह मां गुरुः। त्रिकालाद्भुतं भविष्यं च वर्तमानमपि द्विजाः ९ वदंति सूक्ष्मं शास्त्राणि तेषु शंकां न कारयेत्। इत्येवं वादिनं सूतं प्रशस्य मुनिपुंगवाः १० सत्यमुक्तं त्वया विद्वन्नित्यूचुः सूतमस्तुवन्। रहस्यं वदनो विद्वन् गंगावाण्योः सुभाषणं ११ किमाह गंगा तत्पृच्छा वाणीं स्वागमवैभवं। शृणुध्वमिति तान्सूतः प्राह गंगावचः पुनः १२ वाणि शृणु यथाहं श्रीकेदारचरणं गता। स हि विष्णुर्यदा शंभुमाराधयितुमुद्यतः १३ महार्थीतीर्थे स्थाने बदर्याख्ये हिमभूधरे। तेनाहं प्रार्थिता आलालकनंदा महानदी १४ शीतबाधानिवृत्यर्थं तत्स्नानुष्ठानकर्मणि। अभ्यासेन केदाराराधनार्थं च सोऽव्यदा १५ तत्प्रोदकात्तदग्रेहं स्थित्वा गां पूर्वगामिनी। तथा मंदाकिनी नाम्ना केदारं सेवितुं त्वगां १६ लोके द्वारमगिरिजा तयोश्चाली सुखो यतः। कौतल्य च्यापि च तपः प्रसादाय महेशितुः १७ तया चाकारिता द्रष्टुं नवोढा शंभुना सुहं। तत्रैकांशेन गत्वाहं तां संतोष्य स्थिता तया १८ सापि सप्यैव गाहेशा हृदान्मां मणिकर्णिकां। तत्राः स्नानेन तत्प्रोदाजाताहं मणिकर्णिका १९ तत्र स्थित्वा ज्वालयाहं शाहमानुज्ञां ततः परं। भगीरथानुगामेत्य च तस्यो प्येकतामगा २० ततः कुशावर्तभूमौ गंगा द्वारेति नामतः। मायापुरीं कनखलं प्राप्य पश्चान्नृपानुगा २१ अनुशिष्टा जन्हुनापि पुत्रीत्वेन ततः परं। युवाभ्यां सह काश्यां वै वसे

अ०१५

५०

गतां वंद्यं च जनतारकं। विदेशमीतभयस्ते भूत्वं लोयं भविष्यति १०७ यथाहं नित्य शुद्धात्मा तथा त्वं नित्य निर्मला। जनानुद्धारय शुभग च्छेत्याज्ञा मदात्मसा १०८ तेनाज्ञप्ता तदाहं च चलिता नृप सत्वरां। लोकानां दृष्ट्वानं यत्र गंगोत्पत्तिः श्रुति या च भूः १०९ तत्रागमात्यो एव चतुर्धा-ह्यभवं पृथक्। नरनारायणौ भूत्वा तपो यत्राचरद्धरिः ११० श्रीमत्केदारनाथं तत्र संध्यं सेव्य संस्थितः। परमानंदकंदाख्य महालिंगं परात्परं १११ कैलासात्स्वयमागत्य हिमशैलेवरप्रदं। सद्यो मुक्तिप्रदं लिंगं दर्शनात्सर्व देहिनां ११२ रेतोदहं सतीर्थादि कोटि तीर्थैः सुसेवितं। भूभारहरणार्थाय महाविष्णु महातपाः ११३ सिद्धसाधक भावेन द्विधा भूत्वा तदाश्रमे लिंगार्चनपरो नाम्ना नरनारायणावृषी ११४ पूजयेतां त्रिकालं तौ श्रीमत्केदारनायकं। निराहारौ यतात्मानौ तन्मनस्कौ समाहितौ ११५ ग्रीष्मे पंचाग्निमध्यस्थौ वर्षास्वभ्रावकाशिनौ। निराहारौ च शरदि हेमंते जलशायिनौ ११६ किंचित्कालं फलाभक्षौ किंचिच्च तृणभक्षकौ किंचित्कालं जलाहारौ किंचिच्च पवनाशनौ ११७ किंचिच्च कण धूमादौ किंचित्कालमभक्षकौ षट्स्वप्येवं ऋतुषु तौ केदारेशं समर्चतुः ११८ एकत्पेण गिरीशाराद्धुं क्षमास्विति। द्विधा भूत्वा महाविष्णुर्नरनारायणाव्ययः ११९ अत्यत्वरमेशानं श्रीमत्केदारनायकं। सेवातुष्टेन विभुना वांछितं चापि वै हरेः १२० तदा प्रभृति लोके तदाश्रमं प्रथितं भुवि। नरनारायणावासाचिह्नवपूजाप्रभावतः १२१ लोकानां मुक्तिदं स्थानं धर्म कामार्थदं च तत। शिवदत्तवा द्विषां लोकोपकृतये करोत् १२२ इत्येवं तु सनत्कुमारमुनिना प्रोक्तं द्विजाग्र्यायतत्। शैवं दिव्यरहस्यमात्मगृहिणीं यन्नाप शुर्मोदितं १२३ प्रोक्तं मद्रुरुणा च मह्यमनघं सत्यं वेदे। ब्राह्मणायस्त्वेतत्प्रशृणोति तस्य परं शंभोः पदं स्वं गृहं १२४ इति श्रीकाशीमूलरहस्ये ब्रह्मवैवर्ते रिषिसेकाशीकेदारमाहात्म्ये चतुर्दशोऽध्यायः

१ – पाठभेद सूर्य०

प्राणामवमानिनः

देवमातापितृगुरुविप्रनित्यावमानिनः । विप्रयोनौ कुतोस्माकं जनिर्जातेति कुत्सिताः ८६ स्वधर्मं गंधमपि च जानंत: कदाचन । प्रतिग्रहं-
रताः संतुष्टमतयः क्रूरा निर्दयाः ८७ विजानुरूप[illegible]यज्ञजनसंसर्गविप्लवाः । सज्जनध्वंसिनो नित्यं द्विजाश्चांडालसंज्ञकाः ८८ एवं क्रिया-
भ्रंशिताश्च भविष्यंति कलौ द्विजाः । एवं च क्षत्रविट्शूद्रादयोपि वहुधाः कलौ ८९ दुष्कर्मनिरताः सर्वे ह्यनुलोमविलोमजाः । कुत्सि-
तक्रियश्च विलासमग्नाः कालस्य कोटिषु ९० शूद्रादयोपि मद्भक्ता न नीचा ब्राह्मणा द्विजाः । सर्ववर्णेषु ते नीचा ये ह्यभक्ता मयि प्रिये ९१
तस्मात्कलावीदृशानां त्वां विना नो धृतिः प्रिये । कलिपापयुगे राजन् विप्रास्तदनुसारिणः ९२ तेषां निंदा न कर्तव्या युगरूपा हि वै द्विजाः
अहमेव द्विजतनुर्मद्रहस्यं यतो विदुः ९३ जनास्तेनागमपुराणाश्रुतिस्मृतिगोपितं । मद्रहस्यविदो विप्रा मत्स्वरूपा[illegible] ९४ अहं विप्रतनु-
त्वेन मद्रहस्यं प्रकाशये । तस्मात्कलौ मद्रहस्यवेदिनो दुर्लभा द्विजाः ९५ श्रुतिस्मृतिपुराणागमेतिहासविदो यतः । युगत्रयेपि वहवः
कलौ नेत्रास्ति वा न वा ९६ गुरुस्तथाप्यस्ति यदि नोपदेक्ष्यति पापिनां । तस्माद्द्विजा मम तनुर्न दृष्ट्या शुभमिच्छुभिः ९७ युगत्रयेपि स्व-
र्गादिलोकाः पूर्णाः सुकर्मभिः । कलौ संभविनः पापजनैः पूर्णा भविष्या कला ९८ एवं त्वशून्याः स्वर्गादिपुण्यलोकास्त्वयानघे । व्यर्थप्र-
साधनादेव नार्यः सुकृति दुर्लभात् ९९ नोदत्वप्रसादलस्तस्मिन्नपि तास्त्वत्प्रसादतः । चातुर्वर्ण्याः संकराश्च नीचास्त्वद्वल्लभाः १०० महा-
पापयुताश्चापि मुक्तास्त्वदवगाहनात् । त्वदंबुकणिकापानान्मुच्यंते तव दर्शनात् १०१ किं पुनस्त्वत्तटे वसतां तेषां मुक्तिः करे स्थिता । तनु-
त्यजां तव तटे मत्साम्यं ध्रुवं प्रिये १०२ गच्छ प्रियेति आदेशमनुग्राह्य पाः शिवः । लोकोपकृतये शुद्धिकाम्या मा सेव्य सादरं १०३ तदाहं
भर्त्रनुज्ञाता याकार्यं विहीनोत्तमापि । मिलिता पल्वलाकुल्या [illegible] सुदरि १०४ त्वन्नाम[illegible]मेवेत मत्सयुक्ता [illegible] । इत्याज्ञां
शिरसा गृह्य प्रयाताहं नृपानुगा १०५ तदा मामाह भगवान् शृणु देव्यपरं वरं । न पर्युषितं दुष्टं वा न दौर्गंध्यं न वालयः १०६ न स्पर्शं दुष्टं

अ०१४ ४६

१-२-३-४ पाठभेद - सूर्य०

वस्त्रै रत्नैश्च भूषणैर्गजवाजिरथादिभिः। ततो मामाह भगवान्लोकोद्धारहेतवे ४३ त्वं सप्तधा नदी भूत्वा धाराभिः पद्मिनीसुता। पश्चात्पूर्वोदधिं गच्छति सप्तभिस्ति सप्तभिस्त्विह ४४ तत्र तत्र स्वर्गगत प्राणिलोकान्संपावयन्मुदा। एकया धारया गच्छ भगीरथ रथानुगा ४५ मद्भक्तो जन्हुनामास्ति शिवज्ञानी महामुनिः। तेन त्वं शोषिता तस्य कन्या भूत्वा गता व्रज ४६ मदागसो निवृत्तिं ते समुद्रोपि प्रदास्यति। मद्देह स्थापि दृष्टा सम दागो विनिवृत्तये ४७ तेनोपदिष्टा मत्क्षेत्रं गच्छ गाङ्गं मणिकर्णिकां तत्र केदारनाथो हं लिंगलिंग रूपो वसामि हि ४८ तत्र म-त्सेवया गौरीं तीर्थस्य च निषेवणात् भूत्वा निरागसी पश्चाद्विश्वेशं मणिकर्णिकां ४९ सेव्य विश्वेश पादाब्जं तत्र त्वं सकलावस। स्तोकांशेनोदधिं गच्छ पितॄन्स्तारय भूपतेः ५० त्रेतायुगे द्वापराख्ये कलौ चाग्रे भविष्यति पुनः कृतस्ते तिष्ठे त्वां विना नोद्धरेत्प्रजाः ५१ कृतत्रेताद्वापरेषु धर्मो द्वि त्रि चतुष्पदः। जनेतिष्ठति भूभागे भारतवर्षसंज्ञके ५२ कृते युगे सर्वजना धर्मेणागतिमाप्नुवन्। धर्मन्यून त्या त्रेता द्वापरे जनतां तदा ५३ त्वत्सेवनाच्च मुच्यंते कर्मबंधात्स्वकर्मतः। संप्राप्ते च कलौ लोकाः कर्मभ्रष्टा भवंति धियः ५४ भविष्यं-त्युग्रपापिष्ठाश्च चातुर्वर्ण्या अपि प्रिये। वर्णसांकर्यमापन्ना वेदविप्रविदूषकाः ५५ नीचा भविष्यंति वरा नीचा भवंति हि। दस्यवश्चैव-राजानः म्लेच्छचांडालपुल्कसाः ५६ प्रजाद्रोह परा नित्यं परस्त्रीधर्षकाबलात्। परद्रव्यापहर्त्तारः छलादोग्रयात्प्रतारणात् ५७ राजा-नुरूपाश्च जना धर्मभ्रष्टाः स्वधर्मतः। वर्णाश्रमव्यवस्थापि लुप्यते स्वोदरंभौः ५८ धर्मलिंगप्रतिच्छन्नैः शिश्नोदरपरायणैः। एकपादोपि लुप्येत धर्मस्य विकृतैर्जनैः ५९ कलौ भार्या गिरो वेदाः स्वकुक्षिभरणं क्रतुः। यथेच्छ चिंतितं मानं श्रेष्ठशास्त्रमशास्त्रकं ६० अमार्गश्चोत्तमो मार्ग उक्तधर्मोप्यधर्मकः। प्राचीन शास्त्रमुच्छिद्य कुर्वंति च नवं नवं ६१ कुबुद्धयः शास्त्रगंधदुर्विदग्धातिगर्विताः। दुःशास्त्रबोधकामू-ढान्मूढाः पंडितमानिनः ६२ चातुर्वर्ण्यं नीचबुद्ध्या वर्णसांकर्यमाप्नुयात्। चातुर्वर्ण्ये मत्स्वरूप ज्ञानिनस्त्वति दुर्लभाः ६३ श्रुतिस्मृतिपुराणा-

अ०१४

४८

मोदितं मद्रहस्यकं। न जानंत्येव धी मूढा वराका: स्वल्पबुद्धय: ६४ भवंति विप्रा वृषाधा कर्मणां दु: क्रियावशात्। तथैव क्षत्रियावैश्या: श्रुतिचोदितकर्मण: ६५ तेषां भेदं युगभेदात्प्रवक्ष्यामि शृणु प्रिये। देवर्षि द्विज राजन्य वैश्य शूद्र विडालका: ६६ पशु म्लेच्छाश्च चांडाला विप्रा दशविधा: क्रमा:। देवर्षि द्विज राजन्या: चतुर्भेदा युगत्रये ६७॥ शेषभेदाश्च कृत्येन भविष्यंति कलौ युगे। षट्कर्म निरता नित्यमष्टांग युत योगिन: ६८ तत्वेन मद्रहस्यज्ञा देवविप्रा इति स्मृता:। षट्कर्मिणो योगयुक्ता मां यज्ञेन यजंते ये ६९ श्रुत्यागमोक्त मार्गेण ऋषि विप्रा इतीरिता:। षट्कर्मिणो मदर्चायां श्रद्धावंतो मदागमे ७० वैदिकोक्त विधानेन [illegible] केवलं द्विज संज्ञका:। कृते युगे च त्रेतायां मादृशा बहवो द्विजा: ७१ शास्त्रास्त्र धारिणो विप्रा मदर्चा विधिवेदिन:। राजन्य विप्रा अपि च भवंति द्वापरे युगे ७२ वैश्य कृत्यादि भेदेन शूद्रा षड्भेदिनो द्विजा:। भविष्यंति कलौ देव कर्म भ्रष्टा कुबुद्धय: ७३ कृषि गोरक्ष वाणिज्य वृत्तयो वैश्य संज्ञका:। श्रद्धाविहीना: सत्कृत्ये शूद्र नीचादि सेवया ७४ नियमाचार रहिता: केवलं स्वार्थकामुका:। अनिष्ट पितृ देवार्चा द्विजास्ते शूद्र संज्ञका: ७५ परभ्रामकशास्त्रोपदेष्टारो तिभ्रामका:। इन्मील्य नेत्रे शनैर्विडालो भक्षते यथा ७६ दंभार्थं कर्मिणा इति ज्ञानिनो धर्मभत्तीय। अंत: श्रद्धा विहीनाश्च धनस्वार्थैक लिप्सव: ७७ मौनव्याजा: सर्वभक्षा: कथितो विडालका:। धर्माधर्मौ पुण्य पापं कृत्वा कृत्ये स्वकर्मणि ७८ नैव जानंति देवर्षि पितृ मातृ गुरूनपि। येन केनापि कृत्येन केवलं स्वोदरंभरा: ७९ केवलं विप्रसंज्ञार्थं कुहर्ष्य तन्तु धारिणा:।[1] विप्रोक्त संस्कार हीना: पशु विप्रा: प्रकीर्तिता: ८० जनित्वा विप्रवंशेषु म्लेच्छ कृत्य कृत प्रिया:। स्मश्रु लम्बेति संसक्तौ मद्य मांसादि भक्षणे ८१ सर्व नारी संगमे च शुचि कृत्य विनिंदका:। देवर्षि पितृ देवोक्त शास्त्र श्रद्धा विहीनका: ८२ निर्दया: प्राणि हिंसायां कुलीनो संगमेच्छव:। विप्रश्रुव: पामरास्ते दुर्धियो म्लेच्छ संज्ञका: ८३ हिंसा कर्म रता नित्यं नीच सेवन तत्पर:। स्वकर्म लेशमपि च न कुर्वंति कदाचन ८४ आचांडालादि दुर्योनि स्त्री मात्र कृत संगिन:। मद्य मांसादि दुर्द्रव्य भक्ष्याभक्ष्य विचारिणा: ८५॥

[1] (केवलं विप्रसंज्ञार्थं कुहर्यं तन्तु धारिण:)

१- कोष्ठान्तर्गतपद लक्ष्मण० अधिकारे

47

तस्मात्त्विदं न मुंचामीत्येवं चिंत्याह मन्वहं। शिवैक चित्ता नितरां कृपासां कांतं तदा २३ पुनर्भगीरथेनैवं भूपात्पुत्रेण प्रार्थितवांस्तदा। उद्धा-
रणाय पितॄणां तदा मामवदत्प्रभुः २४ विसृजामि भुवं गच्छ गंगे त्वां भक्त कारणात। उद्धारय पितॄंस्तस्य सिंधुं व्रजमराज्ञया २५ एवं वदंतं
सर्वेषां प्रसिपत्य पुनः पुनः। मा मुंच मां शरणागतां त्वत्कृतेकृतागसं २६ अज्ञानात्स्त्रीस्वभावान्मा मेषिदं चापलात्प्रभुं। यदि मां मुंचासि भवान्
भक्तार्थं प्रार्थितः चिरं २७ भीतां मां सत्यवाक्येन समाधाय ददां कहे। येन मे हृदंतु शंका त्वद्वियोगान्न भीतिदा २८ भवेत्तया कृपया विभो
८थ द्रागमृतसेचनात्। इति मां भीतभीतां सः पुनः प्राह हसन्विभुः २९ गंगे त्वां सर्वभावेन न मुंचामि स्थिरा भव। भक्तार्थं किंचिदेव त्वं जलांशे
न भुवं व्रज ३० तत्र त्वां हिमवत्कन्या व्याजेन गिरिजा मुदे। गिरिजा भगिनी प्रीत्या मामेव त्वां परिणायेत ३१ तदाहं गिरिजा पु-
त्र्या प्रीत्या नीय पुनर्भवां। गतापराधदोषां त्वां तदा मयि विधास्ये ३२ पश्य गौरी पितुर्देषाद्धि सृष्टांगा दिपावके। पुनर्गिरेः सुताभूत्वा मामाप
मम भीकृतः ३३ यद्वत् संस्कारितां त्वां वै गृह्णामि त्वां कृतागसां। मयि को पंचतां कुर्यात्त्वां निर्वाणं करोति च ३४ तस्मात्त्वं निर्भया गच्छ
मम प्रीतिस्त्वयि स्थिरा। अंतःकरणतः प्रीतिः पत्न्या मत्ति प्रियत्व चेत ३५ तस्याश्चिंता कास्ति लोके सपत्न्या वान्यतोऽपि वा। गौरी मर्धांगतो
धास्ये त्वां धारये शिरसा प्रियां ३६ तस्मान्मा कुरु चित्ते त्वं भयवृद्धिं च मत्कृते। इति भक्ताभीष्टदो मां समाधाय जटां तदा ३७ किंची
दुत्सर्जन व्याजात् गौरी प्रीत्यै हिमालये। सुतां कृत्वा हिमगिरेर्मां बिंदुसरसि क्षिपत् ३८ तदा सर्व हृदं तस्यो देवी हिमगिरेर्हरिः। प्रविश्य ते
न मां पत्न्या ग्राहयत्स्वात्मजा धिया ३९ गिरिजापि तदा प्रीत्या स्वसृभावं चकार मां। ततो मां पितरौ प्रार्थ्य स्वात्मवन्मामदापयत् ४० दो
पुनर्विवाह विधिना निजनाथाय शंभवे। ब्रह्म विष्णुमुखा देवाः सर्वे याता तदुत्सवे ४१ तान्यथार्हेण हिमवान् विधि
वत्समपूजयत् ॥ ब्रह्मर्षीन्शंभुगणान्नन्नं धादीश्च सुतावपि ॥ ४२ ॥

तदाहं गिरिजा त्वां च प्रणीय पुनर्भवाम्
गतापराधदोषां त्वां तदा मयि विधास्ये
तदाहं गिरिजा त्वां च पणीय पुनर्भवाम्
गतापराधदोषां त्वां
पश्य गौरी पितुर्दोषाद् विसृष्टांगा दि पावके।

श्रुत्वा गंगा कथां पश्चात्किमाह च सरस्वती । कथं काशीं समायाता नद्यस्तिस्रोऽपि मिलिता: २ प्रयागं तीर्थराजानं कृत्वा काशीं सुसेवितुं ॥ प्राचीनमतिर्गा कण्यांता: कथं मुक्ता: शिवागत: ३ तत्सर्वं श्रोतुमिच्छामस्त्वत्तो ब्रह्मविदांवर । इतिदृष्टस्तदा सूतो मुनिभिस्तत्ववादिभि: ४ तदा तानाह धैर्यस्ततो रहस्यं तत्पुरातनं । सूत० श्रृणुध्वं ऋषय: सर्वे त्विममेव पुरा सती । अनवद्यास्वात्मनाथ प्रश्नं पप्रच्छ सादरं पुनाथशर्मा वामदेवमुनये ऋषिरोदितं । सनत्कुमारेण गुह्यं तन्माम्याह च मद्गुरु: ६ सनत्कुमारं पप्रच्छ वामदेव: पुरातनं । रहस्यं लोकानां तारकं शंभुर्भक्तिद ७ वामदेव० स्कंदांश विद्वन्ब्रह्मर्षे किमाह शिवदापगा । स्वात्तस्य महेशानपरीणीता पगा कथं ८ तदाह गंगा संवादं वाणी यमुनयोर्द्विज । गंगोवाच श्रृणु वाणि प्रवक्ष्यामि मत्पाणि ग्रहणं पुरा । कृतं शिवेन भक्तानां सर्वसिद्धि प्रदायिने ९ पूर्वमेव पराशक्तेरंशां मां शिरसा दधत् । विरिंचेन पुनर्देवै गृहीतां स्वस्वकास्य... स्वर्लोकस्थां ददौ ब्रह्मा भगीरथनृपाय मां । पितृणां तारणार्थाय तदाहं गर्विताभृशं ११ नृपप्रोक्त्ये शिवो धर्तुं मामंगीकृतवान्यदा । तदाहं गर्विता शंभुं नयामीति रसातलं १२ अपतं शंभुशिरसि सर्ववेगेन दर्भरा । अज्ञात्वा शिवमाहात्म्यं स्त्रीचापल्याच्च गर्विता १३ शिवं निरादृतीकृत्य दुर्बुध्या पतितां च मां । जटागह्वरकांतारे लीनाह विद्रुवत्तदा १४ अलब्धनिर्गमा सर्वप्रयत्नेनापि दुर्बला । तदाहं तपसा देवं चिरेणापरितोषयं १५ जटागह्वरलीनापि मनसा सर्वभावत: । तदा प्रसन्नो भगवान्वांछितं ते वदेति किं १६ तदाहं वरदं नत्वा वरदं नाथो भवेति मे । तदा मां भगवानाह इत्सन्न कुर्हि चापलं १७ त्वं मच्छक्त्यंशभूतैव पूर्वमेव धृता मया । तथापि वेधसे दत्ता प्रसाद मिति सृष्टये १८ तत्कुंडिकास्थादेवैस्त्वं प्राप्ता तेषां विभूतये । मन्मायामोहितानां त्वं सहवासाद्विवोकसां १९ अज्ञानमोहिता जाता मांनजानासि गर्वत: । तदज्ञाननिवृत्यर्थं हिमवद्दुहिता भव २० उमा त्वां भगिनीं भाव्य त्वदज्ञानं व्यपोह्य च । आत्मांशामात्मवत्ता मां त्वां प्रापयति मे यत: २१ इति देववच: श्रुत्वा तदाहं थकिता भृशं । मयि देवस्य कोपोस्ति तेन मां त्यक्तुमिच्छति २२

१-२-पाठभेद सूर्य० ३-कोष्ठान्तर्गत वाक्य सूर्य० अधिक है

सुरापगे। श्रीमत्केदारं विधुमाद्यादीन्प्रणम्य च भक्तितः ९९ मणिकर्णी द्वयं सेव्य सागरं यात्यमो द्भुतः। एवं सरस्वती गंगा संवादं लोकपावनं ९८ सनत्कुमारो भगवान्व्यासदेवाय चाब्रवीत्। तमेव नाथशर्मापि स्वपत्नीं प्राह चादरात् ९९ तमेव मद्गुरुर्मह्यं प्रत्याह काहरिणीकोत्तमः। शृणुत मुनिवरेन्द्राः स्वर्धुनी ब्रह्मपत्न्यो विषदनमखिलाघध्वंसवह्नेः कदोक्षं। सकृदपि मनुजो यः कर्णपीयूषतारं पिबति शिवपदाब्जं भुक्तभोगः प्रयाति १०० सद्यः सर्वमघौघहं कलिमलप्रोद्दामशैलाशनिं। लोकानुग्रहकारकं सुचरितं सारस्वतं स्वर्गदं १०१ निष्कामाश्च विमोक्षदं सकृदपि शृण्वन्ति ये सादरं। ते यान्ति त्रिदशैरगम्यमपि यच्छांमैश्वरं निर्भयं १०२ किं वैतेन पीडा मेरावहुना कृच्छ्रादि चान्द्रायणाद्यैर्जन्मार्जितकायशोषणतपः क्लेशेन वा भूसुराः १०३ श्रीकाशी मणिकर्णिका सुरनदी विश्वेश्वरा दुर्लभा। पुंसां पूर्वतपः प्रभावनिचयात् प्राप्यन्ति नान्यथा १०४ तत्राप्युत्तमपुण्यदाखिलशिवाद्यानां निहंत्री नृणां। प्रोक्ता मणिकर्णिका शुभकरी केदारनाथस्तथा १०५ काश्यां भैरवयातनास्त्यघकृतां तद्वन्नास्त्यन्यथा। तत्रापि सदयावशात परिहृतां केदारसंज्ञाभितः १०६ पश्यध्वं मणिकर्णिकां चिरतरां केदारलिंगं जनाः। गाहध्वं मणिकर्णिका शुभजले व्यर्चयध्वं मीशं मुदा १०७ प्राप्यध्वं भुवि भुक्तिमंतसमये मुक्तिं सुरैर्दुर्लभामित्युद्दामसुवाक्यभैरवविभोः केदार एवास्त्यहो १०८॥ इति श्रीकाशीमूलरहस्ये ब्रह्मवैवर्ते खिले काश्यां केदारमाहात्म्ये त्रयोदशोऽध्यायः १३

ऋषय ऊ० सूत सर्वज्ञाननिधे सारस्वत्या महाकथा। श्रुतास्माभिः प्रकृष्टाघध्वंसिनी जनपावनी १॥

भवताद्द्वय फलदाः सद्यः फलनिवृत्तये। एवमाज्ञा विधेर्जाता यूयं मत्प्रीतये स्थिताः ७७ कृतोपकारा यूयं मे स्वर्गं गच्छत सद्गुरा।
एवमुक्त्वा ततो देवा हृमतार्धि मगमतत ७८ हविर्यज्ञे गृहीतं वै विप्रा देवान्समाह्वयन्। प्रत्यक्षतस्त्व नायातान् दृष्ट्वा देवांस्तदा द्विजाः ७९
सद्य फल प्रार्थनया विरमन्यज्ञ कर्मसु। कान्यकुब्ज गताः केचिदन्ये देशेषु केचन ८० केचिच्च मुनयस्तत्र मामाश्रित्य तपस्विनः। सद्यः
फलद शक्त्यात्मापि गुप्तां केवल ब्राह्मणीं ८१ सारस्वताभिधा जाता मत्तीरे प्रीते द्विजाः। कान्यकुब्ज स्थिता विप्राः कान्यकुब्जाभिधाभव-
न् ८२ मिथिला देशमायाता मैथिलाख्या भवन्द्विजाः। औत्कलं देशमायाता औत्कलाख्या भवन्द्विजाः ८३ गुडाभिधानो राजर्षि विन्ध्यो-
त्तर भुवां पतिः। बली कदाचिद्भवत्तेन क्रांतं भुवः स्थलं ८४ गुडदेशे स्थिता विप्रा गौडाख्यां लेभिरे ततः। सर्वदेशा गुडाक्रांतास्तदा
सर्वे पि गौडतां ८५ प्राप्ताः पंचापि भेदेन सर्वे ब्रह्म विदांवराः। सारस्वताः कान्यकुब्ज गौडा उत्कल मैथिलाः। एते पंच महागौडा विंध्य
स्योत्तर वासिनः। विंध्यस्य दक्षिणे भाग गताः केचिद् द्विजोत्तमाः ८७ गुर्जरे च महाराष्ट्रे चांध्रे कार्णाट देशके। दक्षिणाब्धेः समीपे च
पांड्य चोलादि देशके ८८ तत्तद्देशे स्थिता विप्राः सर्वे ब्रह्म विदां वराः। पांड्य देशे पुरा चाभूद् द्राविडो नाम भूपतिः। ८९ धर्मात्मा प्रतापेन
विंध्य दक्षिण भूमिका। आक्रांता तेन सर्वापि स राजाति प्रतापवान् ९० तस्य देश स्थिता विप्रा द्राविडाख्यां च लेभिरे। कार्णाटा
द्राविडा श्चांध्रा महाराष्ट्राश्च गुर्जराः ९१ पंच द्राविड संज्ञाश्च विंध्य दक्षिण वासिनः। एवं च भारतं वर्षं व्याप्तं विप्रवरैस्तदा ९२
सर्वे वेदविदः प्राज्ञाः सर्वे ब्रह्मविदां वराः। मत्तो राज्य कुरुक्षेत्रात् प्रसृताः क्षिति मंडले ९३ तदाप्यस्य महादेवि त्वदागमन कांक्षया।
स्मरन्ब्रह्म वचः स्वित्ते स्थिता त्वत्संगमोत्सुका ९४ इदानीं भाग्यतो मे त्वमागता लोक पावनी इयं च यमुना हं च कृतार्थं तव संगतः ९५
त्वं मुक्तिदा स्वर्गदा आवांति त्वं च संगताः। तस्मात् त्रस्वर्ग मोक्षौ कारश्चौ प्राणिनां भुवि ९६ आवां काशीं गमिष्याव स्त्वया साकं

पुण्यक्षयात्कर्मभूमौ पुण्यकृतः स्वल्पा एव भवंति हि। पापिनो बहवः संति भास्करो लोकगामिनः ६२ काम्यपुण्यकृतो यांति स्थानेष्वे

तेषु वै जनाः। निष्कामपुण्याः मे लोकं विष्णोर्वा शूलिनोपि वा ६३ एतेषु पुण्यस्थानेषु बह्व्यः संत्येव योषितः। तासां पुण्यकृतः कुत्र

लभंते पश्यताधुना ६४ एतासु भोगनारीषु कस्याः कस्याश्च पुण्यतः। एकैकोलभ्यते शिष्टस्त्वभुक्ता एव पूरुषैः ६५ आर्यावर्त्तः कर्मभु

मौ केवलः स्वर्गदायकः। तत्रापि च कुरुक्षेत्रं पुण्यक्षेत्रं नृणां दिवे ६६ मोक्षदा सप्तपुर्यश्च तासां काशी विशिष्यते। बहूनि शिवधा-

मानि मुक्तिदानि च संति हि ६७ पुरीषु बद्धसु मरणं काशीमरणादं नृणां। षट्पु काम्यपुण्यं वै जनास्तप म होलभन् ६८ काश्यां तु

काम्यपुण्यं वै मल्लोके विश्रुते हरः। काश्यां विसृष्टदेहाये संपुज्यंते शिवेन ते ६९ स्वर्गांगाभुगता च स्यात् काम्यपुण्योपि

भूतले। काम्यं नृणां कृत्य लोकान्मुक्तानेव करोति हि ७० तदा स्वर्लोकगाः स्वल्पाः काम्यपुण्या भवंति हि। केवलं स्वर्गगलयः

कृतपुण्याः कुतो जनाः ७१ तत्रापि वाराणसीतीरस्थं पुण्यं सद्यः फलप्रदं। इति ज्ञात्वाह मेताभिस्तेरोभिः कृतार्थनः ७२ चिरभोग

वियुक्ताभिस्त्वर्गिरागो बहवः कृताः। सारस्वत्यै वरं दत्त्वा सद्यः प्राप्स्यै नृणां दिवि ७३ तस्मादस्मात्तां तृप्त्यै मयैव कृतमादरात्। इतः

परं भवन्नाथानानयिष्यामि वांतिकं ७४ गच्छतेत्य वदत्यतो दैवानां प्रेषयत्स्वभूः। ततो मामाह मे भर्त्ता स्वस्व

धाम्नि दिवौकसः ७५ प्रेषयेतितरा हंतान्प्रेरयत्स्वस्वधाम्नि। पुण्यमल्पत्वक्षतः सद्यः फलं प्राप्तात्र वै जनाः ७६॥

वसुरुद्रमरुत्पत्न्यो या हविर्भागि योषितः। अप्सरासश्चुः स्वर्दःस्वं यांति विरूपेण कामतां ४१ तास्तदा सत्यपातं प्राह समाधाय हसन्व-
चः। देवस्त्रियः शृणुत भोः स्वर्गगा याश्च भूतले ४२ अपतातो विप्राकृ या ज्ञातया संगो भवेत्तया। सद्यः फलप्रदा शक्तिस्तया गच्छति तत्क्रमः ४३
ततो विप्रास्तन्निराशा द्यान्यांति यथायथं॥ हविर्भक्ष्यतातस्तत्र मत्तायात्यातेके दिवः ४४ युष्मन्नाथा लब्ध्वा यूयं पतिव्रत्येन मोदत। पतिव्रता-
नामन्य भोगेच्छा नैव कारयेत् ४५ क्षणा भोगाश्च ताः स्मो युष्माकं तासु न कुर्वत। कदाचित्पुण्ययोगेन यावद्भक्ता तां रतिः ४६ नो चेत्पुण्य
दौर्भाग्यं तासामस्त्येव सर्वदा। युष्मं तु पुण्यबहुला महिष्यश्च दिवौकसां ४७ पुनः पतिव्रताश्रेष्ठ यावत्कल्पं सुरालयाः। तस्मात्स्वधेन गच्छध्वं
मोदत स्व स्व भर्तृभिः ४८ अनेककोटयस्तास्ते दिव्याः सपत्नीवार्तिकाः। त्रिंशत्त्रिकोटयो हि देवास्तेपि पत्नीयुताः ४९ गीतवादित्रनृत्याद्यैः कृ- पृथक्
ता देवमुदे मया। येषामेव यद्देवानां रतिः सुभोक्तारश्चताः स्त्रियः ५० बहुपुण्यकृतो भूमेरागमिष्यंति चेद्यदि। सत्कर्मणा प्राप्तदेवभावानां
भोगदाश्च ताः ५१ भूमिर्विस्तारतः कृत्स्ना पंचाशत्कोटियोजना। द्वीपखंडविभागेन भेदिता भोगभूमिका ५२ तस्यां वै कर्मभूः कृत्स्ना
नव साहस्र योजना भारतं वर्षमित्यतः स्वल्पा कर्मफलप्रदा ५३ तस्यामपि वरा पुण्यफलदात्री क्वचित्त्वभूः। आर्यावर्तेति नीता ह्रक फल-
दाशेष भूमिका ५४ कर्मभूमौ पुण्यकृतां भोगाय सकलं जगत्। अन्य पुण्यकृतां भोगभूमयस्तासु तस्यतः ५५ भूः स्वर्गा बहवः संति तथा
पातालभूमयः। इलावृतादिखंडाश्च जंबूद्वीपगताः पराः ५६ प्लक्षादिद्वीपमध्यस्था धरामेरु मुखाद्रयः। लोकालोकाचलभवः सप्त पातालभू-
मयः ५७ एते स्थानमुख्येषु स्वेष्टभोगसमृद्धिषु। स्त्रियो ह्यसंख्या भोगिन्यः संति तौर्द्यं यौवनाः ५८ पातालेष्वपि पौंश्चल्यः स्वैरिण्यः कामि-
नो मुखाः। बह्व्यः संति तथा ह्यर्वाक्प्राप्ता भ्रमुखा वा ५९ एतेषु भोगस्थानेषु कर्मभूमिगता जनाः। प्रायस्य तारतम्येन भोक्ष्यंति सुखमुत्तमं ६०
पुण्यक्षयात्कर्मभूमौ जनिष्यंति पुनः पुनः। भोगमात्रं भोगभूमौ न फलं तत्र कर्मणां ॥ ६१ ॥

१-२-३-पाठभेद सूर्य०

शिशापुत्रो पिभूर्लोके देहं तृणमिव त्यजन्। सद्यः फलप्रदवलात् वालवृद्ध युवादयः २३ सर्वे स्वर्गं पक्वभोगं वांछया प्राप्तिनो मिताः। तदा-
देवस्त्रियो दैवैर्विधुला शिवाकालतः २४ मर्त्त्यैर्विप्रयज्ञेषु भागाहूते निरंतरं। म्लानपुष्प सुगंधश्रीर्छिन्न कुसुमाशिव २५
म्लानवस्त्र सुभूषा स्रग्गंध कस्तूरि कुंकुमाः। कामार्त्यसह विच्छाय पांडुनेत्र कपोलकाः २६ मार्गं प्रतीक्ष भर्तृणां तैः संगो नः क-
दाभवेत। कथं सात्वता भूमौ नः प्रभुः सौरदायये २७ यन्मोहिप्राय भर्तृणां विरामो न क्षमां त्वहो। सद्यःफल प्राप्ति लोभाद्यज्ञेन
विरामोन्नृभिः २८ पिशाचभूतगंधर्व स्वर्गाष्टाशेव भूस्थलं। महर्जनस्तपोलोकमपि मध्यांतरालकं २९ भूमौ तारस्वतं क्षेत्र कृत
पुण्यैः सुपूरितं। भुञ्जंते चाप्सरास्तैस्तैः स्व स्व भाग्यानुसारतः ३० प्राप्याप्सरसः सर्वाश्चास्मान्भर्तॄन्ययाचिरे। एकरात्रापि देहि
भर्त्तारं तेतिनिःस्पृशः ३१ तदा कदापि भर्त्ता मां नो दास्यामि वा नवा। तदा प्रासासु गच्छंति कृताज्ञा चकराश्च के ३२ एवमप्यप्सरसादि
मुख्यानामेव मे रतिः। इतराभिव जानंति रतिसौख्यं नृ दुर्लभात् ३३ पुण्यात्क्षेमरागताश्चैव मुख्यानामेव ते धवाः। रतिभोग विहीना-
नां प्राकृताप्सरसामपि ३४ एकस्याः पंच पतयः स्तृप्तिं कुर्वंति भोगतः। अस्माकं दुर्दशा चैव मागता त्वय भावतः ३५ पश्यत प्राकृ-
ताप्सरसः न हसंति स्वमदा स्त्रियः। सर्वं च तहि तु योग्यं स्त्रियाः दुखं निरंतरं ३६ अन्य स्त्रिया सुखवतिं या हेलनं मरणाधिकं।
नयांत्य स्मन्नायकाः यथा वक्षाणि न हि भुवि ३७ सद्यः फलप्रदाक्षिप्रा विसंति नैवे क्रतोः। तस्मादनाथाः किं त्वत्र वसामो व्य-
र्थ चिंतया ३८ व्यर्थवस्त्र विभूषा स्रग्गंध कस्तूरि कुंकुमाः। गच्छाम ब्रह्म सदन मस्मद्दुःखं निवेदितुं ३९ इति कृत्वा मतिं
देवस्त्रियो याता श्चतुर्मुखं॥ शचीमुख्याष्ट दिक्पाल पत्न्यो गंधर्व योषितः॥४०॥

पुण्यै

ग. पुरिवतया

१-२-३-४ - पाठभेद सूर्य० ४क - पाठभेद लक्ष्मण०

सरस्वत्याः प्रभावो वा कीदृशः सर्वतोषकृत्। ततो (ततः) सरस्वती गंगां किमाह स्वात्मवैभवं ४ तत्सर्वं विस्तरेणाद्य वद ज्ञानविदांवर।
इति पृष्टस्तदा सूतः प्राह तान्मुनिपुंगवान् ५ सूत० शृणुध्वमृषयः सर्वे गंगां वाणी तदावदत्। गंगे शृणु जगद्वंद्ये पूर्वं मामाहवै
कारः ६ परमात्मया सह तदा दास्यामीति वरं ददौ। त्वं नदीनां परा मुक्तेः भूमौ वर्द्ध हितार्थिनी ७ त्वत्तीरे यत्फलं प्राप्यं जना देवान्य
जंति हि। तेषां सद्यः फलप्राप्तिर्भवत्वदाम दाज्ञया ८ इति लब्धवराहं तदाज्ञया चात्मभुवि। तथैव मां वरं दत्त्वाभवदागमनावधि ९
[1. पुण्यप्राप्त्या]
तदाहं च कुरुक्षेत्रं पुण्यसाध्या भवं नदी। एकांशेन ततः सर्वभागेनास्तं विधेर्मुखे १० मत्तीरे सद्यः फलदं वृत्तांतं नारदो मुनिः लोके
प्रचारयामास ततो लोकास्तथा चरन् ११ देवलोके व्यवसायो ब्रह्माणं प्रार्थयंस्तदा। विपुलभोगाः पुंभिस्ताधात्रावाभवन् १२
सरस्वती प्रसादेन युष्माकं भोगविस्तरः। भवत्वग्रे स्वर्गवासलोकेरितिं वरं ददौ १३ कति चित्काल पर्यंतं पुंभिः प्राप्स्यथ वै सुखं
[1. रतिर्वैदिर]
इति देववरं ज्ञात्वा विप्रा मत्तो समीपिरे १४ यद्यदिच्छंति विप्रेन्द्रास्तत्तत्सर्वं प्रापिरे फलं। मत्तीरे वैभवं श्रुत्वा विप्राः सद्यः फलप्रदं। १५
कालांतरे क्रतुफलं देहांतर इति श्रुतं। तस्मात्सद्यः फलेन यस्य यस्य यो यदिच्छति १६ तस्मात्तत्रैव यास्यामः सद्यः फलचिकीर्षया
इति कृत्वा मतिं विप्राः क्षत्रविट्शूद्रसंयुताः १७ अनुलोमविलोमाश्च म्लेच्छचांडालकादयः। मत्तीरं परितः प्राप्ता अपूर्वा
श्चर्य मोदभाः १८ विप्रानस्य ततं भान्क्रतुपुतानन्यापि सम्भ्रम। क्रतुयोग्याः क्रतुन्कुर्युरिति विस्वपोम्यतः १९ कर्माणि देवानुद्दि
श्य कृत्वा सद्यः फलं ययुः। मयि स्नानाच्च दानाच्च क्रतुभिर्विप्रपूजया २० यस्य यस्य यथा योग्यं कर्म तदा देवता मुदे। समाचरन्फलं
प्रापुः सद्यो यत्पारलौकिकं २१ ऐहिकं दुःखदं जन्म त्यक्त्वा देवा भ्रजामरे। शाश्वतं सर्वभोगाढ्यं निर्दुःखं सुखदं त्विति। ॥२२॥

१ – पाठभेद सूची

णितपूरितः। पूरि ग्रस्तः सर्वदुःखालयः सदा १०० तादृशेनापि देहेन वाचा वा मनसापि वा। कृतं पुण्यं च पापं च स्वल्पमप्यतिभोगदं
१०१ पुण्यमेव सदा कुर्म इतिस्या नियमः कृतः। स्वल्पं पापं पुण्यसंघं नाशयापि नरकं दिशेत् १०२ मनः प्रवृत्तिः पुण्ये वै स्वल्पे वा तेन नृणां
भुवि। मनः प्रवृत्तिः पापे तु बहुला नात्र संशयः १०३ तथापि भूमौ जीवानां मानुषत्वमति दुर्लभं। लब्धमप्यत्र सुकृतं [illegible] बलेन क्षण
भंगुरं १०४ तस्मादेतादृशे देहे का सक्तिः कुत्सिते जडे। सरस्वती तटे पुण्ये त्रिपर्णा दिव्यदेहा १०५ तस्यां विनिमयं कृत्वा कुत्सितां
पार्थिवीं तनुं। गृहाहीमं दिव्यदेहं वै तत्र गत्वोत्तरं क्षणं १०६ सत्कर्मणा केन चित्तु संप्रसाद्य दिवौकसः। वेदशास्त्रोक्तविधिना
सत्कर्म करोन च १०७ प्रास्याम सद्यो देवत्वं क्षणाद्ब्रह्मवधूतटे। वाग्प्रदानं शंभोर्भूच तत्तटे स्ति तथा पुरा १०८ इति निश्चित्य
विप्रेन्द्रा मद्रहस्य प्रवेदिनः। समागत्य च मत्तीरं नानायागान्समाचरन् १०९ प्रसन्नास्तत्क्षणं देवास्तान्लोकान्नयन्स्वकान्।
प्रथितो मत्प्रभाव एव तत्क्षणो प्टफलप्रदः ११० सर्वे जनाः फलं प्रापुः फलं सद्यो मदंतिके। इति सकलजनौघध्वंसिनीं सच्चरित्रां सुर
सरित मवादीत्स्व प्रभावं च वाणी। क्लिपति तनुजायायाश्चापि सर्वं यथोक्तं द्विजवर तिलकानां संघमप्यात्मतीरे १११ जगदुपकृति
सारं सच्चरित्रं रहस्यं सनकमुनिमुखाब्जान्निर्गतं पुण्यसारं। तदपि मनुजो यो वामदेवेन पीतं श्रवणरसनया स्वा-
द्याभियातीश धाम ११२ इति श्री काशीमूलरहस्ये ब्रह्मवैवर्ते खिले काशी केदार माहात्म्ये द्वादशोऽध्यायः।१२॥
ऋषय० सूत सर्वरहस्यज्ञ शिवस्य परमात्मनः। वाणीतटे कथं विप्राः स्वेच्छया स्वर्गमापिरे १ वाग्प्रदानं कीदृक् तत्स्मृतमात्रेण स्वर्ग
दं निर्णीत मापुर्येतैर्वै धात्रालोकांतां पुरा २ तन्निर्णयं परित्यज्य कथं सद्यः स्वेच्छया। स्वर्गं प्राप्ता जनास्तत्र माज्ञामुल्लंघ्य वेधसः ३

१-२-पाठभेद लक्षण०

कन्याकुब्जा ह्यभूत्प्राग्नोः कालिंदी तपसा ततां। विष्णोः प्रसादसिद्ध्यर्थं स्वपतित्वमभीप्सती ८० तपसा देहसोषेण यत्र
स्थित्वा तपो चरत्। तत्काय कुब्जं प्राप्तं कौब्जं दृष्ट्वा तदा द्विजाः ८१ आश्चर्यभूतास्तां कन्यां दृष्ट्वा गाधाश्च संश्रयाः। तदा तत्तपसा
तुष्टः कृपालुस्तामाह कन्यकां ८२ भद्रे तुष्टोऽस्मि तपसा भवामि च पतिस्तव। कमन्यं वांछसे ब्रूहि दास्यामि वरमुत्तमं ८३ पुरस्थं
माधवं दृष्ट्वा तत्स्थातेन मम मुदः। आनंदगद्गदा भूत्वा स्तुत्वाह मधुसूदनं ८४ भर्तारं त्वं मां रक्ष मां ये संतानकानि मान। विप्रनापि
द्यावस्तिं धामदर्यं संस्थितानि हं ८५ तदाह भगवान्शौरिः शृणु भद्रेति सादरं। नदीरूपं परित्यज्य त्वया यत्र तपः कृतं ८६ कन्याकु-
ब्जाकृतिर्भूत्वा स देशः पालितस्त्वया। अतश्चोत्तरतो गंगा यात्वग्रे लोकपावनी [illegible] तत्र तस्याग्रयमस्त्वा भूर्भयतां वेदिका।
सर्वयज्ञक्रतुफलाभेवचात्र निवासिनां ८८ अमलित्वं तु मुनयो ह्यसंख्यातास्तपस्विनः। चातुर्वर्ण्याश्च चत्वारो ह्या
श्रमा चारवर्तिनः ८९ कन्या त्वं कौब्जमापन्ना तपसामलकृतेन यत्। तद्भवत्वत्र नगरं कान्यकुब्जाभिधं प्रिये ९० त्वन्नाम्ना बहुवि-
प्राणामालयं सतपस्विनां। इत्युक्त्वा कन्यकां विष्णुर्विकुब्जामात्मदर्शनात् ९१ परिणीय च तत्कन्यां वै विजहार बहून्वहून्। तदा तानाह
भगवान्भूतले तव चागमः ९२ त्वया संगम्य मुदिता गच्छामि सरितं पतिं। लब्ध लब्धश्चानंदस्तस्या मम च जान्हवी ९३ त्वत्संगमात्म-
हादेवि आवां लब्धे कृतार्थतां। अत्राहं देवि वत्स्यामि कान्यकुब्जे स्थिता द्विजाः ९४ नानाजनदेशदेशोपगतास्तत्रैव संस्थिताः। त्वदा-
गमात्पूर्वमेवं जातमाश्चर्यकं शृणु ९५ भर्तारिमागताः केचित्तद्दृष्ट्वा त्यागधर्मद्विजाः। कृतक्षेत्रस्य पालस्तो मात्रस्थित्वमे स्थिता ९६ सद्यः
फलप्रदा [illegible] दायिका भूतिं [illegible] त्विति प्राप्य पंच विविधा हविषा देवतृप्तये ९७ भर्तारि [illegible] प्रभावतां महिम्ना च कुर्वन्ति ते। या गमात् [illegible] महा
शिवदत्तेन मत्तटे ९८ हविर्भिर्हता मांसमा देवाः सद्यः फलं ददुः। सद्यः फलं परित्यज्य भाविवं कन्यया प्यते ९९ देहोयं पार्थिवो नित्यः सुपर्णो

१-२-पाठ भेद सूर्य

(ग्रं. ब्राह्मणाः ह्यु: /)

तदा त्वया त्वं संपूज्य लोकान् पावय भारवती। पतिक्षेमाय भूमौ त्वमेकांशेन नदी भव ६३ सावित्री चैव गायत्री त्वत्सपत्न्यावपि क्षितौ॥
एकांशेन नदी भूत्वा वहेतां पतितुष्टये ६४ त्वं सर्वपापसंहर्त्री भव मच्छापनाशिनी। त्वत्पुण्येन चिरंजीवी त्वया भवितते पतिः ६५
एवं मामनुगृह्येश्वरः स्वशक्त्या गतः स्वधामच। तदारभ्य कुरुक्षेत्रे स्थिताहं त्वत्प्रतीक्षया ६६ त्वां भूमिमागतां श्रुत्वा त्वत्संगकृतलाल
सा। अंशमात्रेण कुरुक्षेत्रे स्थाप्य सर्वांशसंयुता ६७ शीघ्रं भूम्यं तापात् त्वदग्रे प्रकटाभवं। मद्भर्तृक्षेमभूमौ त्वां संपूज्य मुदिताभवं ६८
शिवप्रसादतस्तत्व देवि समागमः। शिवप्रिया त्वं शिरसा धृता तेनेष्टभामिनी ६९ त्वया सह नदीनाथं प्राप्स्यामि मुदिता
चिरात्। प्रजापतिक्षेत्रमेतत्त्वया देवि सुपावितं ७० दशाश्वमेधा मद्भर्त्रा कृतानि बहुवारतः। तत्सार्थकमद्यत्वदागम
नतोत्र वै ७१ हरिप्रिया च कालिन्दी त्वत्संगार्थमिहागता। अहं ब्रह्मप्रिया देवि त्वं तावच्च शिवप्रिया ७२ त्व-
त्संगादावयोर्नूनं महत्त्वं त्रिजगत्स्वपि। यथा त्रिपथगा त्वं वै तथावाम् अपि कीर्त्तिते ७३ एवमुक्तवतीं वाणीं गंगा
प्राह हसन्मुखी। युवां लोकपवित्रे च सर्वपापघनाशिके ७४ मत्संगात्क्षेत्रमत्राभूच्चतुर्वर्गफलप्रदं। वाणि त्वं तु कु
रुक्षेत्रे स्थिता पुण्यसरिद्वरा ७५ तत्रस्थैर्विप्रवर्यैस्त्वं पूजिता नितरां पुनः। तेषां प्रभावो विप्राणां श्रुतपूर्वं बहुधा मया ७६ अनेक-
यज्ञकर्त्तारस्तपसा मालया इति। तस्या वाक्यं च गंगायाः श्रुत्वा प्राह पुनश्च तां ७७ शृणु गंगे महाभागे विप्राणां महिमा परः। आर्याव-
र्त्तः पुण्यभूमिर्मध्यं विंध्यहिमालयोः ७८ तत्रापि च कुरुक्षेत्रं विशेषं सर्वसिद्धिदं। तत्रानेकक्रतुकृतां प्रभावं शृणु यज्विनां ७९

१ – पाठभेद लक्ष्मण०

प्रसादादाभि मरवंशभुं ज्ञात्वोत्थाय कृतांजलिः॥ विभो क्षपरत्व चालो मे त्वमीशो सीति संस्तवत् ५४ धर्मलोप मतिर्मां भुः
दग्रे त्वनुग्रहाणाम्मे। नेच्छामि त्वसुतां बालां कामितामपि दुर्धिया ५५ एवं वदंतं ब्रह्माणं प्राह शंभुः सनातनः। शृणु ब्रह्मन्ध-
र्मलोपो नास्त्यत्र मदनुग्रहात् ५६ कामिता विसुता ताभूदन्य जाता हि धर्मतः। इयं परंपरा देवगणेष्वस्ति न दोषता ५७ विधेर्गा:
पत्न्यौ धाता लक्ष्म्यो धाता जाता हि जानकी॥ धर्मतः सा सुता विष्णोस्तामगृह्णाद्धरिः पुनः ५८ कौसल्या तनय श्चात्र तत्र
दोषोस्ति को वद त्वत्पुत्रः काश्यपादसः पुलोमानि स्त्वधां गिराः ५९ दक्षकन्याः पितृव्येन काश्यपेनी रीकृताः। प्रजापतीनां
तनये शुचन्द्रं दाक्षादिभिः पुनः ५० ऊढाः पितृव्यतनयाः शच्याग्रवन्यादिकन्यकाः। मदाज्ञया त्वमपि कार्यं वृषध्वजं
कुक्षिभेदतः ५१ त्वमो पूर्वपुत्रीति मे देव वरिष्ठोता: परस्परं। तथा त्वयापि संग्राह्या श्रीश्चोत्पत्तिभेदतः ५२ धर्म एव
तैको लोके स्रष्टासि ज्ञानवान्कृती। आत्मजा कामिता चेति क्रोधो मा माविशत्कुतं ५३ क्षांतं मयेत्य दाम्भांच विरांचा-
यसशक्तिकः। परितोषय तद्रोहं तं शास्त्रं हृदेन धर्मता ५४ जिह्वायां स्थापिता प्रेम्णा सुकुमारी तेवेधसा। तदा महातेन साध्वं
समयाता भयी तनुः ५५ आसं सुरवं तत्जिह्वायां पुनर्नमो मां हशंकरः। यत्तेत्वं कामिता पूर्वं पित्रा तेन सदोषभाक् ५ भर्तृदोषः स्त्रियमांयः
स्त्रीणां भर्ता हि दैवतं। तस्मात्त्वं भवेदे भर्तुर्नदी भूत्वा वह क्षितौ ५७ आर्यावर्ते पुण्यभूमौ कुरु क्षेत्रे शुभप्रदे। बसंतु नम्र भुः
मयः सर्वज्ञा ब्रह्म वित्तमाः ५८ तेषां त्वमुपकाराय जन्यत्वामन्यदेहिनां। त्वयि स्नात्वा नित्यकर्म विधिं कुर्वंतु तापसाः ५९ तेषां
प्रसादात्त्वमपि सर्वपापहराभव। लोका स्तवे त्वयि स्नात्वा धात्वस्तपाभवंतु हि ६० पश्चात्त्वनेका स्त्वतीरे भविष्यंति तपोधनैः॥
तत्तो हि स्नानपानलग्नानां पापभंजनात् ६१ कृतार्थी कृत्य लोकांस्त्वं कृतार्था भव ताहिना॥ ममप्रियाविपद्गा भविष्यति महोवहा॥ ६२

Margin and interlinear notes: १. प्रभो; १. संस्तुवन्; १. त्वनुग्रहाणां; १. कश्यपात्; १. सर्वाण्येषां; पूर्वपुत्रीति; अ०१२; ५३; ५२; १. जातिनी

१-पाठभेद सूर्य०

न संशयः २८ स्पृष्टे कृते तिरोधत्ता मया दासंघितं खलं। यस्मात्कृते त्वहं हि स्वस्त्रियोऽपि पति स्त्रिया: २९ पतस्त्रियः संमता च

नाहं एवान्यसंगमे। स्नुषा पुत्री भ्रातृजाया स्वसा मातुः पितुःस्वसा ॥ गुरुपत्नी मित्रपत्नी शुचाद्या वर्जिता सता। महाज्ञो शास्त्रमर्यादं

त्वं न जानासि किं विधे।।२ शीर्षं ते छिन्नमेकं प्राक् छिन्न कुरु चतुष्टयं। इत्युक्त्वा वामामाकर्णाकृष्टमुक्तपुत्र मुक्त्वा धाः २८ स्थितमग्रे

शिवं वेधान्यपतन्सादयोः रुदन्। एतस्मिन्नन्तरे आगात्पराशक्तिः शिवं लिकं २९ मातं हर विधिं नाथ भवन्तं शरणागतं।

ईशते: मायमत्यंतं मोहितं गरुड़ स्वयं ३० नामोहत्येव माया ज्ञानिनोऽपि पतत्यधः। इत्युक्त्वा स्वप्राज्ञां मां स्वस्थमेव तिरोदधे

३१॥ स्वांत स्थिता तामाह वंवस्ते वाते वद। एनं वा विधि मन्यं वा कस्मिन्निच्छा हि तेते वद ३२ इति पृष्टा वदमहं परा शक्तिं स्व

मातं। यास्मिन्स्वदाज्ञा भवति तं वृणो नान्यं तथा ३३ इत्युदंतीं पुनः प्राह मां पराशक्ति रीश्वरी। स्वयि संसक्तचित्तोऽयं जगत्स्रष्टा

महान्प्रभुः॥३४ सिद्धार्थो मां स्थितो ध्यायन्युता दृं अयो मयो। तस्मान्मत्परा शासं जाता त्वं तस्य रत्तेनागतः ३५ स्वरूपेणेन जान्

न्यस्त्वोय कामातुरो भवत। तथापि तन्मनोऽभीष्टं पूरणीयं मया शुभे ३६ तत्त्वत्तिं परित्यज्य मयि लीनो यथा पुरा। अहमुत्पाद

स्यामि तस्यैव त्वां तु मत्सुतं ३७ अयो रूपं भृणाष्व त्वं तं विधाता मा लतात। इत्युक्त्वा मां शिवं प्राह पराशक्तिः ह सन्पुनः ३८ स्वामिन्संकृ

पवास्मिन्नं वं कृके चतुराननं। वारिं दास्यामि मत्कन्यां कृत्वा स्वं चायावी धृतः ३९ भक्ताभीष्टप्रदाता त्वमधर्मोऽपि त्वदाश्रितः। भूत्वा स्व

धर्म स्ताक्षिन्मनोऽभीष्टप्रदानतः ४० ब्रह्मोत्पत्ति गता वाण्या मयि लीनां मदुद्भवां।। दापयैनां पुनर्जातां ब्रह्मणा कामितां

प्रभो ४१ अयोनिं विद्यां प्राप्य वेधाः प्रमोदत्तचिंतं मुखं। इत्युक्तो देव देवेशो निज शक्त्या प्रसादितः ४२॥ ब्रह्म

तां प्राह कृपया पतितं पादयो भिया॥ ब्रह्मन्नुत्तिष्ठ गृहाण वस्त्वाभीष्टां कन्यकामिमां॥४३

१. ..स्त्रिं गतां वाणीं

विद्यारूपांस्ववशगांकर्त्तुमिच्छन्स्वतेजसा५ तपश्चचार भारद्वामयुतं ध्यानेनिश्चलः। विधे। शक्तिस्तदा तस्य जिह्वाग्रात्समभवत्
तद्६ मम देहमपि पादिव्य कन्या रूपा शुभाकृतिः। मम देहस्य सौंदर्यं दृष्ट्वा वेधाश्चचाल ह७कामाविष्टशरीरो मां धर्त्तुं रंतुमकाम
यत्। पराशक्तेरंशभूतामित्यज्ञात्वा हि मायया ८ ममापि स्वस्वरूपस्य ज्ञानं नास्ति च बाल्यतः। उक्तस्तदा मया वेधाः किं ब्रह्मन्
चलितस्त्वियति॥९॥ त्वत्तो मे जन्म तस्मात्त्वं पिता पश्य स्वधर्मतः। त्वया न कामितुं योग्या धर्मलोपो भवेत्त्वया१० मामेति क्रोधेना
नां मां बलात्कर्त्तुं कृतत्वरः। दृष्ट्वा विधिं मदं मत्सा रूपं धृत्वा पलायनं११ कृता तदा मृगो भूत्वा सोप्यधावच्च मामनु। पराश
क्तिस्तदा शंभुं पश्येत्याह हसन्विधिं। १२ यो ध्यायद्युताऽहं सः सापराधो भव प्रभुः। तामज्ञात्वा मायया ते कामस्य वशमा
गतः१३तं शिक्षयाशु प्राक्शंभो पश्चात्तस्यैव तां दद। जगद्वंद्यनामर्यादं मर्यादा तव शासनं१४स्त्रीपुंव्यक्तिश्च यत्रापि त्वया
मयि समुद्भवा। परमार्थदृशां संत स्तथापि तव शासनं१५ अकर्त्तव्यानकर्त्तव्या वेदधात्तव शासनं। अत्यंत सुंदरं रूपं स्त्री पुंसोः कृत
ते नित्यं१६ तथापि मायाते स्वामिन्विधातारं व्यमोहयत्। स्त्रीणां पुंसां धर्मलोपकारी कंदर्प एव हि १७ तच्छिक्षको
भवानेव कोन्योस्ति जगति प्रभो। स्थानास्थानं न जानाति दुष्टः कामस्य दुर्भरा१८ तत्वा ते कृपा ह्यस्तस्तस्मात् भ्रष्टां गोप
सी। तस्मात्त्वं तु मुखं काममोहितं रक्ष सद्दृशा१९ एवमुक्तस्त्वादिशत्तया यदंशाहं तया शिवः। कैरात वेषो भगवान्धृत
चापशरस्तदा२० शरं संधाय धनुषि ब्रह्माणं समनुधावत। अति घोराकृतिं दृष्ट्वा मृगरूपी पितामहः२१। शंभुरेवेति त
ज्ज्ञात्वा संत्रस्तो नितरां तदा। मृगत्वं परित्यज्य लज्जयानतकंधरः॥२२ स्थितः पदाग्रे इन्द्रभूमौ काम शिक्षा भवेदिति।
मामाह भगवान्त्रस्तां मा भैरिति मृगाकृतिं २३ स्वस्थचित्ता तदाहं च यथा पूर्वाकृतिं गता। तदाह वेधसं शंभुस्त्वं हन्यद्य

१ – पाठभेद सूर्य०

एवं मद्वैभवं सर्वं गुरुकारुण्य प्रसादतः। पित्रोपदिष्टो बाल्येऽहं गुरुणा द्वादशात्मना १४२ वत्स भज शिवं भक्त्या मोक्षो तेन लभेदिति। तदा-
रभ्य शिवं नित्यं पूजयामि सुरापगे १४३ तत्प्रसादाच्च्युते संगः तत्प्रियया पुनः भक्तः। त्वया साकमहं काशीं यास्ये सम्यक्तु सेवितुं १४४
शिवापराधि जनता दर्शनाद्य निवृत्तये। प्राचीनां मणिकर्णीं च श्रीमत्केदारनायकं १४५ सेव्याद्य मुक्ता यास्येऽहं ततः श्रीमणि-
कर्णिकां। विश्वेशादीन्नमस्कृत्य मन्नाम्ना लिंग संस्थितिं १४६ कृत्वा संपूज्य चैकांशेन यास्ये भागं ततः। इत्येवं भानु-
दुहिता गंगया सह सादरं १४७ संभाष्य च तया साकं याता काशीमघापहां। इति सकल जनौघ श्लाघनीयां प्रमेय प्रचुरवर-
धरिमां सत्कथां पावनीयां। सकृदपि सकलाघध्वंसिनीं यः शृणोति ध्रुवमखिल सुरेड्यं धाम स याति शैवं ॥१४८॥
शृणुत मुनिवरेन्द्राः काशिकेदार मूर्तेः शुचिरतमणिकर्णी स्तीर्थराज्याः प्रभावं। परम शिव कटाक्षाच्छ्रोत्र
पात्रीकरोति यदि मनुजवरोऽयः सैव धन्यो न चान्यः १४९ इति श्री काशीखण्डे रहस्ये ब्रह्मवैवर्ते खिले काशीकेदारमाहात्म्ये
एकादशोऽध्यायः ॥११॥ ऋषयः० व्यासशिष्य ज्ञाननिधे यमुना कथनात्परं। किमाह वाराणगंगायै स्वरहस्यं च पौर्विकं १ तद्
दस्व महाधामन् श्रोतुमिच्छावतां च नः। श्रोतुं योग्या यदि वयं त्वन्मुखाम्बुज सुधां कथां २ शृणुध्वं ऋषयः सर्वे कथां श्रोतु-
रघापहां। कुमार कथितां वामदेवाय जनपावनीं ३ जायायै चानवद्यायै बोधितां नाथ शर्मणा। सनत्कुमार। वामदेव शृ-
णु मुने गंगा माह सरस्वती। गंगे शृणु ममोत्पत्तिं विवाहमिति चादरात् ४ एवं भगवान्ब्रह्मा पुराकल्पे हृदा स्मरन्।

१-३-४ - पाठभेद सर्व० २ - कोष्ठान्तर्गत वाक्य सर्व० अधिक है

विरामो नास्ति सुकृतां वस्त्र भूषणा कल्पनात्। कल्पना कुंध मात्स्यना मिष्टवस्तु प्रदानत: १२४ क्षणो क्षणो प्रभुञ्जंथंते त्रियस्तै: कामुकैस्त्वं। भोगाथे तम्माम प्रतो नालमन्या: सृजत्वं १२५ नो चेत्वास्य घूति स्त्रियै लोको हतो भवेत। यदि पुण्यकृतस्त्वेवं यमुना वैभवा हि वि १२६ वसंति ये न्नो नस्ह्यातुं शक्यं तत्र विधे खलु। अस्मद्वेशस्मान सुकृतां विहर्तुं नालमेवहि १२७ नालमष्ट दिशापाल लोका अपि नवान्सृज। एवं रवि सुता कालिं दिनमान्या करोत्यदि १२८ तव भोक्तादि लोकेषु स्थातुं शक्ता वयं नहि। एवं मत्कृत तं जातो ह्रिय चिन्तान्तुरान्विधि: १२६ हृदुह्य विधाता मां प्राह वाचा समादरं। वत्से त्वद्भ्राता देवा भ्राता च तव चागमन १३० देवस्थानाभावमाह भ्राताते गत कार्यता। पुर्णिं त्वय्यां प्रसुत प्राणिलोके शोकं दिवौकसं १३१ तस्माद्भ्रमलं तास्ति संकोचैयत हृदे अगा। कालं त्वं ब्रूहि तत्काले यातु स्नानाहि वं त्वयि १३२ इत्युक्त्वा विधिना हंसमपृच्छं कालसंग्रहं। सारामासमास पक्षाष्ट चतुरकदिनावधि १३३ न दत्तवान्मे निर्बन्धाहन्ने मकं वरं ददौ। ऊर्जे च शुक्ल पक्षस्थ द्वितीया यां जना स्त्वयि १३४ स्नाता यमपुरं नैव यांतु सत्यं ब्रवीम्यमम। इत्युक्ता भ्रातृं मां च समाधायो भयं मुदा १३५ भ्रातृ वाचाप्येव में दापयित्वा वरं मम। पूजयाद्ध द्वितीयायां धर्मराजं च दिवापति। १३६ निर्विघ्नं त स्वाधिकारात्सं तुष्ट हृदया शुभे। पूजयंतु स्त्रियोप्येवं भ्रातृन् त्वामिव तद्दिने। १३७। या: पूजयंति वे भ्रातृन्तासां सौभाग्यपूर्वकं ध्रुवं। परिणीता च दाराशा हि स्त्वामग्रे भावितां शुभे १३८ व्रजभूमौ भू भारावतारायस पति स्तव। तेन क्रीडां भुंक्ष्व मुदा मा क्रु स्वविवस्१३९ इतिमां प्रेषय द्दुङ्गा पौत्रालो च विष्णुना। रमा समाहं वि प्रोऽत्र मध्ये वासे सदाहरि: १४० एकेनांशेन भगवान्विहरन्व्रज भूमिषु। मध्य य यापि सदैव रमते मत् प्रियायस: १४१

१. देवो
१. र्धा
१. तो
१. चतुर्दिश्यां हि दिवस्यैव
सप्तमास्ते:
१ रुद्र
१. पूजयोर्ज हि
१. निर्विघ्ना तं
१. पूजा
१. पुराणं … श्लोकौ नास्ति
१. भूभारहरणे … वनं
१. भुङ्क्ष्व प्रेषितास्मि
१. मध्यम्यापि हि सदयो

१-२-१७०
मा० के० मा०
१०६ वै०
४०
उ०११
४४

विवेक्तारं प्राणिनां सुखदुःखदं १०७ मामाह वत्से त्वं भूमौ वह पुण्यवहा नदी। मुक्तिर्नेयासि देवास्ते शुभमग्रे भविष्यति १०८
ध्यपाप्लुतानां लोकानां यमः शास्ता न भूतले। तद्भूताभां तस्य लोकदर्शनं च भवेन्न वै १०९ एवमुक्ता तदा तेन हिमवंत
मुपागता। शिवमाराध्य तत्रस्थं तदाज्ञावशवर्त्तिनी ११० तदा वरं समरणाहं प्राप्ता प्राणिदुःखभंजने। मय्याप्लुतानां जीवानां भ्रातृलोक
गतिर्नमे ११ भवेदिति वरं प्राप्य जाताहं भुवि रोहिनी। तदा जना मय्याप्लुत्य न यांति यमपत्तनं ११ कार्याभावाद्यमो दंडपतिं गृह्य
गतो विधिं। भगिन्या वरदानान्मे कार्यं मे नास्ति मत्पुरे ११३ स्वर्गादि पुण्यलोकेषु गच्छंति प्राणिनो धुना। वसाम्यत्रैव भोग्रज-
कार्याभावात्तवान्तिके ११ एवं वदति कीनाशे स्वर्गादिभुवनाधिपाः। ब्रह्मादयस्समागत्य स्वस्वलोकस्थितिं तदा ११५ स्थाना-
भावात्पुण्यकृद्भिः स्थानं निर्विडितं हि नः। कश्चिद्दृष्टैः श्रवा मेति कश्चिन्मे तिष्ठ सामज ११ कश्चित्सुधर्मा मे भागः कश्चि-
न्मे नंदनं त्विति। कश्चिदप्सरसो मेति सुधा कोशो ममेति च ११ देवयानानि चान्यानि सर्वाणि प्रभजन्पृथक्। अनेककोट्य
प्सरसो विभक्ताश्च पृथक्पृथक् ११८ गंधर्व्यश्चैव किन्नर्यस्तथा किंपुरुषस्त्रियः। यक्षस्त्रियश्च तासां सख्यस्तथान्या भूतयोनिजाः ११९
एतासां परिचर्यापि नालं भोगाय देहिनां। पुंश्चल्यश्चैव कामिन्यः स्वैरिण्यो नागकन्यकाः १२० पाताललोकादानीता नालं
तेषां च ता अपि। अहं पूर्विकया भुक्त्वा बलात्कृत्य च ते प्रसृताः १२१ करं धृत्वा न मुंचंति एकैकां पंचषट् जनाः। तथा दिव्यालले
केषु भुज्यंते वै बलात्॥ १२२ विरामो निमिषं नास्ति रंभादीनां च भोगतः। चिंतामणेः कामधेनोः कल्पवृक्षस्य च क्षरां १२३

१ — पाठभेद — [illegible]

महापराधैः प्राप्तौ नौ तत्र तत्कर्म दर्शनात् ९० कदा पापाद्विमोक्ष्याव इति चिंतास्थितावुभौ । देवानुजन्हुप्रसादेन
पापासित्वं देवि काशिकां ९१ शिवापराधान्मुक्ता त्वं भवितुं नात्र संशयः । आवामपि तथा देवि मुक्ते कुरु शिवागसः ९२
त्वया संगम्य यास्यावः काश्यां केदारसन्निधिं । गौरीतीर्थे सुसंगम्य त्वया साकं गते नसौ ॥९३ भवाव देवीति वचस्तयोः
श्रुत्वाऽमरापगा । संगम्य ताभ्यां संतुष्टा ततः पूर्वां ययौ दिशं ९४ स्नानमात्रेण चैतस्या यत्र युक्ता सरस्वती । तत्राश्रुता दिवं
यांति मुक्ता एव तनुत्यजः ॥ ९५ योसिन्हः स्तत्र धैर्येण तनुत्यागो भीक्षितं । नैवाल्पघातो समभवत्तीर्थ तत्र प्रसादतः ९६ यत्रै-
कमज्जनान्माघे महापापोपि मुक्तिभाक् । यत्रास्त्यवटः साक्षी हयमेध मृते विधेः ९७ तत्र संगम्य ता नद्यः प्राचीं प्र-
वहतास्तदा । गंगा कलिंगकन्यां च वारीतं प्राह हर्षान्मुदा ९८ शृणु वारीतं रे कन्ये वरिष्ठीते कथां पुनः । वरिष्ठाय
कथां वापि सम्यक्कथयतं प्रिये ९९ तदा वारी राजा प्राह स्वकथां पूर्विकां क्रमात् । शृणु गंगे रवेर्भार्या सवर्णा जननी मम १००
मनुर्यमश्च यमी चैव प्रसुता द्वादशात्मनः । मनुर्ज्येष्ठः शांतमति र्यमस्य ममबालता १०१ असह्य तेजसो माता मत्पितुस्तप-
से ययौ । निजच्छायां च निजवत् भर्तुर्मे स्थाप्य लीलया १०२ छायापत्यानि च प्रीतिं जातानि जनितुर्मम । विशेष लालनं
तेषु दृष्ट्वा भ्राता यमो मम १०३ बालत्वात् कुपितः पदहस्तां हंतुमिव लीलया । यस्मात्त्व पत्नीबालं तमथाप त्रिक्रमितं पदं १०४
ज्ञात्वा पितास्मे तत्कृतं मातरं चानयच्च मे । मातृशापाद्यमपदं निर्वृणीनाभवत्कृमैः १०५ तदा मां च यमं गृह्य पिता मे
गात्पितामहं । ब्रह्माज्ञया ते कृमयो गता भूमौ हि देहिषु १०६ मत्भ्रातरं दिशापालं चकार भगवान्विधिः । धर्मोधर्म-

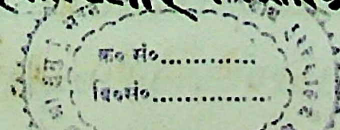
अ०११

१-पाठभेद सूर्य०
१८-पाठभेद लक्ष्मण०

श्रीमत्काश्यां महातीर्थं केदारेश्वरसन्निधौ । केदारेशो हिमगिरेः काशीं प्राप्तः सतीर्थकः ॥ ७४ ॥ पूर्वमेव हिमाद्रौ तौ
तीर्थं केदारनामकौ ॥ सर्वपापहरौ नृणां काश्यां सर्वोत्तरौ ततः ॥ ७५ ॥ हरणात्सर्वपापानां हरं पापाख्यतीर्थकं । रेतोदा
हि महातीर्थ कोट्यां केदारसंस्थया ॥ ७६ ॥ संयुतं काशिभूभागे केदाराग्रे विराजते ॥ तच्छिवेनोपदिष्टं हि गौर्यै शांत्यै
शिवागसः ७७ ॥ तत्तीर्थसंगमान्मुक्ता भवसि त्वं शिवागसः । तत्र केदारनाथं त्वं संपूज्य विगतज्वरा ७८ शिवापरा-
धनिर्मुक्ता भवसि त्वं शिवप्रिया । प्राचीनमपि तां कर्णीसा तस्याः संगप्रभावतः ॥ ७९ शुद्धा शिवागसो भूत्वा विश्वेशं
मारी [illegible]कां ॥ संगमं पूज्य विश्वेशं गच्छाब्धिं त्वं ततः परं ॥ ८० ॥ गत्वा रसातलं तत्र त्वं संतारय सागरान् । तथा
त्रिपथगेति त्वं ख्याता भवसि पावनी ८१ एवं संदिश्य गंगां स प्रददौ तां भगीरथं । भगीरथोपि राजर्षिर्मुनिं नत्वा
तया सह ८२ रथेन यातः पूर्वस्यां दिशि संतुष्टमानसः । प्रजापतिक्षेत्रमागात् सापि राजरथानुगा ८३ श्रुत्वा च
यमुना गंगावृत्तांतं जन्हुचोदितं । सारस्वत्यापि तत्क्षेत्रं सानदी [illegible] आगता ८४ यमुना प्राह गंगां वै श्रृणु गंगेति
सादरं । भ्रात्रा सह यमेनाहं पूर्वं दक्ष क्रतुं गता ॥ ८५ सर्वे देवास्तमायाता दृष्टुं यज्ञं महोत्सवं । इयं वाण्यपि तद्यज्ञे
स्थिता तत्र सखी मे प्रियः प्रता: ८६ शिवापराधिनं दक्षं त्यक्त देहां शिवां [illegible] । तत्र दृष्ट्वा वयोर्देहौ श्यामरक्तौ बभूवतुः ८७॥
तद्दुःखं श्रूयतां सहंत्यौ नौ चित्ते जाता बहुव्यथा । शिवनिंदा शिवदेहत्यागो दृष्टस्मिहागते ॥ ८८ ॥ शिवनिंदापः श्रृणोति
संहरेच्छिववनिंदकं । तत्कर्माय समर्थं च्चेदात्मघातो वंततः ८९ ॥ एवं वै शास्त्रसिद्धान्तः किं कर्तव्यमिति क्षुधा ॥

१८ शक्तिदारः पुरा
प्र:

१ - पाठभेद सूर्य०
१८ - पाठभेद लक्ष्मण०



तथापि गर्वेन गतो गंगाया निग्रहो भवेत्। एवं ज्ञात्वा मया पीता न मत्तो निर्गमः पुनः ॥५६॥ एवं मुक्ते मुनौ राजा व्योम्नि देवान् व्यजिज्ञपत्।
भो देवा मे श्रमं ज्ञात्वा मुनिं वदत मत्कृते ॥५७॥ यथा गंगां पुनः शुद्धां मत्पितॄन् उद्धरेत् तथा। तदा देवा मुनिं स्तुत्वा प्रार्थया-
मासुरादरात् ॥५८॥ भगवन्भूदेव जन्हो सर्वज्ञोऽसि दयानिधे। शिवागसः परिभ्रान्तां कृत्वा गंगां नृपे दिश ॥५९॥ दुहितृत्वं समाधाय
गंगायां कुरु वै दयां। शिवाज्ञया निग्रहोऽस्या जातोऽत्र जनशिवाज्ञया ॥६०॥ भवानेव शिवोऽस्माकं तद्भक्तोऽसि यतस्ततः। गंगा कुक्षिगता
यस्या अनुरागो देवार्थनं मुनौ ॥६१॥ किं वा भवति मे कार्यमिति चिंता [illegible] नरा ॥ दुःसहं मुनितेजो [illegible] ध्रुवं ॥६२॥ तपस्ते-
जोभिभूताया निर्गमो मे कथं भवेत्। भवेन्मे निर्गमो देवैः प्रार्थिता द्वादिवे मुने ॥६३॥ शिवागसो मुक्त्युपायं मुनेरेव कृपाबलात्।
ज्ञात्वा तरामि मे जातो गर्वभंगस्ततो मुने ॥६४॥ एवं चिंतापरां गंगां मुनिर्ज्ञात्वा नृपार्थनां। दिविस्थदेवतानां च दयार्द्रहृद-
योऽभवत् ॥६५॥ दक्षिणाश्रोत्रमार्गेण निर्दुष्टां स नदीं सृजत्। तदा गंगा प्रत्याहैनं पितृभावनया तदा ॥६६॥ मुने शिवज्ञानते-
दो भाहात्म्याह सगद्गदं। शिवागसो दुर्बलैः [illegible] जले ॥६७॥ तदज्ञानान्मया प्राप्तो वदते निष्कृतिं गुरो। शिव-
योगी भवान्पुत्री तवाहं धर्मतो मुने ॥६८॥ मामुद्धर यथा दोषमुक्ता शंभोः प्रिया भवं। एवं दैन्यवचः पुत्र्याः श्रुत्वा जन्हु-
र्दयानिधिः ॥६९॥ उवाच वत्से मा भैस्त्वं वदामि तव तारणं। शिवापराधो बलवान् तस्य पापाङ्कुरं त्रये ॥७०॥ सर्वपापहरा काशी
तत्रापि मरणात् कर्णिका। विश्वेश्वरादीनि लिंगानि मुक्तिदानि न संशयः ॥७१॥ तथापि परमेशानापराधः स्तेन मोचते। भोगेन
वसत् क्षांति जायते कल्पकोटिभिः ॥७२॥ तथापि तेहं वक्ष्यामि रहस्यं शिवभाषितं। गौर्यै शिवापराधस्य शान्त्यर्थं शंभु चोदितं ॥७३॥

स्वर्नदीं देवादृष्टुं यां नेयेयुर्दिवि। शापग्रस्ता भूतले ये स्पृष्ट्वा मुक्ता अथ तज्जलं ३८ एवं भगीरथस्यंदनस्य पश्चाद्गाहा नदी। शिव भक्ताग्र्य वर्यस्य जन्हो राप क्रतौ भुवं ३९ यागोपकारौ युक्तां कृत्विग्वर्यै रधिष्ठितां। आप्लावयत्क्रतोः शाला मवलेपेन नि म्नगा ४० गंगोदकैः प्लुतां शालां ध्वस्तो पकरणां तदा। हाहेति चक्रुशद्दृत्विग्गणा घोषानुमोदिता ४१ पर्वताकार वीचीभिर्भुवं प्राप्याभितो वहां। एवंभूतां यज्ञशालां दृष्ट्वा जन्हु र्महामुनिः ४२ गंगावलेपतः क्रुद्धो निर्दहन्निव चक्षुषा। सागराकारतो यां चुलुकी कृत्य तेजसा ४३ आचाम तां पयसा जन्हुर्निः शेषीकृत्य जीवनं। क्व गंगेति भ्रमो जातो देवानां भूपते सह ४४ भगीरथस्तदा गंगामदृष्ट्वा जन्हुमानमत। चिरं तपः श्रमानीताः मया गंगा महामुने ४५ न जाने क्व गता गंगा लीना तव तपोबलात्। पितृणां तारणायाहं कृतयत्नश्चिरान्मुने। ४६ प्रकाशय पुनर्गंगां क्षमासारा हि साधवः।। क्षमस्वा गंगास्तवा मुक्ते गंगायां मम च प्रभो ४७ एवं वदंतं राजानं पादयोः पतितं तदा। जन्हुः प्राह हसन्मुंचन्दोषस्तेति सांत्वयन् ४८ विसर्जयामि न गंगां ते गर्वितेयं त्वतां नृप। सर्वलोकैकदाशापि सर्वपापहरापि ता ४९ शिवापराधदुष्टेयं जातं तन्निग्रहं वरं। पितृकार्यार्थ गंगोदे मद्दक्षिणेन योग्यता ५० किं कोपि गृहीत्वा तां गच्छ तूष्णीं नृपोत्तम। शिवापराधदुष्टानां कस्मिन्कर्मणि योग्यता ५१ इच्छसि त्वं पितृन्कष्टात्तारितुं चानया मुधा। सर्वलोकेश्वरं शंभुं सर्वदीनदयापरं ५२ कातां आगतां सर्वदेवकारणकारणं। अनिंद यत्तागर्वेण तत्कर्मफलमागतं ५३ मद्यज्ञशाला विप्लवात् क्रोधो मे नास्ति भूपते। तृणी कृत्य शिवं गर्वाद्धि निंदत्य पतद्दिवः ५४ तदेव गर्वभंगोस्या जातो मूर्ध्नि भ्रमात्ततां।। त्वदर्थं किंचिदुत्सृष्टा सर्वज्ञेन दयालुना ५५।

द्विधिः। इंद्राद्यादुहितरं प्रार्थ्य शिवज्ञानाय चार्थयन् २० प्रसादलेशं विबुधेभ्यः कमंडलुगतं विधेः। तदा ददौ विधिस्तेषां भुक्तये मुक्तयेऽलवं ॥२१ प्रसादभूत मानीतं जाता स्वर्गतरंगिणी। तेषां भोग्या च मोक्षाय स्थिता स्वर्गे प्रसादजा २२ सावित्री भूतले कश्चिद्राजा भूत्सगराह्वयः। तत्पुत्राः षष्टिसाहस्रा यज्ञीयहयकारणात् २३ कपिलेनापवन्हौ ते प्रदग्धा दुर्गतिं गताः। तेषामुद्धरणार्थाय तस्य नप्ता भगीरथः॥२४ अतितीव्रं तपस्तप्त्वा प्रार्थयेद्देववाहिनीं। ततः प्रसन्ना ब्रह्माद्या ददौ तां राजसूनवे २५ भूमावतरणे तस्या वेगं धर्तुं सुरासुराः। नालमित्यवदद्गंगा प्रार्थयेति शिवं नृप २६ तदा सोपरमेशानं तपसा तोषयत्तरां। तमाह भगवान्शंभुर्भक्तानुग्रहतत्परः २७ धर्तुं मेने स्वकीयां तां दुर्धार्यां मन्ये देवते। देवतासहवासाच्च गर्वयुक्ता महानदी ॥२८ विस्मृत्य स्वपतेः शक्तिं मायया मोहिते पितुः॥ तृणीकृत्य स्वनाथं सा तावले पाहतं तदा २९ मद्वेगधारी कः त्वं किं पात्याधो क्षिपन्। पपूर्ये (?) पाताले मद्वेगध्वस्तमूर्धकं ३० एवं हृदं त्वल्प सत्वा सीति चिंत्य हृक्षा तदा। महाप्रलयकल्लोलमदः तं घमहोदका ३१ धिक्कृत्य मनसा शंभुं न्यपतत्तस्य मूर्धनि। सा वले पां शिवो ज्ञात्वा कपर्दे तां व्यलीनयत् ३२ कुम्भा पतितवासीति जनानां संभ्रमो भवत्। प्रलीना यां तदा नद्यां चिरं कृतपरिश्रमः ३३ भगीरथो महादेवं प्रसन्नीकृत्य याचत। उद्धारणाय मे शंभो पितृणां त्वं दयां कुरु ३४ देहि गंगां दया सिंधो पाहीत्येवमयाचत॥ तदा दयालुर्गिरिशो बिंदुं बिंदुसरः प्रति ३५ किंचित्कपर्दमुत्क्षिप्य व्यसृजद्भूपकारणात्। बिंदुः सप्तनदी भूत्वा तिस्रः प्राक्प्रतिचि मे तथा ३६ गताश्चैका भूपतेश्च पश्चादथ पथानुगा। सा गता हिमवत्पृष्ठे पुत्रीति हिमवान्दधौ ३७ गां गतां

१ - पाठभेद सूर्य० ॥१९ - पाठभेद लेखकभ्रमात्०

अप्यति पापिनः॥ गंगागंगेति यो ब्रूयात्सहस्रे योजने ःपरे ॥४॥ मुच्यते सर्वपापेभ्य इति वेदानुशासनं। त्रीन्लो
कान्पावयति सा तेन त्रिपथगा स्मृता ५ दूरदेशेपि यस्याश्च कथा श्रवणतो जनाः। कलौ कलिप्रोक्षणात्पाना
न्मुक्ता होत्यवदच्छ्रुतिः ६ यस्या जलाभिषेकेण लिंगेषु भगवान्हरः। प्रसन्नस्त्वभिषेक्तॄणामभीष्टद
इति श्रुतिः। ७। यामिष्टमहिषीत्वेन दधार शिरसा हरः। सा किं शिवापराधस्थ पात्रं जाता शिवप्रिया ८।
कथं मुक्तापराधात्सा तद्रहस्यं वद प्रभो। श्रोतुं योग्या यदि वयं रहस्यं परमात्मनः ९ सूत॰ शृणुत ब्रह्मनिष्ठा
स्तद्रहस्यं लोकपावनं। गंगा शिवागसो मुक्ता येन जाता पराधिनी १० पुरा शक्त्या कराभ्यां च पिहिते शंभुलोचने।
लीलार्थं भालनेत्राग्नितेजसा स्वेदितौ करौ ११ देव्याः कराग्रात्स्वेदधारा भूत प्रलयोदकं। तेजो सहामुक्त
करा यदा जाता तदा शिवः १२ दृष्ट्वा स्वाभ्यां सर्वमन्यन्महोदनाप्लुतं जगत्। अनेककोटिब्रह्मांडसंघं
लीनं महोदके १३ लीलां दृष्ट्वा पराशक्तेरीदृशीं परमेश्वरः। पुनस्त्वनेककोटीनां ब्रह्मांडानां सिसृक्षया १४ इच्छया शक्ति
युक्तः सन्तज्जलं शिरसा दधत्। सृष्ट्वांडानि यथा पूर्वं तेषामाधारकारणात् १५ उत्सृष्टमर्धमुदकं प्लवविप्लवहेतवे।
अर्धं धृतं शिरोषेन स्वजटादर्यां च विंदुवत् १६ एतद्ब्रह्मांडस्य विधिप्रार्थितो भूत शिवस्तदा। स्पृष्ट्वानुग्रहभूतत्वच्छ
क्तेः स्वेदोदमादरात् १७ तदा शंभुः स्वमूर्धस्थ शक्तिस्वेदांभसो लवं। ददौ तस्मै सर्वसृष्टिकार्यानुग्रहहेतुकं १८ स्वकमंड
लुपात्रे सौ प्रसादमिति वाग्रहीत्। नत्वा शिवौ स्वलोकं तदानीय स्थाप्य पूजयन् १९ तत्प्रसादात्स विज्ञानः सर्वसृष्टिं व्यधा-

१-२ - पाठभेद ॰मूर्ध्न॰

प्र०वै०
३६

काल्के०मा०

बहुलरजसे विश्वोत्पत्तौ भवाय नमो नमः ॥ प्रबलतमसे तत्संहारे हराय नमो नमः ॥ जनसुखकृते सत्त्वोद्रिक्तौ मृडाय नमो नमः ॥ प्रमहसि पदे निस्त्रैगुण्ये शिवाय नमो नमः ॥ ३६ ॥ कृशपरिणति चेतः क्लेशवश्यं क्व चेदं क्व च तव गुणसीमोल्लङ्घिनी शश्वदृद्धिः ॥ इति चकितममन्दीकृत्य मां भक्तिराधाद्वरद चरणयोस्ते वाक्यपुष्पोपहारं ॥ ३७ ॥ असितगिरिसमं स्यात्कज्जलं सिन्धुपात्रे सुरतरुवरशाखा लेखनी पत्रमुर्वी ॥ लिखति यदि गृहीत्वा शारदा सर्वकालं तदपि तव गुणानामीश पारं न याति ॥ ३८ ॥ असुरसुरमुनीन्द्रैरर्चितस्येन्दुमौलेर्ग्रथितगुणमहिम्नो निर्गुणस्येश्वरस्य ॥ सकलगणवरिष्ठः पुष्पदन्ताभिधानो रुचिरमलघुवृत्तैः स्तोत्रमेतच्चकार ॥ ३९ ॥ अहरहरनवद्यं धूर्जटेः स्तोत्रमेतत्पठति परमभक्त्या शुद्धचित्तः पुमान्यः ॥ स भवति शिवलोके रुद्रतुल्यस्तथात्र प्रचुरतरधनायुः पुत्रवान्कीर्तिमांश्च ॥ ४० ॥ महेशान्नापरो देवो महिम्नो नापरा स्तुतिः ॥ अघोरान्नापरो मन्त्रो नास्ति तत्त्वं गुरोः परं ॥ ४१ ॥ दीक्षा दानं तपस्तीर्थं ज्ञानं यागादिकाः क्रियाः ॥ महिम्नः स्तवपाठस्य कलां नार्हन्ति षोडशीं ॥ ४२ ॥ आसमाप्तमिदं स्तोत्रं पुण्यं गन्धर्वभाषितं ॥ अनुपम्यं मनोहारि शिवमीश्वरवर्णनं ॥ ४३ ॥ शिवतत्त्वं न जानामि कीदृशोऽसि महेश्वर ॥ यादृशोऽसि महादेव तादृशाय नमो नमः ॥ ४४ ॥ इति श्रीकाशीमूलरहस्ये ब्रह्मवैवर्ते खिलेकाशीकेदारमाहात्म्ये पुष्पदन्तविरचितं महिम्नस्तोत्रं दशमोऽध्यायः ॥ १० ॥

ऋषय ऊ॰ श्रीरोमहर्षण ब्रूहि न शिवज्ञानैकसागर ॥ शिवापराधतो गङ्गा कथं मुक्ता जगद्धिता ॥ १ ॥ सर्वलोकोद्धारिणी सा गङ्गा दिव्यतरङ्गिणी ॥ २ ॥ यस्या दर्शनतः स्नानात्स्पर्शनादपि पानतः ॥ तीरवासात्तत्र मृते देहास्थिपतनादपि ॥ ३ ॥ मुक्ता एव भविष्यन्ति जना

अ०१०

३६

कुसुमदशननामा सर्वगन्धर्वराजः ... शिशुशशधरमौले देवदेवस्य दासः ॥ ... स्तवनमिदमकार्षीत् दिव्यदिव्यं महिम्नः ॥ १ ॥ ... सकल निजमहिम्नो

शिवभक्तमनोग्राही शिवतत्त्वार्थबोधकः। शिवार्थे देहसंत्यागी शिवपूजानिरंतरः १४ शिवपादाब्जनिध्याता शिवभक्तैकपूजकः। शिवप्रीत्यर्थकृतस्तोत्रो शिवपूजार्थसुमनाः १५ शिव-
पूजकसेवैकसर्वसाम्राज्यतोषवान्। शैवागममार्गतंत्रसहश्रुतविधानवत् १६ शिवलिंगार्चिकायैकमनोदेहसमर्पणः। शिवभक्तमनोल्हादकारी व्रतपरायणः १७ शैवतंत्र-
कृतान्योक्त सर्वतंत्रविभंजनः। शैवस्मृतिपुराणागमेतिहाससदारतः १८ शिवध्यानाग्निनिर्दग्धप्रपंचतृणतूलधीः। शिवाराधनसंसक्तनिरस्तात्माभिमानधीः १९ शिवैक-
निधूतध्याननिरस्ताखिलदेवधीः। शिवाभिषेकसंसक्तनिरंतरघटोद्वहः २० शिवार्थबिल्वाहरणतदर्ककंठवपरिपुष्टः। शिवभक्तैकसंसक्तदेहान्त्स्नीसुतालयः २१ शिवैकक्षेत्रा-
श्रितादर्शनाभोजनधृतव्रतः। शिवनामकृतान्यादिलनामबोधरवृतः २२ शिवब्रह्मानंदरसपानोन्मत्तमहाव्रती। इत्याद्याः मुनयः शैवसर्वसिद्धान्तसागराः २३ श्रुतिस्मृति-
पुराणागमेतिहासकरामलाः। विश्वेशादिमहालिंगसेवानिर्धूतकल्मषाः २४ कोटिसंख्यास्थितास्तत्र मान्धाता नृपतिस्तान्। साष्टांगप्रणिपत्याह शिवार्चामानसोर्चितः २५ त-
दा ते मुनयः सर्वे ताश्चर्यास्तं प्रतुष्टुवुः। धन्यस्त्वं कृतकृत्यस्त्वं यस्मिन्जाता कृपा दृढा २६ धर्माभ राजा वसन्वती तथा कुर्विति ते जगुः। वयमप्यागमिष्यामो यात्रायै भवता सह २७ कुरु
शीघ्रं मरेशास्य नैवेद्यं भक्ष्य चद्रुतं। मनो वेगाद्वयमपि त्वया पाल्या वसामहे २८ गुरुशुश्रोर्वला दस्त्वा त्वया आप क्षेत्रे जवाः। क्षणेन यास्यामपुनः कृत्वा यात्रां त्वया पुरे २९
इति तैः सह केदारस्थानमाप ऋषिपुनः। उणस्यन्ते मासि सुद्धदाने थुते नृणां त ३० पक्त्वा धृतेन संसिच्य वन्त्युप्तनिवेदितं। विनीतस्थैनभुमर्गो अर्थे मातिथ्य कारणात् ३१
रावया मध्ये शिवायाधिन्यवेदयत्। विचेतुमातिथं योदमाऽनेतुं निर्गतो बहिः ३२ जलगृह्य तथा तस्ये ऋषीन्स्त्रीयार्पणपृथ भोजयत। ते चोचुर्नैवयं नित्यं पूर्वयात्रा सदा मते ३३
त्वं भक्ष निर्गच्छ शीघ्रं कालं मात्वं विलंबया। इति तेषां वचः श्रुत्वा चिंताग्रस्तमनाभवत् ३४ विनातिथ्यं कथं भक्ष्यं ... । एतावंतं कालमहं विनातिथ्यं न भक्षये ३५
अनातिथ्यं कथं भक्ष्ये शिवाज्ञा लोपकारणं। इति चिंतावति मुनौ भक्तैकशोधः कृपानिधिः ३६ भक्तः पूर्णकोपं प्राह देह्यातिथ्यं ममेति च। अहो भगवानद्य धन्योऽस्मि कृपालो ३७
संतुष्टचित्तस्तदा मन्त्रमन्त्रातिथंभयो। अतिथिभागमुद्धृत्य मन्नं प्रसृतवान्करं ३८ भागद्वयं घनो भूप शिलासारमभूत्तदा। नोद्धर्तुं शक्यते यानि किमेतदिति विस्मितः ३९ अन्नं दी-
तिभिक्षुस्तम पृच्छत पदे पदे। बाढं स्थिता ते ऋषयो यात्रार्थे त्वदंतिते ४० भिक्षो प्रतिश्रुतं मेऽद्य व्यर्थं जातं को विधिः किं। को वा मया धातु शं मया जातः पापात्मना ४१ इत्यपार-
महाचिंतापरे मान्धातरि प्रभुः। पश्यतामेव सर्वेषां भिक्षुरन्तर्हितोऽभवत् ४२ किमेतदिति ... पश्यंति ऋषिसत्तमाः। मान्धातापि भवच्चित्रमुग्धो वगतस्मृतिः ४३ तस्मि-

पाठभेद: १ ति २ द्विपाल्या ३ पुंश्च

१-२-३- पाठभेद संख्या

तडाकोघो महाशंखध्वान घंटारवा दृश्यः। क्वणत्कनकतांटकरुद्रकन्यागणान्वितः ॥४४॥ शिवसाम्यगतोपेतश्छत्रचामरराजितः। सहस्रसूर्यचंद्रांशुतेजाः शीतलरूक्तथा ॥४५॥
अदृश्यत ततस्तेषां क्षणादग्रे व्यवस्थितम्। क्रोधमाहुः शिवगणाः [illegible] ॥४६॥ वयं शिवाज्ञया याता महाकैलासतः क्षणात्। त्वद्भक्तं शिवभक्ताग्र्यं केदारस्य विभोः पदं ॥४७॥
इतीरितं समाकर्ण्य मान्धाता धीमतां सुधीः। शिवप्रसादं प्रत्यक्षमाकांक्षन्नोत्तरं ददौ ॥४८॥ तदा दयालुर्भगवानारूढो निजवृषभः। भास्करः उमार्धदेहः सगणः सस्कंदगणनायकः ॥४९॥
कोटिसूर्यप्रतीकाशः कोटिशीतांशुशीतलः। नंदीवेत्रकरोत्सारिताशेषामरनायकः ॥५०॥ धारानरवत्स्थूल[illegible] जगति रमाध्वनिः। स[illegible]कपुष्पविमानादिदेववृंदजयध्वनिः ॥५१॥
लिंगभूतान्ततः सद्यो विनिर्गत्य महाप्रभुः। प्राह गंभीरया वाचा मान्धातारं [illegible] प्रसन्नोऽस्मि भक्त्या तव तपसा तव। प्रार्थितं वृणु दास्येऽहं यदन्यैः सुदुर्लभं ॥५२॥
इति श्रुत्वा वचो भूमौ दंडवत्सु नमहीपः। दिव्यदृष्ट्या [illegible] ॥५३॥ स्तोत्रमा[illegible]नसानंदाम्बुपरिप्लुतः। धन्योऽहं जगतीतले मम स[illegible] नान्योऽस्ति देवप्रभो।
येन त्वत्करुणाकटाक्षलहरीपात्रं [illegible] प्रत्यक्ष[illegible] प्रसादसुमुखः प्राचीनपुण्याद्भूत् ॥५४॥ [illegible] ईशा प्र[illegible]
[illegible]विपिनगता नेक गीतेः पलाशा [illegible] उत्कर्ष दृग् जाते राशिघन[illegible] भक्तिहीनान्तप[illegible]स्मैषैव्याडत्स[illegible]
सतु भावे कृपया पामरे प्यार्द्रचित्तः ॥५५॥ [illegible] नित्यशुद्धः पद्मजाद्यैः स्वयंभूः सरपतिमुखैरप्यगम्य प्रभावः। केनेश त्वत्प्रसादो
मयि सम्विलसति ज्ञानहीने वराके। तस्मा[illegible] ॥५६॥ त्वद्भक्तानां च संगः क्रमात्तमपि विभो किं [illegible]पादेशवन्। धर्मार्थौ
काममोक्षौ स्वकतलगतौ का ततोऽन्यास्ति सिद्धिः। तस्मा[illegible] विधेयान्। तेषां त्वं प्रीतये मा[illegible]दर्शनाल्लिंगमूर्ते ॥५७॥
एते भक्ताग्र्यवर्यास्तव सद्भक्तिनिष्ठा दृष्टिमोहं निरञ्चिते। [illegible] निजं जनसुलभं रूपमप्राकृतं ते। पश्यं त्वेते वयं मे प्रथमत[illegible]देहि मे तेः यथाज्ञा। मेऽभूवात्तां
तथाहं त्वत्करवासमत्र नैव याचे विमुक्तिं ॥५८॥ इत्थं भक्तोपकारप्रवणहृदमहा[illegible]दोस्वभक्तं मान्धातारं पुरोऽतः प्रणाय तपस्यया प्रेमदृष्ट्याभिवीक्ष्य मत्कृते पुण्येवासत्व-
मसि पापमतेऽन्न सर्वान्पुनासि। त्वत्सौ[illegible] सर्वभक्तानहं सदिव्यमहोहि[illegible]दृष्टं सुलभस्वां ॥६०॥ इत्युक्त्वा भक्तवत्सलः स[illegible] मुनिगणानात्मभक्तान्महे[illegible]: स्वं रूपं दिव्य-
[illegible]मद्भुतमदिव्यदेहो ब्रह्मविष्ण्वाद्यलभ्यं। दृष्ट्वाते चित्रवितः परमशिवमहद्रूपमप्राकृतं तत्। साष्टांगप्रणामं तोजय[illegible] सुखवरानंदवार्धौ निमग्नाः ॥६१॥

60

१-२-३-४-५- पाठभेद सूर्य०

स्तूयते रागमोक्षैरखिलशिवगुणोद्दिहालोकमन्त्रै: श्रीहृद्ब्रह्मपंचश्रुतिभिरमितशैवेतकसत्प्राकृताद्यै: श्रीमत्पंचाक्षरीभि: सकलद्युतिहृन्नामसाहस्रकैस्ते। सम्यक्स्तुत्वा
सर्वे स्वपरमशिवमथा प्रार्थयन्भो लक्ष्मीं ६२ तत्काले दिव्यघंटारणितविमानावलि: खे पिशाचा: संप्राप्ता रुद्रकन्याभूतशातकरधृक्चामरच्छत्रशोभा। दिव्यैस्तान
प्रौष्ठ्यै: सह शिवमुनय: प्राकृतान्त्यज्य देहा। नाकक्षन् दिव्यदेहा: पर शिव कृपया यानवर्येष्ववष्टाक ६३ तानाह श्रीमहेश: शृणुत मुनिवरा भोगलिप्सा च येषां। ते मे
धाम्नि प्रकृष्टं मनुभवतानन्तं स्यात् मुक्ता:॥ येषां निच्छा न भोगे मम पर मे हामध्यानतृप्ता: सदेते। प्राप्नुवन्ति श्री तारकाख्यं मनु नखिलमुनीना इह केदारनाथ: ६४
तूर्णं वै मानकास्ते परमशिवमहातारकेणोपदिष्टा भोगं मोक्षं च युग्मं युगपदभिलषन्भक्तवर्य प्रसादात्। पश्चान्महालभक्तं त्वतुलितदयया पंचोपदेश: कदाप्या
मामृषयन्वत्स मान्धातारिति मम परात्वं तनुर्यासि धाम ६५ किं तेन्यत्प्रार्थ्यमस्ति प्रवद शुभमते नास्त्यदेयं हि ते स्तोत्रकार्ये शंभुवाचं पुनरपि विलमन्त्रा-
र्थयामास शंभुं। काश्यां शंभो प्रजानां सकलकलुषमनसां भैरवाज्ञावलीया साम्प्रभृदत्त्रैतं तर्गृहमृतजनताया: प्रसादं कुरुत्वं त्वं च याचमानं पशुपतिरवदत्प्रा-
र्थना दुर्लभा ते। भक्तस्त्वं मे तथापि प्रियतनयस्या प्रार्थना सा तथास्तु इत्युक्त्वा भैरवं माधवमपि भगवान्दण्डपाणिं च ढुंढिमाहूयान्यान् शुचे हेवानदिशद्यथयं काश्यां
केदारभूमे: ६६ मा भूत्तत्र प्रजानां मतिसमस्तां भैरवी यातना गोहेतं भू प्रदेशे विघटितवपुषां तारकस्योपदेशात्। पापिष्ठा अप्यवश्यं मम वरकृपया तत्क्षणं यान्तु
धामदिव्यं मे सत्यमेतच्छृणुत दिविषदो वाच्यावचो मे ६८ इत्युक्त्वा भक्तवश्य: सुरगणविनुतो विश्वनाथ: परात्मा। केदारल्लिंगमूर्तेरभिनवनवरत्नाकृतेरल्प-
भक्तं संतोष्य नभो महेश: सकलभुवनगा मूर्तयो यस्य भेदास्तत्तत्कालोचितास्ता नवीति निजजनान्तेष्टदिष्टप्रदानात् ६९ सूत उवाच इति सकलमुनीनां प्रापयत्
शंभुधामत्वतुल्लितवरदां काशिकेदारभूम:। सकृदपि कलुषघ्नं य: शृणोति भक्त्यापरमशिवरहस्यं सत्यमंशं समाप्तिं ७० इति श्रीकाशीमुनिरहस्ये ब्रह्मवैवर्तापिनि काशीकेदार-
माहात्म्ये विंशोऽध्याय: २० ऋषय ऊचु: सूत शैवज्ञाननिधे कृतार्था: स्म त्वया वयं। आश्चर्यादपि चाश्चर्यं रहस्यं काशिवैभवं १ ततोपि महदाश्चर्यं तत्र केदारवैभवं। गतेऽस्मिंश्च गणो शंभोर्धा-
म पश्चर्यहयानिधे:॥२॥ राजर्षिणा च मान्धात्रा भक्ताधीन: किमर्थित:। स मान्धाता कथं प्राप शंभोर्धाम परात्परं ३ तत्सर्वं विस्तरेणास्मान्वक्तुमर्हसि सुव्रत। इति पृ-
ष्टस्तदा सूत: प्राह तान्मुनिसत्तमान ४ सूत उवाच। शृणुध्वं ब्रह्मविच्छ्रेष्ठा मान्धाता ऋषिसत्तम:। भूयस्तं प्रार्थयामास भगवन्तं परात्परं ५ स्वामिन्पूर्वं त्वया श्रीमत्केदारलिंगत-

१-पाठ भेद सूर्य० २-३ पाठ भेद ...

पिणः। स्वात्मनो दर्शनं मुक्त्यै लोकानामादिशः खलु ६ त्वद्दर्शनक्षणो लोका मुक्तास्तेन जगत्त्रयं। शून्यं भवेदिति निजं लिंगं तत्र तिरोदध ७ अचेतत्लिंग रूपं तद्दर्शितमप्यनुग्रहात्। तस्मादत्र भवल्लिंगदर्शनात्तत्क्षणा

जनाः ८ मुक्ता भवंतु काश्यां वै मय्यनुग्रहवान्भव। इत्येवं प्रार्थितं शंभुं प्रसादाभिमुखं सुराः ९ ब्रह्मविष्णु मुखा देवमूचुः प्रांजलयो भिया। भावत्वा मनं त्वं यदिदास्यसि दुर्लभं १० लोकाः सर्वे क्षणादत्र मुक्ता

यांति त्वदालयं। शून्यमेवेव हि जगत् भविष्यति न संशयः ११ किं कार्यं भैरवस्यात्र सौरेर्वा सौरि मंदिरे। ब्रह्मणो वाथ विष्णोर्वा वह्निणो वा सुपर्वणां १२ सृष्टि स्थिति विनाशैस्ते लीलाजगदिति प्रथा। वि-

क्षेपावरणाख्यात्म शक्त्या त्वं सर्वदे ह्यन १३ सुकर्मदुष्कर्मभेदाद्देव तिर्यङ्नरात्मतः। अलिप्तोपि भवानेव लीलां वितनुषे प्रभो १४ सा लीला ते विनष्टाथ भक्तस्य वादानतः। एवं मुक्तिर्यदि भवेत्किमर्थं

लोकसंग्रहः १५ काश्यां मुक्तिस्तनुत्यागात्कस्यापि लभते न वा। सापि सन्मार्गवर्तीनां नो चेच्छास्ता भैरवः १६ एवं त्वया कृता लोके व्यवस्था प्राणिनां भुवि। धर्माधर्मक्षमो कर्मभूमौ च कृतयोः फलं १७

प्राणिनां पुण्यभूमौ हि भोगाय स्वर्गनारको। कृत्स्ने भोगे पुनर्जन्म भोगास्ते प्राणिनां खलु १८ तेन सृष्टि स्थिति लयाः कल्पांत कर्मशेषतः। ब्रह्म विष्णु मुख देवाश्चापि पूर्व प्रकर्मतः १९ मुक्तियोग्या मुक्ति

मापुः कर्मयोग्या जनिं पुनः। एवं लोकानां विधृत्यै वेदसेतुर्विधारितः २० तवाज्ञानिर्वाहको वयं तदनुसारिणः। सर्वज्ञोपि भवानस्मात्स्वाज्ञास्ति समयो चिता २१ विज्ञप्तिरपि वक्तव्या तेन वदामहे

वयं। यदि त्वं भक्त संतुष्ट्यै लिंगदर्शनतत्क्षणा २२ काश्यां ... दिशः कस्यथा भूतले भोग मोक्षेच्छा नास्ति भूतये २३ कामक्रोधादि तपसे योगसिद्ध्यै विभूतये। दानाय यागाय पुनः सपर्यायै

च कर्मणो २४ सत्सेवनाय पूजायै लोकोपकृतये पुनः। पुत्राय ... मृतये पुनः २५ पुण्यतीर्थावगाहाय नित्यनैमित्यकर्मणो। वर्णाश्रम व्यवस्थातिक्रमभीत्यै स्वकर्मणो २६ शास्त्रमर्यादा विलंघन

कर्तव्येति भीतये इत्यादिकार्यं जातायत्र वाज्ञा निर्मिता वहे २७ को ... स्वर्गमोक्षौ कस्यो चेदनायासतः ... २८ लिंगदर्शनमात्रेण काश्यां केदार भूतले।

पापाक्रीति गता भूमौ कर्मभूरिति नाम च २९ दृष्ट्वा भवल्लीलां सृष्टि स्थिति लयात्मिका। तस्मात्त्वया विरतात्र काल भैरव यातना ३० सेवा ... लंलोक मुद्धर्तुं केदारांतर्गृहे क्षितौ। मृतानाम ... जीवा

नाम ३ पुनर्भव मंजसा ३१ काश्यां पापकृतः केते भैरवीं यातनां विना। गच्छंति वदेत धाम न केपि भवदाज्ञया ३२ यदिदे यो वा भुवो भुक्त्यै मुक्त्यै प्रभो त्वया। दिश ब्रह्मादि विष्णूनां लोका-

कल्पार्बुदावधि ३३ पुनरावृत्ति रहितं तव धाम दिष्टो यदि। भोगानपि यथाकामं भुक्त्वा तत्रैव मोक्षिणः ॥ ३४ ॥ एतादृशे ह्यनायासानंदे कस्य रुचिर्नहि ॥

प्रपंचनाम्नी लीला ते लयं याति क्षणात् ध्रुवं ३५ स्वतंत्रस्त्व मनेकांड सृष्टि स्थिति लय प्रभुः ॥ वयं के पामरा वक्तुं सर्वज्ञ त्वां परात्परं ॥ ३६ ॥

१ - पाठभेद लक्ष्मण० २-३-४-५-६ - पाठभेद सूर्य०

क्षमस्वागः प्रभोस्माकं त्वदंघ्रिधिकमापराात । इत्युक्त्वा प्रणमन्देवाः प्रमुखे केदारभूतले ३७ तदा प्रसन्नो भगवान्भक्तमाह दयार्द्रधीः । मान्धातः शृणु मद्भक्त युक्तं दास्यामि ते वरं ३८ दर्शन स्पर्शन मुक्तिः पूजनेदया

कारणां तराात् । तथापि मुक्तिं दास्यामि दर्शनात्ते युगत्रये ३९ चतुर्युगेष्वपि वा स्तथा दातुं न शक्यते । युग त्रयेष्वपि जना धर्मिष्ठा स्तारतम्यतः ४० कलौ तु धर्मिरता लोकाः स्वल्पाः पापाधिकास्तदा । मल्लिंग दर्शनात्सर्वे यान्ति

चेद्धामभे ञ्जसा ४१ कर्म भोग फलया लोकसृष्टिर्लोपो भवेद्ध्रुवं तस्माद्दास्यामि सत्यं ते काश्यां मल्लिंग दर्शनात् ४२ देशांतर मृतस्यापि मुक्तिर्भवतु नान्यथा । एवं मम रहस्योक्तो यस्यास्ति दृढ निश्चयः ४३ तस्यैवा

पुनरावृत्ति र्भोग मोक्षौ करिस्थितौ । नतास्य शृणु मुने मृतस्याक्रतु नान्यथा ४४ इत्युक्त्वा भगवान्शंभुर्मान्धातारं स्थितं पुरः । दर्शन क्षणा मुक्तिं तु निवार्यान्यं वरं ददौ ४५ शृणु भक्तात्र मे लिंग रूपं युग चतुष्टये । मु-

क्तादनात्मकं लिंगं नवरत्नमयं कृते ४६ त्रेतायां शातकुंभं स्याद्द्वापरे राजतं भवेत् । कलौ शैला मयं लिंगं भविष्यति शुभ प्रदं ४७ त्वयातिथ्या सार्ध भाग कृतयो रेखया युतं भाग रूपात्मकं लिंगं सत्वंहरि

हरात्मकं ४८ शिवशक्त्यात्मकमपि नात्रकार्या विचारणा । भाग मन्त्रेन पूर्णात्वा दन्न पूर्णातिसंस्तुत ४९ अन्नपूर्णात्मकं लिंगं मद्भागेन सुसंपुत । तस्मादत्रान्नपूर्णा हि केदारे संप्रतिष्ठति ५० अन्नपूर्णाश्रितोहं मल्लिंगां

यस्तु संसेवेत । तस्यान्नपूर्णा सततं गृहमाश्रित्य तिष्ठति ५१ वहवः प्राणिनस्तस्य जीवंत्यन्न प्रदानतः । यस्यान्नपूर्णा स्ववशा तस्य किं नाम दुर्लभं ५२ मत्प्रसादादन्नपूर्णायाः प्रसाद प्रभावतः । ऐहिकामुष्मिकं

तस्य करस्थं मुक्तिरंततः ५३ मदग्रतीर्थमार्गेण पातालान्नागकन्यकाः । षष्ठिसाहस्रसंख्याका नित्यमागत्य संघशः ५४ संपूज्य मां पुनर्यान्ति स्व स्वाभीष्टं लभंति च । स्वर्गस्थाश्चाप्सरा नित्यं स्वाभीष्ट फलसिद्धये ५५

नित्यं मां पूज्य गच्छंति दैवैः साकं सयोषितैः । तस्मात्केदारलिंगं मे काश्यां सर्वार्थ सिद्धिदं ५६ तल्लिंगादर्शनस्पर्शपूजनाच्च त्रिवर्गदं । गोपनीयं प्रयत्नेन रहस्यं काशिभूतले ५७ यथाहं विश्वनाथोत्र केदारेशस्ततोधिकः ।

यथा मे मित्राकर्णैत्र प्राचीनापि नतोधिका ५८ दंडपाणिर्वसन्नत्र ढुंढिमाधवभैरवैः । मृतानामन्त्यभूषायै कृत्वा मासिक तल्क्षणं ५९ भक्तानेकोपदेशेन मुक्तान्कुर्वन्तु प्राणिनः । सन्त्यात्तभैरवस्य मृतानां पोरितोत्र मे ६० इ-

त्युक्त्वा निजभक्तं तं मान्धातारं कृपानिधिः । गच्छ त्वं धाम मे त्युक्त्वा तस्मिंल्लिंगे तिरोदधे ६१ देवाः सर्वे ऋषिं स्तुत्वा याता लोकान्यथायथं । मान्धातापि तदा देहं तत्स्थानं प्रार्थितं त्यजन ६२ स्नानमाहत्य गणैः समानीतः शिवाज्ञया ।

नत्वा काशीं विश्वनाथं केदारेशं च भैरवं ६३ दंडपाणिं ढुंढिराजं माधवं चान्यदेवताः । मणिकर्णिकां सर्वमपि साष्टांगं प्रणिपत्य च ६४ काशीतपः प्रभावं संप्रशस्य च पुनः पुनः । पार्थिवं देहमुत्सृज्य शिवसारूप्य भाग्भवन् ६५ पंचक्रोशं

परिक्रम्य विमानेन ययौ दिवि । श्रीमत्केदारनाथाग्रे गत्वासौ हिमवद्गिरौ ६६ नत्वा प्रार्थयदीशानं वासायां शनवत्पुरः । तदाह काशीवासीतं मान्धातः शृणु मत्प्रिय ६७ वसांश्चोनात्र मे भूमौ सेवयन्मामहर्निशं । शेषांशे

गच्छ मद्धाम शाश्वतं भोगमोक्षदं ६८ तदा प्रभृति मान्धाता केदारेद्यापि पन्नते । अंशेन सेवयन्देवं कीर्तिं देहेन सर्वतः ॥ ६९ शेषांशैः शिव सायुज्यं वामदेव मुनौ कृतौ । तदा प्रभृति केदारे काश्यां तल्लिंग दर्शनं ७० तत्पूर्वं गुप्त

लिंगं तत्काल पाकात्कदाचन । प्रसादाद्यस्य कस्यापि भवेद्दृष्टं नवा भवेत ७१ जनानां पुराय पाकेन प्रकाशयास्ते पात्परः । शिवकेदारनाथेति सकृद्वा द्वि त्रिवा वदेत ॥ ७२ यः काश्येत्सकलां पौर्णां भस्मीकृत्य-

१ - पाठ भेद लक्ष्मण०   २ - पाठ भेद सूर्य०

व्रजेच्छिवं एवं मान्धातृवरदः काश्यां केदारनायकः ७३ लोकोद्धाराय दयया तीर्थैः सह विराजते । वामदेव मया ज्ञातं प्रसादाद्दे तदीश्वितुः ७४ रहस्यं मे मतं गोप्यं च शिवभक्त्यैकसाधनम् । ॐकारादीनि लिंगानि काश्यां सन्ति बहून्यपि ७५ तथापि केदारनाथ महिमात्यद्भुतो द्विज । तीर्थान्यपि तथात्यन्तं महिमात्यद्भुतो मुने ७६ न जानन्ति जना लोके रहस्यं तच्छिवाज्ञया । येषु देवानुग्रहो लितः सर्वतः त्समविदन् ७७ श्रीमत्केदारनाथस्य सेवा प्राप्ता च ये भुवि । पत्रपुष्पफलोदादि धूपदीपनिवेदनैः ७८ सकृत्पूज्य जन्म मध्ये तेषां जन्मभयं गतं । तैरेवोद्धारिता भूमौ मुक्तिद्वारकवाटिका ७९ किं पुनस्तद्रहस्यज्ञो जानन्नेवेतशंकरं । तस्य हस्तगतः भुक्ति मुक्तिभोगमोक्षौ च हि ध्रुवं ८० काश्यां सर्वाणि विश्वेशप्रमुखाणि [illegible] नात्र संशयः । [illegible] सर्वपापहरो नान्यत्र संशयः ८१ विश्वेशादीनि लिंगानि [illegible] न संशयः । ज्ञानवाप्यादितीर्थानि पावनानि न संशयः ८२ ओंकारादीनि लिंगानि मुक्तिदानि न संशयः । योगिनीनां चतुःषष्टिरिष्टदा नात्र संशयः ८३ षट्पंचाशद्गणेशाश्च सिद्धिदा नात्र संशयः । द्वादशादित्यसंघोऽपि पापघ्नो नात्र संशयः ८४ पंचनदः कार्तिकेयः सर्व पापहरा ध्रुवं पंचतीर्थमपि श्रीमद्ब्रह्मण्यो सर्वपापहं ८५ माघे श्रीमूलनक्षत्रे गंगा सर्वाघहारिणी । काश्यामन्नप्रदानाद्दि दानान्यघहराणि वै ८६ पूजा सर्वेषु लिंगेषु तीर्थेषु कलुषापहा । पंचक्रोशमहा-यात्रा सर्वपापहरा ध्रुवं ८७ दंडधृक् माधवो ढुंढिभैरवाद्या [illegible] । विष्णुमेदाः पंचशत [illegible] नाशनाः ८८ दुर्गाक्षेत्र प्रमुख्याश्च मूर्तयो घनाशनाः । काश्यां स्थितानि लिंगानि तीर्थान्यपि च मूर्तयः ८९ सर्वपापहरा नीति प्रवक्तुं केन शक्यते । [illegible] न संशयः ९० गंगा च [illegible] देवतो तमाः । तथापि विश्वनाथस्य विलासो नेकरूपकः ९१ ओंकारादि भिदा लिंगरूपो भूत्वा पृथक्पृथक् । द्विचत्वारिंशता स्वात्मे [illegible] तत्र तत्रानेकविचित्र महिमायुतः । काश्यां विलासबाहुल्य मनुभुक्तं [illegible] ९३ क्वचिद्भक्तसमुद्धारः क्वचिद्देवप्रभुः । क्वचिद्विष्णोः सर्वलोकप्रमुखे वरदायकः ९४ क्वचित् [illegible] ब्रह्मणो वरदायकः । क्वचिदिंद्रस्य वरदः क्वचिद्गौर्वरप्रदः ९५ क्वचिच्च निर्ऋतेस्तुष्टः क्वचिताशोवरप्रदः । क्वचिद्वायो वरदः क्वचिद्वै ध्रुवतोष्टदः ९६ क्वचिदीशानवरदः क्वचिद्[illegible] प्रदः क्वचित्सूर्यस्य वरदः क्वचिन्नक्षत्र [illegible] ९७ क्वचिद्बुधस्य वरदः क्वचित्सप्तर्षिसंततेः । क्वचिद्ब्रह्माणां वरदः क्वचिदष्टदिशो भकानरः क्वचित्तक्षककर्कोटमुख्यनागवरप्रदः । क्वचिच्चक्रीमदनं तस्य वरदः [illegible] ९९ क्वचिद्वशिष्ठ दुर्वासो विश्वामित्रादिभूसुरान् । तथा दिवोदास हरिश्चन्द्रमुख्यान्नृपान्प्रति १०० तथान्यवर्णान्त्यादन्त्यमान्प्रति । देवनागमनुष्याणां स्त्रियोऽप्यप्सरसोऽपि च १०१ नदीनां च वाप्याजातिभिन्नभिन्नविलासतः । बहुरूपी विश्वनाथः काश्यां लिंगात्मना भवत् १०२ तत्र तत्र यदुक्तं तत्प्रमाणं शास्त्रसंमतं । इति सकलमुनीन्द्रभाषितं तत्तत् हृदि विनिधाय मुदा स वामदेवः । पुनरपि च मुनिं स प्रष्टुमैच्छत्[illegible] प्रसादतया जनताके रहस्यं १०३ इति काशीमूलरहस्ये ब्रह्मवैवर्ते खिले काशीकेदारमाहात्म्ये एकविंशोऽध्यायः २१

ऋषय ऊचुः । सूत सर्वज्ञ संदेहं यदास्माकं ततः परं । किं वा पृष्टवान्पूर्वासौ वामदेवो महामुनिः १ पृष्टः सनत्कुमारोऽपि रहस्यं वा किमाह तं । तद्वदस्व महाबुद्धे येन यामः कृतार्थतां २ सूत उवाच । शृणुध्वं मुनयः सर्वे कुमारो मुनिसत्तमः । वामदेवं पुनः प्राह प्रभुमीह तमाः [illegible] ३ वामदेव शृणु मुने शृणु तत्त्वार्थवित्तम । त्वमेव हृदि जानीयाः पापम्रवं हि [illegible] ४ पुनरुक्ता रहितं तद्ज्ञात्वा वदस्व तः ।

62

१-२-४-६. पाठभेद सूर्य० २-५. पाठभेद लक्ष्मण०

तदाप्राह महायोगी विचार्य बहुधा चिरं ५ सनत्कुमार योगीन्द्रं पीरशोध्याघसंततिं । भगवन्मम चित्तेवै भात्येवं तद्दृहे [illegible] शिवागसः परलोके किंचिन्नेवाधिकं त्विति । केनापि तस्य पापस्य निष्कृतिः पुरायकोटिभिः ६
न पश्यामि मुनिश्रेष्ठ प्रायश्चित्तायुतैरपि । तस्माच्छिवापराधाच्च नान्यदुष्कृतं ध्रुवं ८ तादृशस्यापि पापस्य निष्कृतिर्भवता श्रुता । अहो धूमोर्दया लोके रहस्यमपि चादिशत् ९ इति पृष्टं तं प्राह वामदेवं महा-
मुनिः । शृणु वक्ष्यामि ब्रह्मर्षे रहस्यं परमात्मनः १० कलौ पापयुगे लोकाः स्वल्पावै पापभीरवः । अनृतादि महापापाव्यधिकृत्वा जिजीषवः ११ तेषां विचारो नास्त्येव योग्यायोग्येषु कर्मसु । युग-
त्रये तथा नास्ति धर्मलोपो जनेषु वै १२ कलौ भविष्यंति जनाः शिश्नोदरपरायणाः । धर्मलिंगप्रतिच्छन्ना विहारं तस्य कौटिला १३ विना शिवप्रसादेन तेषां वै सद्गतिं कुतः । शास्त्रं रहस्यं सर्वत्र प्रमा-
णं पापनिष्कृतौ १४ तत्रापि परमेशोक्तं शास्त्रं सर्वाघतारकं । गंगा च भारती काशी च प्रमाणं हि इमे द्विज १५ तत्रापि विश्वनाथेन निर्जे च निजभक्तके । काश्यां वात्र कृताघानां नोक्ता कुत्रापि निष्कृतिः १६
स एव सर्वशास्त्रस्य कर्ता नास्त्यत्र संशयः । स एव केदारनाथो भूत्वा सर्वदया परः १७ रहस्यमेतत्कृपया गौर्यै निजाग्रहमुपादिशत् । इदं रहस्यं केनापि ज्ञातुं शक्यं न वै मुने १८ एकः स एव जानाति तेन नैव प्रकटी-
कृतं । तस्मात्प्राचीनतीर्थे यं [illegible] काशी शिवाघहृत् १९ श्रीमत्केदारनाथोपि तथैव स्वेन संहरः । तत्रापि स्वस्य पीठे ते भूमौ चांतर्गृहावधि २० निवारिता यातनाभिभैरवी काशि भूतले । तस्मात्केदार-
महिमा काश्या मत्यद्भुतो मुने २१ श्रीमाङ्गृवाधिनाथस्य कृपानैकविचित्रता । शिवेवा शिवभक्ते वा काश्यां वा दूषणं कृतं २२ तत्पापमुक्तिं केदार गौरीतीर्थे भवेद्ध्रुवं । मतंवं स्वेनचेत्कल्पा भुवेर्भो-
गेन मुच्यते २३ एतद्रहस्यं देवेन देव्यै प्रकटितं मुने । एतज्ज्ञात्वा भक्तिपूर्वं मुच्यंते पामरा अपि २४ तस्मात्केदारनाथस्य काश्यां सेवा सुदुर्लभा । चुलुकोदकफलपुष्पमात्रैर्यैः सुसमर्पितं २५ तेरेवाऽनर्गा-
ला जाता मुक्तिद्वारकवाटिका । श्रीमत्केदारनिकटे दीप एकः समर्पितः २६ ज्ञानदीपस्तस्य हृदि गुरुवाचा प्रकाशते । श्रीमत्केदारनाथाग्रे धूपं तैर्गाधकृच्चयः २७ वासना कर्मसंबंध पूर्वं तस्य न-
श्यत्यनादिमान । श्रीमत्केदारनाथस्य नैवेद्यं येन केनचित् २८ कोटिभोज्यदत्तं तत एव शिवे वंदिता श्रीमत्केदारनाथस्य तांबूलं वा निवेदयेत् २९ आमूलं तस्य दुष्कर्ममूलं पापं विनश्यति । श्री-
मत्केदारनाथस्य मंत्रपुष्पं समर्चति ३० आमंत्रितः समोक्षाय शिवेनाहं न संशयः । नीराजनविधिं श्रीमत्केदारे यः समाचरेत् ३१ नीराजितो मोक्षलक्ष्म्या स प्रेम्णात्र संशयः । छत्रचामरराजोपचारादिभि-
रुमापतिं ३२ यो रुद्रकन्यासंघानां सेवापात्रं स सेवाते । नृत्यगीतादिराजोपचारैः केदारमर्चति ३३ मोक्षलक्ष्मी नर्तनस्य स पात्रं नात्र संशयः । रुद्रैर्महाभिषेकान्तमंत्रैः समभिषेक्ष्यति ३४ मोक्षसाम्राज्य-
लक्ष्म्यै च सोभिषिक्तो न संशयः । यो महापूजया रात्रौ केदारेशं समर्चति ३५ स महादिद्धः शिवगणो महापूज्यः शिवांतिके । यः केदारालये खंड [illegible] अध्यक्रोच्चवं ३६ स चंद्रखंडमौलिः स्यादपरश्चंद्रमौलिनः । मोक्षं
स्वल्पं जलं वात्र केदारेऽभिषेकमेव दिशेत् ३७ सोऽनल्पशंकरस्यामृतसिंधौ निमज्जति । बहुनात्र किमुक्तेन वामदेव मुने शृणु ३८ पत्रपुष्पफलतोयनिवेद्य धूपदीपमुखवासनकाद्यैः । चंदनाक्षतफलादिविशेषैर्येन केन विधि-

१. श्रू तेनावाप्तमपुनर्भवधाम संकल्प मिव तत्र निविदा

नापि सकृद्वार्द्र पूजनं यदि लभेदिह केदारेशलिंगवपुषे मनुजस्य तेन चाप्रमः पुनर्भवधामशंकास्य न हि तत्र विवक्षा ४० रुद्रसारमयं महोपनिषदां सिद्धांतसारामृतं देवानामपि दुर्लभं त्रिजगतां मुद्गुरुणो दीक्षितं ४१
स्वल्पेनापि च पूजनेन पुनरावृत्तिं विनाशो स्तदं। श्रीकाशीनगरी विभूषणमिदं केदारलिंगं परं ४२ विश्वेशस्त्रिपुरांतकः पशुपतिः केदारलिंगात्मना पाशांश्चैव पशोः पति छिन्नति यस्तो भवद्गुच्छ्याज्जनान ४३ धु-
र्दूर्तं गुहभावमेत्य जनतां संबोधयंतेतरां। स्वस्मिन्धामनि भूप्रदेशपीतः सत्तारकोदेशकृत ४४ श्रीकाशी च विमुक्तिदाखिलजनाधारा हि योगा प्रियः। सद्रूपानितरां तथापि जनता श्रीभैरवाज्ञावशा ४५ कृ-
त्याकृत्य विवेकशासन विधे मुक्तो हि कोत्र श्रृणु श्रीकेदारमहो विसृष्टतनुकान्प्रास्त्येव तच्छासनं ४६ पापी वा सुकृती तु वा द्विजवरा राजन्य विट्शूद्रका। ये चान्ये वापि विलोमपुल्कसमहाम्लेच्छापि चांडालकाः ४७
अन्ये स्वेदजरायुजांडजगणाश्चैवोद्भिज्जजाता अपि। श्रीकेदारमहीं विसृष्टतनवो मोक्षं प्रयांत्येव ते ४८ तस्मात्कखिलदेहिनः [illegible] भस्मत्रिपुंड्राचिता। रुद्राक्षाभरणा रुद्रजापिनः पंचाक्षरजापकाः ४९
सेवंते शिवयोगिनः प्रीतदिनं ते प्रायश इह गोचराः। श्रीकेदारभुवि त्वया मतनु [illegible] ५० सत्यं ब्रूहि त्वं शृणु वामदेव त्वमप्यहं त्वेष नृपश्च धन्याः। लब्धा [illegible] गुरुजा यतो वयं केदारनाथस्य कृपाकटा-
क्षात् ५१ शिवकेदारकेदारके लोकेत्ययं ध्वनिः मोक्षलक्ष्मीपुरद्वारकवाटोद्घाटध्वनिः ५२ सत्यं ब्रवीमि सकलश्रुतिसारमेकं कामप्रदस्यमिदमात्मविदां सुगोप्यं। श्रावंतिये प्रीतिमनं शिवदत्तचित्ता स्ते यांति धाम शिव-
मोक्षपुनर्निवृत्तिं ५३ केदारेशं समाराध्य यस्येच्छा जायते यदि क्षणमुक्तः स च नास्त्यत्र श्रृणु देवि भवेद ५३ [illegible] इति महापूजा षोडशोक्त विधानतः। केदारेशाय वै यस्य प्रारब्धो मंत्रमुद्ध्वनिः ५४ स्वर्गलक्ष्मी मोक्षलक्ष्म्यो
तं वरातु परस्परं अहं पूर्विकया [illegible] ध्वनिः ५५ पाद्यार्घ्याचमनीयादि मधुपर्कमनुध्वनिः। स्वःस्वर्लोकाक्रमभया हृवानां कलहध्वनिः ५६ यस्य पूजामध्य मंत्रबस्य मातामनुध्वनिः सः स्वर्गमोक्ष
लक्ष्म्याश्च विवाहपटहध्वनिः ५७ अभिषेकार्थ रुद्रादि महामंत्र [illegible] ध्वनिः मोक्षसाम्राज्याभिषेके देवतादुंदुभिध्वनिः ५८ वस्त्रभूषणमंत्रोक्तध्वनिः केदारपूजने गौरी। संपूज्य देवाग्र प्राणो डिंडिमध्वनिः ५९ गंधपुष्पे
मंत्राणां ध्वनिः केदारपूजने। शिवप्रसादसाम्राज्य प्राप्ते डंक्का महाध्वनिः ६० यस्य केदार पूजायां [illegible] सर्वलोकाक्रमता पुरायाहोक्तानकध्वनिः ६१ यस्य केदार पूजायां धूपदीप मनुध्वनिः। सतं
वाभिमुख्योत्थ मांगल्य मुरजध्वनिः ६२ यस्य केदार पूजायां नैवेद्योक्त मनुध्वनिः। मोक्षलक्ष्मी पीराव्ये विश्वप्युत्काहलध्वनिः ६३ तांबूलफलमंत्रोक्त ध्वनिः केदारपूजने। सर्व देव प्रदत्तोपहार कालनीति ध्वनिः ६४ पू-
जने यस्य केदारे नीराजनमनुध्वनिः। मोक्षलक्ष्मी हृदः [illegible] भेरी महाध्वनिः ६५ यस्य केदार सविधे पुराण पठनध्वनिः। वक्तृवाचयितृश्रोतृ मोक्षलक्ष्म्या पदध्वनिः ६६ यस्य केदार निकटे मंत्रपुष्पमनुध्वनिः
केदारे यस्य ब्रह्मादि सन्मान निविडध्वनिः ६८ प्रदक्षिणा नमस्कार ध्वनिः केदारसंसदि। शिवधाम्नि महावीथ्यां संचारे तूर्यमुद्ध्वनिः ६९ आतिथ्यं ग्रासमात्रं वा दातुमाह्वानमुद्ध्वनिः। केदारप्रीतये यः कैलासे स्वागत ध्वनिः ७०
दातमन्नं च केदारभूसीयः स्वागत [illegible] ध्वनिः। स्वर्गलक्ष्मी मोक्षलक्ष्म्यो युद्धाहं पूर्विका ध्वनिः ७१ यस्य केदारसदने श्रोकार्यादि कृतिध्वनिः। सोनेककोटि ब्रह्मांडव्याप्त कीर्त्यानक ध्वनिः ७२ यस्य केदार निकटे स्तोत्रमंत्रो-
ग्रध्वनिः। स कैलास विहारार्थं निःसरत्पटहध्वनिः ७३ यस्य केदारयात्राशरणागत वाग्ध्वनिः। तस्याग्रे रुद्रकन्यानां सारवीणाघनध्वनिः ७४ यस्य केदारलिंगाग्रे चापराधक्षमाध्वनिः। तस्य पादनतो देवसंघहृन्मुकुटध्वनिः ७५

१-३-४-५-६ - पाठभेद सूर्य० २-३ क - पाठभेद लक्ष्मण० ७ - पर श्लोक सूर्य० अधिक है

किंमुने बहुनोक्तेन काश्यां केदार सेवनं। येन प्राप्तं सविघ्नेषु तनुरेव न संशयः ७६ केदार परितो लिंगान्य मितानि वसंति हि। तानि सर्वाणि देवैश्च दानवैर्दैत्य पन्नगैः ७७ राक्षसै रसुरैर्भूपैर्मुनिभिश्चाप्सरो

वैरः। स्थापितानि स्वयं भूति भुक्ति मुक्ति प्रदानि च ७८ पूर्वं क्रौञ्चकंठारव्यं तगोता प्रतिष्ठितं। तत्पूर्वं च मयूरारव्यं वारणारव्य ततः परं ७९ ततः परं च सिंहारव्यमजारव्यं च ततः परं। ततः परं च मायेशं बह्लि-

गानि क्रमात्पुरः ८० लुप्तानि यावदयस्ति कानि कानि स्थितान्यपि। अयः कश्यप दायादाः शूराख्या दानवाः पुरा ८१ साक्षात्स्कंदमधि क्षिप्य युद्धभूमौ लयं गताः। स्कंद प्रसादेन पुनः शूरा भुक्ति विधात्मना ८२॥

शिशिविकाल ज्ञानि भिधातस्य वाहध्वजा वभूत्। तारको वारणो भूत्वा महाशास्त प्रसादतः ८३ तस्यैव धाहता मात्पूर्वापास्ति प्रभावतः। सिंहास्योपि परा देव्याः प्रसादा द्वाहता नियात् ८४ पंचाननः परा

देव्याः पूर्वापास्ति प्रभावतः। तेषां भगिन्य जा सैका माया ख्याता प्रसूतया ८५ एते ह्यधिक्षिप्य देवं जाता स्कंदापाधिनः। तद्दो प्रशांत्यै स्कंदेन ह्युपदिष्टाः पृथक्पृथक् ८६ विमुक्ता अपि तद्दोष शांत्यै काश्यां

गुहाज्ञया। प्राचीन तीर्थे संस्नात् केदारं सम्यगर्च्य च ८७ लिंगान्यपि स्व स्व नाम्ना स्थाप्य शुश्रूषयन्गुहं। माता पुत्रौ शिवा भक्त्या प्रापतुस्तां शिवाज्ञया ८८ अयः पुमाः स्व स्व पूर्वामात्या प्राप्तास्वेष्टदेवताः। तस्मा-

दित्यादि लिंगानि पीरतः संत्यनेकशः ८९ अन्ये श्च मानवैः ऋषिभिश्चातुर्वरार्यैरपि द्विजा। संस्थापितानि लिंगानि तेषां मुक्ति प्रदानि च ९० गौर्याः संस्थापितं लिंगं गौरी तीर्थ तटे स्ति वै। तत्रैव लक्ष्म्या लिंगं च व्यास

लिंगं च भार्गवं ९१ सनत्कुमार लिंगं च स्थापितं प्राक्मयात्र वै। गंगा तपनजा वाशी स्थापितं त्रिनदीश्वरं ९२ इत्यादीनि पूर्व भागे लिंगान्यपत संख्यया। गंगायां कानि लिंगानि कानि संति तटे भुवि ९३

हृस्तितोपि तथा लिंगान्यमितानि लसंति वै। चित्रकेतुश्चित्ररथः चित्रांगद विचित्रकाः ९४ सीता लक्ष्मण शत्रुघ्न वायुभू भरतादयः। वानराश्च ऋक्षभल्लूका गोलांगूलास्तथा परे ९५ रामश्चैव महा तेजास्तथा

न्ये नृप सत्तमाः। आस्थापयन्स्वस्व नाम्ना वैमानस्व नादिभिः ९६ तथैव पश्चिमे भागे लिंगानि स्थापितानि हि। वैश्रवणेश्वरं लिंगं कालकेयेश्वरं तथा ९७ निवातकवचेशं च तथा वैरोचनेश्वरं। वल्मीकेश्वरतिभांड

संज्ञं बालकेश्वरं ९८ कुंडेश्वरं कुठारेशं परिभद्रेश्वरं तथा। शुंभेशं च निशुंभेशं कालीशं प्रमथेश्वरं ९९ इत्याद्यनेक लिंगानि स्थाप्य याताः शिवांतिकं। उत्तरेपि तथा लिंगान्यनेकानि वसंति हि १०० इंद्रद्युम्नेश्वरो धीशो निषध

शो गंगेश्वरः। हेमेशो बालखिल्येशो नारदेशः सर्वेश्वरः १०१ अक्रूरेशः कबंधेशः पांडवेशः क्षालनेश्वरः। तथा दशाश्वमेधेशः कुलेशः कुंडलीश्वरः १०२ इत्याद्यपरिमेयस्य स्वरूपा लिंग मूर्तयः। परितः संति विप्रेन्द्र श्रीमत्के-

दार भूतले १०३ कालेन कानि नष्टानि भग्नानि शिथिलान्यपि। भूमौ कानि विलीनानि प्रकाशंत्यपि कानि चित् १०४ एतेषान्नामधेयस्य श्रवणोपि विमुक्तिदः। विश्वेशश्च केदारः केदारो विश्वनायकः १०५ संदेहो नात्र

कर्तव्यः केदारोधिकतां दद्यौ। एवं केदारनाथो विलसति च मुदा काशिका भूमिभागे। सर्वेषां मुक्तिदायी निरभिमतमनःकामिनां योगभाजां १०६ येषां कामोस्ति चित्ते प्रदमभिमत सुरवान्यर्पयित्वा स्वलोके। तूर्ण

कृत्वा ततस्तान्ज्ञाने मृति रहितान्स्वे महिम्न्या दधाति १०७ श्रवणो मतिरस्तु यस्य चित्ते सुरहस्यस्य शिवेन भाषितस्य। स शिवस्य गणास्तु पार्षदवर्ती महितन्नास्ति हि संशयो मुनीन्द्राः॥ १०८॥ इति

श्री काशी मूल रहस्ये ब्रह्मवैवर्ते खिले काशी केदार माहात्म्ये द्वाविंशोऽध्यायः २२ ऋषय उचुः सूत पाराशर्य शिष्य सर्वज्ञस्ते गुरुः सलु सनत्कुमारो मुनिराट् कथं जातः प्रजापतेः १॥

अ०२२

- २ - पाठभेद सूर्य०

सर्वज्ञत्वं कथं प्राप्ता नित्यं पंचाब्दबालता। आतंचे दूषत दृष्टं त्वया यदि गुरो गुरवात २ इति पृष्टस्तदा सूतो मुनिभिस्तत्त्वदर्शिभिः। तदा प्राह पुरावृत्तं श्रुतं व्यासान्महागुरोः ३ सूत उवाच शृणुध्वं मुनयः सर्वे
वदामि भवतामहं। इयमेव पुरा पृष्टः सनकाद्यैः स्वनायकः ४ वामदेवो यतिश्रेष्ठो नाथशर्माहितां कथां। पुरा कदाचित्कल्पांते पुनर्ब्रह्माभवद्यदा। सृष्टिप्रसाराय विधिः शिवं प्रार्थयत्तदा। वर्षाणाम
युतं ब्रह्मा एकाग्रमनसा तपत् ६ तदा प्रसन्नो भगवान् परमात्मा परः शिवः। प्राह गंभीरया वाचा वरं ब्रूहीति शंकरः ७ तदा प्राह विधिः शंभुं सृष्टिवृद्ध्यै जगत्त्रये भगवंस्त्वत्प्रसादेन त्वद्दीये लोके विस्तारः ८ ये
था भवेत्तथा सम्यगाज्ञापय निजान्वान्। ये प्रभूय जगत्सर्वं प्रजया पूरयंतु ते ९ एवं विधिं प्रार्थयंतं ज्ञात्वोत्कर्षं शिवात्मनां। तेषामर्थाय च नित्यापूर्वकल्पाः कृत्यष्विताच्छयत् १० मोक्षमत्पुत्रतां गा
तिते सर्वं साधयेति स। तदा प्राह विधिं शंभुर्ज्ञानेभीष्टं तु दुर्लभं ११ तथापि ते प्रार्थनया प्रेषयिष्यामि मामकान्। त्वयि तान् जातमात्रेण संबोध्य स्वकृतिं कुरु १२ इत्युक्त्वा शंकरः स्वीयानाहूयेदमभा
षत विघ्नेशं वीरभद्रं च नंदिकेशं कुमारकं १३ महाकालं च पंचैतान् प्राह शंभुर्विधेः पुरः। पुत्रतामात्मसुतत्वा जात्वा प्रार्थयत्येष सृष्टये १४ यदीच्छा भवतामेवं विस्तारयत वै जगत्। तदा प्राहुः शिवं ते वै श्री
श्रीमदाज्ञा गरीयसी १५ भवाम व्याजतः पुत्राः सृष्टिर्भवतु भावना। यदा त्वं स्मरसे ब्रह्मंस्तदा पुत्रा भवाम वै १६ इतीते शंभुना सार्धं तिरोधानं गताः क्षणात्। तदा ब्रह्मा तुष्टमनाः सृष्टिवृद्धिर्भवेदिति १७ स्व
लोकं प्राप्य सृष्ट्यर्थं सस्मार शिववल्लभान्। स्मृतिमात्रेण मनसा जातोग्रः सनकाख्यया १८ बभूव वीरभद्रोपि सनंदनसमाख्यया। नाम्ना सनातन इति नंदिकेशस्ततस्त्वभूत् १९ सनत्कुमाराभिधया कुमारः
समजायत। सनत्सुजाताभिधानो महाकालोप्यभूत्ततः २० एवं पंचापि ते देवाः शिवात्मानः शिवाज्ञया। ब्रह्मणो मानसाः पुत्राः संजाताः पंचहायनाः २१ शिवपादाब्जसंल्लग्नचित्ता नेता मुमुक्षवः। विरक्ताः
सर्वभावेषु नित्यतृप्ता द्विजोत्तमाः २२ तानाह धाता हे पुत्राः पुत्रपौत्रविवृद्धितः। सृजध्वं बहुधा सृष्टिं देवतिर्यङ्नरात्मकं २३ इति ब्रह्मवचः श्रुत्वा तूष्णीं याताः शिवं स्मरन्। व्रह्मापंकामतपसा
परमेश्वरमायया २४ किमनेन हि संवादात्स्माकं तु शिवात्मनां। इति ते स्वेच्छया तूष्णीं मुक्ता इच्छया २५ तान्विलोक्य तदा ब्रह्मा नैते सृष्ट्युन्मुखा इति॥ पुनस्तपश्चचाराशु सृष्ट्यर्थं
शरदां शतं २६ पुनः सृष्ट्या मानसा न वृद्धिं प्रापयेज्जगत्। एवं पुनर्वारशतेन प्रवृद्धं यदा जगत् २७ तदा मैथुनया सृष्ट्या पूरयामास वै जगत्। तेष्वेतेषु परा रुद्राः सनकाद्या महत्तराः २८ तुरीये
यतेषु योगी स्कंदांशो ब्रह्मवित्तमः॥ सनत्कुमारनामायं कुमारोह्यपरः कृती २९ न ज्ञाने त्रिषु लोकेषु किंचिदप्यसि चामुना। शिव एव स्वरूपेण वैराग्यं ब्रह्मनिष्ठतां ३० लोके दर्शयितुं प्राप
स्वात्मभूतैः कुमारोगना। नित्यं पंचाब्द वयसो ब्रह्मनिष्ठा मुनीश्वराः ३१ यत्रेच्छा तत्र गच्छंति स्वर्गमर्त्यरसातले। ब्रह्मलोके विष्णुलोके रुद्रलोकेन्यभूमिषु ३२ अनिवार्यगतिस्तेषां न कुत्रापि
निवार्यते। येषां शोनमभक्तं द्वारपालो स्थितो जनं ३३ प्राप्य शंभोः पदं जातो जयश्च विजयः पुरा। तादृशास्ते महात्मानः सनकाद्याः शिवबालकाः ३४ लोकसंरक्षणार्थाय यांति स्वेच्छया द्विजाः।
येषां दर्शनमात्रेण ब्रह्माद्याः प्रणमंति तान् ३५ विलासमपरं श्रुत्वा बहुरूपा मुनीश्वराः। अलवद्योचाच भगवन्मे शरणानाथ शिव ज्ञानैकसागर। महाविष्णोर्द्वारपालौ शिवपार्षद गताविते ३६

प्र०वै० ६८ — का० के०आ०

यदाज्ञापय स्वामिन्नत्र मे संशयो महान्। चक्रपाणौ द्वारपालौ शापाद्भूमौ जनिं गतौ ३७ शापान्ते विष्णुमुत्सृज्य कथं धाम्नः पदं गतौ। इति पृष्टस्तदा पत्न्या नाथ शर्मा हि तां कथां ३८ नाथशर्मोवाच शृणु भद्रे प्रवक्ष्यामि रहस्यं परमात्मनः। पुरा विष्णुस्तपस्तप्त्वा वरं प्राप महेश्वरात् ३९ स्वामिंस्त्वत्समीपस्थौ गणौ रक्षन्तु मामिति। शिवमप्रार्थयच्चाद्रौ तदा देवो दयानिधिः ४० सुभद्रभद्रनामानौ स्वगणौ प्राह चाह्वयन्। युवां हरेर्द्वारभागे स्थित्वा विष्णोः प्रशासनात् ४१ जित्वा शत्रून्महाविष्णोर्विजयं दास्यथः सदा। इति शंभुवचः श्रुत्वा तौ प्रणम्योचतुः पुनः ४२ भगवन्पादसेवां नौ कदा न हि पुनर्लभेत्। दुर्लंघ्या श्रीमदाज्ञा वां वियोगेन सहावहे ४३ उभयं दुर्घटं प्राप्य भावास्यां किमकुर्वहे। इत्येवं वादिनौ भक्तौ प्राह कारुणिकोत्तमः ४४ भवतो युगमंशेन कुमार मुनिना पुनः। शापव्याजेन मत्पार्श्वे प्राप्स्यथश्च चिरात्मनः ४५ स्थित्वांशेन हरेर्द्वारि तस्य कल्पावधि क्षरात्। गमयित्वा पुनर्मां वै प्राप्स्यथस्तेन मां पुनः ४६ यस्य यस्याः हमः दृश्वरं मद्गणा साह्युतः। तत्र तत्रांशभागेन तिष्ठति मम वल्लभाः ४७ ब्रह्मणा प्रार्थितः पूर्वं सृष्ट्यर्थं गतास्साह्युतः। हे सुभद्र नंदीश महाकुल कुमार कालन् ४८ आदि शंतेति मत्पार्श्वे तिष्ठं त्वंशा बहुत्वतः। एकांशेन द्विजा भूत्वा प्रसिद्धाः संचांति हि ४९ अन्येपि बहुला रुद्रा वृक्षभूम्यर्णवादिषु। प्रदेशे प्रवन्ने पवने वर्षेषु च इति प्रथा ५० चरंत्यंशेन जगति मत्पार्श्वेपि वसंति हि। मद्भक्तशापव्याजेन भवेज्जन्मत्रयं युवां ५१ तेषु जन्मसु मामेव संपूज्यानन्यभावितः। द्वितीये जन्मनि पुनर्मामेवापत्स्यथ पुनः ५२ एकांशेन स्थितौ जन्म तृतीयं प्राप्य विष्णुना। शापांते च युवां पश्चान्मत्समीपं नयिष्यथः ५३ अंशमात्रेण तत्पार्श्वे स्थित्वा तत्कल्पकावधि। तेन सार्कं मम सदः प्राप्स्यथोन्यो भवेद्धरिः ५४ एवं हरेर्पदे सर्वं भविष्यति पदे पदे। तथैव विधिधामापि वद्युगे भानुमाति ५५ मदाज्ञयैव लोकेषु विष्णुब्रह्मादिषु। आधिपत्यं तदेशत्वं मदंश मितिजानथा ५६ अनुशाप्यैवमीशस्तौ गणौ भद्र सुभद्रकौ। प्रेषयामास विष्णुवेग्र द्वारौ च बभूवतुः ५७ असुरा दैत्य दनुजा विष्णु यशसा रथिनः। तानायासेन तौ जित्वा नूयं विष्णोः प्रदास्यतः ५८ जयश्च विजयश्चेति ददौ नाम तयोर्हरिः। कदाचयोः पुनः सेवा लभेच्छम्भो रीति स्मरन् ५९ सर्वांशेन विभोः पार्श्वे वसेवानंद निर्भरौ। एवं कतिपये काले गते च सनकादयः ६० संचरल्लोक मखिलं क्रमाल्लोकं हरेर्ययुः। तत्पूर्वं च महाविष्णुलक्ष्म्या सार्कं स्थितो रहः ६१ महिमानं महेशस्य वदन्लक्ष्मीं महाद्भुतं। द्वारपावाह भगवानागच्छेत्कोपि मत्सदः ६२ प्रवेशोमेषा मा मुक्त्वा सहसा न विशेदिति। तस्मिन्काले समायाता ह्याचार्याः सनकादयः ६३ द्वारि तितो वेत्रहस्तौ दृष्ट्वा तेतौ वचो ब्रुवन्। कौ युवां मार्गरोद्धारौ दैत्यौ वा राक्षसौ नौ ६४ मा हृष्टां प्रीतरोद्धारौ कुधियौ नात्र संशयः। लोके सर्वसमो विष्णुर्विरक्तास्तादृशा वयं ६५ विष्णोः पार्श्वे युवां वस्तुं न योग्यौ निर्घृणौ ध्रुवं। एवं वादिषु विप्रेषु ह्यास्यावत्यंत कंपितौ ६६ प्राप्ता हि नौ महाशापो मुनीनामपराधतः। इत्येवं चिंत्यमाने तु द्वारपाल द्वये तदा ६७ अहो कष्टमिति ज्ञात्वा बहिरागाद्धरिर्मुनीन्। पूजयित्वा यथान्यायं कुशल प्रश्नपूर्वकं ६८ लक्ष्मी समेतो भगवन्प्राशं सच्चिद्वयोगिनः। यूयं दयालवः प्राज्ञाः शिवज्ञानेक सागराः ६९ क्षमावंतः सर्वसमाः सत्यं हि भवतां वचः। कोन्यथा कर्तुमीशोत्र भवद्वाचं सुरेष्वपि ७० यूयं शिवध्यान धूतमाया जालपरंपराः। एवं स्तुवति लक्ष्मीशे ह्यास्यावागत्य नेमतुः ७१ तौ दृष्ट्वा मिवच्च मनसौ-

अ०२३

६८

१-२-३-पाठभे०

मुनयः स्ववचः स्मरन्। आज्ञाक्लीबत्वशंभोर्मा दशामपि वाक्कृतः ७२ निःस्पृहा द्वास्यविषये शिवेच्छा नान्यथा तथा। तस्माज्जन्मत्रयं दैत्यरक्षोमानुषमेतयोः ७३ भविष्यति हि भो भाक्तात्कृपया
तेषु जन्मसु। पुत्रव्याजेनाहमेतौ उद्धरामि शिवाज्ञया ७४ सहस्रकोटिभवभवान् एतयोः कृतिं प्रति विष्णुमेवं संवदति सनके प्राह वै स्मा ७५ अन्यथा परमेशाज्ञावशाद्दुद्धृतयेतयोः। अहं द्वितीये व्याजेन
जन्मनि प्रविलोमश्च ७६ एतौ समुद्धरिष्यामि शिवाविष्टेन विष्णुना। ततः प्राह महाविष्णुस्तृतीये पे हं च जन्मनि ७७ स्वयमेवोद्धरिष्यामि चाज्ञयैतौ महेशितुः। अयं सनत्सुजातेपि दर्शनं मे दिशेद्विभुः ७८
आत्मोपदेशान्नृपतिं तदा वैचित्रवीर्यकं। तीरं तु भुवमायात वद चोद्धृतिमेतयोः ७९ इत्येवं तौ समाधाय द्वास्थौ याता महर्षयः। तौ जातौ प्रथमं जन्म हिरण्यकनामकौ ८० एकः कशिपुसंज्ञश्च द्वि-
तीयः पूर्वाक्षनामकः। कशिपोः पुत्रभावेन प्रल्हादः सनकस्त्वभूत् ८१ समुद्धर्तुं मनुजात्मः सन्हीशः शंभुं व्यजिज्ञपत्। भयानसाध्यस्ते भक्तस्त्वं सर्वांगेन मां विश ८२ तावुद्धर महाभाग इति संप्रार्थितो हरः। इति सर्वां
शतः सिंहनराकारः शंकरः ८३ व्याजीकृत्य महाविष्णुं कशिपुं स समुद्धरत्। तथैव क्रोडरूपेण व्याजीकृत्य हरिं हरः ८४ अक्षात्व्य मुद्धरच्छंभुर्हिरण्यपदपूर्वकं। एवं सनकपुत्रत्वात्पुत्रहिंसने हस्ततः ८५
प्रथमं जन्म निस्तीर्णौ द्वास्थयोः शिवभक्तितः। अथ द्वितीये संप्राप्ते जन्मनि क्रोधसहायतः ८६ विश्रवाः शिवं समाराध्य कुंभोद्भूतोपदेशतः। रुद्राविष्ट श्रीरसः सनन्दनस्त्वौ [illegible] चतौ ८७ समुद्धर
नदातौ हि प्राप्तौ शंभोः पदं स्मरणात्। रावणः कुंभकर्णश्च यौ भूत्वा खिलांगुलः ८८ सुभद्रभद्रौ जायेतां रावणाद्वो न्यमुद्धृताः। एकांशेन पुनर्विष्णुस्ता बुद्धार्थं निजान्तिके ८९ तृतीयात्र जन्म
तो द्वास्थाव द्याप्यंशेन तिष्ठतः। एवं शिवगणौ दीपौ तो [illegible] मुक्तः प्रिये ९० सनकाद्याः शिवगणास्त्वेवं शंभुपरायणाः। शिवाद्न्यं न किंचित्र नेक कोटि [illegible] ९१ शिवं प्राह शिवो गुह्यं
प्रीतात्मा कुक्कुटध्वजः। इदं रहस्यं परमं योगस्यासीत्यवदं तव ९२ नाभक्ताय प्रदातव्यं शिवे च स्मृतितारकं। शिव ज्ञानैकसंतानं शिवभक्तिप्रदं नृणां ९३ शिवात्मनां च माहात्म्यं विचित्रं शृणु मत्प्रिये। शिव याग
बलात्स्वैरं बहु तपा वसंतौ तौ ९४ पश्यतो रावणात्वं च प्राप्य शंभोः प्रियौ गणौ। सुभद्रभद्रनामानावपि पूर्ववदास्थितौ ९५ विष्णोर्द्वास्थौ पुनरपि चित्रं तेषां गतिः प्रिये। सनकाद्या अपि पुनः शिवांशाद्ब्रह्मसूनवः ९६
हिरण्यस्यापि काश्यपः पुत्रोभूत्सनकः पुनः। इत्यनेकविधा लीला विचित्रा शिवयोगिनां ९७ सनत्कुमारोत्पत्तिस्ते प्रोक्ता लहरीदधाय। वामदेवोत्पत्तिमपि वदामि शृणु मत्प्रिये ९८ इति निजदयिता
रहस्यमाद्यं परमशिवस्य जगाद नाथशर्म्मा शृणुत मुनिवाः पापं यदाह तदपि वदामि च वामदेवमूलं ९९ यद्दृष्टं शृणुयान्महारहस्यं शिव कथितं परमं स्मरं शुभं ॥ शिवायै सत्यं हि शिव
धर्मभागः पुनरावृत्तिं विवर्जितं महत्तत्व १०० इति श्री काश्यां मूलरहस्ये ब्रह्मवैवर्ते खिले काशीकेदारमाहात्म्ये त्रयोविंशोऽध्यायः॥ २३॥ ऋषय ऊचुः बादरायणशिष्य
सूतज्ञानामृतोदधे। नाथशर्मा स्वजायायै वामदेवसमुद्भवं १ कथं प्राह वदास्माकं येनेदं लोकतारकं। दृष्टं रहस्यं शिवयोः प्रसृतं भुवनत्रये २ तादृशस्य महर्षेस्त्वमुत्पत्तिं शिवयोगिनः इति

१- पाठभेद स०

प्र०८०   का०के० मा०

६८

पृष्टस्तदा सूतो मुनिभिस्तत्त्वदर्शिभिः।३ प्राह तान्विस्मयकथां रहस्यां जनतारिणीं। सूत उवाच। शृणुध्वं मुनयस्सर्वे धाम देवो ह्यवां कथां।४ पूर्वं कैलासशिखरे शुद्धांतो पवने शिवौ। विहरंतौ बहुकृतानवुझानंदैक-
समागौ। विहृत्य चिरकालं तौ एकांते तस्थतुस्तदा।५ देवी प्राह महादेवं स्वामिन्सर्वचित्तसंस्थित तव स्वरूपं को हन्त मनोवाचामगोचरं।६ श्रुतयः शिरांस्यपि पुनस्त्वामाहुर्नेति नेति च। तत्तत्त्वं मां बोधय
स्वरूपेनाहं त्वत्समाभवं।७ इदानीं देहभागार्धा स्वरूपस्यापि तत्त्वतः। मयैव कल्पितं रूपमिदं ते त्वत्सहायतः।८ त्वत्सान्निध्यं विना शक्तिर्मम नास्ति जगत्कृतौ। त्वत्सत्तयाहं चैतन्या मूलप्रकृतिरप्यहं।९
तवसत्तात्मकं बोधं यथा मे स्यात्तथा वद। इति शंभुः पराशक्त्या पृष्टः प्राह सतां पुनः।१० शृणु देवि प्रवक्ष्यामि मद्बोधो ह्यतिदुर्लभः। मद्भक्तिरेव त्वं यस्माज्जानास्यचिरं मंजसा।११ मदात्मबोधकाले
त्वकोऽप्यन्यो नैव तिष्ठतु। पशुपक्षिमृगा देशाद्यप्येतत्कृणुयुर्यदि।१२ ज्ञानं तेषां भवेत्सद्यः स्वात्मन्यन्यत्रेति हि ध्रुवं। तेन ज्ञानेन मायाते नश्यत्येव भ्रमात्मिका।१३ तदा त्वां कोऽपि मद्भक्तं मन्यते
नैव सर्वथा। तस्मात्सत्कार्यसिध्यर्थं विविक्तं प्रार्थ्यते मया।१४ इति शंभुवचः श्रुत्वा शुद्धान्तो ध्यानसंस्थितान्। जीवानुत्सारयामास कृमिकीटादिकानपि।१५ उत्सार्य सर्वान् जंतून्सा देवम
प्रार्थयत्पुनः। स्वामिन्दयां कुरु विभो स्वस्वरूपमुपादिश।१६ विविक्ते विजने शंभो स्वात्मोद्याने सुसंविदं। तदा दयालुर्गिरिशो बिल्वमूलेऽन्वबोदत।१७ दक्षिणामूर्तिरूपेण धृतचिन्मुद्रपाणिना। स्वा-
त्मज्ञानं महादेव्यै संबोधयितुमारभत्।१८ तदा तद्बिल्ववृक्षस्य कोटरे द्विजगह्वरे। खगाः पारावतौ लीनौ निर्गतुं नाशकद्धिया।१९ गंभीरकोटरान्तस्थोऽप्यशृणोदात्मसंविदं। देव्यै समुपदिष्टं तत्संसारो-
दधितारकं।२० स्वात्मन्यनुभावसद्भावतत्त्वब्रह्मात्मनिर्णयं तत्त्वमस्यादिवाक्यार्थसार चा स्वव चेतन२१ नेति नेतीत्युपनिषद्बोधशीर्षनिरंजनं। स्वात्मैकवेद्यं स्वानुभवबोधमात्रा-
त्मा चिद्घनं।२२ अनाद्यनंतारं वेदैकसच्चिदानंदनिर्भरं। शिवं शांतं तुरीयाख्यं तुरीयातीतमद्वयं।२३ कारणं जगतां मायामिथ्यावैचित्र्यसद्घनं। स्वतो भातं स्वतः सत्यं स्वतः सिद्धं स्वतः स्थितं।२४ अ०२५
श्रुत्यनुग्राहिताशेषानुमानैकानुमानितं। स्वानन्यं स्वप्रतिष्ठानं भावाभावविवर्जितं।२५ एतादृक् स्वात्मविज्ञानं देवो देव्यै ह्युपादिशत्। तत्क्षणं चवरा शक्तिः स्वात्मानन्यावभूवह।२६ महा
गुरूपदेशेन विस्मृत्य देहभावना। स्वानन्यभावज्ञानेन शिवं नान्यं न चाविदत्।२७ देहसंघातमखिलं भावनावर्जितं जडं। न्यपतद्वासना शून्यं देवी पूर्णात्मतामियात्।२८ पारावतः कोटरस्थो
दृष्ट्वा श्रुत्वात्मसंविदं। सद्गुरोः सुमहिम्ना च गतदेहात्मवासनः।२९ अवाप स्वात्मतामाप जीवन्नेव सतत्क्षणं। देहसंघं तु विस्मृत्य ऊर्ध्वस्थतरुकोटरात्।३० पपात तस्य देहोऽपि तरुमूले जडात्मकः। दृष्ट्वा द्विजं
महादेवः किमेतदिति विस्मितः।३१ ज्ञात्वा ज्ञानदृशा सर्वं महादेवो दयानिधिः। आत्मज्ञानात्स्वात्मभूतं त्यादेहं स्पृशन् [illegible] लोकलीलाविनोदार्थं स्वशक्त्या साभवत्पुनः। सा देवी पुनरुत्थाय दृष्ट्वा पक्षि-
तनुं भुवि।३३ किमेतदिति पप्रच्छ चित्रं देवस्य वैभवं। त्वमेवैतद्द्विजानीष्वाः सर्वात्मा सुपदेशतः।३४ तदा देवी ज्ञानदृशा द्विजवानाप्रकारणं। ज्ञात्वा देवं तदा प्राह जीवयैनं द्विजं त्विति।३५ मदाज्ञा-
लंघकस्त्वेष लोप्य वृक्षाग्रकोटरे। तस्मादस्य भवेज्जन्म द्विजस्य द्विजकुक्षितः।३६ एवं वदंत्यां देवेशां द्विजभ्रांतिम दाच्छिनः। ततो द्विजः समुत्थाय प्राणम्य गुरुदंपती।३७ श्रात्वा देवी

६८

१. लीनौ / १-२-पाठभेद लक्ष्मण०   ३-पाठभेद सर्व०

शापवचः प्रसन्नमाह तौ द्विजः। जन्मान्यनेककोटीनि भवंतु मम सद्गुरो ३८ कामं निर्मे गुरुवौ स्वात्मभूताखिलात्मनः। द्विजत्वं क्षत्रियत्वं वा त्वयान्याखिलसृष्टिषु ३९ त्रिमूर्तिं वाप्यवामेस्तु नाहं
तद्भेदमूर्तिमान्। स्वयमेव स्वतो भामि स्वात्मानंदगुरोर्बलात् ४० इति वादिनमेवं ते दृष्ट्वा चित्रा च्छिवा शिवौ। परिपक्को भवद्यं लोकलीलां करोत्विति ४१ शृणु द्विज ब्रह्मनिष्ठ द्विजो भव महान्यथा
लोकलीलां कुरुष्वांते मामेवाप्स्यसि नान्यथा ४२ देवी वचः पालनाय द्विजजातत्सुद्भवः। वामया सह देवोऽहमासीद्यं ब्रह्मते यतः ४३ नाम्ना त्वं वामदेवाख्यो भव लोकेषु विश्रुतः। न ते
गर्भभयं भूयान्मन्मायापि न ते भवेत् ४४ गर्भ एवात्म ज्ञानवांस्त्वं भव मत्प्रसादतः। अध्यात्म विज्ञानमहिमत्वान्न सिध्यति ४५ द्विजत्वं ज्ञानिषदाद्यपि ज्ञानाय कारणं। तस्मादेकं
विप्रजन्म प्राप्य मामाप्स्यसि ध्रुवं ४६ इत्याज्ञां शिरसा धृत्वा गुरोः कारुणिकस्य सः। पार्वत्या विप्र सूनुर्वामाभिधोऽभवत् ४७ गर्भ एवाप्य विज्ञान ऋषि ज्ञानविदां वरः ब्रह्मनिष्ठः शिवज्ञानी
प्रख्यातो भूसुरेषु सः ४८ अनवद्य वामदेव समुत्पन्नोऽरयं प्रिये। लोकोपकृतये विप्रः संचरत्यात्मवित्तमः ४९ शिवैकचित्तः सततमन्यत्सर्वं परित्यजन्। सूत उवाच शृणुत मुनि
वरेन्द्रा नाथशर्मा स्वजायां स्वयमकथयदेवं स्कंददेवोपदिष्टं। पर्यये वरहस्यं प्रातानंदः शृणोति प्रसभमखिलपापान्यर्दयन्याति शंभुं ५० भवबंधविमुक्तिदा विचित्रं
परमेशान रहस्यमंविकाये। उपदिष्टं सकृदप्युमेश भक्त्या शृणुयाद्यः स विमुक्त एव सत्यं ५१ इति श्री काशी मूलरहस्ये ब्रह्मवैवर्ते खिले काशीकेदारमाहात्म्ये चतुर्विंशोऽध्यायः २४
ऋषय ऊचुः शिवज्ञान रसानंदकंदभूत महामते। सूतास्माकं यदीयो रहस्यं द्रवतो जनं १ कथ्यातोऽध्यं त्वयान्नामयेन पृष्टौ मुनीश्वरौ। वामदेवकुमारौ सद्रहस्यस्य प्रकाशकौ २
तत्प्रश्नव्याजतः शंभो दिव्यवागभवन्मुने। तया वामकुमाराभ्यां रहस्यं सप्रकाशितं ३ काशीं विनिंद्यापि नृपो लिंगान्यपि महेशितुः। ज्ञानवानिति गर्वेण दुर्विदग्धोपि मोक्ष्यतः ४॥
पुनः शिवप्रसादस्य योग्योभूत्केन हेतुना। शिवाज्ञया कुमारोपि रहस्यं श्रावयत्कथं ५ तादृशस्यापि नृपते र्गविष्ठस्य वदस्व नः। इति पृष्टस्तदा सूतः मुनिभिः शिवयोगिभिः ६ सूत उवाच
पुनर्विप्रान्जलिं चन्द्रवतः क्रमात्। शृणुध्वं मुनयः सर्वे नाथशर्माभ्यमुकयां ७ स्वपत्न्यै प्राह युष्मभ्यं तां वदामि शुभावहां। पुरा हिमाचलप्रान्ते नेपालभुवि भूसुराः ८ शिवं पशुपती
शाख्यं प्रक्षालं परिसेवयन्। कश्चिद्विवालविज्ञानी शिवशर्माभिधो द्विजः ९ भस्मोद्धूलितसर्वांगस्त्रिपुंड्रांकितमस्तकः। रुद्राक्षधारी मुकुटके यूरकंकणः १० पंचाक्षरी
जपपरो रुद्राध्याय जपी सदा। शिवलिंगार्चनपरस्त्रिकालं नियमेन सः ११ श्री मत्पशुपतौ ध्यानसेवानियमतत्परः। कुटुंबी नित्यनैमित्तकर्मश्रद्धापरायणः १२ एवं भूतस्य विप्रस्य
गृहकर्माणि साधितुं। काश्चिद्भिल्लो वनचारी क्षुत्क्षामो दासतामगात् १३ तस्याज्ञां शिरसा धृत्वा विप्रस्य सततं भिल्लकः। गृहकर्माणि सर्वाणि करोति कुहकं विना १४

१-२-३-४-५ पाठभेद सूर्य०   ६ - [illegible] लक्षण० नहीं है

कदाचित्तमधिक्षिप्य विप्रकार्यान्तरेषु सः। वदत्यद्य तव द्विप्रं क्षमो विप्रो न किंवदेत १५ एवं स्थिते तदा विप्रे कालात्पशुपतीश्वरः। विप्र प्रसादसम्मुखो नभोवाग्यवदद्द्विजं १६ त्वयि प्रसन्नोऽहं विप्र

भट्कालं सेवया तव। मद्भक्त्या द्विजयोगेन ज्ञातस्मात्ताकर्मणा १७ मम ज्ञानं तव भवेदपरोक्षमसंशयं। इतः परे जन्मनि तेन ज्ञानेनाप्स्यसि च मां १८ इति वाच्यं द्विजः श्रुत्वा शिवोक्तमिति निश्चयन।

विरक्तः शिवभक्ताग्र्यस्तपसा काय शोषणात् १९ प्रायोपवेश व्याजेन त्यक्तदेहो भव द्विजः। स एवान्यभवे ख्यातो गर्गो नाम महामुनिः २० गार्गी नाम्नी तस्य पत्नी यामाहुर्ब्रह्मवादिनीं। वेदोपनिषदां

मध्ये प्रतिपाद्या मुनीश्वरैः २१ यया कृते पूर्वपक्षे याज्ञवल्क्यादयोऽपि ताः। ब्रह्मवित्त्वेऽपि विख्याता समाधास्यन्त कृच्छ्रतः २२ तस्याः पतिः पूर्वभवे गर्गो भूदुत्तरे भवे। ब्रह्मनिष्ठः शिवज्ञानी प्रख्यातो ब्रह्म

वादिषु २३ यो भिल्लस्तस्य शुश्रूषां चकार प्राग्भवे चिरं। सेवाबलाच्छिवमुनेर्नृपो भूदन्यजन्मनि २४ चंद्रवान्नाम धर्मज्ञः पार्वतीयो हिमाचले। प्रतापवान्कीर्तिमांश्च ब्रह्मण्योऽनेकयज्ञकृत् २५ तस्य

धर्ममतिं ज्ञात्वा त्रिकालज्ञानवान्मुनिः। पूर्वजन्मनि भिल्लं तं स्वात्मसेवाफलान्नृपं २६ ज्ञात्वा गर्गो महायोगी तमुद्धर्तुमगान्नृपं। राजन्नमात्मविज्ञानमुपादिश्य क्रमेणासः २७ तेनाप्तज्ञान

विभवः प्राप्तवैराग्यवान्नृपः। गुरुं प्राह नृपो विप्रं गर्गं ब्रह्मविदांवरं २८ स्वामिन्राज्यं सुतेस्थाप्य तपः कुर्वीति मे मतिः। उक्तूतालपसे स्थानं ममादिश महागुरो २९ इति पृष्टस्तदा राज्ञा प्राह गर्गो

नृपं तदा। केदारं गच्छ तपसे तत्र सिद्धिर्भवेत्तव ३० उपाधिरस्ति कश्चित्ते सिद्ध्यै पूर्वभवे कृता। न भवेत्सा यदि तव कृतार्थो ह्येव नान्यथा ३१ तदा प्राह नृपो विप्रमुपाधिः कोऽगुरो वद। केनोपायेन

मा भूयादुपाधिस्तं च मे वद ३२ इति पृष्टस्तदा प्राह भयगर्गः शिवात्तधीः। शृणु राजन्पूर्वभवे भिल्लस्त्वं विप्रसेवकः ३३ सेवापरोऽपि मोरर्थ्यात्त्वं तं कदाचिदतिक्रमेः। क्षमावानृषियोगी सन

त्वां किमपि चोक्तवान् ३४ तस्य सेवाफलं राज्यभोगं प्राप्तं त्वयाधुना। तदधिक्षेपणाफलं ज्ञानविघ्नाय तिष्ठति ३५ तस्मान्मयास्मद्गुरुणा प्राप्तज्ञानोऽपि सन्भवान्। भवसि त्वं सांतरायः ज्ञानसिद्धौ वि-

भाषिसे ३६ इति तदुक्तं श्रुत्वा सद्गुरोर्वचनं नृपः। प्रणिपत्य पदद्वंद्वे रक्ष मां कृपया विभो ३७ त्वं त्रिकालज्ञाननिधिर्येनाहं तारितो भवं। तथानुग्रहः कार्यो भवच्चरणसेविनः ३८ तदा दयालुः कृपया

नृपमाह महागुरोः। दयात्वापरशिवं चिन्ते कृतार्थस्त्वं भवेति तं ३९ शिव एव करोतु त्वां कृतागासमपोद्भवे। मत्प्रीत्यै मे प्रभुर्नाथः प्रपंचानामिति द्विजः ४० उक्त्वा हस्तेन संस्पृश्य तपसे प्रेषयद्गुरुः।

स राजा चन्द्रवान्नाम यस्यार्थे शिववागभूत् ४१ कुमार मुनये मूलरहस्याख्यानहेतुकी। प्राज्ञापराधोऽपि नृपः कृतार्थो भूच्छिवाज्ञया ४२ एषा देवि नृपोत्पत्तिस्तवयेमुरा विदः। वदंति शैवविवाहोऽपि

तथा मां समुपादिशत ४३ पशवो देवे न कुर्वन्ति किं किं शैवजना भुवि। क्वचाको भिल्लतनुः क्व राज्यश्रीश्च ताहशो ४४ येन प्राप्तः पुनर्मुक्त्यै कीदृशः सत्सुनुग्रहः। तस्माच्च शिवभक्तानां महिमा केन

वार्यते ४५ अकर्तुं कर्तुमपि चान्यथा कर्तुमपि प्रभवः। शिवभक्तास्तत्प्रभावं जानाति शिव एव हि ४६ नापराधः शिवजने प्रकर्तव्यः कदाचन। पश्य राजन्पूर्वं कृतः सेवाफलमपीदृशं ४७

अपराधफलं तद्वद्वशेनापि चागमत्। तथापि शिवयोगींद्रानुग्रहं गोवतारित:४८ अकृत्वा सेवनं शंभुभक्तेश्वर्य कृतागसां। कागतिर्नैव जानामि सैव जानाति शास्त्र:४९ इत्यहं महिलां विप्रा नाथशर्मा शिवप्रिय:।
राजभ्रष्टं स्वतोत्पत्तिं तद्बुद्धिं च स ह्रीतं५० इत्थं ह्यद्भुत शंभुभक्ति महिमा सां रहस्यं परं यो नित्यं पठते तथा शिवजनान्संश्रावयत्यादरात्। श्रोतार: पठिता च शंभुकृपया ह्याजन्म पापं स्वागाधिधुयाविल
भुक्तभोगविभवाश्चांते शिवं यांति ते ५१ शृणुत मुनिवरेन्द्रा: पापतूलानलाख्यं परमशिवरहस्यं नास्तिकानैव वाच्यं। परमशिवरहस्यं य: शृणोति प्रभक्त्या सकृदपि खलु सत्यं स प्रयाति प्रधाम ५२
इति श्रीकाशी मूलरहस्ये ब्रह्मवैवर्ते खिलेकाशी केदार माहात्म्ये पंचविंशोऽध्याय: २५ ऋषय ऊचु: सूत सत्यवती पुत्रप्रेमास्पद महामते। त्वन्मुखांभोज निष्यंद मकरंद रसायनं। श्रवणांजलिना
पीत्वा तृप्तिं नोपलभामहे। नाथशर्मा शिवपदांभोरुहासक्त षट्पद:।२ अनवद्या चास्य पत्नी शिवापादाब्जषट्पदी। कथं जातौ दंपती तौ शिवयो: प्रियवल्लभौ ३ केन पुण्यप्रभावेन शिवैकहृदयौ
सदा। कौ तौ पूर्वभवे पुण्यौ तपो वा किं कृतं तयो:४ अनवद्या नाथशर्मा नामानौ केन हेतुना। वदास्माकं यथा पूर्वं संभवं शिवयोगिनौ। इति पृष्टस्तदा सूत: प्राह तान्सत्कथां तयो:। सूत उवाच
शृणुध्वं मुनय: सर्वे दंपत्यो: पूर्विकां कथां। अथाद्येवं गुरु पृष्ट: सर्वज्ञो मनु: पुरा ६ तदा मामाह भगवान्हृष्टस्य बादरायण:। हंसयोर्दंपती पूर्वं मानसाख्ये सरोवरे ७ स्थितौ परस्परं
प्रेम्णा विहरंतौ निरंतरं। सौवर्णा कमलानां तौ नालभक्षणतत्परौ ८ प्रात: [illegible] सायमप्यमू। रात्रौ यामानंतरं च षट्कालं नालभक्षकौ ९ सोवरतटे गावृक्षो न्यग्रोधपादप:
तस्योपरि तयोर्नीडस्थानं ताभ्यां विनिर्मितं १० तत्र स्थित्वा निशायां [illegible] निशायां तौ [illegible] हर्निश्चित:। कुबेरस्तत्रवै नित्यं विहर्तुं याति साऽवल: ११ चिरं विहृत्य संस्नाय वटमूले समाप्नुवसन्। भस्मो
द्धूल्य त्रिपुंड्राक: शिवं तत्र समर्चयन् १२ मधूनाद्यालि स्वनगरे [illegible] सह। तेन नित्यं स्वपूजार्थं लिंगं संस्थापितं पुरा १३ वटमूले पाबदेन निर्मितं रत्नभूषितं। विहारार्थं यदा याति तदा
संपूज्य गच्छति १४ हंसपुंगं प्राते दिनं स्वभ [illegible]। नालपुंज समुत्पाट्य हाटं [illegible] १५ वृक्षोपरि स्वके नीडे स्थित्वा नालं विमोटय च। पुष्पाणि संत्यज्य नालान्संभक्ष्य द्विजदंपती १६
सुखं विहरतुस्तीरं तटे सरसि नित्यश:। हंसाभ्यां संप्रमुक्तानि हेमपद्मानि नित्यश:१७ वटाल लिंगशिरसि पद्मानि प्रपतंति च। काले काले विभो: पूजा घटिता ह्यवशात्तयो:१८ पुष्पपातानंतरतो नालं नित्यं
च भक्षतु:। तेन ताभ्यां पूजनस्य प्राप्तश्च नियमोऽप्युत १९ प्रथमं पूजनं शंभो: पश्चाद्भोजनमित्यपि। एवं लिंगोपरि सदा पुष्पाणि विलसंति हि २० एवं कतिपये काले गते तत्र सरस्तटे। पार्वती परमेशानौ
स्वाकदवशाकृतौ। विहारार्थं समस्तौ रत्नागतौ गगनसंवृतौ। चिरं विहारं तौ कृत्वा वटमूलमुपागतौ २२ तत्र लिंगोपरि तदा पुष्पवृष्टिरभूद्दिव:। किमेतदिति भूतेशं पप्रच्छ नगराट्सुता २३ केनेसौ हेम
कमलवृष्टि: संपात्यते दिव:। न दृश्यते कोऽपि विभो विविक्तेऽत्र सरस्तटे २४ नभस्यपि न कोऽप्यत्र दृश्यते देवयानवान्। पुष्पाणि संत्यक्तं हि द्य विनालानि शिवोपरि २५ सौवर्णानि पतंत्यत्र लिंगोपरि

१-२-४-५ पाठभेद सूर्य० ३ - पाठभेद लक्ष्मण०

पृथक्पृथक् । नाम्नां सहेलत्ता यथा चैकैक नाम पूर्वकं २६ अर्चनं क्रियते केनाप्य पूर्वं हृश्यते तथा । इति पृष्टस्तदा शंभुः प्रहसन्प्राह पार्वतीं २७ शृणु देवि प्रवक्ष्यामि विचित्रा प्राणिनां गतिः । तस्मात्सुखाय कर्त्तव्यं कर्म तस्माद्भवकारणं २८ सत्कर्माण्यपि वा देवि दुष्कर्माण्यपि संस्मृतिः । भोगयित्वा कर्मफलं किंचिच्छेषात्पुनर्जनिः २९ प्राप्यते प्राणिभिर्देवि चक्रभ्रमणवत्पुनः । एवं लोके बहुविधः प्राणिनां कर्मसंचयः ३० पश्यन्न्यग्रोधवृक्षाग्रे नीडपत्रसमुच्चयं । किमस्तीति महालिंगे पुष्पवृष्टेश्च कारणं ३१ तदा देवी समुन्नम्य तद्वृक्षाग्रमपश्यत । नीडांतर्गहनात्पुष्पपातं दृष्ट्वाह शंकरं ३२ स्वामिन्नेतेष्वपि स्त्यत्र नीडांतर्हंसयुग्मकं । पुष्पाणि पातयत्यत्र सौवर्णानि शिवोपरि ३३ पशुपनाथां ईदृशी वा भक्तिः शंभोः सुदुर्लभा । ज्ञात्वा भक्तिं पातयति मोदयाद्वात्र यदृच्छया ३४ वद शंभो प्राणनाथ ज्ञातुं मे कौतुकं महत् । यदि भक्त्या ज्ञानपूर्वमर्चयेत पदं व्रजेत् ३५ स्वभावमोदयादीपि चेद्धेतुरग्रे स्य सङ्गते: अथवा पूर्वं सत्कर्म प्रभावा द्घटते किमु ३६ येन केनापि भावेन तव पूजा सुदुर्लभा । यस्य कस्यापि वा जंतोः स्त्रीणां नात्र संशयः ३७ तस्मादस्यास्ति मे ज्ञातुमिच्छा पक्षियुगस्य वै । केन पुण्येन ते पूजा केन पापेन पक्षिता ३८ तव लीला विचित्रा हि वद मे कारणं स्फुटं । एवं ब्रुवंतीं तां देवीं प्राह मंदस्मितो हरः ३९ शृणु देवि प्रवक्ष्यामि हंसयोः पूर्विकां कथां । मम पूजाप्रभावेण याऽग्रे गतिरेतयोः ४० पुरा श्री पर्वते पुण्ये मल्लिकार्जुनवासिते । भ्रमराख्यया देव्या विहृते शूलपाणिना ४१ तत्रावसच्छिवध्यानी धर्मगुप्ताभिधो मुनिः । त्रिकालं सेवयञ्शंभुं मल्लिकार्जुननायकं ४२ भ्रमराख्यां महादेवीं भक्तसर्वार्थदायिनीं । धर्मगुप्तस्य विप्रर्षे राश्रमे मृगपोतकः ४३ वनाद्भ्रष्टः स्वयूथास्त्सप्राप विप्राश्रमं । भीयातं दृष्ट्वा विप्रर्षेर्यपि दयालुः स्वप्रसन्नधीः ४४ स्वबालवत्तं पुपोष दिव्योदकतृणांकुरैः । एवं कतिपये जाते दिवसे हीनतार्भकः ४५ यत्र गच्छति सोऽपि विप्रो मृगशावोऽनुगच्छति । महालिंगस्य सेवार्थं यदा गच्छति स द्विजः ४६ त्रिकालं सोऽपि तं पश्चात्तु याति शिव सन्निधिं । शिवप्रसादभस्मापि पुण्यं देव्याः प्रसादजं ४७ मृगशावस्यापि विप्रः प्रेम्णा निक्षिपते ततो । एवं स्थिते मृगीं कांचित्सहायामानयन्मृगः ४८ तया सार्कं द्विजस्याग्रे खेलन् तिष्ठति नित्यशः । एवं काले दिने याते मृग्या सार्कं स वै शाक: ४९ स्वभावमूढे तिर्यक्त्वाद्द्राविन्वनमुपाविशत् । मृगैः सार्कं महासाये खेलन्तत्रैव संस्थितः ५० तदा प्रेम्णा धर्मगुप्तस्तस्यादर्शनतस्त्वरन् । वनं सर्वं विचित्वा स न प्राप मृगयुग्मकं ५१ अतीव चिंतासंयुक्तो मृगयुग्मं गतं त्विति । केन वा भक्षितं युग्मं मम चित्तप्रसन्नदं ५२ जलपाने हृदे नष्टमथवा तटिनीजले । वेगेन घृष्टः खातवा व्याघ्रसिंहगजादिभिः ५३ अहो मया दुष्टधिया पालितं तं न रक्षितं । घातदोषो मया प्राप्तः पालनं व्यर्थतामभूत् ५४ एवं विक्षेपचित्तः सन्न्तविवेकेन सांत्वितः । मृगयुग्मं कालपाकान्मृतं तच्चान्यजन्मनि ५५ अज्ञानतः शिवमुनेः क्लेशदं यदभूत्पुरा । तेन पापेन विंध्याद्रौ किरातमिथुनं त्वभूत् ५६ शिवप्रसादे शेषं भस्म स्पर्शाद्देव्याः

१-२-३-४-५-६-७ — पाठभेद सूर्य

प्रसादजात् मुनेः प्रीतिकौ तत्र स्यातां यदि मृगी मृगो ५७ तदैव धर्मगुप्तस्य मम भक्तस्य संगतः। कृतार्थौ मत्पदं यातां तेन साकं न संशयः ५८ तस्यां तावापस्तत्पूर्वजन्म कर्म कर्मविपाकतः। प्राप्तुस्तयो स्तदा देवि
वक्ष्ये तदपि वै शृणु ५९ पूर्वजन्मनि तौ देवि प्रभासे विप्रदंपती। दुर्वृत्तौ चौर्यवृत्त्या तौ स्वकुक्षिंभरौ स्थितौ ६० शंभुविज्ञानवान्नाम शिवज्ञानी द्विजोत्तमः चौर्ये दृष्टौ प्रबद्धौ तौ पीमोच्य घृणानिधः ६१
स्वगृहे स्थापयामास विप्र इत्यभिमानतः। अन्नवस्त्रादिभिः सोऽप्यस्थापयद् गृहकर्मणि ६२ किंचित्कालं तेन सह स्थित्वा सर्वं विदन् गृहे। तत्प्रसादं च संपाद्य पश्चात्कुहकमाचरन् ६३ द्रव्य
भूषण वस्त्रादि सर्वं हत्वा गतौ निशि। गतावरण्ये तत्रस्थ चौरैः सर्वं हृतं निशि ६४ पुनरन्यत्र भिक्षित्वा भ्रमेतां देशदेशके। शंभुविज्ञानवान्योगी संस्मरन्कुधियं तयोः ६५ दयालुर्नैव
चुक्रोध दयया परमार्थधीः। मिथ्याभूतं द्रव्यजातं भ्रामकं क्षणभंगुरं ६६ गतं चेदपि का हानिः स्थितं चेदपि कास्ति मुत्। तयोरज्ञानता शांत्यै प्रार्थयामास मां द्विजः ६७ स्वामिन्नज्ञानवास-
हनौ मुच्येतां वाक्यं त्विमौ। मत्संगं प्राप्य तु पुनर्न विनष्टौ तथा कुरु ६८ मत्सेवां काचिदपि तौ भक्त्या ह्यकुरुतां खलु। तस्याः फलं दापय त्वं मापराधस्य दापय ६९ इति मां प्रार्थ्य योगींद्र
स्तावाशीः संददौ मुदा। एवं महानुभावा हि संति लोके मितमताः ७० आगांसि प्रभुतः कृत्वा तुष्यंति स्वल्पसेवया। ततः परं दंपती तौ कालेन मृतिमापतुः ७१ कल्पायुते रपि तयो र्नोद्धाः कर्मदोषतः।
तथापि मद्भक्तपालना पापहमेतयोः ७२ दत्वा द्विजेभिज्ञानं शुश्रुवान्मम ज्ञानप्रदानतः। उद्धरिष्यामीति पुनर्जन्म दत्तं मृगात्मना ७३ मृगत्वेपि पुराकर्मपाकशेषेण तन्मुनेः। अज्ञानाद्धर्मगुप्त
स्य दुःखं दत्वा गतौ वने ७४ तत्प्रार्थनातिक्रांतौ च परि[illegible] जन्म तदागतः। तस्यापराधदोषेण पक्षित्वं प्रापतुः पुनः ७५ तावेव दंपती चेमौ हंसौ जातौ सरस्तटे। मद्भक्तापराधवर्तनेनैनौ प्रापतुर्मम
पुजनं ७६ अज्ञानादपि मत्पूजा श्रेयो ग्रसं विधास्यति। पद्मनालं भक्षणार्थं स्त्वेतयोस्ति भामिनि ७७ तत्काले पद्मनालान्यादाय सुषमानितौ। स्थित्वा स्वनीडे पद्मानि हित्वा पादेन चंचुना ७८
न्यपातयेतां भूमौ तौ तानि लिंगोपरि तानि च। एवमज्ञातपुरायस्य संदर्भो मज्जनाशिषा ७९ घटितस्त्वेतयोर्देवि तस्मात्सेव्या हि मज्जनाः। मत्सेवयापि यन्नस्यात्मद्भक्तसेवया ध्रुवं ८०।
पश्चैतयोर्गतिः कुत्र पापयोः कल्पकोटिभिः। तादृशावपि मद्भक्तकृपया तारितौ क्षणात् ८१ अग्रजन्मनि चैतौ हि प्राप्नुयातां हि मां शिवे। इत्येवं हंसयोर्वृत्तं श्रुत्वा देवी क्षमाम्बिकाप्यात ८२
आश्चर्यचित्ता देवेश भक्तानां वैभवं स्तवत्। स्वामिंस्त्वद्भक्तवर्या ये त्वद्रूपा एव ते ध्रुवं ८३ अव्याजकरुणापुंजमूर्तयो ज्ञानभंजकाः। कदाचिदुपकारेण तुष्यंते केन वापि ते ८४ शांतसः
प्यपकारतां न स्वात्मवत्तया। पश्य कीदृग्विधो भक्तः शंभुविज्ञानवान्कृती ८५ बद्धौ चौरौ मोचयित्वा स्वगृहे रक्षिता विभौ। तस्यापि कृत्वा कौटिल्यं सर्वस्वं चौर्य निर्गतौ ८६
तथापि तस्य नायातः क्रोधो जातादयैव हि। स्वल्पां कृतां कदाचित्तां सेवामेव हृदा स्मरन् ८७ मत्सेवकौ दुर्गतिं हि निर्भूयास्तां तु भाजने। इति चित्ते दयां कृत्वा त्वां संप्रार्थ्य तयोः कृते ८८

१-२-पाठभेद

अनुग्रहमदात्प्रेम्णा मनः पूर्विणा योगिराट्। तदनुग्रहपुण्येन धर्मगुप्तं मृगो पुनः ॥ प्राप्य तस्य प्रसादेन श्रीशैलेशप्रसादितौ। धर्मगुप्तो ध्येतयोर्वै शिवज्ञानो दयां व्यधात् ९० अज्ञानात्क्रोशतौ जातौ तस्यापि सहवासतः। तदज्ञात क्लेश दानफलं पक्षित्वकारणं ९१ तथापि भक्तवर्यो ऽनुग्रहं बलादिमौ। तिर्यंचावपि ते पूजाह्य तास्यां त्वं जसालभत् ९२ अनया पूजया योग्रकस्यस्त्वदनुग्रहः। तस्मात्त्वद्भक्तसेवा हि स्वल्पापि सुमहत्फला- यात्रा ये वै प्रकुर्वंति धन्यास्ते एव नेतौ। त्वयापि न भवेद्यत्नैः साध्यं त्वत्प्रसादतः ९४ भवान्सर्वहृदिस्थोपि भक्तचित्ते विशिष्यते। संस्मृते नो धृतिर्येषां न तान्जानांति ते ध्रुवं ९५ इति देवं च तद्भक्तान्प्रपूं संती पुनः शिवा। प्रणम्य पादकमले प्राह बद्धपुटांजलिः ९६ स्वामिन्नेतद्धंसयुग्ममग्रे किं भवितावद। त्वत्पूजया नया सम्यग्प्रयत्नप्रलब्धया ९७ एतत्तिर्यग्जन्ममुक्तौ को भवेतामिमौ वद। त्वां वाक्यं समाप्स्येतां शिव येतौ प्रसादतः ९८ इदमेवानयोर्जन्म विद्यते वान्यदप्यहो। विद्यते येदग्जन्म वद तत्कीदृशं विभो ९९ शिव येगौ वचः सत्यं कथं त्यक्तुं क्षमो हसे। अहो त्वद्भक्तमहिमा केन वा वरीतुं क्षमः १०० ब्रह्मविष्ण्वीन्द्रमहिमाप्युच्छिद्यत्यसह- कृद्दशा। गिरिर्दासायते सद्यः समुद्रश्चुलुकायते १०१ मृतश्चायायते काल कैलासः कंदुकायते। कंठलोहायते चक्रं हरेः सर्वा गिरं ह्यपि १०२ चंद्रसूर्यावपि स्वल्पं खद्योतकायते। त्रिमूर्तीनामपि तनुः षाण्मासशिशुकायते १०३ तृणायते जगत्सर्वं तृणं वज्रायते क्षणात्। तस्मात्तेभक्तमहिमा सुसंवेद्यस्त्वयैव हि १०४ न चान्यैः प्राकृतैर्देवि त्वद्भक्तिरसवर्जितैः। एवं देवी महेशं शिवजनमहिमासारमुक्त्वाय चित्ता। शंभुं पप्रच्छ हंसद्वय गतिमपि तज्जन्म भाव्यं च पश्चात् १०५ देवोपि श्रीमहेशो मवददति शयं हंसयोर्भाविजन्म। श्रीशंभो ध्यानयोगात्स्वपदवितरणं स्वात्मना भक्तिदार्ढ्यात् १०६ सकलजनमहाघध्वंसकं सद्रहस्यं गिरिशगिरिसुता सञ्जितं कंचानदंगं। जगदुपकृतिसारं यः शृणोतीह भक्त्या। स लभति शिवधाम क्षाल्यपापौघपंकं १०७ इति श्रीकाशीमूलरहस्ये ब्रह्मवैवर्ते खिलेकाशीकेदारमाहात्म्ये षड्विंशोऽध्यायः २६॥ ऋषय ऊचुः पाराशर्य महायोगिन् शिष्य सूत गुणाकर। पृच्छतीमंबिकां देवो हंसयोः सद्गतिं प्रति। किमाह पश्चात्संशयस्तयोः संसृतिमोचकं। शिवेन स्वात्मपदवी-

अ०२६

१-२- पाठभेद सूर्य०

कथं दत्तान्यजन्मनि २ तत्सर्वं विस्तरेणास्मान्वद सद्गुरुवाग्रसं । यद्रहस्यकथासारश्रवणाद्भवनीरधेः ३ तरामस्त्वत्प्रसादेन कथाश्रवणसेतुना । इति पृष्टस्तदा प्राह सूतो ब्रह्मविदांवरः ४
सूत उवाच शृणुध्वं मुनयः सर्वेऽनवद्यानाथशर्मणोः शिवभक्त्या शिवात्मत्वं प्राप्तयोः शिवयोगिनोः ५ देव्याः प्रश्नानंतरं सः देवः प्राह यथा च तां । शृणु देवीति तां दृष्ट्वा सुदृष्ट्या प्रीतमानसः ६
इमावग्रे भवे देवि भवेतां द्विजदंपती । अवद्यरहिता भक्तिस्त्वयि मय्यपि चैतयोः ७ सुखं शर्मेति लोकेषु वदंति ब्रह्मवित्तमाः । मद्ध्यानानंदशर्मेदं सुखानां नाथतामियात् ८ तादृशं शर्म चैतस्य
प्राप्नोति मदनुग्रहात् । तेनायं नाथशर्मेति नाम्ना ख्यातो भविष्यति ९ अवद्यहीनया भक्त्या त्वयि मय्यपि शुद्धया । ह्येतस्या अवद्यहीनत्वात् अनवद्या भवेदियं १० तेन नाम्ना त्वियमपि ख्याता लोके यशस्विनी ॥ भवेत्त्वत्करुणापात्रमेवमेतौ भविष्यतः ११ एवमेतौ भवेतां हि स्त्रीपुमांसौ सुदंपती । ब्राह्मण्यं प्राप्य मद्भक्त्या त्वद्भक्त्या चानवद्यया १२ अनवद्यानाथशर्माणौ नामानौ ब्रह्मवित्तमौ ।
मत्क्षेत्राणि च सर्वाणि यावंति पृथिवीतले १३ तानि सर्वाणि संसेव्य तत्र तत्रैव मत्कथाः । मत्प्रसादात्कुमारेण श्रुत्वा ज्ञात्वात्मतारणं १४ त्रिकालज्ञानिनौ भूत्वा मायेसन्यस्त
चेतसौ । अहं ग्रहोपासनया विस्मृतस्वात्मभावनौ १५ नाहं देहादि संघातौ शिवोहमिति दार्ढ्यतः । हतप्राक्कर्मसंसर्गौ तथैवागामिकर्मणौ १६ प्रारब्धदेहमपि तौ विस्मृत्यानंदनिर्भरौ । मयि वा त्वयि वा देवि स्वात्मन्यपि जगत्स्वपि १७ अभेदभावना सिद्धा दृढ नित्यसमाधिनौ । भविष्यतस्तदाहं च त्वं गाऽवामा ऽऽबयोर्हृदि १८ निवसाव सदा तेन त्वं चाहं च भविष्यतः । मद्रूपं चैव त्वद्रूपमेतयोः संभविष्यतः १९ उमानाम्ना चानवद्या नाथशर्मा महेश्वरः कैलासे सर्वगतौ पि सेव्यमानो भविष्यतः २० त्वं चाहं चैतयो वृत्ते विलीनौ भक्तमोदिनौ ।
पश्याव स्वात्मविभवं भक्तयोर्दत्तवैभवौ २१ अनेकब्रह्मकल्पांते विष्णोः कल्प प्रवर्तते । अनेकविष्णुकल्पांते रुद्रकल्पः प्रवर्तते २२ तदावयोर्मनो गंतुं महाकैलासमिच्छति । अभेदो
पासनया पृथक् फलमप्येतयोस्तदा २३ उमामहेशात्मभोगकल्पं भुक्त्वा भविष्यति । महाकैलाससदनं गच्छावस्त्वेतयोः सह २४ एतौ भक्तौ नित्यमुक्तौ कृत्वा तत्र शिवांतिके । स्वयं शिवे सोऽपि
पुनेष्यावः कल्पितं जगत् २५ आवयोः क्षणिका लीला नित्या चैव खलु प्रिये । तथापि भक्ततुष्ट्यर्थं कर्तव्या दीर्घकालिका २६ एवमेतौ मत्स्वरूपौ त्वद्भक्त्या संभविष्यतः । भक्ताज्ञाकारिणावावां भक्ततुष्ट्यावयोर्हि मुत् २७ भक्तदुःखादावयोर्हि देवि दुःखं न संशयः । कथं कुर्वे वृथा देवि शंभुर्विज्ञानवद्वचः २८ मद्भक्तश्चोत्तमो योगी शंभुर्विज्ञानवान्द्विजः । मां प्रार्थ्याशीरेतयोर्हि
दत्ता तेन विमुक्तिदा २९ तस्य प्रसादादेवाप्यहं भावनयाचरेत् । उपास्येतां निष्कलं कौतेनेमौ मत्पदाहकौ ३० इत्युक्तं हंसयोर्वृत्तं श्रुत्वा देवी परात्मना । आश्चर्यं हृदया जाता भक्तवात्सल्य भूषिता ३१

१-२-३-४-पाठभेद - सूर्य०

नमस्कृत्य महादेवं हंसौ पूर्णकलापत:। अनुगृह्य महादेवो शिवेन सह तत्क्षणात् ३२ उभौ शाङ्करमाहात्म्यं ययतुर्गणासंस्तुतौ। श्रीमत्कैलासभवनं ब्रह्माद्यैरपि दुर्लभं ३३ तत: कालेन तौ हंसौ

जातौ विप्रगृहे पृथक्। वेदशास्त्रार्थसम्पन्नकुलयोर्योगिनो गृहे ३४ शिवाज्ञया विवाहोऽपि येऽभिनो स्तनयो: पुन:। बभूव काले तौ पश्चाच्छिवपूजाप्रभावत: ३५ अनन्यानाथशर्माणा-

नौ लोकविश्रुतौ। बभूवतु: शिवस्थानान्यनेकानि प्रचेतु: ३६ काशी केदारनेपाल गोकर्णभुवनेश्वरं। श्रीपर्वतत्र्यंबकेश विरूपाक्षगिरीश्वरं ३७ श्रीकालहस्ति श्रीकांची शो-

णाद्रिधूर्धक भंजनं। गोपर्वतेश नर्वनीतेश वृद्धगिरीश्वरं ३८ श्रीमच्चिदंबरसभां ब्रह्मेशं वैद्यनायकं। छायावनश्वेतवनामृतकुंभं त्र्यंबकवनं ३९ वल्मीकं श्रीवांछं मध्यार्जुन

म्मसूनायकं (पंपापुरी वातपुरी सेतुनाथं बलेश्वरं ४० नंदीशं शालिवाटीशं श्रीमहालास्यनायकं) श्रीकंठमाल भूतेश जम्बीश वृहदीश्वरं ४१ श्रीमत्पंचनदं कुंभकोणं

चवटकाननं हिमाचले विंध्यगिरौ सह्ये मलयपर्वते ४२ श्रीमद्गंगातटद्वंद्वे यमुनायास्तटद्वये नर्मदायास्तटयुगे गोदावर्यास्तटद्वये ४३ कृष्णावेणीतटद्वंद्वे क्षीरनद्यास्त-

टद्वये पिनाकिनीतटद्वंद्वे तथा हस्तिपुरीषु च ४४ हिमसेतोर्मध्यसंस्थशिवक्षेत्राणि कृत्स्नश:। सुसेव्य पश्चात्कावेरीतीरमापतुरंजसा ४५ मरुद्वृधातटद्वंद्वे शिवक्षेत्राणि

सर्वश:। संचारप्रश्नेनैतौ ययतुस्ताल काननं ४६ तत्र रात्रौ स्थितं देवं सेव्यतालवनेश्वरं। यस्याङ्कगा जटापिंगा भक्तरक्षणहेतवे ४७ तत्र स्थित्वा शिवं ध्यायन्स्वात्मोद्धा-

रं समीहतु:। तदा तयो: स्वप्नगतस्तेजोरूपजटाधर: ४८ प्राह गंभीरया वाचा सुप्रेम्णा द्विजदंपती। शृणुतं मद्भक्तवर्यौ युवयोर्ज्ञानदं वदे ४९ स्वामी ममापि प्रणवज्ञानव-

क्तास्तिवै शिवौ। इतश्चैव नैऋतभागे कावेर्युत्तरोधसि ५० गच्छतां तत्र युवयो: शिवज्ञानं मदाज्ञया। स्वस्मैदास्यति निर्द्वंद्वं येन स ज्ञानमाप्स्यथ: ५१ इत्युक्त्वांतर्दधे स्वाद्देवो-

रुणाजट: पुमान्। बुद्ध्वा तत्क्षणात् माश्चर्यचित्तौ देवप्रसादितौ ५२ प्रात: स्नात्वा महातीर्थे भस्मोद्धूलितविग्रहौ। त्रिपुंड्रविलसत्फालौ रुद्राक्षानेककंठितौ ५३ पंचाक्षरं हृदि ध्यायन्तु-

द्राध्याय जपाहतौ। शिवयो: सन्निधिं गत्वा सम्प्रणम्य स्तुवन्मुदा ५४ युवयौ राज्ञया देवौ गच्छावस्वामिसान्निधिं। यथावयो: कृपादिष्टो च वज्ञानं गुरु: स्तुत: ५५ तथैवानुग्रहं

देहि येनावां त्वां लभावहे। इति नत्वा प्रार्थ्य देवं देवीं च ययतुर्बहि: ५६ प्रदक्षिणं समावर्त्य प्रार्थयंतौ शिवौ मुदा। अपि प्रहीनस्य समस्तलक्षणै: क्रियाविहीनस्य निकृष्ट

२-४-५-६-पाठभेद सूर्य० १-३-(श्लोकान्तर्गत श्लोक सूर्य० नहीं है

अन्तर्॥ प्रदक्षिणीकृत्य शशांकशेखरं प्रयास्यतः कस्यचनास्ति हि ग्रतः ५७ इत्येवं परिनिश्चित्य तेन मनसा स्कंदे हृदा सस्मार तौ सर्वानपि पौर्वकान्निव जनान्संहितहि भाजोनम-
न् ५८ आचार्यकलशोद्भवादिसुधियां मोक्षैकभाजां सतां संप्रार्थ्यात्मसमुद्धाय यतु श्रीस्वामिशैलं च तौ ५९ शैलं तौ परितः प्रदक्षिणतया गत्वा गुहां गूढगौ बध्वा कोकनदद्युति प्रीतमसौ
सन्नस्य पादौ मुदा ६० स्वामिंस्ते चरणागतौ सकरुणा दृष्ट्या च दीक्षान्दत्त स्वाधीनावनुभावधिनौ गुरुपदं चित्ते सदा कुर्वहे ६१ एवं ताभ्यामशेषप्रणातजनसमुत्तारकस्तारकादिर्भक्ति
प्रह्वानताभ्यां परमशिवसुतः प्रार्थितः प्रेमदृष्ट्या तौ संगृह्याखिलेशः परशिवमहिमासक्तहस्तं समग्रं चित्ते तस्याश्रुवाभ्यां प्रतिफलतु शिवाज्ञा यथादित्यवो चत ६३ एवं तद्[illegible]मा-
न्नक्षणमखिलशिवज्ञानमानंदबोधं प्राप्यैतौ नित्यतृप्तौ गुरुचरणयुगं सम्यगानम्य भक्त्या देहमात्रादिसंघाखिलमपि मनसा सद्गुरोरर्पयित्वा स्वेच्छासंचारसाधनतावपि पतौ
सद्गुरोः प्राप्य यातौ ६४ आचार्याज्ञां प्रगृह्याखिलपरमशिवक्षेत्रजातानि दृष्टुं यांतौ तावाह देवः शृणुतमपरमित्याह वाक्यं कुमारः पूर्वं जातौ युवाभ्यां परमशिवमुनेश्चापराधस्तु दोषः
काशीकेदारयोर्वा यदनमनुभजध्वास्तत्परं वां शिवाप्त्यै ६५ [illegible] स्वामिमूर्तिं हृदयसरसिजे सन्निधाय प्रकृष्टां देवक्षेत्रोक्तपुराणान्यखिल[illegible]कथाः संवदंतौ मिथस्तौ तत्तत्क्षेत्रेषु
वासं कतिपयदिवसान्लभ्य तत्तत्कथाभिः पुण्याभिर्नीय कालं च समुपगतौ काशीकेदारभूमिं ६६ विश्वेशादीनि सर्वाण्यखिलदिविषदां मूर्तिसंघानि लिंगान्येकादशानि तीर्था-
न्यविकलफलदस्नानवाप्यादिकानि पंचक्रोशस्थलिंगान्यपि च दिविषदः सेव्य भक्त्या प्रपूज्य प्राप्तौ केदारलिंगं परशिवपददं तीर्थमप्यादरात्तौ ६७ तत्राद्यैतीर्थवर्ये निय-
मितविधिवत्स्नौ स्वसर्वापराधं प्राग्जन्मन्यात्मदोषं मुनिजनकृतकं त्यज्य शंभोः प्रसादान्नैर्वाणीं दीव्यदीक्षां गुरुवदनसरोजोपदिष्टां यथावत् ६८ संसाद्य श्रीमहेशे विनिहित
हृदयौ स्थाणुवत्तौ समाधिस्थौ तैलधारावदच्छिन्नभावनातुष्टमानसौ शिवाशिवौ दिव्यदेहौ स्वकौ दत्वा तयोर्मुदा त्याजयित्वा प्राक्तनौ च देहौ काशीभुविस्मरणात् ६९ [illegible] स्वांशेन
तस्मिन्प्रविश्य तयोर्देहे शिवाशिवौ तौ यथा स्वात्मपदवीं लभेतां गतसंशयौ ७० तथा कौ तन्महादेवो रुद्रकल्पावधी स्वौ पार्वतीपरमेशानौ जातौ तत्क्षणमेव तौ ७१ अहं ग्रहो वासनया

१-२-३-४- पाठभेद सर्गे

ह्यन्वद्या शिवाख्यौ। तथैव नाथशर्मापि शिवोऽभूच्छिवशासनात् ७२ अद्यापि रुद्रपदवी सास्याभेवानुभूयते, कल्पान्ते मुक्तिरनयोः स्वात्मभूता विलासिका ७३ एवं केदारकृपया

काश्यां मुक्तौ च दंपती। अपारा शिवयोर्लीला भक्तचित्तप्रसादिनी ७४ शृणुत मुनिधीरेन्द्राः सद्गुरुर्मामवोचत् परमशिवरहस्यं प्राक्तनं वेदसारं। तदखिलमपि सोऽहं नाथशर्मा त्वद्या

गतिमपि जनतारं प्रोक्तवान् ध्वस्तपापो ७५ धन्या यूयं कृतार्थाः परमशिवकथासारभूतं भवद्भिः पीतं कर्णाञ्जलिभ्यो हृदयभुवि विशालालवालं प्रविष्टं। तेन ज्ञानांकुराणां प्रभव

मपि भवेन्मायिका वृष्टिजातं दुर्भिक्षं ह्यविरनिर्भूयेत्फलमपि लभते श्रीशिवज्ञानपक्वं ७६ धन्योऽहं युष्मदीयप्रबलतरमहाप्रश्नतः संजाता वक्तुं चेच्छापि तेनामृतरसघटिका सद्गु-

रुस्यत्य शंभोः यच्छ्रुत्वा न प्रयांति प्रचुरतरमहादुःखसंसारवार्धिं लोकास्त्रैलोक्यपूज्यं वयमनिशमुमाकांतपादं भजामः ७७ मुनय० श्रुतं त्वत्तः सर्वं परशिवकथासारमखिलं क्वचिच्छिन्न

प्रस्थानवदभिदधास्त्वं शिवकथाः। तदास्माकं भ्रान्तिः किमिति भवतः पुराणकथने कथा पौर्वापर्यं नजगति भिदेति प्रभवति क्वचित्क्षेत्रे भेदः ७८ क्वचिदपि च भक्तोद्धृतिविधौ क्वचिद्ब्र

४ विप्राग्रजनौ। क्वचित्तीर्थोत्सवौ क्वचिदपि विधेः सृष्टिविषये कथं पौर्वापर्यं नियममभिजानीमहि?

ह्नोत्पत्तौ क्वचिदपि विधेः सृष्टिविषये कथं पौर्वापर्यं नियममभिजानीमहि वद तः ७९ पुराणानां वक्ता त्वमसि निखिलानां खलु सुधीः प्रभेदः केनासौ वद किमभवोद्धन्यपथतः।

जगत्सर्वं सत्यं निखिलमितिहासोक्तकथनं पुराणानि प्राचीह्यपि तदुदिताश्चापि सुकथाः ८० भिन्नभिन्न कथिताः क्वचित्क्वचित् प्रोद्भवप्रलयभक्तसत्कथाः। क्षेत्रतीर्थवरदानभेदतो

नोदयाः शृणु हृदि संशयं विभोः ८१ सूत उवाच कल्पे कल्पे शिवस्य ह्यनेकवदमिता दिव्यलीला विचित्रा याया पूर्वं बभूवुः। श्रवणसुखकरास्ताः पुनस्त्वन्यकल्पे ब्रह्माद्याः स्थावरांताः

स्वकृतसुकृतसत्कर्मपाकेन भिन्नाः पौराणोक्ताः कथाश्च प्रथितविविधसात्यथतस्तास्त्वभिन्नाः ८२ सर्वं सत्यं च शास्त्रं विविधकृतिभिदाभेदितं चापि शंभोस्तात्पर्यं चैकरूपं विमल

सुमतिभिर्ग्राह्यसारं यद्ध्या। यावद्भेदेन जाताऽप्यतुलितमहिमा चैकरूपा प्रतोतुस्तत्सारं ग्राह्यमोघा विनिहितमतिभिः प्राह चैवं गुरुर्मां ८३ निःसंशयं जानत विप्र

अ०२१

७४

१-२-३-४-५-६ पाठभेद सूर्य०

वर्याः सर्वं कथासारविचित्रजातं। भक्तिप्रबोधं शिवधामदायि शृण्वंति ये ते शिवमेव यांति ८४ इति श्रीकाशीमूलरहस्ये ब्रह्मवैवर्ते खिले काशीकेदारमाहात्म्ये सप्त-
विंशोऽध्यायः २७ ऋषय ऊचुः सूत शंभो ज्ञानसारनिधे त्वन्मुखपंकजात्। श्रुतमस्माभिरीशस्य रहस्यं लोकतारकं १ श्रीमत्केदारनाथस्य भक्तवश्यस्य शूलिनः
प्राचीनमणिकर्णीयं च प्रभावमुत्तममद्भुतं २ श्रीमद्विश्वाधिनाथस्य मणिकर्णी च वैभवं नित्ययात्राविधानस्य ढुंढ्यादीनां च वैभवं ३ ओंकारादिमहालिंग-
मूर्तीनां दिव्यवैभवं। ज्ञानवाप्यादितीर्थानां प्रभावातिशयं परं ४ पंचक्रोशस्थलिंगानां गणानां च महेशितुः। प्रभावमद्भुतं शंभोर्भक्तानां शिवयोगिनां ५ शिवा-
पराधभ्रष्टानां कल्पांत पापभोगिनां। शिवप्रसादतः प्राप्तं रहस्यं सर्वतारकं ६ शिवापराधो दुर्लंघ्यः श्रुता तस्यापि निष्कृतिः। तस्मात्केदारनाथस्य कृपालोक-
विलक्षणा ७ धन्या वयं यतः शंभो रहस्यं श्रावितं त्वया। कति वारं वयं काशीं यात्रार्थं भक्तितो गताः ८ अद्भुतं न श्रुतं त्वेवं केदारेशस्य वैभवं। प्राचीनस्यापि तीर्थ-
स्य रहस्यं शिवभाषितं ९ तस्मादिदानीं गच्छामस्त्वया सार्कं महामते। दर्शयास्मान्तीर्थवरं केदारेशं घृणानिधिं १० स्नात्वा केदारमभ्यर्च्य कृतार्थाश्च भवामहे। त्वमे-
व तारकोऽस्माकं रहस्यं श्रावितो यतः ११ इति सर्वे मुनिगणा नैमिषारण्यवासिनः। शौनकाद्या महाभागाः शिवज्ञानैकसागराः १२ सूतेन साकं सहसा काशीमुद्दिश्य नि-
र्गताः। केदारेशं विश्वनाथं मणिकर्णीं द्वयं तथा १३ भक्त्या हृदि स्मरंतस्ते प्राप्ताः काशीं मनोजवाः। स्नात्वा च मणिकर्णीयां ते विश्वनाथं समर्च्य च १४ ओंकारा-
दीनि लिंगानि ढुंढ्यादींश्च समर्च्य च। ज्ञानवाप्यादितीर्थानि स्नात्वा संस्था विधानतः १५ पंचक्रोशं परिक्रम्य प्राप्ताः केदारसन्निधिं। प्राचीनमणिकर्णीं ते पूज्य सस्नुर्यथाविधि १६

१ - पाठ भेद सूर्य०

श्रीमत्केदारनाथं च संपूज्य विधिवद्द्विजाः। आनंदवारिधौ मग्नाः सूतेन सह भूसुराः १७ श्रीमत्केदारसविधे न्यषीदन्सूतसंयुताः। तत्कथालापसुमुखाः सूतमूचुर्मुनीश्वराः
१८ अद्य धन्या वयं सूत फलितं नस्तपःफलं। त्वयोक्तस्य रहस्यस्य सारमेतद्ध्रुवं भुवि १९ प्राचीनतीर्थं केदारलिंगं चातीव दुर्लभं। अस्मद्दृग्गोचरे जाते तीर्थलिंगे च पुण्यतः २० तस्मा-
त्काशीक्षितौ प्राप्तं इदं नः सुमहत्फलं। यत्र नास्ति महाक्षेत्रे भैरवी यातनापि हि २१ स्थास्यामोऽत्रैव निर्मुक्ता यावज्जीवं शिवांतिके। इति निश्चित्य ते सर्वे मुनयः सूतमब्रुवन् २२
काचिद्विवक्षा नः सूत विद्यते तामुदाहर। श्रुत्वा त्वद्वदनांभोजात् भवाम हतसंशयाः २३ धर्मप्रदानि स्थानानि संति लोके बहूनि च। अर्थप्रदानि स्थानानि संति शंभो बहूनि च २४
कामप्रदानि स्थानानि तथैवान्यानि संति च। मोक्षप्रदानि स्थानानि तथैवेशस्य संति नैः २५ धर्मार्थकाममोक्षाणां युगपत्संप्रदान्यपि। स्वं शंभोः परेशस्य तत्तत्फलकराणि च
२६ काश्यादि पुण्यक्षेत्राणि संति लोके प्रसिद्धये तीर्थान्यपि तथा लोकवांछासत्फलदानि च २७ पुष्करादीनि लोकेषु वापी कूपसरांस्यपि। तथैव नद्यः पुण्योदा गंगाद्या लोकविश्रुताः २८
पापक्षयकराश्चापि चतुर्वर्गफलप्रदाः। तथैव शिवलिंगानि संति स्वायंभुवानि च २९ दर्शनात्पूजनाच्चापि चतुर्वर्गप्रदानि हि। काशी विश्वेश्वरादीनि संति दिव्यानि भूतले ३०
मूर्तयोऽपि तथा दिव्याः पुण्यक्षेत्रगताः पराः। विघ्नेशदुर्गाविष्ण्वादि बहुभेदविभेदिताः ३१ पापक्षयकराश्चापि चतुर्वर्गफलप्रदाः यासां च दर्शनात्ध्यानात् वंदनात्पूजनादपि ३२
लब्धवांछा भवंत्येव जना मुक्ता अपि क्वचित् (एवं लोके शास्त्र दृष्टतीर्थक्षेत्रेषु देवते ३३ वांछितान्यपि सिध्यंति मुक्ता अपि क्वचित्क्वचित्) अस्तु वांछाप्रदातृत्वं मुक्तिः
सा कीदृशी वद ३४ अविद्यावासना जाल पाशबद्धा ह्यनादयः। जीवास्तादृग्विधा मुक्ताः स्वात्मज्ञानं विना कथं ३५ अनेकजन्मसुकृतपरिपाकवशान्नृणां।
वेदांतश्रवणे श्रद्धा भवतीति श्रुतेर्वचः ३६ श्रवणान्मननं श्रद्धा तन्निदिध्यासनं ततः। आत्मा वारे तु द्रष्टव्यः श्रोतव्यः श्रद्धया पुनः ३७ मंतव्यश्च निदिध्यासितव्य
इत्याह वै श्रुतिः। तदर्थबोधकः शंभुरेव नान्यो हि वै गुरुः ३८ तस्मिन्भक्तयाश्च हृदयानऽन्यया कालपाकतः। आगामिसंचितानाशः कर्मभोगो गुरोर्बलात् ३९ प्रारब्धमात्रं

अ०२९

१- पाठभेद लक्षण०   २- यह श्लोक पूर्ण० नहीं है

शिष्टःसन्त्वेतदितिगुरोर्वचः। यस्यदेवेपराभक्तिर्यथादेवेतथागुरौ४० तस्यैतेकथिताह्यर्थाः प्रकाशंतेतिश्रुतिः।सम दुःखसुखःस्वस्थःसमलोष्टाश्मकांचनः४१ तुल्यमानापमान

श्च धीरस्तुल्यारिमित्रकः। वृत्त्याजगत्यातिष्ठन्याक्षत्प्रारब्धसंक्षयः४२ प्रारब्धक्षयतत्कालमात्रेवपीलीयते। नचोत्क्रमोनगमनंजीवाहमितिभावना४३ तादृग्जीवस्यैवमुक्तिर्ना-

न्यस्येत्यवदच्छ्रुतिः।एतादृशयोग्यता कुत्रप्राणिनां प्राकृतात्मनां४४ मुक्तिर्वाकीदृशी तेषां मुक्तेर्भेदोस्तिवापृथक्।एतत्संशयनिर्णीदं कुरुसत्महामते४५ इतिपृष्टस्तदासूतोमुनिभिर्ब्रह्म

वादिभिः। तदाकारुणिकंशंभुं गुरुंध्यात्वाहतान्पुनः४६ शृणुध्वंमुनयःसर्वेसत्यंवक्ष्येगुरोर्वचः।युष्मत्प्रश्नसमाधानवक्ताविश्वेशएवहि४७ तथापिमद्गुरुर्वाक्यमुपदिष्टमहंवदे।

समर्थःपरमेशानःस्वयमेवाखिलेहृदि४८ प्रविश्यलीलांतन्वानःस्वशक्त्याखिलहृद्गतः।स्वात्मभूतस्यजीवस्यस्वशक्त्याभेदितस्यच४९ स्वशक्त्यैवपुनःस्वस्मिन्मेलितुंकाविलंबना

अकर्तुमन्यथाकर्तुंकर्तुंयोग्यप्रभुःशिवः५० अस्त्येवस्वात्मकेजीवेस्वात्मज्ञानंनिरंतरं।स्वशक्त्याविहितभेदज्ञानमात्रनिरासनं५१ ततस्यचकियत्कार्यंस्वाभाविकमितीर्यते।परिपूर्णःपरानं-

दःसर्वत्रास्तिनसंशयः५२ यत्रयत्राहभगवान्मुक्तिस्थानेषुतारकं।तत्रदेवस्यलीलेयंनामरूपविमोचनी५३ तदन्यत्रस्वकालीलानामरूपाभवत्विति।भोगार्थमितिचाप्यन्येलीलार्थ

मितिचापरे५४ एषदेवस्यमहिमाजगज्जीवात्मिकास्वकातस्मादत्रनसंदेहोनकर्तव्यःकदाचन५५ अनेककोटिजीवानांराशिभेदेनभेदिता।लीलादेवस्यमुनयस्तेषुवैजीवकोटिषु५६

शिवप्रसादसत्क्षेत्रतीर्थेषुकृतिसंततिः।पंचाशतकोटिविस्तीर्णायोजनाभूःप्रमाणिका५७ आपातालब्रह्मलोकमध्येपिप्राणिनांकुलं।भूमावपितमस्तायांप्राणिनांपूर्णंसदा५८ तादृशेवसु

विस्तारेकियदेहप्रसादजं।भूप्रदेशस्थलंविप्रास्तस्मिन्वाकृतिजीवकाः५९ मुच्यंतेकर्मवशतःप्रसादात्परमात्मनः।तत्रापितारतम्यो स्तिमुक्तेर्भेदःपृथक्पृथक्६० पापमुक्तोमुक्तिरिति

ख्याताकेषुस्थलेषुचित्।अथवाकेषुचित्ख्यातासालोक्यामुक्तिरुत्तमा६१ केषुचिच्चैवसामीप्यासारूप्याकेषुचित्स्मृता।नियम्यत्वंनियंतृत्वंयावज्जीवेशयोःस्थितं६२ तावन्मुक्ति

र्नसायुज्याइतिवेदांतनिर्णयः।स्वर्गादिलोकसालोक्यसारूप्याद्याश्चमुक्तयः६३ पुनरावृत्तिसहिताःकाश्चित्काश्चिन्नावृत्तिदाअपि।इत्यादयोमुक्तिभेदामुक्तिस्थानेषुसंतिवै६४ एतेषुमुक्ति-

प्र०वै० ७६ का०के०मा

स्थानेषु तारतम्यात्स्युर्मुक्तयः । शिवप्रसादो येष्वस्ति तेषां वृत्तिः पुनर्नहि ६६ अथवा प्यस्ति चेत्तत्रापि काशी प्राप्तिकरा ध्रुवं । काशीप्राप्त्यैव वा भवेत्तानो चेत्तत्रैव च क्रमात् ६७ हाङ्गायन्त्ये
च कुर्याति शिवे ब्रह्मणोत्सोदिताः । सालोक्यसामीप्यभाजः सारूप्यमपि ते क्रमात् ६८ समृतिष्वं ते च कामास्तेषां संकल्पमात्रतः । चिरकालं तथा भुक्त्वा कामान्संकल्पमात्रजान् ६९
क्रमेण तेषु वैराग्यं प्राप्य कामेषु तेन ना । सर्वं तुच्छमिति ज्ञात्वा परं ब्रह्मणि तल्लयनं स्वयमात्मानुसंधानात्सायुज्यां मुक्तिमाप्नुयुः । तादृशी मुक्तिरत्रैव काश्यां सद्यो न संशयः ७०
यथास्थानविशेषेषु विविधा मुक्तिरीरिता । न तादृशी मुक्तिरत्र काश्यां मुक्तिर्विलक्षणा ७१ यतः प्रवृत्तिर्भूतानां येन सर्वमिदं ततं । यस्मिन्याति लयं सर्वं तदेवात्रस्थ जंतवः ७२
तदात्मका भवंत्येते इति वेदानुशासनं । काश्यां कृताघजीवानां मुक्तौ नैव यातना ७३ तत्रापि क्षणायते शंभोस्तारकादेशहेतुतः । प्राणोत्क्रमणमात्रेषु जंतोरत्र सदाशिवः ७४
व्याचष्टे तारकमिति श्रुतिराह सनातनी । कोन्यथा कर्तुमीशस्तां भोगस्यावसरः कुतः ७५ पश्यत ब्राह्मणाः शंभोः प्रसादोत्रास्ति कीदृशः । अवश्यमनुभोक्तव्या भैरवी यातना यदि ७६
सापि तत्क्षणा एवात्र जंतोरुत्क्रमकालगा । प्रदृश्यते भुक्तवत्ता मायया परमेशितुः ७७ क्षणं युगायते जंतो युगमर्धं क्षणायते । परेशमायया सापि लोकभीतिप्रदायिनी ७८ धर्मलो-
के यथा तस्माद्दुसत्क्षेत्रबलाज्जने । तथा शिवानुग्रहात्सा यातनेति भयप्रदा ७९ सास्त्वथा मास्त्वथा काश्यां केदारे नास्ति संशयः । आज्ञाबलवतो शंभोः प्रत्यक्षा शास्त्रचोदिता ८० अ०२८
तस्माच्छिवक्षेत्रजातं कियद्ब्रह्मांडमंडले अतिस्वल्पादतिस्वल्पं समुद्रे परमाणुवत् ८१ तत्रास्था जीवा मुक्ताः स्युः केत्सृष्टौ काहानिरीशितुः । ब्रह्मज्ञानेनैव मुक्तिर्नान्यथेति श्रुते-
र्वचः ८२ सत्यमेव न संदेहस्तादृक् ज्ञानं शिवाज्ञया । तत्क्षेत्रे संभवत्येव प्राणिनामुत्क्रमे ध्रुवं ८३ शिवात्मब्रह्मविज्ञानान्मुक्तिर्युष्माकं सुसंमतं । तथै-
वास्मद्गुरुरपि क्षेत्रेषु श्रुतिसंमतं ८४ ज्ञानप्राप्तिं प्राह शंभोः प्रसादाच्छास्त्रसंमत । ब्रह्मज्ञानावाप्तिरपि मृतिरप्युत्तमस्थले ८५ विना शिवप्रसादेन कथं ल- ७६
भ्येत जीविभिः । तस्मादत्र तु संदेहो नैव कार्यो भवादृशैः ८६ काशीमुक्तिः सत्या केदारे सा विशेषतः । केदार इति नामापि वक्तृणां श्रेयसंपदं ८७ तस्मिन्ना-

१-२ - पाठभेद मू०

मनिसूक्ष्मार्थो ह्यस्ति शृणुत भूसुराः। हेतुनायेन तन्नाम्नि प्रभावो लोकतारकः २८ केदारनाम जगतित स्योत्पादनभूमिषु। प्रसिद्धं तत्कथं तत्र शिवक्षेत्रोपपादितं २९ इत्येवं मद्गुरुः पूर्वं मया पृष्टो दयानिधिः। तदा मामाह भगवान्व्यासस्तदपि वो वदे ३० धन्या यूयं यतः शंभोः सन्निधौ मामपृच्छथ। फलेशस्य कृपया विचित्रार्थाः स्फुरंति मे ३१ गुरोः प्रसादो बलवान्प्रसंगान्मां सुबोधयति। एवं योगींद्रवर्यैर्मधुररसयुतैः पुराय सल्लापवाग्भिः संपृष्टः शंभुभक्तस्तदुचितभगवत्सत्कथाभिश्च सूतः उक्तिप्रत्युक्तिसारप्रचुरमधुरया सत्यवाचा स तेषां मानं दाब्धिं प्रहृष्य प्रचुरशिवकथासारपूर्णस्तु सस्ते ३२ सत्संगः किन्न कुर्याज्जगति जनिमतां धर्मकामार्थमोक्षान् संदास्यत्यं जसान्यत्किमिह बहुतरं तपो वा यपुरायं। पुण्यम् सत्संगतो मे फलितमभिमतं काशिकेदारभूमौ शंभोः प्रत्यक्षदिव्यामृतरसवचनं मद्गुरोर्भक्तिरूपं ३३ इति श्रीकाशीमूलखंडे ब्रह्मवैवर्ते [illegible] काशीकेदारमाहात्म्ये अष्टाविंशोऽध्यायः २८॥ ऋषय ऊचुः सूत शैव रहस्यज्ञ शिवज्ञानैकसागर। त्वया श्रुतं श्रीकेदार[illegible] २ केदारेश इति ख्यातिः शिवस्य परमात्मनः। हेतुना केन संप्राप्ता आनुपूर्वी च सा कथं २ तद्रहस्यं वदास्माकं श्रोतुमिच्छावतां च नः। इति पृष्टस्तदा सूतः प्राह तान्मुनिपुंगवान् ३ सूत उवाच शृणुध्वं मुनयः सर्वे रहस्यं परमेशितुः। वामदेवाय कथितं कुमारेणार्षिणा पुरा ४ तदेव चानवद्यार्थं कथितं नाय धर्मवित्। पुरा शंभुं समाराध्य हिमवान्गिरिनायकः ५ तपश्चचार सस्त्रीकः शरदामयुतं दृढं मेर्वादिगिरिवर्येषु स्वाधिक्यं प्रार्थयन्यशः ६ न भवेन्मेनगाधिक्यं सर्वथा प्रार्थनां विना। अहं जडः कथं शंभुः प्रसीदेत्स इति प्रभुः ७ असंपाद्य महेशस्य प्रसादं न तपस्त्यजे। इति निश्चित्य च दृढं वायुभक्षस्तपो चरत् ८ अयुताब्दं गते त्वेवं भक्तरक्षो महेश्वरः। प्रसन्नः प्राह कृपया हिमवंतं च तावलं ९ वरं ब्रूहि नगाधीश स्वामी त्वं भार्यया सह। दास्यामि ते भिलषितं तपसा तोषितोऽस्म्यहं १० इति शंभुवचः श्रुत्वा सस्त्रीको हर्षगद्गदः। हिमवान्संप्रणम्येशं स्तुत्या संस्तोतुमारभत् ११ जय जय जग-

१-पाठभेद सूर्य०

दाधार प्रणताभीष्टद भक्त सर्वस्व । जयजय करुणा सिंधो त्रिगुणातीत सगुण सर्वज्ञ १२ आपदि किं भजनीयं नमनीयं चरणयुगलमीशस्य । तन्नमनं किं कुरुते श्रीशादीनपि किंकीकुरुते १३ मूर्तिर्वो ससुप निषण्णमाहूतस्तु चंद्रमानौमि । मच्चेतोवासकृन्नि विहृतसांवः स सर्वज्ञः १४ सत्यं ज्ञानमनन्तं ब्रह्म गुहानिहितमिति योवेद परमे व्योमनि सर्वान्सो श्नुते तेन सह सर्व कामान्तस्मादेतस्मादात्मन आकाशवायुतेजो बन्न्यादिः सृष्टिः सर्वा पुनरपि संस्थितिलयमायाति चिद्घनानंदे तत्सत्यं ब्रह्म शिवं त्रिगुणविलासमत्पुतः १५ धन्योहं पुण्य विपाकः प्रतिफलितो मेद्य पूर्वीकः । मेने कृतबहु पुण्यं मेने त्वामानमाशु चरणयुगे दीनावनदक्षसर्वेश्वर्य सानंदं योगिहृद्गतेशंभो १६ हर मृड चंद्रचूड शिव शंकर भर्ग भव स्मारहर भूतनाथ विषमेक्षण विश्वपते । पुरहर कालकाल पुरतो भवतस्त्वबुतामिति च भणन प्रणमन्न जनकाहिगिरिकस्य धुरि १७ इत्येवं निज धर्मदार सहितः स्तुत्वा तुषाराचलः साष्टांगं प्रणिपत्य सामदपितरं स्वांतः समुद्रं चिता । सानंदं पौनतनमद्रि वंशतस्तं देहभानं विना सत्त्रीकं परमेश दर्शनभवाभीष्टार्थ दाप्तोतदादेवेशं वरदं प्रसन्नमृगराडिस्थं वरं प्रार्थयत १८ देव त्वत्करुणाकटाक्ष विसृतैः पात्रं च जातो ह्यहं सर्वज्ञ स्त्वमशेष जीवहृदयावासस्त्वमेवाश्रयं । मच्चेतोगत माशु पूरय विभो जानन्वरं देहि मे एवंवादिनि भूधराधिपवरे शंभुः कृपासागरः १९ प्रोवाचाखिलजीवसंततिमनोभावस्य वेत्ता प्रभुः जानेहं तव हृद्गतं नगपते श्रेष्ठं नगानां यथा त्वां जानीयुरिमे ममापि च भवान्पूज्यस्तथा कार्येमत्पूज्यो मम भक्त एव नृपास्त्वं भक्तिभाजां वरः २० तस्मात्ते शिखरे वसामि बदरीनामोत्तमे स्वाश्रमे कालेन त्वयि जन्म भूरिति जगन्माता पराशक्त्यपि । व्याजेन प्रतिथास्यति स्वपितरं पौर्वं जिहासेच्छया तां पुत्रीं परिभाव्य लोकजननीं तुष्टिं परां यास्यथः २१ सर्वैर्देवगणैर्द्विजैर्गिरिवरैः पूज्यौ युवां दंपती देव्याः पाणिपरामृशेन च मयाप्यत्यंत पूज्यौ युवां जायेथा । दुहितास्य कल्पावगमे मुक्तौ च मां यास्यथः इत्येवं परमेश्वरो नगवरं दत्त्वा वरं तद्द्वौ २२ स्वावासं च चकार तत्र बदरीनामाश्रमे ह्यादरात् तल्लिंगं मधुसूदनो नरश्च पुनर्नारायणाख्यं वपुर्द्वेधा भूच्च सुपूजितं प्रतिदिनं संपूज्यतस्थौ गिरौ । तल्लिंग—

१-२ - पाठ भेद सूर्ण०

स्य च दर्शनाज्जनि मतां तद्यस्तनुत्यागतः २३ मोक्षस्तल्लक्षणमेव योगि विभुतः प्राप्तो यदा भूधरे लोकास्तन्महिमा विशेषममलं श्रुत्वा ह्यनंता गताः। शंभोर्धाम वदाजैर्नभूच

विदिता साभूश्च मोक्षाकरा मोक्षानंद निरंतरा निबिड मत्तस्यां कृपाणां मयं २४ केदारः परमेश्वरावसथभूः प्रालेयशैलोपरी धर्मार्थाखिलकाममोक्षसु महासस्यानि सूते

फलं। केदारोत्र गिराविति प्रथित सत्कीर्त्यास्त्वकृता भूजैनैः २५ तदा प्रभृति केदारमिति ख्यातं हिमाचले। धर्मार्थकाममोक्षाख्य फलसस्यांकुरांकरं २६ क्षेत्रं

केदारमिति तत्प्रथितं परमेशितुः। बहवस्तत्र योगीन्द्रा मुक्तिं प्रापुः शिवं भजन् २७ अद्यापि मुक्तिदं क्षेत्रं महाप्रस्थान संज्ञकं। तन्मार्गगत जंतूनामपुनर्भव मुक्तिदं २८

महाकैलाससदने यदा ब्रह्मागतः पुरा। दहास्य महालिंगान्नु त्वान्दृष्ट्वा समागतः २९ केदारदर्शनाकांक्षी न ददर्श शिवं पुनः। पश्चाद्धावं वृषभ महिषवृंदे

देवं यथालभत ३० तदा प्रभृति प्रत्यक्षदर्शनं लिंगरूपिणः। न प्राप्तं च जनैस्तस्मात्सद्यो मुक्तिर्गता तदा ३१ ये केचित्तत्र मनुजास्त्यक्तदेहाश्च मत्स्थितौ। ते यांतु

मत्पदं नान्यतीर्थरतो दयानघः ३२ एवं शंभुर्वरं दत्वा काश्यामाविर्भवो हरः। केदारलिंगरूपस्य जनानां दर्शनं ददौ ३३ धर्मार्थकाममोक्षाणां काश्यां के-

दारभूमिका। सस्यवृद्धिकरी जाता विश्वेशनगरीबलात् ३४ काशी सर्वप्राणीनां वै मोक्षदापि शिवाज्ञया। तत्र केदारभूः श्रेष्ठा यतो

हिंसा न भैरवी ॥३५॥ एवं चतुर्वर्गसस्य प्रदा केदारभूमिका। हिमाचलस्थात्केदारात्काशी केदार उत्तमः ॥ ३६ ॥

यस्मात्साक्षाल्लिंगमूर्तिः काश्यामाविर्बभूव ह। हित्वा हिमाद्रि केदारं विश्वेश करुणा बलात् ॥ ३७ ॥

तस्मान्मोक्षाख्य सत्यस्य केदार इति वै प्रथा। एवं केदारनामा भूक्षेत्रं काश्यां तथा गिरौ ३८ हिमागकेदारमोक्षः महाप्रस्थानयानतः। काशीकेदारमुक्तिस्तु ह्य-
नायासेन सिध्यति ३९ महाप्रस्थानगमनं दुर्घटं भुवि देहिनां। तुषारशैत्यशैल्यभग्नसंध्यस्थिस्नायुचर्मणां मृहा ४० हिमं प्राप्य तत्र नृणां मुक्तिर्महापथे। का-
श्यां केदारभूमौ तु न तथा देहयातना ४१ अनायासेनैव देहत्यागमात्रेण तारकं। उपदिश्य महादेवः करोति स्वात्मवत्क्षणात् ४२ श्रीकालभैरवाद्यास्तु काशीस्था
देवतागणाः। तूष्णीं पश्यन्ति मुक्तं तं जीवं चित्रार्पिता इव ४३ रहस्यं विश्वनाथस्य को जानातीति संस्तवन्। पंचाशत्कोटिविस्तीर्णा भूमौ काशी विलक्षणा ४४
पंचक्रोशात्मिका सर्वलोकानां मोक्षदा ध्रुवं। तथाप्यत्राविमुक्तानामस्मदाज्ञावशागतिः ४५ भैरवाज्ञां विना देवो न पुनस्त्यात्मधाम हि। केदारान्तर्गृहे स्माकं नैवाज्ञा
संप्रवर्तते ४६ तस्मात्काश्यामपि तरां पृथक्केदारमंडलं। धन्या येऽत्र मृता जीवास्त्वस्मदभ्यो वलवत्तराः ४७ शिवप्रसादो वलवान्केन शक्यो निवारितुं। यावद्रहस्यं नाज्ञा-
नन्जनाः केदारभूगताः ४८ तावद्देवास्मदाज्ञा काश्यां भाति गरीयसी। शिवाज्ञापि तथैवास्ति अज्ञा लोकान्न जायते ४९ यस्मिन्मेनुग्रहः पूर्णस्तस्यैवात्र मृतिर्भवेत्।
तस्मात्काशी भुवि विशेषे वैलक्षण्यमिहास्ति हि ५० इति संतुष्टहृदया मोदंते भैरवादयः। एवं वै मुक्तिसत्यस्य केदारं श्रुति निश्चितं ५१ रहस्यं परमं गोप्यमिति ब्रह्मविदो
विदुः। एवं केदारनाम्नो वै प्रवृत्ता शंभुरेव हि ५२ अन्येन केन वा वेत्तुं शक्यते शिवहृद्गतं। एका गौरी विजानाति तद्भक्त्या नान्यया ध्रुवं ५३ सनत्कुमारेण गुहं प्रसाद्य
देवशूलिनः केदारेति वचः सर्वैरुच्यते लोकविश्रुतं ५४ परमं तद्रहस्यं तु न जानंति जना भुवि। एवं केदारनाथो हि मार्गो शिवो पूर्वमाविर्बभूव। पश्चाद्दंतर्धि-

१ - पा० भेद सूर्य०

मापस्वयमनुपमया लीलया कालपाकात्। श्रीमद्विश्वेशभूमौ पुनरपि दयया विर्बभौ काशिकायां भक्तानुद्धर्तुमिष्टान्जगदुपकृतये लिंगरूपी महेशः ५५ सा-
क्षाद्विश्वेश एव प्रगल्भदभयदः काशिकेदारनाम्ना काश्यां सर्वत्र दत्ता कुमतिभयकरी भैरवी यातना ५६ केदारेसा निरस्ता क्वचिदपि जनताभैरवी काशिभूमौ
भूयासुर्निर्भयास्ते गुरुतरकृपया तेन दत्ताभया। भूत्केदारेशलिंगे विधुधरस्य इति नभिदा मानुषे कार्यमेवं श्रुत्वा काशी कृताज्ञा खिलजननिकरा-
न्स्वाज्ञया कः प्रशस्ता ५७ तस्यैव प्रीतिपात्रं क्षितितलमनवत्काशिकेदारभागं तस्याज्ञा केन लंघ्या जनसुकृतवशा एव मास्ते विचित्रा श्रुत्वा
मुनीन्द्राः परमाद्भुतं तच्छंभो रहस्यं पुलकांकदेहाः। शिवप्रसादस्य विचित्रलीलां हृदा स्मरंतो विवशा बभूवुः ५८ इति श्रीकाशीमूलरहस्ये ब्रह्मवैवर्ते खिले
काशीकेदारमाहात्म्ये एकोनत्रिंशो ऽध्यायः २९ कथयत्नु सूत शंभुरहस्यं शिवलीलैकसागर। यां जेतुं पुरा शंभुर्देवीमकथयत्कथाः १ शतशः पूर्व
कल्पीयाः कीदृशस्ताः कथाः पराः। भवान्यपि विजानाति तासु काश्चित्सुदायिनः २ रहस्यातिरहस्यास्ताः शिवैकविदिताः खलु। यासां सारं विदन्नर्थं नैतामेयो
गताग्रणीः ३ भूमौ क्षेमकविर्भूत्वा समस्तग्रंथसारभूत् कृतः। यद्ग्रंथलोपकस्तोऽव्यासोऽप्यासीत्प्रयत्नवान् ४ तादृक्कथासारसुधा सीकरैर्नो निषेचय।
इति दृष्टस्तदा सूतः प्राह तान्ब्रह्मवादिनः ५ श्रूयतां वं मुनयः सर्वं तत्कथासारसंग्रहं। श्रुतं गुरोः प्रसादेन किंचिन्मे विदितं वदे ६ कल्पे कल्पे सृ-
ष्टिभेदाः कथाश्चित्राः शिवोदिताः। शिवे क्षेमेषु बहुषु संसेव्य परमेश्वरं ७ जीवा ब्रह्मादयो जातास्तथा देवांगना अपि। तेषां तासां कथां वक्तुं कः

१-२- पाठभेद- [illegible] ३- [illegible]

७७

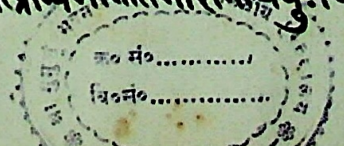
शृक्तः श्रुतिविस्तराः६ तथापि काशीमात्रस्य कश्चित्स्वल्पा श्रुता मया। तान् संक्षेपतो वक्ष्ये बुध्यस्व शिवबोधनं६ देव्यै प्राह महादेवः कल्पभेदेन वै पुरा॥
शृणु देवि प्रवक्ष्यामि लीला मे प्रीतिकल्पिका।१० सर्वक्षेत्रेषु भूः सृष्टे काशीक्षेत्रं मे वपुः। त्रिशूलकंटकाग्रे मे सदा तिष्ठति निर्भयं११ प्रलये चोर्ध्वमुन्नम्य
महाकैलासमेष्यति। पुनः सृष्टे भुवं प्राप्य जनोद्धाराय तिष्ठति१२ भूमिष्ठमिव भात्येतदज्ञदृष्ट्या मृतादिवत्। मत्स्वरूपं ज्ञानदृष्ट्यां भाति सत्यं वरेदेवि१३
तत्र सल्लिंगरूपाणां सहिमानं वदे शृणु। विश्वेशोंकारकेदाराद्यादिभेदवत् शिवे१४ पूर्वं दशार्णदेशस्थः कदीवान्नाम वै द्विजः। सपुत्रः काशिकामागाद्धात्रा-
येश्रद्धया युतः१५ उवास वत्सां काश्यां केदारसविधे द्विजः। भार्याद्वयेन संयुक्तो नित्यं केदारमर्चयन्१६ सोमवारव्रतपरः दृढनियमः स्थितः। स्नात्वा सोमदिने स-
स्य गौरीतीर्थे विधानतः१७ धृतभस्मत्रिपुंड्रश्च रुद्राक्षालंकृतः सुधीः। शिवं संपूज्य विधिवद्व्रतोपपश्चात्कृताशनः१८ हीवरन्नफलक्षीरयथासंभव

वस्तुभिः। शिवनैवेद्यपूर्वैः सपत्नीपुत्रो महायशन्१९ उषित्वा वत्सां पश्चात्स्वदेशं गतवान्पुनः। कालेन निधनं यातः केदारप्रसादतः२० कश्यपो भूद्ब्रह्म
सुतस्तद्भार्ये चादितिर्दितिः। पुत्रस्तत्रा षडभवत्केदारप्रसादतः२१ शिवज्ञानं प्राप्य सर्वं भोगांते मां समापिपे॥ शृणु देवि प्रवक्ष्यामि देशे कोसलसंज्ञिके२२ सुद-
सो नामराजाभूत्सभार्यः ससुतः कृती। यवीयसि सुते राज्यं निक्षिप्यागात्स काशिकां२३ पुत्रभार्यायुतो वर्षं केदारसविधे वसत्। प्रदोषपक्षपक्षे सः स्नात्वा गौरीसरो वरे

७८

२४ भस्मत्रिपुंड्ररुद्राक्षधारी केदारमर्चयन्। विप्राननेकान्संभोज्य पश्चाद्भुनक्ति वै स्वयं२५ केदारे वत्सां स्थित्वा स्वराज्यं प्राप वै पुनः। कालेन निधनं प्राप्य केदा-
रेश प्रसादतः२६ स्वायंभुवो मनुर्जातः शतरूपा च तत्प्रिया। सुतो विवस्वानभवत्केदारेशप्रसादतः२७ शिवज्ञानं क्रमात्प्राप्य भोगांते मां समापपुः। शृणु

१-२ - पाठभेद सूर्य



देवि प्रवक्ष्यामि पांड्यदेशे स्थितो वणिक् २८ सुधनो नाम धनवान् शिवधर्मपरायणः । पुत्रभार्यायुतः काशीं यात्रार्थे समागतः २९ कृत्वा यात्रां यथावत्स केदारसविधे

वसन् । उवास अब्दद्वयं तत्र केदारेशं समर्चयन् ३० गौरीतीर्थे प्रतिदिनं स्नात्वा केदारमर्चयन् । शिवरात्रौ महाभक्तिस्तस्य शंभोः समर्चने ३१ अब्दद्वये गते तत्र शिवरात्रिद्वयेपि

सः स्नात्वा गौरीतीर्थे वै भस्मरुद्राक्षभूषितः ३२ रात्रौ च जागरं संपूज्य शंभुं यामचतुष्टये । पारणे ब्राह्मणान्भोज्य भक्त्या केदारसन्निधौ ३३ पश्चात्स्वयं कृताहारः पुत्रभार्यासु

संयुतः । शिवं प्रसाद्य स्वं देशं गतवान्सुधनो वणिक् ३४ कालेन निधनं प्राप्य केदारेशप्रसादतः । जातो हिमांशुस्तत्पत्नी रोहिणी तत्सुतो बुधः ३५ मन्वन्तरं प्राप्य भोगांते मामेवापुः प्रिये

शृणु । अन्यच्छृणु महादेवि सत्सकेदारवैभवं ३६ काश्मीरविषये कश्चिच्छूद्रः श्रीदासनामकः । तस्यासन्पंच तनयाः सप्रेमाश्च परस्परं ३७ श्रीदासो भार्यया सार्धं कालेन निधनं ग-

तः । अनाथाः पंच पुत्रास्ते मातापितृवियोगतः ३८ तीर्थं स्पृष्ट्वा ततो काशीमागताः सास्थिकास्तयोः । प्रक्षिप्यास्थीनि काश्यां ते कृत्वा यात्रां विधानतः ३९ केदारसविधं प्राप्य संस्थिता

स्तत्र वत्सरं । गौरीतीर्थे प्रतिदिनं स्नात्वा केदारमर्च्य च ४० किंचित्किंचिद्दिनं भक्त्या दत्वा तत्रावसंस्तदा । एवं स्थिते प्रदोषास्तु मंदवारयुतास्त्रयः ४१ तस्मिन्नब्दे समा-

यातास्तेषु शंभुं समर्च्य ते । रात्रौ केदारनाथाग्रे जागरं भस्मरुद्राक्षधारिणः ४२ संपूज्य शक्त्या प्रतितिथिं पश्चात्तेपि कृताशनाः । गताः पंच स्वदेशं ते कालेन निधनं गताः ४३ ।

केदारेशप्रसादेन गतिस्तेषां शृणु प्रिये । पौलस्त्यो दक्षो निध्रुवश्चैव मनुः सावर्णि रापूर्वनो ४४ अभूवन्पंच ते श्रीमत्केदारेशप्रसादतः । क्रमेणाप्य च मन्वन्तरं

नं भोगांते मां समागताः ४५ ॥ भूयः शृणु महादेवि मरुदेशे ग्रामेपुरे ॥ अंत्यजो दुर्घटो नाम तत्रासीद्धर्मवर्जितः ॥ ४६ ॥

१ - पाठ भेद लक्ष्मण०
२ - पाठ भेद सूर्य०

सांयात्रिकैर्म्लेच्छसंघैः सहायातः सकाशिकां। सांयात्रिका वस्तुजातं विक्रीय च गताः पुनः ४७ तेनैर्यातो दुर्घटस्तु नितरां रोगपीडितः। श्रीमत्केदारभूमौ स ग्रामात्संस्थितो बहिः ४८ मासे मासे कृष्णपक्षचतुर्दश्यां शिवां तिकं। राज्ञौ जनाः समागत्य केदारं पूजयंति वै ४९ बहिर्द्वारि स्थितो म्लेच्छो याचितं तांश्च जागरान्। शुभं करोतु केदारो युष्माकमिति याचयन् ५० याञ्चाव्याजाज्जागरितास्तेन षट् शिवरात्रयः। नामोच्चारोपि ग्रामस्थैः शिवरात्रिषु याचतः ५१ तस्य संघटितो दैवाज्जागरोप्यंत्यजन्मनः। दृष्ट्वा जनं समायान्तं मध्ये मध्ये च निद्रितः ५२ यावज्जागरणं तस्य नाभूत्तस्य तथापि तः। केदारो दयापात्रमभूत्तस्य गतिं शृणु ५३ पामामंत्ररुजः पश्चात्स्वदेशं प्राप्य कालतः। मृतिं प्राप ततः सोभूद्राहुनामाख्यः सिंहिकासुतः ५४ देवैः सहामृतं पीत्वा द्विधा भूतोपि दानवः। नवग्रहपदं प्राप श्रीकेदारप्रसादतः ५५ प्राप्य क्रमेण मद्ज्ञानं भोगांते मां समागतः। शृणु देवि प्रवक्ष्यामि भूयः केदारवैभवं ५६ कर्णाटदेशजा विप्रपत्नी नाम्ना कलावती। अंगदेशोद्भवा राजपत्नी नाम्ना विलासिनी ५७ घुर्जरी सुमती नाम्ना स्त्रीत्वा वैश्यांगना सती। विदर्भदेशजा नाम्ना पुराया कायस्थभामिनी ५८ स्वस्वदेशाच्च्युतास्तेपि विधवाः काशिकां ययुः। अपुत्रास्ताश्च नाथाश्च काशीं प्राप्य यथाविधि ५९ कृत्वा यात्रादिकं सर्वं विप्रान्पूज्य स्वशक्तितः। केदारमागतानंतु चतस्रोपि पृथक्पृथक् ६० तासामेवात्र केदारे संवभूव समागमः। कालं कालमिति प्रश्नपूर्वं सल्लापसंगतः ६१ स्वस्वदुःखं प्रवोचुस्ताः स्वस्वैधव्यानपत्यतां। वयमत्रैव संस्थित्वा केदारसन्निधौ विमः ६२ स्वं स्वं धनं व्ययीकुर्वन्या वा द्वित्तव्ययावधि अत्र स्थित्वा शिवं पूज्य द्विजातीनतिथिभिक्षुकान् ६३ सत्कुर्वंत्यो यथाशक्ति पश्चाद्यामस्वमालयं। इति निश्चित्य तास्तत्र स्थिताः केदारपार्श्वतः ६४ पतिं हृदि ध्यायमानाः श्वेष्ट देवं वदाद्यातः। गौरीतीर्थे प्रतिदिनं स्नात्वा केदारमर्चयंच ६५ नियतं द्वादशाब्दं ता धर्मबुध्या वसन् शिवे। सोमवारे प्रदोषे च शिवरात्रिषु सादरं ॥६६ अन्येषु व्रतमुख्येषु

१-२-३- पाठ भेद सूर्य०

सर्वेष्वभ्यर्च्य शंकरं। उपोष्य पायसं भक्त्या विप्रान्भोज्य तथातिथीन् ६७ पश्चाद्दर्शनं तिताम्लेवं का वक्लेश युताः स्थिताः किंचिद्द्विष्टधनाः स्वस्वदेशं प्राप्य यथा पुरा ६८

केदारे द्वादश समानीत्वा पश्चात्स्व सद्मसु। कालेन निधनं प्राप्ताः भूत्वा ताहां गतिं प्रिये ६९ केदारस्यांच दाता वै अन्नपूर्णा मम प्रियां। नित्यं संपूजयंतिस्म गंध पुष्पाक्षतादिभिः ७०

भौमवारे भृगोर्वारे नवरात्र्यां विशेषतः। उपोष्य प्रार्थयंत्यस्मैत्वत्पदं देहिनो इति ७१ तासां प्रार्थ्य भयादेवो केदारेशं प्रसाद्य च। अद्य यत्पदं यद्यत्तत्कृपाप्तवानेन ७२

कलावती विप्रपत्नी जातात्वं पूर्वकल्पके। विलासिनी राजपत्नी त्वमाभूत्पूर्वकल्पके ७३ सुमती धुर्जरी वैश्या वासाभूत्पूर्वकल्पके। पुण्याख्यापि चैवंदर्भी कायस्था भूच्छ-

चीपुरा ७४ एवं केदार कृपया अन्नपूर्णा प्रसादतः। कल्पभेदागतांस्तत्र सम ज्ञानं त्वयाग सह ७५ प्राप्य मदंतिकं देवि केदारेश प्रसादतः। भूयः शृणु महादेवि केदारेशस्य वैभवं ७६

कांच्यां स्थितः पुरा विप्रो धर्मशर्माभिधः कृती। विरक्तो ब्रह्मचारी वेदाध्ययन तत्परः ७७ यात्रार्थमागतः काशीं कृत्वा यात्रां यथाविधि। केदारं प्राप्य न्यवसद्दृढव्रतः

७८ स्नात्वा गौरीमहातीर्थे नित्यं केदारमर्चयन्। कुर्वन्माधोकरीं वृत्तिं माघुकरीं मासं कोटिशः ७९ समर्चयन्महालिंगे केदारे मासिमासिसः। सूर्ये धनुषि चार्द्रायां विशेषान्मां च

पूजयन् ८० कालं निनाय मद्भक्त्या चार्द्रायां समर्चयन्। त्वमिन्नयं पूजया देहि त्वज्ञानसंकल्पयं ८१ इति प्रार्थ्य गतः कांचीं मार्गेण निधनं गतः। केदारेशस्य कृपया

सोभूदत्रेः सुतः पुत्रः ८२ दुर्वासाख्यो मम तनुर्महानंदैकनिर्भरः। कल्पांते मामयाद्देवि केदारेश प्रसादतः ८३ अनसूया चात्रिपत्नी केदारेशस्य सन्निधौ। त्वामन्नपूर्णा

संपूज्य त्रिमूर्तीनां प्रसूर्भूत् ८४ भूयः शृणु प्रवक्ष्यामि पूर्वजो पर्वते द्विजः। स्त्रिया सार्धं धृतिर्नाम पूजयन्मल्लिकार्जुनं ८५ स्थितः कदाचिद्यात्रार्थं सभार्यः काशिकामगात्।

कृतयात्रः काशीपुर्यां भक्तियुक्तो यथाविधि ८६ केदारं प्राप्य पश्चात्तन्न्यवसद्दुत्सांपुचपद। तत्र षण्मासमाराध्य षट्समानिपमेनसः ८७ कृत्तिकायां मासि सिते शुक्लषष्ठी—

पुत्रादरात्। कार्त्तिके कृत्तिकायां स विश्वेशं समर्चयन् ८८ चंपाषष्ठ्यां स्कंदषष्ठ्यां स्कंदमर्च्य विशेषतः। कृत्तिकासु च षष्ठीषु समुपोष्य समर्च्य च ८९ स्नात्वा नित्यं गौरीतीर्थे केदारेशं समर्चयन्। अन्नपूर्णायुतं देवं पत्न्या संपूजयन् द्विजः ९० यथाशक्त्यातिथीन् विप्रान् भिक्षुकांस्तर्पयन् स्थितः। षड्वत्सरात्परं यातो भूप्रदोषे सकामतः ९१ मध्ये मार्गं मृतः कालाद् गृधाते नैव सा सती। केदारेश प्रसादेन जातोऽगस्त्यो महामुनिः ९२ लोपामुद्राभिधा पत्नी जाता सूर्येव सा सती ९३ स्कंदाद वाप्य मद्ज्ञानं नित्यतृप्तौ च दंपती ९३ जगत्प्रख्यात यशसौ कल्पांते माम वापतुः। शृणु देवि प्रवक्ष्यामि विंध्यारण्ये किरातकः ९४ दुर्नयाख्यो महापापी पांथान्बाधन् स्थितः पुरा। कंचित्कार्पटिकं हंतुं मुहुः शस्त्रधृक्वलः ९५ तदाभीत्या कार्पटिको ढुंढिं केदारनायकं। उच्चैश्चुक्रोश पाहीति तेन तं स्तंभितः करः ९६ स्तब्धहस्तो यदा व्याधः विप्रं प्राह नमस्य च। स्वामिन्कारस्सायुधो मे स्तब्धस्तं नमनो कुरु ९७ त्वादिष्टं देवं संस्मृत्य क्षमासारा हि साधवः। इत्येवं प्रार्थयंतं तं स्मृत्वा देवौ पुनर्द्विजः ९८ स्ववशीकृतवान् हस्तं किरातस्य यथापुरा। तदा किरातस्तं नत्वा त्वद्देवं मामुपादिश ९९ येनाहमपि संस्मृत्वा प्राह धन्यो भवत्विति। विप्रः प्राह तदा व्याधं काश्यां केदारसन्निधौ १०० गत्वा त्वं पूजय विभुं शिवं विघ्नेश पूर्वकं। तत्प्रसादात्कृतार्थस्त्वं भवेत्युक्त्वा गतो द्विजः १०१ व्याधः काशीं समागत्य कृत्वा यात्रां विधानतः केदारेशस्य सविधे स्थितः संवत्सरं भजन् १०२ गौरीकुंडे दिनं स्नात्वा केदारेशं समर्च्य च। मासि मासि चतुर्थ्यां विघ्नेशं संप्रपूजयन् १०३ महाचतुर्थ्यां विघ्नेशं विशेषेण समर्च्य च। उपोष्य जागरात्रौ विप्रान्भोज्य ततः परः १०४ स्वयं भुक्त्वा शिवं नत्वा गंतुम् प्रार्थयच्छिवं तदाहाकाशवाणी तं गच्छ श्रेयो भवेदिति १०५ तच्छ्रुत्वा संस्तुत्यं तं संतुष्टः स्वदेशं प्राप शीघ्रतः। कालेन निधनं यातो वेनो राजा बभूव सः १०६ पृथुर्वेनस्य तनयः सार्वभौमोऽतिकीर्त्तिमान्। सर्वविघ्नप्रशांतं संपूज्य त्वांते भुहि वसतिः १०७ तत्र प्राप्य शिवज्ञानं भोगांते मामुपाययौ। शृणु देवि प्रवक्ष्यामि पुनः केदारवैभवं १०८ कलिंगविषये भिल्लास्त्रय आसन्सुदुर्धियः। पूर्वपुण्यवशात्काशीं प्राप्य ते काशिकाभुवि १०९ मत्केदारं दंडपाणिं माधवं कालभैरवं। भृगोर्वारे मंदवो भौमे संपूज्य भक्तितः ११०

१-२-३- पाठभेद मूर्ख०   ४ - यह श्लोक मूर्ख० नहीं है

१. मत्स्तुवतः　　　　　　　　　　१ केदारेश्वर

विश्वावसुर्नारदश्चतुंबुरुप्रचाभवं दिवि। तत्र भुक्त्वा कल्पभोगां क्रमान्मद्ज्ञानयोगतः ॥ मामेवापुर्मां प्रणाम्य केदारेशप्रभावतः। कल्पे कल्पे च काश्यां वै केचिद्विश्वेशपूजकाः

११२ केचिदों कारादि लिंगान्यभ्यर्च्य च पृथक्पृथक्। देशांतरमृताः पश्चाद्देवत्वं प्राप्य कालतः ॥ मद्ज्ञानं प्राप्य भोगांते मामेवापुर्ध्रुवं प्रिये। ऋषयो मनवः साध्या विश्वेदेवा

महत्तपः जनः

मरुद्गणाः ११४ आदित्या वसवो रुद्रा दिक्पालाश्च ग्रहा योषितः। पाताललोकनिलया गंधर्वा यक्षकिन्नराः ११५ नागकन्याश्चाप्सरसो महर्जनतपः सदः। ब्रह्मविष्णुमहेशानां लोक

१. णाः　　　　　　　　　　　　　　　　　　　　१. विस्तरो

गाख्यातभूनृपाः ११६ कल्पे कल्पे पूर्वदेह काश्यां मल्लिंगपूजकाः। देशांतरमृता एव विद्धि त्वं देवयोनयः ११७ अन्यत्रापि मम क्षेत्रे पूज्य देवत्वमापिरे। कथा विस्तार-

78

तो वक्ष्ये यदि कल्पशतैरपि ११८ न पूर्यंते विचित्रास्ता मम लीलाविनोदजाः। लक्ष्मीजयार्थं ते वक्ष्ये शतमष्टोत्तरं पृथक् ११९ अज्ञातास्मया सर्वास्ताभिस्त्वं जयसे स्मां-

२ मृत　　　　　　　　१. तदा जित्वा कों देवी शिवमाप हस्तन्मुदा

इत्युक्त्वा भगवाञ्छंभुर्गौरीं संप्रेषयत्तदा १२० कदाचिन्नाकरोत्तास्ताः श्रुत्वा तु प्रीतिमुद्गमा। देवी समांतदा जित्वा शिवमाप हसन्मुदा १२१ काशी केदारनाथस्य महिमा केन-

रूपा

वार्यते। तथैवोंकार विश्वेशमुख्यानां लिंगवर्चसां १२२ महिमानं विजानाति सर्वपापेश्वरः। इत्याह मां पुरा श्रीमान्मद्गुरुर्वीरभद्रः १२३ शृणुत मुनिवेन्द्राः सत्कथा

तत्

सारभूतं परमशिवरहस्यं केनचित्तु समंततः। मम गुरुरपि दिव्यज्ञानवान् शंभुभक्त्या निखिलविदपि किंचित्साम्यवोचत्कृपालुः १२४ तदिह भवदनुज्ञा प्रेरितोहं यतस्तत्प्रकट

धाटि नाथ　　　　　　　　यु　　　　　　　　　　　　३

मवदमीशा गणनाथा विवादं। तदिह शिवरहस्यं नैव वाच्यं कुधीषु प्रवरमुनिगणेंद्राः पूयमेवात्र धन्याः १२५ काश्यां विश्वेशसद्मन्यथ विविधमहालिंगसद्मस्वनेकेष्वों-

कारादिष्वसंख्या द्विजनृपवरराजः शूद्रचांडालभिल्लाः शंभुं देवीं गणेशं गुहमखिलगणान्नंदिभृंगीशमुख्यान्तत्तत्पुण्येदिने तत्सुरसविधया देवमुख्या बभूवुः १२६

एवं चान्येष्वपीश प्रचुरमहिमवत्क्षेत्रवर्येषु जीवाः संपूज्य श्रीमहेशं ससुतगणवधूभक्तमाद्यं सुभक्त्या। देवत्वं भूपतित्वं सकलभुवनविख्यातकीर्त्या मुनित्वं सिद्धत्वं

१-२-३-पाठ भेद स्वयं.

पृ०४०
८२

स्वर्णचीत्व
सच्चदीत्वं तरुवर गिरिता मप्यवापु मुनीन्द्राः १२७ कल्पे कल्पे च लीलां विदधति गिरिशे स्वांशतो व्याप्य लोकं भिन्नं भिन्नं चरित्रं प्रति फलति तथाप्येक रूपं पुरावत् । सर्वं शंभोश्चिंत्यं विविध कृति विदो देव तिर्यङ्नराद्यं तच्छ्रुत्वा नन्य यैव श्रुतमिह तु भवेत्प्राणिनां पूर्व पुण्यैः १२८ यच्छ्रुत्वान प्रयाति प्रबल विषय दुर्वासना पूति पूर्णां संसाराब्धिं तदेतत्परम शिवमहास्त्रं दुहस्यं न चान्यत् । नष्टोपि भ्रष्ट चर्यो प्यति तर विषयासक्त चित्तोपि विप्राः श्रुत्वैतद् दुहस्यं तरति हि कृपया किं पुनः शंभु भक्ताः १२९ इति श्री काशी मूल रहस्ये ब्रह्म वैवर्ते खिले काशी केदार माहात्म्ये त्रिंशोऽध्यायः ३० मुनय० सूत सर्वज्ञ सद्बुद्धे देव्या वैवाह मुद्भव । पार्वत्याः कथं देव्याः परिणीतः परः शिवः १ तां वा कथं परिणाय त्परमात्मा सदाशिवः । तत्कल्याणं वद विभो येन धन्यो हिमाचलः २ स्थावरोपि जडोप्यस्य प्राप्ता सर्वाद्रि पूज्यता । शिवयोः संप्रसादेन कृतार्थाप्यभवन्नगः ३ इति पृष्टस्तदा सूतः प्राह तान्ब्रह्मवित्तमान् । शृणुध्वं मुनयः सर्वे सर्व कल्याण कारकं ४ ययोः कल्याण वृत्तांत श्रवणात्सर्व सिद्धिदं । सर्वस्य जगतः सृष्टौ परा शक्तिः शिवाज्ञया ५ बहु रूपा भवद्दक्षं व्याजीकृत्य पितृत्वतः । शिवांश जाताः स्त्र्यर्थं कश्यपादीन्दिवौकसः ६ स्वीकृत्य भर्तृ व्याजेन तया तत मिदं जगत् । देवतिर्यङ्मनुष्यादि सृष्ट्या पूर्वं जगत्त्रयं ७ शंभु पासनया प्राप्त वरा विधिमतो वयत । व्याप्य स्वांशेन त्रैलोक्यं पुंभेदं व्याप्त शंकरं ८ अतो बयम्महादेवी लीलोन्मुखमधीश्वरं । स्वयं हृद्यात्मनात्मानं कैलासाख्ये गिरौ स्थितं ९ स्वयं शक्तिः सती नाम भेदानमवृणोत्पतिं । ततो नाम्नो व्याजभूतं दक्षं कृत्वा पितृत्वतः १० परमात्मा नमीशानं प्रापनित्य विलासिनी । ईशभूतस्वभावात्स दक्षो देवान धिक्षिपत् ११ ब्रह्मादीनप्य किंचित्कान्कार्य दक्षतः । अयं शिवश्वशुरो त्यक्षमन्तस्य गर्वतां १२ देवाः सर्वे शिवं चित्ते ध्यात्वा किंचिन्न चोचिरे । तदा पार्थिवो ज्ञात्वा गर्व मत्याति वर्धितं १३ स्वमायया दुस्तरया श्वशुरं तममोहयत् । देवा अपि तदा चिंतन् गर्वभंगस्य कारणं १४ शिवं विनास्य गर्वस्य भंगकर्ता न हीति ते । दुर्बोधनात्म कर्तव्या यथा देवे पराध्यति १५ अयं तथा वयं कुर्मः इति ते तत्र दुःशा भवन् । तदाज्ञाका

काल्के० माण
अ०३०
८२

[marginal notes:]
१ सूतउवाच
१. वद देव्या विवाहजम्
१. पार्वत्या कथं
१. कल्याणकारणं
१. स्वपुर इत्यादि पद तस्य ग्रन्थे
१. ज्ञः शिवो
१. देवास्तदा चिन्तयन्ता
१. इति तद्दुःशासना: पुन:
१ - यह वा का सूर्य० अधिक है

१' जामाता

तिरोभूत्वा यागमेकं समारभन् १६ आरभ्य यागं तं प्राहुः कौटिल्येन दिवौकसः। शृणु दक्ष समर्थस्त्वं वयं तव वशानुगाः १७ जामातरं विना रुद्रं तव सर्वे विसा-

१' नत्वा दूरं न्यषीदन्त देवाः शिवपदे तदा

धकाः। इत्युक्तमात्रे संक्रुद्धो दक्षो मायाविमोहितः १८ देवैः सार्धं जगामाशु शिवसद्मनि संवृतः। देवाः सर्वे शिवपदं नत्वा दूरं न्यषीदन् १९

श्वशुरो गर्वितो दक्षो न नत्वाग्रे न्यषीदत

श्वशुरो गर्वितो दक्षस्त्वनत्वाग्रे न्यषीदत। सर्वदेवैः सहैवैनं कुशलं पृष्टवान् शिवः २० तदायं क्रोधतां प्राप्तः शिव मायाविमोहितः। माम

आदौ सत्कृतवानिति — भवजं — शिवः — १' सर्वं निन्द्यम्

प्ययं सर्वसाधारणं सत्कृतवानिति २१ श्वशुरं पूजनीयं मामनत्यापि शठः शंकरः। केन गर्वेण देवेशमानास्य दुरात्मनः २२ कृतं सर्वं निंद्य

79

मस्य मूर्खा जानंति शंकरं। इत्यादि निंदितैर्वाक्यैर्विनिंद्य परमेश्वरं २३ गतः सभां परित्यज्य कोपेन स्वालयं क्षणात्। ज्ञात्वेंगितं

देवगणा विनाशोऽस्यागतस्त्विति २४ शंभोर्भूसंज्ञया सर्वे तेनैव सह निर्ययुः। यागं समारभत्पश्चाद्दक्षो देवगणैः सह ॥ २५॥ नाका-

र्यच्छिवं गौरी यागं पूर्णफलप्रदो। श्रुतिवेद्यं हविर्भागमपि नादात्पुरात्मनः २६ तदा शिवाज्ञामुल्लंघ्य वर्त्तंतं पितृशब्दितं। नांगीकरोमीति शिवा पितृव्याजेन सर्वथा २७ इति

२' चिन्तान्विता शम्भोराज्ञां त्यक्त्वा गता सती — १' विनिश्चितम् — कृत्वा — जल्पती

चिंत्या गता शंभोराज्ञामपि परित्यजन्। दक्षस्य यज्ञवाटं तं स्वबंधुपरिपूरितं २८ त्वद्वित्वात्पितृत्वव्याजदेहं परित्यक्ष्येति तं वदन्। अग्नावंतर्दधे देवी धिक्त्वां दक्षेति संवदन् २९

तस्मिन्काले च हिमवान् जायया तपसि स्थितः। शिवं शिवां समुद्दिश्य स्वोद्धारायातिभक्तितः ३० तयोराविर्बभौ देवी पुत्रीत्वेनाखिलेष्टदा। नारदात्कृतवृत्तांतः शिवो देव्यास्तिरोभवं ३१

निवेशितो रत्नपीठे श्वशुरेण स्त्रिया सह। पौरोहित्ये विधिः भूतः शुभकर्माणि कारयत्॥५४ उत्कृष्टवाद्यनिनदैर्ध्वनिभिर्जयशब्दजैः। विप्राणां स्वस्तिवचनैस्तत्तुमुलैस्तत्र संसदि॥५५

जग्राह कन्यकां हस्ते शम्भुः श्वशुरयोः करात्। तयोः प्रचेतेन साकं सधाराः पूर्वमात्मभुः॥५६ कृतकृत्यावभूतां तौ दत्त्वा कन्यां महत्प्रभोः। अग्निकार्यं लाजहोमं प्रक्रमाश्माधिरोहणं॥५७

सर्वं यथावत्संपाद्य व्यकुर्वद्भगवान्सदः। पुष्पवृष्टिर्महत्यासीद्देवदुन्दुभिनिस्वनैः॥५८ जगुर्गन्धर्वराजानो ननृतुश्चाप्सरोवराः। प्रापायाता ववुस्तत्र सर्वेषां हृदयंगमाः॥५९ ततो हर्म-

होमं सर्वे देवा भोज्य विप्रान्यथाविधि। यथाकामं च संपूज्य देवान्विष्णुमुखानपि॥६० दत्त्वाभयं श्वशुरयोर्देव्या साकं परात्परः। गौरीदेवे द्विजे स्थानमारुह्य वृषभोपमे॥६१

शूरादीनां च कलहं विज्ञाप्य त्रिदशा अपि। शिवेन समनुज्ञाता हृष्टाः स्वस्थानमाययुः॥६२ एवं भवावतो लीलाविवाहाख्या जगत्पतेः। अचिंत्यस्याप्यलीलस्य भक्तानुग्रहकारिणः

॥६३ एवं शंभुर्हिमगिरेः प्रसादं कृतवान्पुरा। अपत्यैस्तपसा तस्य कस्योत्कर्षेच्छोर्वरप्रदः॥६४ अभ्रातृका पौराणे न युक्तेति शंकरः। पुत्रं मैनाकनामानमदाच्छ्वशुरयोः शिवः॥६५

यः पक्षघातभीत्या श्रीदेव्या भ्राता शिवाज्ञया। अद्याप्यास्ते जलनिधौ शिवान्नप्रसुतं मुदा॥६६ स एव केदारनाथः कलापंचदशात्मना। काश्यां लिंगाकृति भूत्कैलकात्मा हिमाचले॥६७

श्रीविश्वनाथः केदारे काश्यां केदारनामतः। सद्यस्तारयते लोकान्भो वै यातनां विना॥६८ श्रद्दध्वं ब्रह्मविच्छ्रेष्ठाः सत्यं मम गुरोर्वचः। य इमं शृणुते ध्यायं विवाहोत्सवमीशयोः

॥६९ स सर्वमंगलानां वै पात्रं शंभोः प्रसादभाक्। यं यं कामं समुद्दिश्य पठतेऽश्रूयते त्विमं॥७० तं तं कामं करगतं स्य सिद्धपतिर्नान्यथा। इति श्रुत्वा मुनिवरास्सानंदहृदयास्तता॥७१

तुष्टुवुः श्रुति मूर्धस्थैः स्तुतिभिः परमेश्वरं। अन्नानां पतये दिशां च पतये माहक्य शूनां पुनस्तेनानां पतये समस्तजगतां क्षेत्रौषधीनां सतां। वृक्षाणां पतये

शिवे च कुधियां दुस्तस्काराणां पुनः पुष्टानां पतये दीनाधिपतये सर्वात्मने ते नमः॥ ७२ ॥

१-२-३ - पाठभेद सूर्य०

अशिक्षयद्वीरभद्रो दक्षं देवानपि क्षणात् । ततो देवी बाललीलाविनोदात्तावत्तर्पयत ३२ गिरिंद्रपत्न्यपि तदा पूर्णानंदौ बभूवतुः । ततो देवी शिवप्राप्त्यै स्नेहाच्चाद्भुतं तपः

३३ देवोपि तां बहुविधं लीलार्थमपरीक्षयत । दृढचित्तां स्वात्मभक्तिं ज्ञात्वा देवो घृणानिधिः ३४ पुनर्विवाहविधिना तां गृहीतुमनन्यतो देवो देवो रहः कृत्वा प्रथमं दृढ सांविदं ३५

अचोदयत्तदा देवीं वदेति पितरौ मुदा । तदा देवी त्रपमस्त्यक्त्वा पित्रो वृत्तांतमावदत ३६ आसातां शिवं श्रुत्वा स्वानंदाब्धौ ममज्जतुः । अद्यानेक जनीनां नौ परिपक्वं फलं ध्रुवं ३७

यतः परात्मनः पूर्णादयापात्रौ बभूविव । देव्या विवाहसन्नाहः कृतस्तास्यां महाद्भुतः ३८ देवेन पूर्वं संदिष्टे मौहूर्तिके वरे द्विजे । जीवकाव्यवसिष्ठात्रिभृगुकुत्सादिभिर्वरैः ३९

कन्यावीतु कामानां संप्रदायानुरोधतः । वरयित्वा कन्यकां प्राक् कन्यापित्रोश्च संमतं ४० मौहूर्त्तिकं दिनमाये आनन्तत्पुत्रिका समात । तदा त्वष्टा समाज्ञाप्य सामग्री सिद्धिमातनोत ४१

हिमवद्गृहमागत्य विश्व कर्माद्रियाज्ञया । कल्पयामास तत्सारं तदनूपमं ४२ मंडप गृहवेद्यादि विचित्र वसते स्वयं । प्रत्युप्त नवरत्नानां कांत्या सौवर्ण राजतं ४३ रत्नकुट्

कुथास्तीर्णं सोपधानपदे पदे । मुक्तामणि वितानैश्च तोरणैः सुंदरं तलं ४४ चिंतामणिः कामधेनुः कल्पवृक्षः समाययुः । षड्रसान्नस्य संसृष्टौ कामधेनुः स्वयं स्थिता ४५ वस्त्रगंध

सुमोत्पादे कल्पवृक्षाः स्वयं स्थिताः । रत्नभूषणनिर्माणे स्वयं चिंतामणिः स्थितः ४६ गीतवादित्रकौशल्ये नारदाद्याः स्वयं स्थिताः । आगतानां च सत्कारे लोकपालाः स्वयं स्थिताः ४७

समग्रं दृष्ट्वा ब्रह्माभूतहरिः सर्वविचारकः । एवं विधानं संस्थाप्य सर्वे याता शिवांतिकं ४८ आनंतुं परमेशानं ब्रह्मऋषयोमराः । यातास्ते नमस्कृत्य प्रार्थ्य देवं समानयन् ४९ अचिंत्यं

शाक्ष्यारूढं तमगां देवसंस्तुतं । अप्सरोयक्षगंधर्वकिन्नरैः सेवितं प्रभुः ५० एवं क्रमाद्द्वारदेशे शाक्षादवरुह्य सः । दुग्धक्षालितपादाब्जात्ततो नीराजितः शनैः ५१ श्वश्रू दत्त

फलो हस्ते स्वास्तिवाचिस्म गृहं विश्वत । तत्पूर्वमेव श्री गौरी सर्वाभरणभूषिता ५२ कल्याणपीठे संविष्टा नवरत्नवितानके । धृत्वा करौ ब्रह्मविष्णो आगतां तां वेदि मंडपे ५३

१ - यह पद्य सूर्य० नहीं है

क्रु०वै० ८५ | का०के०मा

अस्मानुद्धर देवदेव भवतः पादं शरण्यं नतान् सर्वाभीष्टदमप्रमेयभगवद्धामप्रदं चांततः। नैवान्यं भयामते पद कृपात्केदारनाथ प्रभो मोक्षैक प्रथित प्रभाव विभ-
वा केदारभूत्ते प्रभो ७३ मोक्षैकप्रभवा सतं तव विभो वासाय नो दापय स्तुत्या नया च संतुष्टः परमात्मा सनातनः। संसूता[illegible]योगिनः साक्षाद्भव द्रुष संस्थितः ७४ उमया-
गणपैर्देवैः सुताभ्यां च समावृतः। प्राह प्रसन्नया वाचा मुनीन्संहर्षयन्वचः ७५ भक्ताः शृणुध्वं मुनयस्तुष्टोहं स्तुतिभिर्हिवः। ददामि वो वरं देव दुर्लभं योगिनामपि ७६ दत्तो
मोक्षस्तु भवतां पुनरावृत्तवर्जितं। यस्माच्छ्रुतं मे रहस्यं भवद्भिर्जनतारकं ७७ संतिष्ठतात्र वामावाथ भकुचापि तिष्ठत देहान्ते। यातमामेव गेहाद्गेहांतं यथा ७८ श्रोतॄणां पु-
द्रहस्यस्य फलमेतन्न संशयः। इत्युक्त्वांतर्दधे शंभु लिंगे सपरिवारकः ७९ कोटिसूर्यप्रतीकाशं दृष्ट्वा शंभुं मुनीश्वराः। सूतेन साकं सानंदहृदया विवशा भवन् ८० संभाज्य
सूतस्तानाह कृतार्था यूयमेव हि। युष्मत्सत्संगतश्चाहमपि धन्यो न संशयः ८१ शृणुत मुनिवरेन्द्रा वेदसारातिसारं परमशिवरहस्यं काशिकामूलसारं। शिववदनसरोजा-
न्निसृतं यः पिबेत्सो जननमरणदुःखं नैव चाप्नोति सत्यं ८२ निधिं सत्पुण्यानां निखिलजगतामेदनिलयं निराधारं मायाखिलगुणसदाधारमनिशं। शिवं शांतं नित्यं
त्वमनु वदति दिव्ये मधुमये रहस्ये तत्पुंसामकृतसुकृतां लभ्यते कथं ८३ कृतं पैस्तैः स्थिर समित कोटि[illegible]नि भवं महेशांघ्र्यस्याराधन विमलभाग्यैः च जनितं प्रवक्तुं श्रोतुं
वा विदितुमुपलब्धुं क्षममिदं रहस्यं श्रीशंभोर्नहि कुमतिभिः प्राकृतजनैः ८४ भवंतः सत्पुण्यास्त्वहमपि तथा युष्मदनुगः शिवज्ञानाधारं श्रुतमपि भवद्भिः शुभकरं।
रहस्यं श्रीशंभोस्तदिह भवतां श्रावितमपि प्रवक्ष्ये सत्यं वस्तदुभयमहो दैवघटितं ८५ न चेन्मे गुर्वग्रे गमनमथ तद्वाग्मृतसत्कथासारं ज्ञानं कथमुह सयात्रागममतेः भवे-
त्कृद्ध्वं श्रीशिवगुरुकृपापूर्वघटिका रहस्यप्राकट्ये निखिलजनतोत्तारणविधौ ८६ यो नित्यं परमेश्वरस्य चरितं केदारलिंगागतः सम्यक् श्लोकमर्धार्धपादमपि वा
भक्त्या पठेच्छ्रावयेत्। श्रोता पाठयिता तथा च पठिता सर्वेपि भुक्त्वा चिरं भोगान्निष्टतमान्प्रयांति चरमे काले शिवं शाश्वतं ८७ मासे श्रावणिके शिवप्रियकरो माघेथवा का-

अ०३१

८५

१ - पाठ भेद सूचि.
२ - यह श्लोक सर्ग. ० में नहीं है

त्तिकैवेसारे शिवमोदके प्रति दिनं त्वद्ध्यायमेकं पठन् यः केदारपुरः शिवः प्रियकरं भक्तान्जनान्श्रावयेत श्रीमच्छंभुरहस्यसारमतु-
लं सत्यं स शंभुप्रियः ८८ श्रोतारोपि शिवैकलग्नमनसा श्रुत्वा समग्रं मुदा सत्कारं परमेश्वरात्मकधिया संपूज्य विप्रं धनैः। वस्त्रैर्भूषणहस्तिवाजि-
सदनैस्तुष्टं प्रकुर्वंति ये तत्कृत्या तान्परमेश्वरः स्वहृदये नित्यं स्मरन्तारयेत् ८९ श्रुत्वा केदारसारं परमशिवमहासद्रहस्यं शिवोक्तं शैवान्धर्मा-
न्पुराणान्यपि शिवकथया सेतिहासानि भक्त्या। सम्यक्कृत्वा च पुण्यं भवति हि जनता यास्तु यत्तत्सुपुण्यं ९० तं लभ्येदत्र सौख्यं त्वतुलमिह
तथान्तेपि शंभोः पदाब्जं। शृणुत मुनिवरा द्राग्यद्वदाम्यद्य सत्यं सकलकलुषहारि श्रीमदेतद्रहस्यं श्रवणरतिमनीषा यस्य जायेत तस्य ९१ भूत
मशुभमशेषं ध्वस्तमित्यद्य मन्ये। एवं श्रुत्वा मुनीन्द्राः सकलमपि शिवज्ञानसारं रहस्यं। सूतं संपूज्य गंधप्रसववसनसद्रत्नहेमाद्यसंख्यैः।
वक्तारं चादितीर्थं तदुपगतसुरान्काशिकां विश्वनाथं ९२ काशीस्थान्देवसंघानपि विमलमनाः संयुतां कीर्तिकाख्यां। पंचक्रोशस्थदेवा-
नपि च बहुतरान्तीर्थसंघान्ससंगान् ९३ सम्यक्संपूज्य पश्चाच्छरणमुपययुः काशिकेदारनाथं नत्वा सम्यक्प्रपूज्य प्रकटदिविगिरा तस्य
दिव्याज्ञया ते ९४ स्वेच्छासंचारशीला हृदि विधृतशिवा नित्यमुक्ता विजह्रुः ९५ ॥ इति श्रीकाशीमूलरहस्ये ब्रह्मवैवर्त्ते
खिले काशीकेदारमाहात्म्ये परमेश्वरविवाहो नामैकत्रिंशोऽध्यायः ३१॥ हरिः ॐ तत्सत्॥ शुभं भूयात्॥

